

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΟΥΚΗ
 Ἐπιτίμου Ἑκπαιδευτικοῦ Συμβούλου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
 ΤΗΣ
 ΝΕΟΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
 Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΝΕΟΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΟΥΚΗ
Ἐπιτίμου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ
ΝΕΟΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ “ΕΣΤΙΑΣ”
Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

"Όλα τὰ ἀντίτυπα ὑπογράφονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

Thosim

*Στὴν μνήμη τοῦ σεβαστοῦ καὶ ἀγαπημένου μου
Καθηγητοῦ AX. ΙΖΑΡΤΖΑΝΟΥ
ποὺ εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τοῦ ΝΕΟΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΥ*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ἔντορος ἀγώνας τῶν ἐκπαιδευτικῶν τὸν τελευταῖο καιρὸν γιὰ τὴν ἀναμόρφωσι τῆς Παιδείας μὲ τὴν θερμὴ συμπαράστασι τῆς κοινῆς γνώμης καὶ δἰλον τῶν κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν δργανώσεων δείχνει ὅτι ἔχει κατανοηθῆ ἀπ' τὸν Ἑλληνικὸ λαό, πὼς βασικὸς καὶ κύριος συντελεστὴς γιὰ τὴν πνευματική, κοινωνική καὶ πολιτική ἐξέλιξι τῆς χώρας μας εἶναι ἡ ἀναδιογάρωσις τῶν σχολείων καὶ ἡ ἐφαρμογὴ συγχρονισμένου ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Τὸ σπουδαιότερο δμος καὶ σοβαρότερο θέμα, πὸν χρειάζεται φιξικὴ θεραπεία καὶ ἀμεσητὴ λόσιο εἶναι « ποιά πρόπειρ νὰ εἶναι ἡ μορφὴ τῆς γλώσσας τῶν διδακτικῶν βιβλίων στὰ σχολεῖα καὶ κυρίως στὸ μάθημα τῶν νέων Ἑλληνικῶν », ἀφοῦ ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ δργανό, μὲ τὸ ὅποιον τὰ σχολεῖα θὰ φροντίσουν νὰ ἐπιτύχουν τὸν οὐδιστικὸ πνευματικὸ ἐξοπλισμὸ τῶν μαθητῶν σέμφωνα μὲ τὰ σύγχρονα πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ μορφὴ τῆς γλώσσας, πὸν θὰ χρησιμοποιήσουν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ στὴν προφορικὴ διδασκαλία, οἱ συγγραφεῖς στὰ διδακτικὰ βιβλία καὶ οἱ μαθηταὶ στὶς ἐκθέσεις, θὰ συμβάλῃ στὴν ἐπιτυχία τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀναγεννήσεως.

Ἐτσι ἀλλούσε νὰ γίνεται ζωηρὴ συζήτησις γιὰ τὸ γλωσσικὸ πρόβλημα, ἐντοπισμένο τώρα στὰ σχολικὰ πλαίσια, χωρὶς ἐμπάθεια, ἀλλὰ μὲ σοβαρότητα καθαρὰ ἐπιστημονική.

Τέτοιες συζητήσεις γιὰ τὴν μορφὴ τῆς γλώσσας στὰ σχολεῖα ἔγιναν στὰ δυὸ συνέδρια τῶν Ἐπταίδευτικῶν, πὸν ἔκαμαν τὸν τελευταῖο χρόνο δύο Γενικοὶ Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Μέσης Ἐπταίδευσεως στὴν Θεσσαλονίκη. Τὸ ἔνα, πὸν ὠνομάστηκε σεμινάριο, εἶχε σκοπὸ καθοδηγητικὸ καὶ, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ὑποδειγματικὲς διδασκαλίες, πὸν ἔγιναν, ἀγώτατοι κρατικοὶ λειτουργοὶ ἀνέπτυξαν θέματα ἐπιστημονικά, παιδαγωγικὰ καὶ διδακτικὰ, γιανὰ κατατοπίσουν τοὺς λειτουργοὺς τῆς Μέσης Ἐπταίδευσεως στὴν ἐξέλιξι καὶ τὴν θέσι, πὸν ἔχουν σήμερα τὰ προβλήματα, τὰ ὅποια στὴν εἰσήγησί τους παρουσίασαν οἱ ὄμιλοι ταῖ. "Ἐγα ἀπ' τὰ θέματα, πὸν ἐνδιαφέρουν ζωτικὰ τὸν λειτουργοὺς τῆς Ἐπταίδευσεως, ἢταν

γιὰ τὴν διδασκαλία τῶν Νέων Ἐλληνικῶν. "Οσοι παρενόρθηκαν στὴν ἀνάπτυξι τοῦ θέματος αὐτοῦ ὅμολογοῦν ὅτι ὁ εἰσηγητὴς τον τὸ πραγματεύτηκε σ' ὅλο τον τὸ πλάτος μὲ ὑποδεῖξεις ὀφελιμώτατες γιὰ τὴν μελέτη, τὴν ἀνάλυσι καὶ τὴν κοιτικὴ τῶν λογοτεχνημάτων, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ὀλοκληρωμένη τὴν ἴστορικὴ ἐξέλιξι τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Φυσικὰ στὴν εἰσήγησί του ὁ διαιλητὴς ἔκαψε λόγο καὶ τὴν μορφὴ τῆς γλώσσας στὰ διδακτικὰ βιβλία καὶ τὶς ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν καὶ ὑποστήριξε ὅτι ἡ ἀπλὴ καθαρεύονσα, ὅπως ἔχει διαμορφωθῆ τὰ τελευταῖα χρόνια, εἶναι ἡ ἐξελικτικὴ μορφὴ τῆς ἑταίρας Ἐλληνικῆς γλώσσας.

Στὴν γράμμη αὐτὴ τοῦ εἰσηγητοῦ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἀντείπῃ: α) ὅτι ναὶ μὲν ἡ λεγομένη ἀπλὴ καθαρεύονσα δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα, ποὺ ἐπέβαλαν στὰ σχολεῖα οἱ λογιώτατοι τοῦ 19ου αἰώνα, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἡ γλῶσσα, ποὺ εἶναι ζωτανὴ στὰ στόματα ὅλων τῶν Ἐλλήνων· δὲν εἶναι γλῶσσα οὕτε τῆς λογοτεχνίας, οὕτε τοῦ θεάτρου, οὕτε ἀπαντᾶ στὰ μνηστορήματα, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται μόνον σὲ δημόσια ἔγγραφα καὶ σὲ ἐπίσημες δημόσιες διμίλεις· β) ὅτι καὶ ἡ ἀπλὴ καθαρεύονσα δὲν εἶναι μορφὴ γλώσσας, ποὺ προηῆθε ἀπὸ φυσιολογικὴ ἐξέλιξι σύμφωνα μὲ τοὺς γλωσσολογικοὺς νόμους, ποὺ ίσχύουν σ' ὅλες τὶς γλῶσσες τοῦ κόσμου καὶ γιαντὸ δὲν ξῆ στὰ στόματα ὅλων τῶν Ἐλλήνων· γ) ὅτι ἡ γραμματικὴ τῆς, ἀφοῦ διδαχθῇ στὶς δυὸς τελευταῖς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, χωρὶς καλὰ - καλὰ νὰ καταλαβάνονται οἱ μαθηταὶ τοὺς κανόνες τῶν γλωσσικῶν τῆς φαινομένων, παίει νὰ διδάσκεται, γιατὶ στὸ Γεμνάσιο διδάσκεται ἡ γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας γλώσσας μὲ τὴν σύστασι ἀπ' τὸ Ὑπονομεύον Παιδείας «νὰ ἐμπεδώνεται διὰ τῆς γραμματικῆς τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἡ γραμματικὴ τῆς νέας Ἐλληνικῆς» καὶ δ) ὅτι ἡ καθαρεύονσα τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν δύο τελευταίων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἶναι ἀκατανόητη ἀπ' τοὺς μαθητάς, γιατὶ αὐτοὶ στὶς πορτεῖς τέσσερες τάξεις διδάχτηκαν τὴν δημοτικὴ γλῶσσα, στὴν διοία εἶναι γραμμένα τὰ διδακτικὰ βιβλία τῶν τάξεων αὐτῶν.

Στὸ ἄλλο συνέδριο, ποὺ ἔγινε πέρσην πάλι στὴν Θεσσαλονίκη, συζητήθηκαν θέματα παρόμοια καὶ κατὰ τὴν κοιτικὴ ἐπάνω σ' αὐτὰ ἔγινε συζήτησις γιὰ τὴν μορφὴ τῆς γλώσσας, ποὺ πρέπει νὰ διδάσκεται στὰ σχολεῖα καὶ νὰ γράφονται τὰ διδακτικὰ βιβλία, καθὼς καὶ οἱ ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν. Στὴν συζήτησι αὐτὴ ἔλαβαν μέρος καὶ καθηγηταὶ τοῦ

Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ποὺ παρακολουθοῦσαν τὶς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου. Στὸ τέλος ὅστερα ἀπὸ γνῶμες, ποὺ ἀκούστηκαν μὲν ἐνδιαφέρονται προσοχὴ, ἀποφασίστηκε νὰ καθιερωθῇ στὰ σχολεῖα γλῶσσα διδασκαλίας τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ τῶν ἐκθέσεων ἡ δημοτική. Δημοσιεύτηκαν μάλιστα στὸν τύπο οἱ γνῶμες καθηγητῶν τῶν δέοντος Πανεπιστημίου γιὰ τὴν δημοτικὴ γλῶσσα, ποὺ προκάλεσαν ζωηρὸ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐκπαιδευτικῶν.

Σὲ αὐτὸὺς δῆμος μποροῦσε ἔνας καθηγητὴς ἡ δημοδιάσκαλος νὰ πῇ τὰ ἔξης : « Ἡμεῖς, ποὺ ζοῦμε τὴν σχολικὴ ζωὴ καὶ ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τὴν πρόσδοτο τῶν σχολείων μας, ἔχομε πεισθῆ ὅτι ἡ καθαρεύουσα δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ ὡς δογανο τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ ὡς γλῶσσα τῶν ἐκθέσεων στὰ σχολεῖα, ἀλλ’ ὅτι πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπ’ τὴν κοινὴ Ἑλληνικὴ, τὴν δημοτική, δπως ἐπικράτησε νὰ λέγεται αὐτή. Μὲ τὴν πολυμορφία δῆμος, ποὺ παρουσιάζουν τὰ λογοτεχνήματα τῶν διδακτικῶν βιβλίων στὸ λεξιλόγιο, στὴν φθογγολογία, στὴν μορφολογία, στὸν τονισμὸ καὶ τὸ ἐτεμολογικὸ τῶν λέξεων, βρισκόμαστε σὲ ἀδυναμία νὰ κατευθύνωμε τοὺς μαθητὰς μας στὴν γραπτὴ γλῶσσα. Μᾶς χρειάζεται μιὰ συστηματικὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς γλώσσας, ποὺ νὰ τακτοποιήσῃ μὲ κανόνες ενδοκολοδίδακτος ὅλα τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα τῆς δημοτικῆς γλώσσας, γιανὰ μπορέσωμε νὰ τοὺς διδάξωμε στὰ παιδιά καὶ νὰ ἀπατήσωμε ὅστερα νὰ ἐφαρμόζουν αὐτὸὺς στὶς ἐκθέσεις καὶ σὲ κάθε εἰδον γραπτὸ λόγο. Ἔτσι μόρον θὰ ἀποφεύγεται ἡ γλωσσικὴ ἀναρχία, ποὺ παρατηρεῖται σὲ οἰοδίποτε γραπτὸ μαθητῶν καὶ θὰ πάψῃ ἡ κοινωνία νὰ καταφέρεται ἐγαρτίον μας ὅτι δὲν κάνομε τίποτα στὰ σχολεῖα, ὅτι δίνομε σὲ ἀγράμματους ἀπολυτήρια - συχωροχάρτια καὶ ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε ἡ αἰτία, ποὺ τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τῶν νέων εἶναι τόσο χαμηλό, ὥστε δὲρ μποροῦν νὰ ἐκφράσουν ὁδὸν καὶ μὲ σαφήνεια τὰ ἀπλούστερα νοήματα».

« Εἶναι ἀλήθεια, πῶς ἐπάρχονταν ἐπιστημονικὲς γραμματικὲς τῆς δημοτικῆς γλώσσας· αὐτὲς δῆμος δὲν μποροῦν νὰ χοησιμοποιηθοῦν στὰ σχολεῖα, γιατὶ ἡ βασίζονται στὶς ἀρχὲς τοῦ ψυχαρισμοῦ, ποὺ ἀπ’ ὅλους πιὰ ἔχει καταδικασθῆ, ἡ πάρονταν ὡς βάσι τὴν λαϊκὴ μόρον γλῶσσα καὶ σ’ αὐτὴν προσαρμόζουν πολλὰ γλωσσικὰ φαινόμενα ἀπ’ τὴν λογία παράδοσι μὲ σηματικὲς παραχωρήσεις στὸν ψυχαρισμὸν ἡ τέλος εἰσάγονταν καυτοτομίες, ποὺ προσκρούονται στὸ πανηλλήριο γλωσσικὸ αἰσθημα, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερο καὶ μοναδικὸ κριτήριο, ποὺ μπορεῖ νὰ

μᾶς ὁδηγήσῃ ἀλάνθαστα στὴν χρῆσι τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τέπου, τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ φθογγικοῦ φαινομένου*. Ἔτσι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μὲ πρότυπα μόνον τὰ λογοτεχνήματα τῶν διδακτικῶν βιβλίων βρίσκονται σὲ ἀβεβαιότητα, πῶς νὰ καθοδηγήσουν τὸν μαθητὰς στὴν χρῆσι τῶν διαφόρων τέπων, πὸν ἀπαρτοῦν στὰ λογοτεχνήματα».

«Κάθε λογοτέχνης μὲ τὴν ἰδιαίτερη κάθε φορὰ προτίμησι στὸν αὐτὸν βραστικὸν ἢ γραμματικὸν τέπο παρουσιάζει ἀταξίᾳ γλωσσική, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ γιὰ πρότυπο στὰ σχολεῖα. Ἀφήνω, ποὺ οἱ διάφοροι λογοτέχνες παρουσιάζουν μεταξὺ τοὺς τέτοιες διαφοροῦς στὴν γλῶσσα, ὥστε, δποιος θὰ ἐπιχειροῦσε ἀπ’ τὴν γλῶσσα τοὺς νὰ συστηματοποιήσῃ τὰ γραμματικὰ φαινόμενα, θὰ πελάγωνε κνημολεκτικά· δὲν θὰ τοῦ ἔφτανε δλη ἡ γλωσσολογία, γιανὰ ἐξηγήσῃ στὸν μαθητὰς τὴν ὑπαρξὶ τόσης πολυμορφίας στὰ γλωσσικὰ φαινόμενα. Γιαντὸ χρειάζεται μιὰ προεργασία, ἡ δποια ἔχοντας ὑπὲρ ὅψι τὰ ἐπιστημονικὰ πρόσημα καὶ τὴν πραγματικὴ μορφὴ τῆς δημοτικῆς γλώσσας, δπως αὐτὴ ἔχει διαμορφωθῆ μὲ στοιχεῖα ἀπ’ τὴν λαϊκὴ καὶ τὴν λογία παράδοσι, νὰ ἔξετάσῃ, ποιά μορφὴ λέξεων ἡ ποιός τύπος εἶναι ἐπικρατέστερος στὴν κοινὴ ὅμιλον μέρην νέα ἐλληνική, γιανὰ καταρτίσῃ τὴν σχολικὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Ἔτσι μόνον θὰ κατορθωθῇ ὅμιλοις τύποι νὰ σταθεροποιηθοῦν καὶ μὲ τὴν συχνή τοὺς χρῆσι στὰ σχολεῖα νὰ χρησιμοποιοῦνται αὐτοὶ ἀποκλειστικὰ στὸν γραπτὸ λόγο. Ἀλλιῶς μὲ τὴν συνεχῆ ωρὴ τῶν γλωσσικῶν φαινομένων ὑπάρχει πάντα ὁ κίνδυνος νὰ πλέωμε δάσκαλοι καὶ μαθηταὶ στὴν γλωσσικὴ ἀκαταστασία καὶ ἀβεβαιότητα».

Τὰ λόγια αὐτά, ποὺ ἀπενθύνονταν ἀπ’ τὴν κοινὴ γνώμη στὸν ἀμάντορες τῆς καθαρεύοντας καὶ κνρίως στὸν δπαδὸν τῆς «καθαρῆς δημοτικολαϊκῆς γλώσσας», τὸν ἀνάγκασαν νὰ κάμοντ πολλὲς παραχωρήσεις στὴν κοινὴ νεοελληνική, δπως αὐτὴ ἔχει διαμορφωθῆ ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσι ἀπ’ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ καὶ δῶθε μὲ γλωσσικὰ στοιχεῖα ἀπ’ τὴν λαϊκὴ καὶ λογία παράδοσι. Ἐκόπασε κάπως ὁ φανατισμὸς καὶ ἀπ’ τὶς δυὸ μεριές. Οἱ καθαρεύοντανοι ἀφησαν τὸ δνειρό, ποὺ είχαν οἱ λογιώτατοι τὸν 19ον αἰῶνα, πῶς μποροῦσε ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα νὰ φτάσῃ στὴν γλῶσσα τοῦ «Ξενοφῶντος»· οἱ καθαρόιμοι ἀπ’ τὴν ἄλλη

* Μοναδικὴ Γραμματικὴ εἶναι τοῦ Τριανταφυλλίδη, ἡ δποια ὅμως δὲν εἶναι γιὰ μαθητάς, ἀλλὰ γιὰ ἐπιστήμονες καὶ εἰσάγει μερικὲς καινοτομίες, ποὺ δὲν τίς εννοεῖ τὸ Πανελλήνιο γλωσσικὸ αἰσθῆμα.

μεριὰ ὀπαδοὶ τοῦ Ψυχάρη διδάχτηκαν ὅτι οἱ γλωσσολογικοὶ νόμοι δὲν ἔχουν ἀπόλυτο ἀνδρός στὴν γλῶσσα, ὅπως οἱ φυσικοὶ νόμοι στὰ φυσικὰ φαινόμενα. ⁹ Εἳσι οἱ πρῶτοι ἀπλοποίησαν τὴν ἀρχαῖκή μορφὴ τῆς νεοελληνικῆς γλῶσσας μὲν τὴν ἀπλὴ καθαρεύοντα, ὅπως τὴν ὄνομάζοντα, χωρὶς οὐσιαστικὰ ụὰ γίνη καμιὰ ἀλλαγὴ στὴν φθογγολογία καὶ μορφολογία ὑποστηρίζοντας, πῶς ἀπὸ εἰναι ἡ μορφὴ τῆς γλῶσσας ὑστεροῦ ἀπὸ τὴν γλωσσολογικὴ ἐξέλιξι τῆς ἐνιαίας Ἑλληνικῆς γλῶσσας. Οἱ δευτεροὶ ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὴν γλωσσοπλαστικὴ μανία, ποὺ τοὺς εἶχε καταλάβει, ụὰ ἀντικαμιστοῦν μὲ καινούργιες λέξεις κάθε λέξι, ποὺ κατὰ τὴν γνώμη τους δὲν ἦταν λαϊκομητρική, καὶ ụὰ μεταβάλλουν τὴν μορφολογία τῶν λέξεων, οἱ ὅποιες καταλάβαιναν ὅτι ζοῦσαν στὰ στόματα ὅλων τῶν Ἑλλήνων, μεταμορφώνοντάς τες σὲ τυπικὸ τοῦ ψυχαρισμοῦ, ἀποφάσισαν ụὰ δεχτοῦν ụὰ περιλάβονταν στὸ ὑλικὸ τῆς γλῶσσας, ποὺ ὑποστήριζαν ὅτι εἰναι δημοτική, ἀρκετὰ στοιχεῖα γλωσσικὰ καὶ ἀπ’ τὴν λογία παραδόσι. Κράτησαν ὅμως καὶ ἀντοὶ πολλὰ ἀπ’ τὰ στοιχεῖα τῆς θεωρητικῆς των γλωσσολογικῆς θεωρίας καὶ ζήτησαν σ’ αὐτὰ ụὰ προσαρμόσονται μορφολογικά, ὅσα ἀπ’ τὴν λογία παραδόσι ἀναγνωρίσαν ὡς πραγματικότητα, διακρίσσοντας ὅτι ἀργότερα ἀπὸ τὴν ἡ νέα μορφὴ θὰ ἐπικρατήσῃ καὶ σ’ αὐτά. Ὁλοκληρωμένη ὅμως μορφὴ στὴν γλῶσσα, ποὺ πρέπει ụὰ χρησιμοποιοῦν οἱ συγγραφεῖς τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ ụὰ διδάσκεται στὰ σχολεῖα, δὲν μᾶς τὴν δίνει οὕτε ἡ ἀπλὴ καθαρεύοντα σοῦτε ἡ δημοτικο-λαϊκή, γιατὶ καὶ οἱ δυὸ νοθεύοντα τὴν κοινὴ ὁμιλούμενη νεοελληνική γλῶσσα, σύμφωνα μὲ τὴν ὅποια πρέπει ụὰ κανονίζεται καὶ ἡ κοινὴ γραφομένη νέα Ἑλληνική.

Σέμφωνα μὲ τὴν ἴστορικὴ ἐξέλιξι κοινὴ ὁμιλούμενη νεοελληνικὴ γλῶσσα εἰναι ἡ γλῶσσα ἡ Ἀθηναϊκὴ καὶ τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, ὅπως ἔχει διαμορφωθῆ σήμερα μὲ γλωσσικὰ στοιχεῖα ἀπ’ τὴν λαϊκὴ καὶ λογία παραδόσι: ἀπὸ τὴν πρέπει ụὰ τεθῆ ὡς βάσις γιὰ τὴν κοινὴ γραφομένη, ποὺ οὕτε τὴν ἀνεπάρκευτα τῆς καθαρῆς λαϊκῆς παρουσιάζει, οὕτε ξένη πρὸς τὴν ἔθνικὴ ζωὴ εἰναι, ὅπως εἰναι σὲ πάρα πολλὰ ἡ καθαρεύοντα.

Τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα, γιατὰ καθιερωθῆ ὡς βάσις τῆς γραφομένης ἡ ὁμιλούμενή γλῶσσα, ἀναπτύχθηκαν σὲ δημόσιες ὁμιλίες ἀπὸ τοὺς Ἀχ. Τελεότερο καὶ Καμπάνη, ποὺ ἥσαν ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ Γλωσσικοῦ συλλόγου*. «Σκοπὸς τοῦ συλλόγου ἀπὸ τοῦ ἦταν ụὰ ἐπιδιώξῃ

* Ἀχ. Τελεότερος : Τὸ γλωσσικό μας πρόβλημα, πῶς ἐμφανίζεται τώρα

τὴν ἐπιχράτησι μᾶς ἔνιαίς κοινῆς γραφομένης γλώσσας. Νὰ ἐπιζητήσῃ νὰ γίνη ἀποδεκτὴ ὡς κοινὴ γραφομένη σὲ ὅλα τὰ εἰδη τοῦ πεζοῦ λόγου ἡ κοινὴ ὄμιλουμένη νέα Ἑλληνική, ἡ γλῶσσα, ποὺ μιλοῦν φυσικὰ καὶ ἀβίαστα οἱ ὄπωσδήποτε μορφωμένοι Ἑλληνες στὴν Ἀθήνα καὶ στὶς ἄλλες μεγάλες πόλεις. Τὴν γλῶσσα αὐτὴ θὰ καταβληθῇ προσπάθεια νὰ ἀποδεχθῇ τὸ κράτος γιὰ ἐπίσημη γλῶσσα καὶ αὐτὴ νὰ ἐπιβάλῃ ὡς γλῶσσα τοῦ σχολείου ἐν γένει».

Τὴν γλῶσσα αὐτὴ γιὰ διάκρισι ἀπὸ τὴν καθαρὴ δημοτικὴ τῶν δόθοδόξων δημοτικιστῶν ὠνόμασε ὁ Γλωσσικὸς σύλλογος κοινὴ Νεοδημοτική. Αὐτῆς τῆς γλώσσας τῆς ὄντως Ἐθνικῆς Ἑλληνικῆς τὴν γραμματικὴ παρουσιάζομε μὲ τὴν ἔκδοσι τῆς «Γραμματικῆς τῆς Νεοδημοτικῆς γλώσσας, τῆς ὄμιλουμένης δηλ. κοινῆς δημοτικῆς».

Κατὰ τὴν σύνταξι τῆς Γραμματικῆς αὐτῆς προσπαθήσαμε νὰ περιλάβωμε ὅλα τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα τῆς ἔνιαίς κοινῆς γεοδημοτικῆς καὶ μὲ τὴν μορφή, ποὺ χρησιμοποιοῦν στὴν καθημερινὴ χρήσι δῆλοι οἱ Ἑλληνες, εἴτε αὐτὰ εἶναι λαϊκὰ εἴτε προέρχονται ἀπ’ τὴν λογία παρά δοσι. Αὐτὰ ζοῦν στὰ στόματα ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ χρησιμοποιοῦνται τόσο τὰ λαϊκὰ ἀπὸ τὸν μορφωμένον, δύο καὶ τῆς λογίας παραδόσεως ἀπὸ τὸν λαό, πού, χωρὶς νὰ ἔχῃ μεγάλη μόρφωσι, θέλει νὰ ἐκφράσῃ μὰ ἔννοια, ποὺ τὸ περιεχόμενό της τὸ καταλαβαίνει, καὶ χρησιμοποιεῖ γιαντὸ τὴν ἴδια λέξι με τὴν ἴδια μορφή, ποὺ χρησιμοποιεῖ δ μορφωμένος.

Ταξινομήσαμε ὅλα τὰ γραμματικὰ φαινόμενα καὶ ὅσα προέρχονται ἀπ’ τὴν λαϊκὴ χρῆσι καὶ ὅσα ἀπ’ τὴν λογία παράδοσι καὶ καταγράφοντας αὐτὰ στὸ κεφάλαιο, ποὺ τὸ καθέρα ἀνήκει, διατυπώσαμε τὸν κανόνες γιαντά. Οἱ κανόνες αὗτοί εἶναι φυσικὰ εὐκολοδιδάκτοι καὶ εὐκολομάθητοι ἀπ’ τὸν μαθητάς, γιατὶ ἀγαφέρονται στὰ ζωτανὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσας καὶ γίνεται εύκολα ἡ συνειδητοποίησίς των. "Ἐτσι οἱ μαθηταὶ καθόσον θὰ ἀναπτύσσονται πνευματικὰ καὶ θὰ προχωροῦν ἀπὸ τὴν μὰ τάξι στὴν ἄλλη μὲ ὑπόδειγμα γλωσσικὸ τὰ διδακτικὰ βιβλία, θὰ μορφοποιοῦν σὲ ἔνιατο ζωτανὸ δργανισμὸ τὸν προφορικὸ καὶ γραπτὸ λόγο, ἀνεξάρτητα ἀν τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα προέρχονται ἀπ’ τὴν λαϊκὴ ἡ λογία παράδοσι.

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ γραμματικὴ παρουσιάζει ἀνάμεικτα στοιχεῖα

καὶ ποιά εἶναι ἡ ὁρθὴ λέσις του. Τοῦ ἴδιου : "Ἄρθρα καὶ μελετήματα. (Δημοτικὴ καὶ Νεοδημοτική).

γλωσσικά ἀπ' τὴν λαϊκή καὶ λογία παράδοσι δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ μετανέκτημα, γιατὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι ζωντανὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσας, ποὺ ὅμιλεῖται καὶ κατανοεῖται ἀπ' ὅλους τοὺς "Ελλήνες, χωρὶς νὰ προσκρούσουν στὸ Πανελλήνιο γλωσσικό αἰσθημα. Στὴν ἴδια γλῶσσα πρέπει νὰ γραφοῦν ἀπ' τοὺς συγγραφεῖς τὰ ἀναγρωστικὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, καθὼς καὶ ἀπὸ λογοτέχνες τὰ νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα τῶν δέο κατωτέρων τάξεων τοῦ πρώτου κύκλου τῶν Γυμνασίων, γιανὰ συναντοῦνται οἱ μαθηταὶ σ' αὐτὰ τὴν ἴδια μορφὴ τῆς γλώσσας, ποὺ θὰ διδάσκωνται μὲ τὴν Γραμματική. Τὰ νεοελληνικὰ ἀναγρώσματα τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ κατωτέρου Γυμνασιακοῦ κύκλου καὶ τῶν τάξεων τοῦ ἀνωτέρου Γεμνασίου πρέπει νὰ εἶναι συλλογές ἐντέχνων λογοτεχνημάτων πεζῶν ἢ ποιητικῶν στὴν γλῶσσα, διότι τὰ ἔργα φαντούνται λογοτέχνες. Τὰ λογοτεχνήματα εἶναι πνευματικὸς θηραυρὸς τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μεταβάλλονται στὶς συλλογές, ποὺ προορίζονται γιὰ τὰ σχολεῖα. Αἱ παρονομιάζοντα διαφορὲς φθογγολογικὲς καὶ μορφολογικὲς τῶν γλωσσικῶν στοιχείων. Οἱ μαθηταὶ κάτοχοι πλέον τῆς Γραμματικῆς τῆς κοινῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας θὰ δύνανται νὰ ἐξηγοῦν τὶς ἴδιατερες γλώσσικες ἀδυναμίες τοῦ κάθε συγγραφέα, ποὺ θὰ παρονομιάζονται ἐκτυπωτὴ ἀπὸ τοὺς κανόνες τῆς Γραμματικῆς. Μὲ τὴν βοήθεια τοῦ καθηγητοῦ των θὰ κατανοοῦν καὶ τὰ ἴδιαζοντα γλωσσικὰ στοιχεῖα στὴν δημόδη γλῶσσα. Οἱ ἴδιατερες μορφολογικὲς καὶ φραστικὲς διαφορὲς τῶν λογοτεχνῶν, ὡστερα ἀπ' τὴν συστηματικὴ καὶ ὀλοκληρωμένη διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς τῆς κοινῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας στὸ δημοτικὸ σχολεῖο καὶ στὶς δύο τάξεις τοῦ κατωτέρου Γυμνασιακοῦ κύκλου, δὲν θὰ τοὺς εἶναι ἐμπόδιο στὴν γλωσσική τους ἐξέλιξι καὶ στὴν λογική, λογοτεχνική καὶ καλαισθητική ἐπεξεργασία τῶν λογοτεχνημάτων. Θὰ εἶναι ἀκόμα αὐτὰ ὑπόδειγμα γιὰ τὴν καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξι τῆς λογοτεχνικῆς δεξιότητος τῶν μαθητῶν, διότι ή ἀνάλυσις καὶ ἐπεξεργασία αὐτῶν ὡς πρότερη διάρθρωσι τῶν νοημάτων θὰ χορηγεῖται στοὺς μαθητὰς ὡς ὑπόδειγμα, διατάσσονται γράφουν ἐκθέσεις.

Οἱ συλλογές νεοελληνικῶν ἀναγρωσμάτων, ποὺ θὰ χησμοποιοῦν οἱ μαθηταὶ στὶς τάξεις τοῦ ἀνωτέρου Γυμνασιακοῦ κύκλου μὲ ἐντέχνων λογοτεχνήματα τῶν κυριωτέρων ἀντιπροσώπων κάθε ἐποχῆς, θὰ χορηγούνται στὰ σχολεῖα γιὰ τὴν διδασκαλία τῆς ἰστορίας τῆς λογοτεχνίας.

Οἱ ἴδιες συλλογές γιὰ τὶς ἀνώτερες τάξεις θὰ περιλαμβάνουν καὶ λογοτεχνήματα γραμμένα στὴν καθαρεύοντα μὲ περιεχόμενο ἀπ' τὴν

επιστημονική λογοτεχνία. Τὴν καθαρεύοντα γλῶσσα καθὼς καὶ τὴν γραμματική της θὰ τὶς γνωρίσουν καὶ θὰ τὶς μάθουν οἱ μαθηταὶ τοῦ ἀνωτέρου Γυμνασιακοῦ κύκλου, ἀφοῦ στὸ δημοτικὸ σχολεῖο καὶ στὶς δύο τάξεις τοῦ κατωτέρου Γυμνασιακοῦ κύκλου μάθουν καλὰ τὴν κοινὴν νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴν Γραμματικὴ τῆς.

Τοὺς κανόνες τῆς γλώσσας αὐτῆς, ποὺ ζῆστὰ στόματα ὅλων τῶν Ἑλλήνων, προσπαθήσαμε νὰ περιλάβωμε στὴν Γραμματική, ποὺ ἐκδίδομε. Πιστεύομε δτι ἡ ἐργασία μας αὐτῇ εἶναι μιὰ συμβολὴ, γιανὰ καθιερωθῆ ὡς γραφομένη γλῶσσα στὰ σχολεῖα ἡ ἔνιαία μορφὴ τῆς κοινῆς δημοτικῆς χωρὶς ἀκρότητες, ποὺ δὲν τὶς ἀνέχεται τὸ Πανελλήνιο γλωσσικὸ αἰσθημα.

Γ. ΖΟΥΚΗΣ

*Αθῆνα 31-5-1963

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Φθόγγοι και Γράμματα

§ 1. Οι λέξεις τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσας γράφονται μὲ σημεῖα, που λέγονται **γράμματα**.

§ 2. Τὰ γράμματα παριστάνουν στὸν γραπτὸ λόγο τοὺς φθόγγους, δηλ. τὶς ἀπλές φωνές, ἀπ' τὶς ὅποιες ἀποτελεῖται κάθε λέξις· ὅταν λ.χ. προφέρωμε τὴν λέξι λαός, ἀκούονται οἱ ἥχοι λ, α, ο, ζ. Οἱ ἥχοι αὐτοὶ εἶναι οἱ φθόγγοι, που σηματίζουν τὴν λέξι λαός.

Κάθε γράμμα παριστάνει ἔναν ἀπλὸ φθόγγο.

§ 3. Τὰ γράμματα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας εἶναι τὰ ἀκόλουθα 24, που ὅλα μαζὶ λέγονται **Ἑλληνικὸ ἀλφάβητο**.

Κεφαλαῖα Μικρὰ

A	α	ἄλφα
B	β	βῆτα
Γ	γ	γάμμα
Δ	δ	δέλτα
E	ε	ἴψιλον
Z	ζ	ζήτα
H	η	ἥτα
Θ	θ	θῆτα
I	ι	γιῶτα
K	κ	κάππα
Λ	λ	λάμδα
M	μ	μί

Κεφαλαῖα Μικρὰ

N	ν	νῖ
Ξ	ξ	ξῖ
O	ο	օμικρον
Π	π	πὶ
R	ρ	ρὸ
Σ	σ, ζ	σίγμα
T	τ	ταῦ
Υ	υ	ύψιλον
Φ	φ	φὶ
X	χ	χὶ
Ψ	ψ	ψὶ
Ω	ω	ῷμέγα

§ 4. Τὰ γράμματα ι, η, υ στὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα παριστά-

νουν τὸν ἴδιο φθόγγον καὶ προφέρονται, ὅπως τὸ γιῶτα· λ.χ. φίδι, βροχή, κύκλος, ήσυχία. Τὰ γράμματα ο καὶ ω προφέρονται, ὅπως τὸ δημικρον (ο). λ.χ. νέος, σῶμα, δῶρο.

Τὸ γράμμα σ γράφεται ἀντὶ τοῦ σ, ὅταν εἶναι στὸ τέλος τῆς λέξεως.

§ 5. "Οταν κανεὶς ἀποδίδῃ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον δὲθὰ μὲ τὰ ἀντίστοιχα γράμματα τοὺς φθόγγους, ἀπὸ τοὺς ὄποιους ἀποτελεῖται κάθε λέξις, λέμε ὅτι αὐτὸς δρθιογραφεῖ η ἔρει δρθιογραφία.

Σημείωσις. Πολλὲς λέξεις τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσας γράφονται μὲ τὰ ἴδια γράμματα (ἴδιας τὰ φωνήγετα καὶ δίφθοργοι), πού εἶναι γραμμένες οἱ ἴδιες λέξεις στὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλώσσαν, ἐνῶ οἱ φθόγγοι, πού παριστάνουν τὰ γράμματα αὐτὰ σήμερα, εἶναι διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς φθόγγους τῆς ἀρχαίας γλώσσας· δταν λ.χ. σήμερα προφέρωμε τὴν λέξιν εἶναι, ἀκούονται οἱ φθόγγοι ι, ν, ε. Στὸν γραπτὸν δημως λόγον δ φθόγγος, πού ἀκούεται ὡς ι, γράφεται μὲ ει καὶ δ φθόγγος ε γράφεται μὲ αι. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν προφορὰ τῆς λέξεως δῶρο, πού, ἐνῶ ἀκούεται δυὸς φορὲς δ φθόγγος (ο), δημως γράφεται δ ἔνας μὲ ω καὶ δ ἕλος μὲ ο. Αὐτὸς γίνεται γιὰ λόγους Ιστορικούς, δηλ. γιανὰ ὑπάρχη η ἴδια δρθιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἀπ' τοὺς ἀρχαίους κρόνους μέχρι σήμερα. Γιαντὸ η δρθιογραφία τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας λέγεται Ιστορικὴ δρθιογραφία.

§ 6. Ἀπὸ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαρβήτου τὰ α, ε, η, ι, υ, ο καὶ ω λέγονται φωνήγετα καὶ παριστάνουν τοὺς φθόγγους α, ε, ι καὶ ο, πού ἀκούονται ὡς [καθαροὶ] ηχοι, γιατὶ δέρας, πού βγαίνει κατὰ τὴν προφορά τους ἀπὸ τοὺς πνεύμονες καὶ θέτει σὲ δόνησι τοὺς φωνητικοὺς συνδέσμους, δὲν συναντᾶ πουθενά ἐμπόδιο. Ἀνάλογα κάθε φορὰ μὲ τὸ σχῆμα, πού παίρνει τὸ κοίλωμα τοῦ στόματος κατὰ τὴν ἐκπνοή τοῦ δέρα ἀπ' τοὺς πνεύμονες, ἀκούεται δ ηχος ὡς α η ε ι η ι η ο. Τὸ α λ.χ. σγγηματίζεται μὲ τὸ πιὸ μεγάλο ἀνοιγμα τοῦ στόματος, ἐνῶ τὸ ε καὶ ι ἀκούονται, ἀν δψωθῇ η γλῶσσα πρὸς τὸν οὐρανίσκο καὶ σγγηματίσθοῦν στοματικὲς γωνίες στὰ χεῖλη (στενότερες γιὰ τὸ ι ἀπὸ τὸ ε) καὶ τέλος, ἀν προεκταθοῦν τὰ χεῖλη καὶ στρογγυλευθῇ η κοιλότης τοῦ στόματος, ἀκούεται δ φθόγγος ο.

§ 7. Τὰ ἕλλα 17 γράμματα παριστάνουν φθόγγους, πού κατὰ τὴν προφορά τους σγγηματίζεται στένωμα η φραγμὸς κάπου στὴν στοματικὴ κοιλότητα· ἔτοι οἱ φθόγγοι ἀκούονται σὰν ψίθυροι, δταν δέρας, πού βγαίνει ἀπ' τοὺς πνεύμονες, περνᾶ μέσα ἀπὸ τὸ στένωμα (φ,χ,θ,σ,λ, ν,μ,ρ) η σὰν ίσχυροί ηχοι, δταν δέρας παραβιαζοντας τὸν φραγμὸ διακόπτεται ἀπότομα (κ,γ,π,β,τ,δ,ζ,ψ). Τὰ 17 αὐτὰ γράμματα λέγονται σύμφωνα.

α) Φωνή εντα

§ 8. Ἀπὸ τὰ ἔφτὰ φωνήεντα

α) τὸ ε καὶ ο λέγονται βραχέα

β) τὸ η καὶ ω λέγονται μακρὰ καὶ

γ) τὰ α,ι,υ λέγονται δίχρονα, γιατὶ σ' ἄλλες συλλαβὲς εἶναι βραχέα· λ.χ. βάρος, κόκλος, μύλος, πίστις, τάξις, φίλος καὶ σ' ἄλλες μακρά· λ.χ. κῆπος, πολῖτης.

Σημείωσις. Ἡ δομομασία βραχέα καὶ μακρὰ προέρχεται ἀπ' τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα, στὴν ὁποίᾳ τὰ βραχέα φωνήεντα ἐπροφέροντο σύντομα — σ' ἔνα χρόνο νὰ ποῦμε —, ἐνῶ τὰ μακρὰ ἐπροφέροντο σὲ διπλάσιο χρόνο ἀπὸ τὰ βραχέα· τὸ η λ.χ. ἐπροφέρετο σὰν εε καὶ τὸ ω σὰν οο.

β) Σύμφωνα

§ 9. Ἀπὸ τὰ 17 σύμφωνα

§ 10. Α'. α) τὰ κ,γ,χ λέγονται οὐρανικά, διότι κατὰ τὴν προφορά των ὁ φραγμὸς γίνεται στὸν οὐρανίσκο.

β) τὰ π,β,φ λέγονται χειλικά, διότι ὁ φραγμὸς γίνεται στὰ χείλη καὶ

γ) τὰ τ,δ,θ λέγονται ὄδοντικά, διότι ὁ φραγμὸς γίνεται στὰ δόντια.

Μ' ἔνα δνομα τὰ σύμφωνα αὐτὰ λέγονται ἀφωνα, γιατὶ οἱ φθόγγοι αὐτοὶ ἀκούονται κατὰ τὴν προφορὰ ἀσθενικοὶ.

Β'. Τὰ μ καὶ ν λέγονται ἔρρινα, διότι κατὰ τὴν προφορά των κλείνεται τὸ στόμα καὶ ὁ ἀέρας περνάει ἀπὸ τοὺς ρώθωνες προκαλῶντας ἀντίχησης στὴν κοιλότητα αὐτῶν.

Γ'. Τὰ λ καὶ ρ λέγονται ὑγρά, γιατὶ ὁ φραγμὸς γίνεται μὲ τὴν γλῶσσα καὶ κατὰ τὴν προφορά των τὸ στόμα ὑγραίνεται. Ἀπ' αὐτά·

α) τὸ λ σγηματίζεται, ἀν τὸ μπροστινὸ μέρος τῆς γλώσσας ὑψω-

Θη καὶ ἐγγίσῃ τὰ οὖλα καὶ ἔτσι ὁ ἀέρας ἀπό τοὺς πνεύμανες πιέζοντας τὸ μεσαῖο κοῖλωμα τῆς γλώσσας καὶ βρίσκοντας τὸ ἐμπόδιο αὐτὸ βγαίνει ἀπὸ τὰ κενά, ποὺ ὑπάρχουν ἀπ' τὴν μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μεριὰ στὸ ἐσωτερικὸ ἀπ' τὰ μάγουλα.

β) τὸ ρ συγηματίζεται, ἀν ἡ ἔκρη τῆς γλώσσας ὑψωθῇ καὶ ἐγγίσῃ τὰ οὖλα, ὥστε ὁ ἀέρας ἀπ' τοὺς πνεύμανες βγαίνοντας θέτει σὲ κίνησι τρεμουλιαστὴ τὴν γλῶσσα.

Δ'. Τὸ σ(ς) λέγεται συριστικὸ ἀπ' τὸν ἦχο, ποὺ ἀκούεται κατὰ τὴν προφορά του.

§ 11. Τὰ ζ,ξ,ψ λέγονται διπλά, γιατὶ προηλθον ἀπὸ ἔνωσι δύο φθόγγων στὶς περισσότερες φορές· λ.γ. ἀπὸ ἔνωσι χειλικοῦ + σ τὸ ψ (ἐκοπ-σα = ἔκοψα), ἀπὸ ἔνωσι οὐρανικοῦ + σ τὸ ξ (ἐτάραχ-σα = ἐτάραξα) καὶ ἀπὸ ἔνωσι σ + δ ἡ ἀπὸ σύμπλεγμας ἄλλων φθόγγων τὸ ζ (ἔλπιδյω = ἔλπιζω).

§ 12. Υπάρχουν ἀκόμη στὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα ἴδιαίτεροι φθόγγοι, ποὺ ἀποδίδονται στὸν γραπτὸ λόγο μὲ συμπλέγματα διαφόρων συμφώνων.

Τέτοιοι φθόγγοι είναι οἱ ἀκόλουθοι:

α) ὁ μπ (χειλικός), ποὺ ἀκούεται στὴν ἀρχὴ τῆς λέξεως καὶ σὲ μερικὲς μέσα στὴ λέξη, ὅπως στὶς λέξεις: μπορῶ, μπαίνω, μπαμπᾶς, μπονμπονητό.

β) ὁ γκ ἡ γγ (οὐρανικοί), ποὺ ἀκούεται στὴν ἀρχὴ τῆς λέξεως, ὅπως στὶς λέξεις: Γκένας, γκέμι, μὴ τὸν γγιξης, γκρεμίζω.

γ) οἱ ντ, τσ καὶ τζ (δδοντικοί), ποὺ ἀκούεται, ὅπως στὶς λέξεις ντύρομαι, τσακώω, χατζῆς.

§ 13. Τὰ σύμφωνα καὶ οἱ φθόγγοι, ποὺ ἀποδίδονται μὲ σύμπλεγμα συμφώνων, ἀνάλογα μὲ τὸν τόνο τῆς φωνῆς διαιροῦνται εἰς

α) τὰ ἄηχα π,κ,τ,φ,χ,θ,σ,τσ,λ,μ,ν,ρ, ποὺ ἐκφέρονται κατὰ τὴν προφορὰ μὲ ἐλαφρὸ ἦχο καὶ

β) τὰ ἡχηρὰ β,γ,δ,μπ,γκ,γγ,ντ,ζ καὶ τζ, ποὺ κατὰ τὴν προφορὰ ὁ ἦχος είναι ζωηρός. "Αν κατὰ τὴν προφορὰ τῶν συμφώνων ἐγγίσωμες ἐξωτερικὰ τὸ μῆλο τοῦ Ἀδάμ, θὰ βεβαιωθοῦμες ὅτι κατὰ τὴν προφορὰ τῶν ἡχηρῶν κραδαίνονται οἱ φωνητικὲς χορδὲς, ἐνῶ, ὅταν προφέρωνται τὰ ἄηχα, οἱ χορδὲς μένουν ἀκίνητες.

Σημείωσις 1. Τὸ σ μπροστὰ ἀπὸ τὰ β,γ,δ,μ προφέρεται ὡς ἡχηρὸς φθόγγος (ζ) λ.χ. σιήνω, προσβάλλω, σγουρός, προσδιορίζω, Σμύρη, κόσμος, σμῆνος. Ἐπίσης ὡς ζ προφέρεται τὸ τειλικὸ σ τῆς λέξεως, δταν ἀκολουθῇ λέξις, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ ἰδια σύμφωνα λ.χ. τοὺς βασιλεῖς, τοὺς γάμους, τοὺς δῆμους.

Σημείωσις 2. α) Τὸ μέρος, ποὺ γίνεται ὁ φραγμὸς στὸν οὐρανίσκο, στὰ χείλη καὶ στὰ δόντια καὶ τὸ σχῆμα, ποὺ παίρνει τὸ κοῖλωμα τοῦ στόματος κατὰ τὴν προφορὰ τῶν συμφώνων, ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὸ φωνῆν ἢ τὸν φθόγγο, ποὺ ἐκφέρεται μαζὶ μ' αὐτῷ· αὐτὸ δὲ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς, ἀν προσέξῃ, πῶς προφέρονται τὰ σύμφωνα αὐτά· σὲ συλλαβές μὲ τὰ φωνήντα α,ε,ι,ο ἢ ἄλλον φθόγγο· λ.χ. κάμινο, κέρωμα, κίτρο, ποτάμι, βαφή, βέλος, βῆμα, Βόλος, φάρος, φέρω, φυγή, φόρος, τάμα, τέχνη, τίμιος, τόνος, δάκων, δέρνω, δίνω, δόσις, θάλασσα, θέατρο, θυμός, θόρυβος, κρότος, κυνόδι, τρόμος, δρόμος, θνητός, γεῦμα, θαῦμα.

β) Τὰ οὐρανικὰ σύμφωνα καὶ οἱ φθόγγοι γν, γκ, μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ε(αὶ) καὶ ι (ι,η,υ,ει,οι) προφέρονται σὰν νὰ μισακούνεται κοντά τους ἐναὶ ι, δηλ σὰν κι, γι, κι, γη, γκι, διύτι στὴν περίπτωσι αὐτή ὁ φραγμὸς δὲν γίνεται στὸ βάθος τοῦ οὐρανίσκου, δπως μπροστὰ ἀπὸ τὸ ο, ἀλλὰ πιὸ μπροστὰ λ.χ. Κέρκυρα, (προφ. Κι-έρ-κυρα), γέρος (γι-έ-ρος), χαίρετε (χι-αίρε-τε), γκέμι (γκι-έ-μι), ἄγγελος (ἄγγι-ε-λος).

Σημείωσις 3. Κατὰ τὴν προφορὰ τῶν φθόγγων, ποὺ ἀποδίδονται μὲ σύμπλεγμα συμφώνων (§ 12), δταν δὲν εἶναι στὴν ἀρχὴ τῆς λέξεως, ἀλλὰ μέσα σ' αὐτήν, ἀκούεται συνήθως ἐλαφρὸς ἔρρινος ἥχος μπροστὰ ἀπὸ αὐτούς· λ.χ. οἱ λέξεις λαμπάδα, ἐμπορος, ἐμπορός, ἀμπέλι, ἔντερο, ἀπαντῶ, φαντασία, δόντι, σγκος, ἐγκάμιο, ἐγκλημα, Ἄλιγγος, ἐγγονος, συγγενής, ἀγγειο ἀκούονται σὰν λαν-μπάδα, ἐν-μπο-ρος, ἐν-μπορός, ἀν-μπέλι, ἐν-τερο, ἀπαν-τῶ, φαν-τασία, δόν-τι, σην-γκος, ἐν-γκά-μιο, ἐν-γκλημα, Ἄλιν-γγος, ἐν-γγονος, συν-γγενής, ἀν-γγειο.

Τὸ πάρχουν ὅμως καὶ λέξεις μὲ τὰ συμπλέγματα τῶν φθόγγων αὐτῶν, στὶς δόποις μετὰ τὸν ἔρρινο ἥχο ἀκούονται καθαρὰ οἱ φθόγγοι κ.π.τ,γ, κκλώς καὶ σὲ λέξεις συγκομιμένες καὶ σὲ λέξεις ξένης καταγγωγῆς· λ.χ. σύμ-πτωσις, ἀμερ-πτος, ἄτεργ-κτος, ἐλεγ-κτικός, συμ-πτύνσομαι, κάν-τε (κάνετε), μείν-τε (μείνετε), Κόδριγ-κτον, Λίβιγ-κτον, ἐν-τράδες, κόν-τρα.

Σημείωσις 4. α) Τὸ μ σὲ μερικὲς λέξεις μπροστὰ ἀπὸ τὰ χειλικὰ β, φ, καὶ τὸ ψ προφέρεται σὰν ἔρρινος ἥχος ν· λ.χ. ἐμβολο (ἐνβολο), ράμβος (ρόνβος), ράμφος (ράνφος), ἐμψυχο (ἐνψυχο).

Στὶς λέξεις τύφη (νύμφη) καὶ γοφός (γομφός) τὸ μ ἔχει ἀποβληθῆ.

β) Τὴν ἴδια ἔρρινη προφορὰ ἔχει καὶ τὸ γ μπροστὰ ἀπὸ τὰ οὐρανικὰ γ,χ καὶ τὸ ξ: ἐγγαμος (ἐνγαμος), συγγραφεῖς (συνγραφεῖς), ἀγχόνη (ἀνχόνη), ἐγχώριος (ἐνχώριος), μελαγχολικός (μελανχολικός).

Κατάταξις τῶν συμφώνων

§ 14. Ἀπὸ τὰ ἄφωνα

- α) τὰ κ, π, τ, λέγονται ψιλά, γιατὶ οἱ φθόγγοι αὐτοὶ προφέρονται μὲ λεπτὸν ἔχο (ψιλό).
- β) τὰ χ, φ, θ λέγονται δασέα, γιατὶ προφέρονται μὲ παχὺν ἔχο (δασύν) καὶ
- γ) τὰ γ, β, δ λέγονται μέσα, γιατὶ προφέρονται κάπως λεπτότερα ἀπ' τὰ δασέα καὶ παχύτερα ἀπ' τὰ ψιλά.

	Οὐρανικὰ	Χειλικὰ	Οδοντικὰ	
Ἄφωνα	κ	π	τ	ψιλά
	γ	β	δ	μέσα
	χ	φ	θ	δασέα
Ἔρρινα	μ, ν	Συριστικὸ σ (ζ)		
Τγρά	λ, ρ	Διπλὰ ζ, ξ, ψ		

§ 15. Ἀπὸ τὰ σύμφωνα

- α) Τὰ ψιλὰ κ, π, τ καὶ τὰ συμπλέγματα μ.ντ, γκ, γγ ἀκούονται κατὰ τὴν προφορά των γιὰ μιὰ στιγμή, ὅταν ὁ ἀέρας ἀπ' τοὺς πνεύμονες ἀνοίγῃ τὸν φραγμὸν τῆς στοματικῆς κοιλότητος καὶ λέγονται γιαυτὸ στιγμιαῖα.

- β) Τὰ μέσα καὶ δασέα, τὰ ἔρρινα, τὰ ὑγρά, τὸ συριστικὸ σ, τὸ ζ καὶ τὰ συμπλέγματα τσ καὶ τζ σχηματίζονται κατὰ τρόπο, που στὴν προφορά τους ὁ φραγμὸς τῆς στοματικῆς κοιλότητος ἀνοίγει καὶ δημιουργεῖται ἔτσι στένωμα, ἀπ' ὅπου μπορεῖ ὁ ἀέρας τῶν πνευμόνων νὰ περνᾷ συνεχῶς. Γιαυτὸ αὐτὰ λέγονται ἐξακολουθητικά.

- § 16. Πολλὲς λέξεις γράφονται μὲ δύο σύμφωνα τὰ ίδια, που προφέρονται μὲ ἕνα φθόγγο, σὰν νὰ εἶναι ἀπλά: θάλασσα, ἐκκλησία, γράμμα, ἄλλος, ἀρρωστος, τέσσερα κ.ἄ.

Αρχικὰ καὶ Τελικὰ γράμματα

§ 17. Τὸ πρῶτο γράμμα λέξεως λέγεται ἀρχικὸν καὶ τὸ τελευταῖον τελικόν: φίλος, γράφω.

§ 18. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν λέξεων γράφονται μὲν κεφαλαῖα α) εἰς τὰ κύρια δύναματα (§ 87,1): Νικόλαος, Γεώργιος, Ὀλυμπος, Πίνδος, Σπερχειός, Ἀμερική κ.λ.π.

β) Στὶς λέξεις, μὲν τὶς δόποις ἀρχίζει μιὰ φράσις ὅστερα ἀπὸ τελεία στιγμὴ (§ 46,7α).

γ) Στὰ δύναματα τῶν μηνῶν, ἡμερῶν καὶ ἔορτῶν: Ἀπρίλης, Ιούνιος, Ὁκτώβριος, Νοέμβριος, Κυριακή, Τρίτη, Πάσχα, Χριστούγεννα.

δ) Στὶς λέξεις Θεός, Παραγία, Χριστός καὶ στὴ λέξι "Αγιος μπροστά ἀπὸ τὸ δύναμα τοῦ ἀγίου: Αγιος Δημήτριος, Αγία Παρασκενή.

ε) Στοὺς τίτλους καὶ στὶς λέξεις, ποὺ μεταχειρίζομαστε σὸν κύρια δύναματα: δ Μεγαλειότατος, δ Εξοχώτατος, δ Μακαριώτατος, δ Μαρμαρωμένος Βασιλᾶς, δ Μέγας Αλέξανδρος.

στ.) Στὶς προσωπικὲς ἀντωνυμίες, ποὺ ἀναφέρονται σὲ πρόσωπα, στὰ δόποια ἐκφράζομε σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησί: Η Α.Υ. δ Λιάδοκος, Παραγία μου, Σὲ παρακαλῶ, κάνε μου τὴν χάρι, ποὺ Σοῦ ζητῶ.

Τελικὰ Σύμφωνα

§ 19. Τελικὰ σύμφωνα ἔχει ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα τὸ σ (γράφεται σ ἀντὶ σ, ὅπου εἶναι τελικὸν) καὶ τὸ ν: μαθητής, γυμναστής, τὸ συμφέρον, ἔγραφαν.

Μερικὲς λέξεις ἀπὸ τὴν λογία παράδοσι ἔχουν τελικὸ σύμφωνο ξ, ψ, ρ: κῶδιξ, μέσωψ, πρεσβύτωρ, διδάκτωρ.

Σημείωσις 1. Σὲ λέξεις, ποὺ είχαν σὲ πολὺ παλιὰ ἐποχὴ τελικὸ σύμφωνο διδοντικό, τὸ τελικὸ διδοντικὸ χάθηκε: σῶμα(τ)-σώματα, μάθημα(τ)-μαθήματα.

Σημείωσις 2. Λέξεις, ποὺ τελειώνουν σ' ἄλλα σύμφωνα, εἶναι

α) μερικὰ ἐπιφωνήματα: ἄχ!, οὐψ!, σούτ!

β) πολλές ξένες λέξεις: Άδαμ, Ίώβ, Δανιήλ, Τσαρτσίλ, Ροῦσβελτ, Άρτάντ, Τζώρτζ.

γ) Διφθογγοι

§ 20. Σὲ πολλὲς λέξεις ὑπάρχουν συλλαβὲς μὲ δυὸ φωνήεντα, τὰ δποῖα, ἐνῶ παριστάνουν δύο φθόγγους, προφέρονται ἐνωμένα σὰν ἔνας φθόγγος.

Τὰ δυὸ αὐτὰ φωνήεντα μιᾶς συλλαβῆς, ποὺ προφέρονται μαζὶ σὰν ἔνας φθόγγος, λέγονται δίφθογγοι *.

§ 21. Ἀπ' τὰ δυὸ φωνήεντα τῶν διφθόγγων τὸ πρῶτο μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ α, ε, ο, υ καὶ τὸ δεύτερο τὸ ι ἢ υ. Ἐτσι σχηματίζονται οἱ δίφθογγοι αι, ει, οι, υι, αυ, ευ, ου, Ἀπ' αὐτοὺς ὁ αὶ προφέρεται ως ε καὶ οἱ ει, οι, νι ὡς ι λ.χ. αἷμα, σχολεῖο, ἔπαινος, είμαι, οἰκογένεια, οἴκτος, οὐρανός, δοῦλος, γυιός.

§ 22. Οἱ δίφθογγοι αν καὶ εν μπροστὰ ἀπ' τὰ φωνήεντα, ἀπὸ τὰ μέσα ἄφωνα β, γ, δ, ἀπ' τὰ ἔρρινα μ, ν, ἀπ' τὰ ὑγρὰ λ, ρ καὶ τὸ ζ προφέρονται ως αβ καὶ εβ: ἀναπανόμαι (ἀναπάθομαι), δονλεύω (δουλέψω), εὐδεγεσία (ἐβεργεσία), αὐγό (ἀβγό), εὐγενικός (ἐβγενικός), Εὐβοία (ἐββοία), εὐδαιμονία (ἐβδαιμονία), εὐνοϊκός (ἐβνοϊκός), αὔριο (ἄβριο), Εὐρώπη (Ἐβρώπη), εὐλογία (ἐβλογία), εὐζωνος (ἐβζωνος).

Σὲ κάθε ἄλλη περίπτωσι οἱ δίφθογγοι αὐτοὶ προφέρονται ως αφ καὶ εφ: εὐτυχῶς (ἐφτυχῶς), αδθημερόν (ἀφθημερόν), εὔκολος (ἔφκολος), Εὐξεινος (Ἐφξεινος).

Σημείωσις. Οἱ δίφθογγοι αὐτοὶ προφέρονται διαφορετικὰ ἀπ' δ. τι γράφονται, γιατὶ στὴν γραφὴ αὐτῶν τηρεῖται, ὅπως καὶ σ' δλες τις λέξεις, ἡ ιστορικὴ δρθογραφία (§ 7, σημείωσις).

§ 23. Οἱ συλλαβὲς, ποὺ ἔχουν δίφθογγο εἶναι μακρές· μόνον οἱ συλλαβὲς μὲ αὶ καὶ οἱ εἶναι βραχεῖες γιὰ τὸν τονισμό, ὅταν βρίσκονται στὸ τέλος τῆς λέξεως, ποὺ κλίνεται, χωρὶς νὰ ἀκολουθῇ ἄλλο σύμφωνο: οἱ κῆποι, ἐκεῖνοι, είμαι (§ 34,4).

§ 24. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς διφθόγγους αὐτοὺς, ποὺ κληρονόμησε ἡ νέα Ἐλληνικὴ γλῶσσα ἀπ' τὴν λογία παράδοσι, ἀπαντοῦν σὲ συλλαβὲς πολλῶν λέξεων δυὸ φωνήεντα, τὸ ἔνα κοντὰ στὸ ἄλλο.

Κατὰ τὴν προφορὰ τῶν φωνεγέντων αὐτῶν, οἱ φθόγγοι, ποὺ πα-

* Εἰς τὴν ἀρχαία Ἐλληνικὴ γλῶσσα ἐπροφέροντο καὶ οἱ δύο φθόγγοι, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν δίφθογγο.

ριστάνουν αύτά, ἀκούονται χωρισμένοι, ἀλλὰ σ' ἔνα χρόνο, δηλ. μὲ τὴν ἕδια ποσότητα ἀρέος ἀπὸ τοὺς πνεύμονες· λ.χ. ἀιτός, ἀηδόνι, ἀγολέιμονο, ρύμο, πάει, ἀκούει, τρώει, κελαθδεῖ, πάω. Ἔτσι τὰ δύο αὐτὰ φωνήεντα ἀποτελοῦν δίφθογγο. Οἱ τέτοιοι δίφθογγοι λέγονται καταχρηστικοί.

§ 25. *Καταχρηστικοί δίφθογγοι σχηματίζονται ἐπίσης*, ὅταν ὁ φθόγγος *ι* (*ι,η,υ,ει,οι*) ἡ *ι*, ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸ *ε* καὶ *αι*, μὲ τοὺς φθόγγους *α,ε,ο* καὶ *ον*, ποὺ ἀκούονται προφέρωνται μαζὶ σ' ἔνα χρόνο καὶ ἀκούονται χωριστά· ὁ φθόγγος *ι* ἀκούεται ὡς *ι* ἢ σὰν ἀσθενικὸν σύμφωνο γι *η* χι *η* νι λ.χ. *ῆλιος*, *καλήδρα*, *μιλά*, *ἔλιες* (ἀπὸ ἑλιαίες), *γενιά* (γενεά), *παλιός* (παλαιός), *δξιά* (δξεά), *παιδιοῦ* (παιδιγιοῦ), *ἀδειάζω* (ἀδγιάζω), *βραδνάζει* (βραδγιάζει), *ματιά* (ματχά), *καρφιά* (καρφχιά), *ποιοί* (πχιοί), *φτειάνω* (φτχιάνω), *μιά* (μνιά), *μοιάζω* (μνιάζω).

Ο ἕδιος αὐτὸς φθόγγος *ι* στὴν ἀρχὴ τῆς λέξεως μὲ ἀκόλουθα τὰ ἕδια φωνήεντα προφέρεται γι λ.χ. *γιατρός* (ἀπὸ *ἰατρός*), *γιούς* (υἱός), *γιορτή* (έορτή), *γινοῦ* (υἱοῦ).

Σημείωσις. Γιὰ τὸ σημεῖο *—*, ποὺ σημειώνεται κάτω ἀπ' τὰ φωνήεντα, ποὺ προφέρονται μαζὶ, παραπέμπομε στὴν § 54.

§ 26. Οἱ καταχρηστικοὶ αὐτοὶ δίφθογγοι δὲν σχηματίζονται γενικὰ σ' ὅλες τὶς λέξεις, ποὺ οἱ συλλαβές τους ἔχουν τὰ δυὸ φωνήεντα τὸ ἔνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Αὐτὸς γίνεται

α) σ' ὅσες λέξεις προέρχονται ἀπ' τὴν λογία παράδοσι: *βιβλίο*, *ἄρμονία*, *βασιλεία*, *ἀνδρεῖος*, *ἀστεῖος*, *κωμῳδία*, *φιλία*, *τοσοκομεῖο*, *σημαία*, *ἀρχαῖος*, *ώραιος*, *πλησίασα*, *τελείωσα* καὶ

β) στὶς λέξεις, ποὺ μπρὸς ἀπ' τὸ *ι* ὑπάρχει *ρ*: *κρόνο*, *τρία*, *ἄγριος*, *χρειάζομαι*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1. Συλλαβέες Συλλαβισμός

α) Συλλαβέες.

§ 27. Στὸν προφορικὸν καὶ γραπτὸν λόγον, γιανὰ ἐκφράσωμε τὰ νοήματα, μεταχειριζόμαστε λέξεις, τὶς ὅποιες γράφομε μὲ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαριθμοῦ.

Κάθε λέξις ἀποτελεῖται ἀπὸ τεμάχια, ποὺ προφέρονται τὸ καθένα χωριστά.

Τὸ κάθε τεμάχιο λέξεως μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἕνα ἢ περισσότερα σύμφωνα μὲ ἕνα φωνῆν ἢ δίφθοιγγο, ἢ ἕνα μόνον φωνῆν ἢ δίφθοιγγο: σῶ-μα, πρω-ί, αὐ-ρι-ο, ἀη-δά-νι, ἐκ-στρα-τεί-α. Τὰ τεμάχια αὐτά, ποὺ ἀποτελοῦν μιὰ λέξιν λέγονται **συλλαβέες**.

§ 28. Κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν μιὰ λέξις λέγεται:

α) μονοσύλλαβη, ἐν ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ μόνον συλλαβή: *rai*, *ār*, *só*.

β) δισύλλαβη, ἐν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο συλλαβέες: *ē-gώ*, *γρά-φω*.

γ) τρισύλλαβη, ἐν ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς συλλαβέες: *δου-λεύ-w*, *μητέ-ρα*, *σχο-λεῖ-o*.

δ) πολυσύλλαβη, ἐν ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσότερες συλλαβέες: *κα-θη-γη-τής*, *σι-δη-ρό-δρο-μος*, *ἀ-κα-τά-στα-τος*, *Πα-πα-δια-μαντό-πον-λος*.

Σημείωσις: Οἱ καταχρηστικοὶ δίφθοιγγοι μόνοι ἢ μὲ τὰ σύμφωνα ἀποτελοῦν μιὰ συλλαβή: *ρώ-δο*, *ἀη-δόνι*, *κα-ληώ-ρα*.

§ 29. "Οταν μιὰ λέξις ἔχῃ δύο ἢ περισσότερες συλλαβέες ἡ τελευταία συλλαβὴ λέγεται λήγουσσα, ἢ δεύτερη ἀπ' τὸ τέλος **παραλήγουσα**, ἡ τρίτη ἀπ' τὸ τέλος **προπαραλήγουσα** καὶ ἡ πρώτη συλλαβὴ τῆς λέξεως λέγεται **ἀρχική**: στὴ λέξι *κα-θη-γη-τής* ἡ συλλαβὴ -*κα* εἶναι ἡ ἀρχική, ἡ -*θη* προπαραλήγουσα, ἡ -*γη* παραλήγουσα καὶ ἡ -*της* λήγουσα.

β) Συλλαβισμός

§ 30. Συλλαβισμός λέγεται ὁ χωρισμός τῆς λέξεως στὶς συλλαβές της.

§ 31. Ὁ συλλαβισμὸς τῶν λέξεων, ὅταν χρειαστῇ στὸν γραπτὸν λόγον νὰ ἀλλάξωμε στίχο, χωρὶς νὰ ἔχῃ γραφῆ ὅλη ἡ λέξις, γίνεται σύμφωνα μὲ τοὺς ἔξης κκνόνες.

1. Τὰ ἀρχικὰ σύμφωνα τῆς λέξεως, ἐναὶ ἢ περισσότερα, συλλαβίζονται μὲ τὸ ἑπόμενο φωνῆν ἢ δίφθογγο καὶ τὸ τελικὸ σύμφωνο μὲ τὴν τελευταία συλλαβή: στρα-τός, μα-θη-τής.

2. "Ενα σύμφωνο μεταξὺ δύο φωνηέντων ἢ διφθόγγων μέσα σὲ μιὰ λέξι συλλαβίζεται μὲ τὸ ἑπόμενο φωνῆν ἢ δίφθογγο: ἀ-ξι-ω-μα-τι-κός, στρά-τεν-μα, εἰ-ναι.

3. Δύο σύμφωνα διάφορα μεταξὺ φωνηέντων ἢ διφθόγγων μέσα σὲ μιὰ λέξι συλλαβίζονται μὲ τὸ ἑπόμενο φωνῆν ἢ δίφθογγο, ἀν ὑπάρχη ἑλληνικὴ λέξις, ποὺ ἀρχίζει ἀπ' τὰ δύο αὐτὰ σύμφωνα: πέ-τρα (τρόπος), εἰ-μα-στε (στάσις), ὥ-πο-πτος (πτῶμα), κο-φτε-ρός (φτερό), ἄ-φθο-ρος (φθορά), ἔ-θρος (θυητός). Εἰδάλλως χωρίζονται καὶ τὸ μὲν πρῶτο σύμφωνο συλλαβίζεται μὲ τὸ προηγούμενο φωνῆν ἢ δίφθογγο, τὸ δὲ δεύτερο μὲ τὸ ἑπόμενο: ἄ-γαλ-μα, σύμ-φωνο, ὁρ-μή, ἔρ-χο-μός. Χωρίζονται ἐπίσης τὰ δύο ίδια σύμφωνα μιᾶς λέξεως: θά-λασ-σα, ἄλ-λος.

4. Τρία σύμφωνα μεταξὺ φωνηέντων ἢ διφθόγγων συλλαβίζονται μὲ τὸ ἑπόμενο φωνῆν ἢ δίφθογγο, ἀν καὶ τὰ τρία σύμφωνα τῆς τουλάχιστον τὰ δύο πρῶτα εἶναι ἀρχικὰ ἑλληνικῆς λέξεως: ἔ-στρεψ-ψε (στροφή), ἱ-σχνός (σχῆμα), ἐ-χθρός καὶ ἐ-χτρός (χθὲς καὶ χτές). Εἰδάλλως χωρίζονται καὶ τὸ μὲν πρῶτο σύμφωνο συλλαβίζεται μὲ τὸ προηγούμενο φωνῆν ἢ δίφθογγο, τὰ δὲ ἄλλα δύο μὲ τὸ ἑπόμενο: ἄν-θρω-πος, ἄν-τρας, κέν-τρο.

5. Τὰ συμπλέγματα συμφώνων μπ, ντ, γγ, γκ χωρίζονται στὸν συλλαβισμό, ἐκτὸς ἀν προηγεῖται ἄλλο σύμφωνο ἢ ἀν τὸ σύμπλεγμα εἶναι ἀρχικὸ τῆς λέξεως καὶ ἐπικαλλιμβάνεται στὴν συλλαβή, ποὺ ἀκολουθεῖ, ἐναὶ ἀπ' αὐτά: ἀμ-πέ-λι, πέν-τε, ἀγ-κλ-στρο, ἀγ-γε-λος, ἀλλά μπασ-μπού-νι, κα-βουρ-ντίζω, μπου-μπού-κι, ντα-ντᾶ.

Σημείωσις. "Οταν ἀπ' τὰ δύο σύμφωνα τὸ πρῶτο εἶναι ἄφωνο καὶ τὸ δεύτερο μὴ ν, τότε συλλαβίζονται καὶ τὰ δύο μὲ τὸ ἑπόμενο φωνῆν: πρᾶ-γμα, φά-τη, δά-φνη, ἄ-ρι-θμός.

6. Οι σύνθετες λέξεις χωρίζονται κατά τὸν συλλαβισμὸν στὰ μέρη, ἀπ' τὰ ὅποια σχηματίζονται: Ἐλλήσ-ποντος (τῆς Ἐλλησ-πόντος), προσ-έχω (πρὸς+έχω). ἂν δμως κατὰ τὴν σύνθεσι γίνεται ἔκθλιψις ή μεταβολὴ τοῦ α' συνθετικοῦ, τότε ὁ χωρισμὸς τῶν συλλαβῶν γίνεται, ὅπως στὶς ἄπλες λέξεις: πα-ρέ-χω (παρά+έχω), πρω-τα-γω-νι-στής (πρῶτος+ἀγωνιστής), χω-ρο-φύ-λα-κας (χώρα+ φύλακας), κρε-ο-πώλης (κρέας+πωλῶ).

γ) Ποσότης χρόνου τῶν συλλαβῶν

§ 32. Μιὰ συλλαβὴ λέξεως λέγεται

α) **βραχεῖα**, ἐν ἔχῃ βραχὺ φωνῆν καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὸν ἀκολουθῇ ἔνα φωνῆν ή ἔνα μόνον σύμφωνο ἀπλὸν ή τίποτε: νέ-oς, ἔ-χο-με, ἀ-έ-ρας.

β) **μακρά**, ἐν ἔχῃ μακρὸ φωνῆν ή δίφθοιγγο: ὥ-ρα, αὐ-γή, δον-λεύ-ω.

Σημείωσις 1. Μιὰ συλλαβὴ μὲν βραχὺ φωνῆν λέγεται θέσει μακρά, ἐν μετὰ τὸ φωνῆν ἀκολουθοῦν δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή διπλὸ σύμφωνο: ἔχ-θρός, ἄλ-λος, τό-ξο.

Σημείωσις 2. Ἡ δύομασία μᾶς συλλαβῆς «βραχεῖα» ή «μακρά» δόθηκε, γιατὶ στὴν ἀρχαία γλῶσσα τὰ βραχέα φωνήντα ἐπροφέροντο σὲ διπλάσιο χρόνῳ ἀπ' ὅ, τι τὰ μακρά καὶ οἱ δίφθοιγγοι. Γιατὸ στὶς βραχεῖες ή μακρές συλλαβές δόθηκε ἡ δύομασία ποσότης χρόνου τῶν συλλαβῶν καὶ στὸν τονισμὸ τῶν λέξεων λαμβάνεται ὑπ' ὅψιν αὐτὴ (§ 34). Γίνεται δηλ. ὅ, τι καὶ μὲ τὴν ἴστορικὴ δρθιογραφία, γιατὶ στὴν νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ βραχέων καὶ μακρῶν φθόγγων ὡς πρὸς τὴν ποσότητα χρόνου τῶν συλλαβῶν.

2. Τόνοι

§ 33. Σὲ κάθε λέξι, ποὺ ἔχει δύο ή περισσότερες συλλαβές, μία συλλαβὴ προφέρεται πιὸ δυνατὰ ἀπ' τὶς ἄλλες. Ἡ συλλαβὴ αὐτὴ λέμες ὅτι **τονίζεται**. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ φωνῆν ή τὸν δίφθοιγγο (στὸ δεύτερο φωνῆν) τῆς συλλαβῆς, ποὺ τονίζεται, γράφομες ἔνα σημεῖο, ποὺ λέγεται **τόνος**: λέγω, τὸ δῶρο.

Οι τόνοι εἶναι δύο, ή **διξεῖα**('): μάθημα, πάλιν καὶ ή **περισπωμένη** (~), σχολεῖο. παρατηρῶ. Τόνο παίρνουν καὶ οἱ μονοσύλλαβες λέξεις: θὰ - νὰ - καὶ - φῶς κ.ἄ.

Σημείωσις. Εἰς τὰ κείμενα τῶν βιβλίων σὲ δρισμένες περιπτώσεις σημειώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸ φωνῆν τῆς λήγουσας ἔνας ἄλλος τόνος, ἡ βαρεῖα (¹), ὅταν δὲν ἀκολουθῇ σημεῖο στίξεως (§ 46,7).

Τενικοὶ κανόνες τονισμοῦ

§ 34. Ὁ τονισμὸς τῶν λέξεων γίνεται σύμφωνα μὲ τοὺς ἔξῆς κανόνες.

1. "Ολες οἱ λέξεις τονίζονται σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς τελευταῖς συλλαβές : χορδός, τραπέζη, ἀνθρωπος, ἀγαπῶ, κῆπος.

2. Ἡ προπαραλήγουσα καὶ κάθε βραχεῖα συλλαβή, ὅταν τονίζεται, παίρνει δέξια (δεξιότεται): θόρυβος, μαθήματα, πέτρα, οἱ μαθηταί, οἱ λαγοί.

3. Ἡ τονιζομένη παραλήγουσα δέξύνεται, ἀν ἡ λήγουσα εἶναι μακρά: ἡ στήλη, τοῦ κίρου.

4. Ἡ τονιζομένη μακρὰ παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη (περισπάται), ἀν ἡ λήγουσα εἶναι βραχεῖα: ὁ κῆπος, ἀδ δῶρο. Ἡ θέσει μακρὰ συλλαβὴ στὸν τονισμὸν παίρνεται γιὰ βραχεῖα.

5. Ἡ ἀσυνάριστη (§ 52-53) ὄνοματικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τῶν πτωτικῶν ὄνομάτων (§ 71), ὅταν τονίζεται στὴν λήγουσα, δέξύνεται : ὁ μαθητής, ἐπιμλής, τὴν τιμή, τοὺς θεούς, ἔποματεντή.

6. "Οταν ἡ λήγουσα στὴν γενικὴ πτῶσι (§ 72) τῶν πτωτικῶν εἶναι μακρὰ καὶ τονίζεται, παίρνει περισπωμένη: τοῦ νομοῦ, τῆς τιμῆς, τῶν ἐπιμελῶν μαθητῶν.

7. "Οταν ἡ λήγουσα μᾶς λέξεως προϊῆλθε ἀπὸ συναίρεσι καὶ τονίζεται, παίρνει περισπωμένη: ἀκοῦν (ἀπὸ ἀκούσουν), τρῶς (ἀπὸ τρώγεις - τρώεις) § 53.

8. Στὶς σύνθετες λέξεις ὁ τόνος ἀναβρίχειται ὅσο τὸ ἔδυνκτὸν πιὸ πάνω ἀπὸ τὴν λήγουσα, ποτὲ ὅμως πιὸ πάνω ἀπ' τὴν τελευταία συλλαβὴ τοῦ α' συνθετικοῦ (§ 444): ἀνεμόμυλος, Ἀσπρόσπυργος, Ἀσπροπόταμος, λιόδεντρο.

Σημείωσις. Ἡ λήγουσα μὲ καταχρηστικοὺς συνδέσμους λογικωιάζεται γιὰ τὸν τονισμὸν σὰν δυὸ συλλαβές: καινούργιος, πηρούνια, μαζαίρια.

°Ονομασία τῶν λέξεων ἀπὸ τὸν τόνο.

§ 35. Ἀνάλογα μὲ τὴν θέσιν τοῦ τόνου καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ στὴν συλλαβὴν κάθε λέξεως ἡ λέξις λέγεται

1. **δέξιτονη**, ὅταν ἔχῃ δέξεῖα στὴν λήγουσα: λαγός, μαθητής, χαρά, πηγή, στολή.

2. **παροξύτονη**, ὅταν ἔχῃ δέξεῖα στὴν παραλήγουσα: παιᾶν, δένδρο, ἀμπέλι.

3. **προπαροξύτονη**, ὅταν ἔχῃ δέξεῖα στὴν προπαραλήγουσα: ἄνθρωπος, δωμάτιο, ἄρρωστος.

4. **περισπώμενη**, ὅταν ἔχῃ περισπωμένη στὴν λήγουσα: τιμῶ, γῆ, νοῦς, ἀγαπᾶ.

5. **προπερισπώμενη**, ὅταν ἔχῃ περισπωμένη στὴν παραλήγουσα: κῆπος, δῶρο, τὰ φῶτα.

6. **βαρύτονη**, ὅταν δὲν τονίζεται στὴν λήγουσα: δένω, ταμίας, καλοκαίρι, εἰδα.

Σημείωσις. Γράφονται μὲ δέξεῖα πάντοτε στὴν λήγουσα α) τὰ ἐρωτηματικὰ τι; γιατί;

β) τὸ δείκτικὸ μέριο νά! : [νά γυνός, νά μάλαμα.

γ) τὸ μέριο μά, ποὺ χρησιμοποιεῖται στὸν δρόκο: μά τὴν ἀλήθεια..

Οξεῖα παίρνουν καὶ τὸ ἀναφορικὸ ποὺ καὶ τὸ πὼς (εἰδικὸς σύνδεσμος), ἐνῶ τὰ ἐρωτηματικὰ ποῦ; καὶ πῶς; παίρνουν περισπωμένην: Ἡρθε ὁ θεῖος, ποὺ (τὸν δόποιν) περιμέναμε. Πιστεύω, πώς ὁ Παῦλος μ' ἀγαπᾶ, ἐνῶ ποὺ κάθεται ὁ Πέτρος; πῶς λέγεται ὁ δρόμος αὐτός;

3. Πνεύματα

§ 36. Σὲ κάθε λέξι, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν, σημειώνεται στὸν γραπτὸ λόγο ἕνα σημεῖο, ποὺ λέγεται **πνεῦμα**: ἀνθίζει, ήλιος.

Τὰ πνεύματα εἰναι δύο, ἡ **ψιλὴ** (¹) καὶ **δασεῖα** (²). Στὶς λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ δίφθογγο, τὸ πνεῦμα σημειώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸ δεύτερο φωνῆν: εὐθυχία, αὐτός, οὐρανός, εὐρετήριο, εἰδα.

§ 37. Στὶς λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ καταχρηστικὸ δίφθογγο, τὸ πνεῦμα σημειώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸ πρῶτο φωνῆν, ποὺ προφέρεται πιὸ δυνατά: αὐτός, ἀηδόνι.

§ 38. "Οταν ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα βρίσκωνται στὴν ἴδια συλλαβή, τότε ἡ δέξεῖα σημειώνεται μετὰ τὸ πνεῦμα, ἡ δὲ περισπωμένη ἐπάνω ἀπ' αὐτό : ἔλα, ἄμα, ὑπνος, αἴμα, εἴμαι.

§ 39. "Οταν τὸ φωνῆεν, ἀπ' τὸ ὄποῖον ἀρχίζει μιὰ λέξις, γράφεται μὲν εὐφαλαῖο γράμμα, τὸ πνεῦμα καὶ ὁ τόνος, ἀν τονίζεται ἡ ἀρχικὴ συλλαβή, σημειώνονται ἐμπρὸς καὶ πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ φωνήεντος: "Ομηρος, "Ηρα, "Αρης.

Σημείωσις. Τὰ πνεύματα εἶναι σημεῖα, ποὺ στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔδειχναν διτὶ τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τῆς λέξεως, ἀν εἰχε ψιλή, ἐπροφέρετο μὲν ἐλαφρὸ πνοή, καὶ ἀν εἰχε δασεῖα, μὲν παχὺν πνοή.

§ 40. Πάριονυ δασεῖα κανονικὰ οἱ λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ υ: υπνος, υμνος, υψος, καὶ τὰ ἄρθρα ὁ, ἥ, οί.

Σημείωσις. Συνηθέστερες λέξεις, ποὺ δασύνονται εἶναι οἱ ἀκόλουθες.

"Αβρός	"Εβρος	ἡγεμόνας	δυαλὸς
"Αγιος	ἔδρα	ἡγούμενος	δυηρος
ἀργὸς	εἴλωτας	ἡλικίχ	"Ομηρος
"Αδης	εἰρκτή	ἥλιος	δυλίχ
αἷμα	'Εκάβη	ἥμερα	δυλίος
Αίμας	έκατο	ἥμερος	δυλίχλη
αἵρεσις	"Εκτορας	ἥμι-	δυο-
αἱρετὸς	'Ελένη	ἥνιοχος	δυοιος
ἄλατι	ἔλικας	ἥπατα	δυως
"Αλιάκμονας	'Ελικώνας	"Ηρα	δύλη
ἄλμα	ἔλκος	'Ηρακλῆς	δύλοι
ἄλυκη	ἔλκυνω	'Ηρόδοτος	δύποις
ἄλυσιδα	"Ελλη	ἥρωας	δύποιος
ἄλωνι	"Ελληνας	'Ησιόδος	δύποτε
ἄλωσις	ἔλος	ἥσυχος	δύπου
ἄμια	ἔνας	"Ηφαιστος	δύπως
ἄμιξι	ἔντεκα		δρασις
ἄμαρτάνω	ἔνώνω	'Ιδρύω	δρίζω
ἄμιλλα	ἔξι	ἰδρώτας	δριο
ἄπαλὸς	ἔρματο	ἰερὸς	δρμιος
ἄπαξ	έρμαφρόδιτος	'Ιερουσαλήμ	δρμῶ
ἄπλος	'Ερμῆς	ἴκανος	δρος (ό)
ἄρμα	έρμηνεύω	ἴκετεύω	δσιος
ἄρμόζω	'Ερμιόνη	ἴματιο	δσος
ἄρμός	ἔρπω	ἴππικό	δτι
ἄρπάζω	έσπερινός	ἴστορία	δ,τι
ἄρη	ἔστικ	ἴστος	
ἄψιδα	έστιτστόριο		υἰοθετᾶ
ἄψικορος	έταῖρος	'Οδηγὸς	
	ἔτοιμος	ὅδος	
"Εαυτός	εύρετήριο	ὅλμος	ώρα
ἔβδομος	ἔφτα	ὅλόκληρος	ώραιος
"Εβραῖος	"Ηβη	ὅλος	ώρικμος
		ὅμαλος	ώς

Δασύνονται ἀκόμη καὶ οἱ παράγωγες ἀπ' τὶς δασυνόμενες λέξεις καὶ οἱ σύνθετες μὲν α' συνθετικὸ αὐτές: ἀμαξάκι, ἀμαξοστοιχία, ὁδοστρωτήρας κ.ά.

4. Ἀτονες λέξεις

Πρόκλισις

§ 41. Μερικὲς μονοσύλλαβες λέξεις, ποὺ προφέρονται στενὰ μὲ τὴν λέξι, ποὺ ἀκολουθεῖ, δὲν τονίζονται. Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται προκλιτικὲς ἢ ἀτονες καὶ τὸ φαινόμενο ἀπὸ πρόκλισις.

§ 42. Ἀτονες λέξεις εἶναι 1) οἱ τύποι τοῦ ἄρθρου δ, ἥ, οἱ.

2) οἱ προθέσεις εἰς καὶ ἡ ἀρχαῖς ἐγ, ποὺ χρησιμοποιεῖται σὲ δριμένες περιπτώσεις: πᾶμε εἰς τὸ θέατρο σῆμερα; ἀντὸ θὰ γίνη ἐν καιρῷ, ἐν τούτοις.

3) τὸ μόριον ὡς (= ἔως): ὡς τὸ Πάσχα θὰ ἔλθω.

§ 43. Πολλὲς μονοσύλλαβες λέξεις, ποὺ βρίσκονται μπροστὰ ἀπ' ἄλλες λέξεις, μολονότι στὸν γραπτὸ λόγο σημειώνεται σ' αὐτὲς ὁ τόνος, εἶναι προκλιτικὲς, δηλ. Ἀτονες κατὰ τὴν προφορὰ τους, γιατὶ προφέρονται μαζὶ μὲ τὴν λέξι, ποὺ ἀκολουθεῖ, μ' ἔναν τόνο. Τέτοιες λέξεις εἶναι.

1) "Ολοι, οἱ τύποι τοῦ ἄρθρου, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο: τοῦ, τόρ, τό, τῆς, τήν, τούς, τίς, τά, καθὼς καὶ οἱ προθέσεις.

2) Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν μοῦ, μέ, μᾶς, σοῦ, σέ, σᾶς, τοῦ, τῆς, τόν, τήν, τό, τοὺς, τίς, τά: μοῦ εἰσταν, μᾶς ἔστειλαν, σοῦ δίνω, τὸν βλέπω, καὶ 3) Οἱ προθέσεις γιὰ (= διὰ) μέ, σέ, τὰ μόριας, ἄν, θά, νὰ καὶ οἱ σύνδεσμοι καί, πάς, πού, καθὼς καὶ ἄλλες δισύλλαβες προθέσεις: Τίποτε δὲν γίνεται χωρὶς (ἢ διχως) κόπο πετὰ τὸ Γυμνάσιο θὰ ἐγγραφῶ στὸ Πανεπιστήμιο.

5. Ἐγκλιτικὲς λέξεις

Ἐγκλισις

§ 44. Οἱ ἴδιοι τύποι τοῦ ἄρθρου (στὴν αἰτ. πληθ. ἀντὶ τοῦ τὶς τὸ τέξ) καὶ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν, καθὼς καὶ μερικὰ μονοσύλλαβα ἢ δισύλλαβα ἐπιρρήματα προφέρονται πολὺ στενὰ μὲ τὴν προηγούμενη λέξι, σὰν νὰ ἀποτελοῦν μ' αὐτὴ μιὰ λέξι. Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται ἐγκλιτικὲς λέξεις ἢ ἐγκλιτικὰ καὶ φαίνεται, σὰν νὰ στηρίζωνται στὸν τόνο τῆς προηγουμένης λέξεως. Γιαυτὸ χάνουν τὸν δικό τους τόνο: ὁ κῆπος σας, πές μας, στεῦλε τον, χάρισέ μου κάτι τὶς κάλτσες μου δῶσε τες στὸν Κώστα· ἀν ποτε ἰδῆς τὸν Πέτρο.

Κανόνες τῶν ἐγκλιτικῶν

§ 45. 1. Ἐν ᾧ προηγούμενη λέξις τονίζεται στὴν λήγουσα ἢ παραλήγουσα, ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ χάνεται: ὁ συγγενῆς μᾶς, ὁ πατέρας σας, ὁ κῆπος των.

2. Ἐν ᾧ προηγούμενη λέξις τονίζεται στὴν προπαραλήγουσα, ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ μεταφέρεται στὴν λήγουσα αὐτῆς ὡς δέξια: Ὁ Κώστας εἶναι ἀιθρωπός μας, τὸ βιβλίο ἀντὸν εἶναι χάρισμά σου.

3. Ἐν ᾧ προηγούμενη λέξις τονίζεται στὴν παραλήγουσα καὶ ἀκολουθοῦν δυὸς ἐγκλιτικά, τότε ὁ τόνος τοῦ πρώτου ἐγκλιτικοῦ χάνεται καὶ τοῦ δευτέρου μεταφέρεται στὸ πρώτο ἐγκλιτικό ὡς δέξια: γράψε μάς τα, φέρε μού τες, δῶσε μού τα.

Ἐν ὅμοισι στὴν περίπτωσι τῶν δυὸς ἐγκλιτικῶν, ἡ προηγούμενη λέξις τονίζεται στὴν λήγουσα, τότε χάνεται ὁ τόνος καὶ τῶν δυὸς ἐγκλιτῶν: πές μας τα.

6. Ἀλλα δρθογραφικὰ σημεῖα

Στίξις — συντομογραφίες

§ 46. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα σημειώνονται στὸν γραπτὸν λόγον καὶ τὰ ἀκόλουθα δευτερεύοντα δρθογραφικὰ σημεῖα.

1. Ἡ ύποδιαστολὴ (·). Αὐτὴ σημειώνεται συνήθως στὴν ἀναφορικὴ ἀντωνυμίᾳ ὅ, τι, γιανὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν σύνδεσμο ὅτι: Βεβαιώθηκα ὅτι δὲν πιστεύει, σ' ὅ, τι κι ἄν τον πῆς.

2. τὰ διαλυτικά (· ·). Αὐτὰ σημειώνονται ἐπάνω ἀπὸ τὸ ι ἢ υ, ὅταν τὰ δύο αὐτὰ φωνήνεται δὲν ἀποτελοῦν δίφθοιγγο μὲ τὸ προηγούμενό τους φωνῆν, ἀλλὰ προφέρωνται χωριστά: εὐνοϊκός, χαιδεόν, μυϊκός.

Τὰ διαλυτικὰ μπορεῖ νὰ μὴ σημειώνωνται, ὅταν τονίζεται ἡ παίρνη πνεῦμα τὸ προηγούμενο ἀπὸ τὸ ι ἢ υ φωνῆν: ἄνλος, Μάιος, ἀντνία.

3. ἡ ἀπόστροφος ('). ποὺ σημειώνεται στὴν ἔκθλιψι καὶ τὴν ἀποκοπή, στὴν θέσι τοῦ φωνήνετος, ποὺ χάνεται (§ 49, § 56).

4. ἡ κορωνίδα (°), ποὺ σημειώνεται κάποτε, ὅταν γίνεται κρᾶσις (§ 51).

5. τὸ ἔνωτικό (-), ποὺ ἔνωνται κάποτε τὸ προτακτικὸ μὲ τὸ ὄνομα ἢ στὸ τέλος τοῦ στίχου χωρίζει τὶς συλλαβές μιᾶς λέξεως, ὅταν ἡ λέξις δὲν χωρεῖ καὶ εἴμαστε ύπογρεωμένοι νὰ τὴν χωρίσωμε: ὁ μπαρούπα-Γιάννης, ἡ κυρά-Λευτέρη, στά-σου, φύλ-λα.

6. Τὸ συνδετικὸ (—), ποὺ σημειώνεται κάποτε σὲ συμπλέγματα φωνηέντων (καταχρ. δίφθογγοι) καὶ στὴν συνίζησι (§ 53) ματιά, μοιάζει, σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὅψη.

7. Τὰ σημεῖα τῆς στίξεως, μὲ τὰ ὄποια χωρίζεται στὰ μέρη του κάθε γραπτὸς λόγος. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

α) ἡ τελεία (.) στιγμή, ποὺ σημειώνεται, γιανὰ χωρίζονται μέρη τοῦ λόγου, ποὺ τὸ καθένα ἔχει νόημα ἀκέραιο: "Ο Μάιος μήρας ἔφτασε. Ή φύσις φαίνεται, σὰρ τὰ ντυθήκε τὰ γιορτινά.

Τὸ μέρος τοῦ λόγου, ποὺ ἔχει νόημα τέλειο λέγεται περίοδος.

β) ἡ ἄνω τελεία (·) στιγμή, ποὺ σημειώνεται, γιανὰ χωρίζονται μικρότερα μέρη μιᾶς περιόδου μὲ νόημα κάπως ἀκέραιο, σχετικὸ μὲ τὸ νόημα τῆς περιόδου: χτές ηρθε ἀπὸ τὸ χωριό ὁ Κώστας· μαζὶ τοῦ ἐταξίδευε καὶ ὁ δάσκαλος.

Τὰ μικρότερα αὐτὰ μέρη, ποὺ χωρίζονται μὲ ἄνω τελεία λέγονται κῶλα.

γ) τὸ κόμμα (,), ποὺ σημειώνεται, γιανὰ χωρίζονται τὰ δευτερεύοντα νοήματα τῆς περιόδου ἢ τῶν κώλων: "Οταρ πέρασα χτές ἀπὸ τὸ γραφεῖο σου, σὺ εἶχες φύγει.

Μὲ κόμματα χωρίζεται καὶ κάθε ὄνομα κλητικῆς πτώσεως ἀπὸ τὶς ἄλλες λέξεις τοῦ λόγου: Σὲ παρακαλῶ, Πέτρο, τὰ μήρα δογήσης.

δ) τὸ ἔρωτηματικὸ (;) ποὺ σημειώνεται στὸ τέλος μιᾶς φράσεως ἔρωτηματικῆς: Πότε ποάτη φορά είδες θάλασσα; Άπο πόσον καιρὸν ὑποφέρεις; Γιατί θυμώνεις μὲ τὸ τίποτα;

ε) τὸ θαυμαστικὸ (!), ποὺ σημειώνεται ὑστερα ἀπὸ λέξι ἢ φράσι ἢ στὸ τέλος μιᾶς προτάσεως ἢ περιόδου, γιανὰ δῆλωθῇ θωμασμός, ἔκπληξις, προσταγὴ κ.λ.π. Ζήτω! ντροπή σας! Τί ώραιο θέαμα!

στ) τὰ ἀποσιωπητικὰ (...), ποὺ σημειώνονται, ὅταν παραλείπεται (ἀποσιωπᾶται) κάποια λέξι ἢ φράσις γιὰ ὄποιδή ποτε λόγο: Σύ εἶσαι ἔρας ἄνθρωπος... δὲν λέγεται.

ζ) Τὰ εἰσαγωγικὰ («»), μέσα στὰ ὄποια γράφονται τὰ λόγια ἐνὸς τρίτου προσώπου μὲ τὶς ἴδιες λέξεις, ποὺ χρησιμοποιήσε τὸ πρόσωπο αὐτό: Στὸ τέλος ὁ πατέρας μοῦ εἶπε: «Εἶσαι πιὰ ὠδιμος καὶ ξέρεις πῶς τὰ φερθῆς».

η) Η παρένθεσις (), μέσα στὴν ὄποια περικλείεται λέξις ἢ φράσις ὀλόνληρη, γιανὰ ἐπεξηγήσῃ ἢ συμπληρώσῃ τὰ λεγόμενα: τὸ χω-

ριό μας (κάηκε στά 1944) ἀπέχει ἀπὸ τὴν πρωτεύονσα τοῦ νομοῦ
20 χιλιόμ.

θ) ἡ παράγραφος (§), σημειώνεται μὲν ἀριθμὸν στὴν ἀρχὴ ἀπὸ
κάθε μικρότερο μέρος, ποὺ διαιρεῖται ἐνα κεφάλαιο ἐνδε συγγράμματος
ἢ ὀλόκληρο σύγγραμμα.

ι) ἡ διπλὴ ἄνω καὶ κάτω τελεία (:), ποὺ σημειώνεται, ὅταν
ἀκολουθοῦν παραδείγματα. *Ἡ προπαραλήγουνσα, ὅταν τονίζεται, παιρ-*
νει ὁςεῖα : ἄνθρωπος καὶ

ιι) ἡ παῦλα (—), ὅταν ἀλλάζῃ τὸ πρόσωπο τοῦ διαλόγου :

Ο Ἀντρέας καὶ ὁ Πέτρος συναντιοῦνται μετὰ τὸ καλοκαίρι ὁ
πρῶτος ἔρωτ² καὶ ὁ δεύτερος ἀπαντᾶ :

— *Πᾶς πέρασες Πέτρο ;*

— *Θαυμάσια καὶ σό ;*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Φθογγικὰ πάθη

§ 47. Συχνὰ στὶς λέξεις τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας γίνονται διάφορες παθήσεις τῶν φθόγγων, φωνήντων καὶ συμφώνων, γιανὰ διευκολύνεται ἡ προφορά αὐτῶν στὸν προφορικὸν καὶ γραπτὸν λόγο. Οἱ παθήσεις αὐτὲς λέγονται φθογγικὰ πάθη, ἀπ' τὰ ὅποια τὰ πιὸ συνηθισμένα εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

α) Πάθη φωνηέντων

§ 48. **Χασμαδία.** Μέσα σὲ πολλὲς λέξεις ὑπάρχουν δυὸς γειτονικὲς συλλαβές, ποὺ ἡ πρώτη τελειώνει σὲ φωνῆν ἢ δίφθογγο καὶ ἡ δεύτερη ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν ἢ δίφθογγο. Ἐπίσης μπορεῖ μιὰ λέξις νὰ τελειώνῃ σὲ φωνῆν καὶ ἡ ἀμέσως ἐπομένη νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆν ἢ δίφθογγο. Σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις κατὰ τὴν προφορά τῶν συλλαβῶν τῶν λέξεων αὐτῶν δυσκολεύει μαστεῖ ἀπὸ τὸ σχῆμα, ποὺ ἔχει ἡ στοματικὴ κοιλότης μὲ τὴν προφορὰ τῆς πρώτης συλλαβῆς, νὰ δώσωμε σ' αὐτὴν τὸ σχῆμα, ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ φωνῆν τῆς ἐπομένης συλλαβῆς. Αὐτὸν λέγεται χασμαδία: γιανὰ θεραπευθῆ ἡ χασμαδία αὐτὴ συμβαίνουν τὰ ἀκόλουθα πάθη τῶν φωνηέντων.

1. "Εκθλιψις

§ 49. "Οταν μιὰ λέξις τελειώνῃ σὲ φωνῆν ἢ δίφθογγο μπροστά ἀπὸ λέξιν, ποὺ ἀρχικὸς φθόγγος εἶναι φωνῆν ἢ δίφθογγος, τότε τὸ φωνῆν ἢ ὁ δίφθογγος τῆς προηγουμένης λέξεως χάνεται (ἐκθλίβεται) καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν θέσι τοῦ φωνήντος, ποὺ χάνεται, σημειώνεται ἐνα σημεῖον, σὰν τὴν ψιλὴν (¹), ποὺ λέγεται ἀπόστροφος (§ 46, 3). λ.χ. Σ" ἔνα (σὲ ἔνα) οπίτι κάθοιται πολλὲς οἰκογένειες. Μ' ὅποιον (μὲ δποιον) συνιαστέσθεται, τέτειος θὰ γίνης. Μ' ὅλα (μὲ ὅλα) αὐτὰ δὲν σὲ πιστεύω. "Ἐρχετ' αὐτὸς (ἔρχεται) ὑστερ² ἀπὸ (ὑστεραί απὸ) μέρα.

Σημείωσις 1. Συχνά γίνεται ἐκθλιξὶς τοῦ τελικοῦ φωνήντος μᾶς λέξεως καὶ μπρὸς ἀπὸ τὸ τοῦ δρόμου: ἀπ' τὸ χωριό ήθελε δι Κώστας: σὲ φύγε ἀπ' τὴ μέση.

Σημείωσις 2. Ἡ πρόθεσις εἰς μὲ τὴν μορφὴ σὲ ἐκθύλιζεται μπροστά ἀπὸ λέξει, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν ἡ δίφθογγος: σ' αὐτὸ τὸ μέρος. Μπροστά δημας ἀπὸ τὰ ἔρθρα μὲ ἀρχικὸ γράμματα τι μετὰ τὴν ἔκθλιψι ἐνώνεται σὲ μιὰ λέξει μὲ τὰ ἔρθρα: στὸ χωριό, στοὺς δρόμους κ.ά.

Σημείωσις 3. Στὶς φράσεις καθ' ὅλα (κατὰ ὅλα), ἐφ' ὅρου (ἐπὶ ὅρου), μεθ' ἥμαν (μετὰ ἥμαν), καθ' ἥμαν (κατὰ ἥμαν), ποὺ προηλθεν ἀπ' τὴν λογία παράδοσι, θετερα ἀπὸ τὴν ἔκθλιψι τὰ ψὲντα τ.π, ἔγιναν δυσέχ θ, φ.

§ 50. Ἀποβολή. Μερικὲς λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπό φωνῆν ἡ δίφθογγο, χάνουν τὸν φθόγγο αὐτὸν κατόπιν λέξεων, ποὺ τελειώνουν σὲ φωνῆν ἡ δίφθογγο: Πήγαινε ἀπὸ δῶ (ἀντὶ ἀπ' ἔδῶ)· αὐτὰ θὰ πῶ (ἀντὶ θὰ εἰπῶ), τοῦ φόραξα γὼ (ἀντὶ ἐγὼ). Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται ἀποβολή.

2. Κρᾶσις

§ 51. Τὸ ἔρθρο τὸ μπροστά ἀπὸ τὶς λέξεις ἐναντίον καὶ ἐλάχιστον καὶ τὸ ἔρθρο τὰ μὲ τὴν λέξι ἀλλα, καθὼς καὶ τὰ μόρια θὰ, νὰ καὶ οἱ τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν μοῦ-σοῦ-τοῦ μὲ τύπους ρημάτων, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ α ἢ ε ἐνώνονται σὲ μιὰ λέξι: (τὸ ἐναντίον) τοῦντιον, (τὸ ἐλάχιστον) τοῦλάχιστον, (νὰ ἀλλάξῃς) νὰλλάξης, (νὰ ἀναφέρω) νάναφέρω, (θὰ ἔχω) θάχω, (νὰ ἔρθης) νάρθης, (μοῦ ἄρεσε) μᾶρεσε, (σοῦ ἔγραψα) σοῦνγραψα, (τοῦ ἔστειλε) τοῦστειλε, (μοῦ εἰπε) μοῖπε. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **κρᾶσις**.

Τὸ σημεῖο τῆς κράσεως, ποὺ σημειώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸ φωνῆν ἡ δίφθογγο, ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐνωσι τῶν φθόγγων, λέγεται κορωνίδα (§ 46,3).

3. Συναίρεσις

§ 52. "Οταν μέσα σὲ λέξι μιὰ συλλαβὴ μὲ φωνῆν ἡ δίφθογγο βρίσκεται μπροστά ἀπὸ φωνῆν ἡ δίφθογγο τῆς συλλαβῆς, ποὺ ἀκολουθεῖ, τὰ γειτονικὰ φωνήεντα ἡ οἱ δίφθογγοι συγχωνεύονται σ' ἑνα φθόγγο: λ.χ. (χρεωστῶ) χρωστῶ, (ἀκούσουν) ἀκούσν, (τί τρώ(γ)ετε - τί τρῶτε, (δεκκέξι) δεκάξι, (Θεόδωρος) Θύδωρος. Θύδωρος.

§ 53. Ἡ συγχώνευσις αὐτὴ τοῦ φωνήεντος ἡ διφθόγγου μιᾶς συλλαβῆς μὲ τὸ φωνῆν ἡ δίφθογγο, ἀπ' τὸ ὄποιον ἀρχίζει ἡ συλλαβὴ, ποὺ ἀκολουθεῖ μέσα στὴν ἵδια λέξι, σ' ἑνα φωνῆν ἡ δίφθογγο λέγεται **συναίρεσις**.

Σημείωσις. Ή συναίρεσις στὴν ἀρχαῖα Ἑλληνική γλῶσσα ἔγινε σὲ πολλὲς λέξεις, ποὺ ἔστι τὶς κληρονομήσαμε στὴν νεοελληνική: *ιοῦς* (ἀπὸ νόος), *Αθηνᾶ* (*Αθηναία*), ἀγαπῶ (ἀγαπάω), *Περικλῆς* (*Περικλέτης*), δημιουργῶ (δημιουργέω). Στὴν νεοελληνικῇ γλῶσσα δὲν ὑπάρχουν λέξεις ἀσυναίρετες ἀπ' τὴν λογία παράδοσι, ὑπάρχουν μόνον τύποι, ὅπως ἀγαπάω, γελάω, ποὺ δημιουργήθηκαν ἀργότερα, ἐνῶ ἡ νεοελληνικὴ ἐκληρονόμησε τοὺς τύπους ἀγαπῶ, γελῶ. Ἐπειδὴ δύμως λέμε ἀγαπῶ -ται, -ᾶ, ἀγαπᾶμε, -άτε, τὸ α ποὺ ὑπάρχει στοὺς ἄλλους τύπους πλὴν τοῦ ἀγαπῶ μεταφέρθηκε καὶ στὸ α' πρέσωπο ἀγαπάω, ποὺ φαίνεται ἀσυναίρετο. Ἐπειδὴ γράμματα οἱ τύποι νικάω, μιλάω, ἀπαντάω στὸν προφορικὸ λόγο, ἐνῶ στὸν γραπτὸ χρησιμοποιοῦνται οἱ συνηρημένοι τύποι: ἀγαπῶ, νικῶ, μιλῶ, γελῶ, ἀπαντῶ.

4. Συνίζησις

§ 54. Στοὺς καταχρηστικοὺς διφθόγγους (§ 23 καὶ 24) καὶ στὴν περίπτωσι, ποὺ μία λέξις τελειώνει σὲ φωνῆν ἡ διφθογγο καὶ ἡ ἄλλη, ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν ἡ διφθογγο, γιανὰ διποφεύγεται ἡ χασμωδία (§ 48), τὰ δύο φωνήντα προφέρονται σ' ἕνα χρόνο μὲ τὴν ἴδια ποσότητα ἀέρος ἀπὸ τοὺς πνεύμονες: ἀγδόνι, κελαιηδῶ, ἀιτός, ἥλιος*.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **συνίζησις**.

Ἡ συνίζησις εἶναι πολὺ συχνὴ στὴν ποίησι:

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερὴ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι, ποὺ μὲ βιὰ μετράει τῇ γῇ,

5. Συγκοπὴ - Ἀποκοπὴ

§ 55. Σὲ πολλὲς λέξεις τὸ ἀτονο φωνῆν τῆς παραλήγουσας ἡ τῆς προπαραλήγουσας χάνεται: κορυφὴ - κορφή, κάθισε - κάτσε, σιτάρι - στάρι, φέρετε - φέρτε, στείλετε - στείλτε, πάρετε - πάρτε.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **συγκοπὴ**.

Συγκοπὴ ἐπίσης γίνεται καὶ σὲ πολλὲς λέξεις τοῦ γ: πλάγι - πλάι λέγω - λέω, τρώγω - τρώω.

Σημείωσις. Σ' ἄλλες λέξεις ἀναπτύσσεται ὁ φθόγγος γ: ἔκλαια - ἔκλαιγα, ἔκαια - ἔκαιγα.

§ 56. Ἡ ἀποβολὴ φωνήντος γίνεται καὶ σὲ λέξεις, στὶς ὅποιες

* Στὶς λέξεις, ποὺ γίνεται συνίζησις δὲν σημειώνεται στὸν γραπτὸ λόγο κανένα σημείο· στὰ παραδεγμάτα, ποὺ ἀναφέρονται, γράφεται τὸ συνδετικὸ γιὰ τὴν εὐκολία τῆς προφορᾶς.

τὸ τελικὸ φωνῆν ἀποβάλλεται μπρὸς ἀπὸ τὸ μὴ τ., ποὺ ἀρχίζει ἡ λέξις, ποὺ ἀκόλουθεῖ: δῶσ' μον (δῶσε μου), πάρ' το (πάρε το). Στὴ θέσι τοῦ φωνήσεντος, ποὺ ἀποβάλλεται σημειώνεται ἡ ἀπόστροφος (§ 46,3). Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται ἀποκοπή.

Σημείωσις. Ἡ συγκοπὴ γίνεται συνήθως στοὺς ρηματικοὺς τύπους τοῦ β' ἔνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ προσ. τῆς προστακτικῆς τοῦ ἀριστου. φά(γ)ετε - φᾶτε. καθήστε - καθῆστε.

6. Εὔφωνικὸν καὶ σ

§ 57. Στὸ ἀπαγγορευτικὸ μόριο μῆ, ποὺ χρησιμοποιεῖται μπρὸς ἀπὸ ρήματα, γιανὰ δηλωθῇ ἀπαγγόρευσις, προστίθεται στὸ τέλος ἔνα ν, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξις ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆν ἡ δίφθογγο ἡ καὶ πολλὲς φορές, ὅταν ἀρχίζῃ ἀπὸ τὰ ψιλὰ κ, π, τ, γιανὰ ἀποφεύγεται ἡ χασμωδία: μὴν ἀκοῦς, μὴν ἔρχεσαι, μὴν κονράζεσαι (καὶ μὴ κονράζεσαι), μὴν πίνης (καὶ μὴ πίνης), μὴν ταράζεσαι (καὶ μὴ ταράζεσαι).

§ 58. Στὴν πρόθεσι μέχρι προστίθεται γιὰ τὸν ἔδιο λόγο στὸ τέλος τὸ τελικὸ σ, ὅταν ἀκόλουθῃ λέξις, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν ἡ δίφθογγο: μέχρις ὅτου, μέχρις αὐτοῦ καὶ μὴ παρέκει.

β) Πάθη Συμφώνων

Μετατροπὲς καὶ ἀφομοιώσεις

§ 59. Εἰς τὰ συμπλέγματα τῶν συμφώνων μέσα σὲ μιὰ λέξις ἔχουν γίνει οἱ ἀκόλουθες παθήσεις.

§ 60 A. Τὸ ν μπρὸς ἀπὸ τὰ ἀφωνα.

1) Τὸ ν πρὸ τῶν οὐρωνικῶν κ, γ, χ ἔχει τραπῆ σὲ γ: συγκοπὴ (συγκοπή), συγγράφω (συγγράψω), συγχαίρω (συγχαίρω), σύγχρονος (σύγχρονος).

2) τὸ ν πρὸ τῶν χειλικῶν π, β, φ ἔχει τραπῆ σὲ μ: συμπατριώτης (συνπατριώτης), συμβουλεύω (συνβουλεύω), συμφωνῶ (συνφωνῶ).

3) τὸ ν πρὸ τῶν λ, μ, ρ ἀφομοιώνεται μ' αὐτά: συλλέγω (συνλέγω), συμμέτοχος (συνμέτοχος), συνροή (συνροή).

4) τὸ ν μπρὸς ἀπὸ τὸ σ καὶ ζ δὲν μεταβάλλεται: ἔνσημα, ἔργημα· τὸ ν ὄμως τῆς προθέσεως σὸν μπροστὰ ἀπὸ τὸ ζ ἡ σχάνεται: σύζηγος,

συσκευάζω. "Οταν μετὰ τὸ ἀρχικὸ σ τῆς λέξεως ἀκολουθεῖ φωνὴν, τότε τὸ ν τῆς προθέσεως σύνεται σ : συσσωρεύω, σύσσωμος.

§ 61 B. *"Αφορα πρὸ τοῦ μ.*

1. τὰ οὐρανικὰ κ, χ πρὸ τοῦ μ τρέπονται σὲ γ: διωγμός (διώκ-ω), βρεγμένος (βρέχ-ω) .

2. Τὰ χειλικὰ π, β, φ πρὸ τοῦ μ ἀφομοιώνονται μ' αὐτό : κόμ-μα (κόπ-τω), τριμ-μένος (τρίβ-ω), γράμ-μα - γραμ-μένος (γράφω).

3. Τὰ δδοντικὰ δ καὶ θ πρὸ τοῦ μ τρέπονται σὲ σ, τὸ ὄποιον προφέρεται ώς ζ : πεῖσ-μα (πείθ-ω), ἀπελπισ-μένος (ἐλπίδ-α)

§ 62. *"Άλλα συμπλέγματα πρὸ δδοντικῶν.*

Σὲ συμπλέγματα οὐρανικῶν ή χειλικῶν μὲ δδοντικὰ ἔχουν γίνεται σὲ πολλὲς λέξεις οἱ ἀκόλουθες μετατροπές.

1. τὸ κτ ἔγινε χτ : χτυπῶ (κτυπῶ), νύχτα (νύκτα), φυλαχτό (φυλακτό), τυχοδιώχτης (τυχοδιώκτης), ταχτικός (τακτικός).

Σὲ πολλὲς ὅμως λέξεις διατηρεῖται μόνον τὸ σύμπλεγμα κτ : ἀνάκτορα, κτήμα, ἔκτατος, κτηνοτρόφος, πλῆκτος, ἐλεγκτής, Φιλοκτήτης, Ὀκτώβριος, ἀκτή, πρακτορεῖο κ.ά.

2. τὸ χθ ἔγινε χτ : χτές (χθές), δέχτηκα (δέχθηκα), ταράχτηκα (ταράχθηκα), ἀρπάχτηκα (ἀρπάχθηκα). Σὲ πολλὲς ὅμως λέξεις διατηρεῖται μόνον τὸ σύμπλεγμα χθ : μοχθηρός, καταχθόνιος, Ἀραχθός, ἰχθυολογία, σεισάχθεια.

3. τὸ πτ ἔγινε φτ : φτωχός (πτωχός), φτερό (πτερό), ἐφτά (ἐπτά)· λέγεται ὅμως καὶ γράφεται μόνον πτῶμα, πεφίτερο, λεπτομέρεια, ἀνακαλύπτω, Αἰγύπτιος, νικτήρας κ.ά.

4. Τὸ φθ ἔγινε φτ : φτάρω (φθάνω), σκέφτηκα (σκέφθηκα), βλάφτηκε (φλάφθηκε), ἀλλὰ παράλληλα μόνον φθορά, δίφθογγος, ἄφθορος, δρθαλμία.

5. τὸ νδ ἔγινε ντ : ντύνω (ἐνδύω), ἔντεκα (ἐνδεκα), σφεντόνα (σφενδόνα), ἄντρας (ἄνδρας), δέντρο (δένδρο), ἀλλὰ λέγεται μόνον φθορά, δίφθογγος, ἄνδρας, σύνδεσμος κ.ά.

6. τὸ σθ ἔγινε στ : ἀναγκάστηκα (ἀναγκάσθηκα), θὰ συμβίβαστω (συμβιβασθῶ), ἀλλὰ λέγεται μόνον μισθωτής, προσθέτω, τὸ σθένος.

7. τὸ σχ ἔγινε σκ : σκίζω (σχίζω), μοσκοβιόλω (μοσχοβιόλω), σκουρί (σχουρί), ἀλλὰ λέγεται μόνον ἀσχολία, λέσκη, σχηματισμός, σχολικός, ὑπόσχομαι κ.ά.

8. Τὸ ἀρκτικὸν ρ διπλατιάζεται α) στὰ ρήματα, ὅταν αὐτὰ παίρνουν αὔξησι : ράβω - ἔρραβα, φίχω - ἔρριχνα καὶ

β) σὲ κάθις λέξι, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ ρ καὶ αὐτὴ στὴν σύνθεσι γίνεται β' συνθετικὸν μὲ βρχχὺ φωνῆν μπρὸς ἀπὸ τὸ ρ : ἄρρωστος, ἀλλὰ εὔρωστος.

9. Ἐάν δυὸς ἀλλεπάλληλες συλλαχθὲς μιᾶς λέξεως ἀρχίζουν ἀπὸ ἄρ-
φων δυσύ, τὸ πρῶτο ἄφωνο δυσύ τρέπεται στὸ ἀντίστοιχο ἄφωνο
ψιλό: τάφος (ἀπὸ τὸ θάφος - θάβω), ἐτέθη (ἐθέ-θη, θέτω).

"Ασκησις *

63. Εἶναι Σάββατο. Ὁ γεωργὸς ξυπνάει πολὺ νωρίς, ποὺν ξη-
μερώσῃ, καὶ ἡ γυναῖκα τον σηκώνεται κι αὐτή, γιανὰ τοῦ ἑτοιμάση τὸ
πωοῦν ρόφημα. Αὐτός, ἀφοῦ πλυθῆ καὶ πιῇ τὸ ρόφημα, ιτύνεται τὸ
χοντρό τον παλτό καὶ ἑτοιμάζει τὰ σύνεργά τον γιὰ τὸ χωράφι. Φορτώ-
νει στὸ ἀμάξι τον τὸ ἀλέτοι κι ἔνα μικρὸ σακκούλι μὲ τὸ πορόγευμά τον
καὶ μ' ἄλλα πράμματα, ποὺ θὰ τοῦ χρειαστοῦν, καὶ λέει στὴν γυναῖκα
του: «Ἐγὼ σήμερα θάργήσω νὰ γνωίσω· γιαντὸ σεῖς μὲ τὰ παιδιά, θὰ
φάτε μόνοι σας· θὰ κάντε δύως καλὰ νὰ φροντίστε νὰ πομηθευτῆτε
ὅτι θὰ χρειαστοῦμε γιὰ αἴριο, ποὺ εἶναι Κυριακή».

Αφοῦ ζέψη ύστερα στὸ ἀμάξι τον τὰ δυὸ βόδια, ξεκινάει εὐχαριστη-
μένος, γιατὶ θὰ τελειώσῃ σήμερα τ' ὅργωμα. Α'. πόσο εἶναι ίκανοποιη-
μένος, ποὺ ἀπὸ Δευτέρα θάρχίση μὲ τὴν βούθεια τοῦ Θεοῦ νὰ σπέρνῃ.
"Ολοὶ οἱ συγχωριανοὶ κάνονται τὸ ἵδιο. Κι ἐκεῖνοι βιάζονται νάρχίσοντ
τὴν σπορὰ καὶ νὰ προφτάσουν νὰ τὴν τελειώσουν, ποὺν πιάσουν οἱ βροχές.
"Ο πλατὺς κάμπος ζωντανεύει ἀπ' τὶς φωνὲς τῶν ἐργατικῶν χωρικῶν.

* Σ' αὐτὴ τὴν ζακησι οἱ μαθηταὶ μὲ τὴν καθιδήγησι τοῦ δασκάλου μποροῦν νὰ ξαγρωθίσουν, νὰ ἐπικυλάζουν καὶ νὰ ἐμπεδώσουν δῆλα τὰ φαινόμενα τοῦ φθογ-
γολογικοῦ μέρους τῆς Γραμματικῆς.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΥΠΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Μέρη τοῦ λόγου

§ 64. Εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς παραγράφου 63 ὑπάρχουν

1. οἱ λέξεις γεωργός, βόδι, ἀμάξι, ποὺ φανερώνουν ἡ πρώτη πρόσωπο, ἡ δεύτερη ζῶο καὶ ἡ τρίτη πρᾶγμα. Οἱ λέξεις, ποὺ φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἡ πράγματα λέγονται **οὐσιαστικά**.

2. Οἱ λέξεις χοντρός, μικρός, ἐργατικός, ποὺ προσδιορίζουν τὰ οὐσιαστικὰ παλτό, σακκούλι, χωρικός καὶ φανερώνουν τὸ λογῆς εἶναι αὐτά, λέγονται **ἐπίθετα**.

3. Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις ὁ, ἥ, τό, οἱ, τά, τὶς κλπ., ποὺ βρίσκονται μπροστά ἀπ' τὰ οὐσιαστικὰ καὶ ἐπίθετα, λέγονται **ἄρθρα**.

4. Οἱ λέξεις ἔγώ, σεῖς, ἐκεῖνοι, ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ ὀνομάτων λέγονται **ἀντωνυμίες**.

5. Οἱ λέξεις φορτώνει, ἔτοιμάζει, ντύνεται, σπέρνει φανερώνουν τὶ δουλειὰ κάνει ὁ γεωργός καὶ λέγονται **ρήματα**.

6. Οἱ λέξεις εὐχαριστημένος, ἵκανοποιημένος, ποὺ φανερώνουν σὲ ποιὰ κατάστασι βρίσκεται ὁ γεωργός, δηλ. ὅτι περίπου καὶ τὸ ἐπίθετα, λέγονται **μετοχές**.

7. Οἱ λέξεις ἐνωρεῖς, αἴροι, πολύ, καλά, σήμερα, ποὺ φανερώνουν χρόνο, τρόπο ἡ ὄλλες σχέσεις, λέγονται **ἐπιτρήματα** (§ 411).

8. Οἱ λέξεις εἰς, ἀπό, γιὰ καὶ ὄλλες, ποὺ μπαίνουν μπροστά ἀπὸ διόρματα καὶ φανερώνουν διάφορες σχέσεις, λέγονται **προθέσεις** (§ 412).

9. Οἱ λέξεις καί, πρὸν, γιά, δύως, ποὺ συνδέουν τὶς λέξεις καὶ διάφορα νοήματα, λέγονται **σύνδεσμοι**.

10. Οἱ λέξεις *Α!* ὥχ!, ποὺ φανερώνουν ἐκδήλωσι γχρᾶς, λύπης κ.λ.π., λέγονται **ἐπιφωνήματα** (§ 422).

§ 65. Αύτὰ τὰ δέκα εἰδη τῶν λέξεων περιλαμβάνει ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ λέγονται μέρη τοῦ λόγου.

Εἶναι δηλ. τὰ μέρη τοῦ λόγου τὰ ἀκόλουθα·

1. τὸ ἄρθρο. 2. τὸ οὐσιαστικό (ὄνομα). 3. τὸ ἐπίθετο (ὄνομα).
4. ἡ ἀντωνυμία. 5. τὸ ρῆμα. 6. ἡ μετοχή. 7. τὸ ἐπίρρημα. 8. ἡ πρόθεσις. 9. ὁ σύνδεσμος καὶ 10. τὸ ἐπιφώνημα.

Κλιτὰ καὶ ἀκλιτα μέρη τοῦ λόγου

§ 66. Άπο τὰ δέκα μέρη τοῦ λόγου τὰ ἔξι, δηλ. τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τὸ ρῆμα καὶ ἡ μετοχή ἀπαντοῦν στὸν λόγο μὲ διάφορες μορφές (χλίνονται)· λ.χ. ὁ μαθητής - τοῦ μαθητοῦ, ὁ μικρὸς - οἱ μικροί, ἐγὼ - ἐμένα, παιζω - παιζετε, εὐχαριστημένος - εὐχαριστημένη καὶ λέγονται γιαντὸ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου.

§ 67. Τὰ ἄλλα τέσσερα, δηλ. τὸ ἐπίρρημα, ἡ πρόθεσις, ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐπιφώνημα, λέγονται ἀκλιτα, γιατὶ δὲν κλίνονται, ἀλλ' ἀπαντοῦν στὸν λόγο μὲ τὴν ἵδια πάντοτε μορφή: ἐδῶ, ἐκεῖ, εἰς, ἀπό, μέ, ἀλλά, μὲν - δέ, ἄ! ἔ!

Σημείωσις. Υπάρχει καὶ μιὰ μορφὴ τῆς μετοχῆς ἀκλιτη: παιζοντας, τρέχοντας, πηδῶντας.

Κλιτὰ

Κατάληξις, θέμα, χαρακτήρας

§ 68. Οἱ μορφές, μὲ τὶς ὅποιες ἀπαντᾶ στὸν λόγο κάθε κλιτὴ λέξις, λέγονται τύποι αὐτῆς: ὁ ἐργάτης - οἱ ἐργάτες, ἡ ἐκκλησία - τὶς ἐκκλησίες, λέγω - λέγετε - λέγουν, ἐκεῖνος - ἐκεῖνες.

§ 69. Σὲ κάθε λέξι διακρίνομε

α) Τὴν κατάληξι, ἡτοι τὸ τελευταῖο μέρος τῆς λέξεως, ποὺ μεταβάλλεται στὸν λόγο καὶ δίνει ἄλλη μορφὴ σ' αὐτήν: θε-δς - θε-ούς, ἐκκλησί-α - ἐκκλησί-ες, λέγ-ω - λέγ-ομε.

β) τὸ θέμα, ἡτοι τὸ μπρὸς ἀπ' τὴν κατάληξι μέρος τῆς λέξεως, ποὺ δὲν μεταβάλλεται, ὅποιαδήποτε μορφὴ κι ἀν ἔχῃ ἡ λέξις: θε-, ἐκκλησί-, λεγ-.

γ) τὸν χαρακτήρα, ἡτοι τὸν τελευταῖο φθόγγο τοῦ θέματος, ποὺ μπορεῖ νὰ εἴναι φωνῆν ἢ σύμφωνο: τῆς λέξεως λέγ-ω, χαρακτήρας εἴναι τὸ γ, τῆς λέξεως ήρω-ας χαρακτήρας εἴναι τὸ ω.

2. Πτώσεις

§ 70. Ὁ φίλος εἶναι ἀγαπητὸς πρόσωπο. Οἱ φίλοι εἶναι πρόθυμοι· νὰ βοηθήσουν τοὺς φίλους τῶν, ὅταν εἶναι ἀνάγκη. Τὰ αἰσθήματα τῶν φίλων πρέπει νὰ εἶναι ἀμοιβαῖα.

§ 71. Στὶς φράσεις αὐτὲς ἡ κλιτὴ λέξις φίλος ἀπαντᾶ μὲ διάφορες μορφές, οἵ ὅποιες λέγονται **πτώσεις**.

Μὲ πτώσεις ἀπαντοῦν στὸν λόγο μόνον τὰ πέντε κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου, δῆλο. τὸ ἄρθρο, τὸ οὐδιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἡ ἀνταντικά, καὶ ἡ μετοχὴ καὶ γιαντὸς λέγονται **πτωτικά**.

§ 72. **Πτώσεις** δῆλο. λέγονται οἵ διάφορες μορφές, μὲ τὶς ὅποιες ἀπαντοῦν στὸν λόγο τὰ πτωτικὰ μέρη τοῦ λόγου.

§ 73. Οἱ πτώσεις στὴν νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι τέσσερες· ἡ ὀνομαστική, ἡ γενική, ἡ αἰτιατική καὶ ἡ κλητική.

1. Ὁ **Ονομαστικὴ** λέγεται ἡ πτῶσις, ποὺ χρησιμοποιοῦμε, γιανὰ ἀπαντήσωμε στὴν ἑρώτησι ποιός; ἢ τί; λ.χ. ποιός τηλεφόρησε; ὁ Πέτρος· τί γίνεται στὸ λιμάνι; τὸ πλοῖο ἥζεθε.

2. **Γενικὴ** λέγεται ἡ πτῶσις, ποὺ χρησιμοποιοῦμε, γιανὰ δοθῇ ἀπάντησις στὴν ἑρώτησι τίρος; ποιαροῦ; λ.χ. τίνος ἢ ποιανοῦ εἶναι τὸ βιβλίο; τοῦ Πέτρου.

3. **Αἰτιατικὴ** λέγεται ἡ πτῶσις, μὲ τὴν ὅποια δίνεται ἀπάντησις στὴν ἑρώτησι ποιόν; τί; ποιόν ἢ τί εἰδες σήμερα; τὸν Πέτρο.

4. **Κλητικὴ** λέγεται ἡ πτῶσις, ποὺ χρησιμοποιοῦμε, γιανὰ καλέσωμε κάποιον. Ἔ! Πέτρο! ἔλα. Ἡ Γενική, Αἰτιατικὴ καὶ Κλητικὴ λέγονται **πλάγιες πτώσεις**.

3. Γένος, ἀριθμός, Κλίσις

A. Γένος.

§ 74. Ἀπὸ τὰ πτωτικὰ ἄλλα φανερώνουν ἀρσενικὰ ὄντα: ὁ δάσκαλος, ὁ μαθητής, ὁ διευθύντης καὶ λέγονται **ἀρσενικά** ἄλλα φανερώνουν θηλυκὰ ὄντα: ἡ μαθήτρια, ἡ διευθύντρια καὶ λέγονται **θηλυκά** καὶ ἄλλα, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε ἀρσενικὰ οὔτε θηλυκὰ λέγονται **οὐδέτερα**: τὸ σχολεῖο, τὸ λουλούδι.

Τὰ γένη δῆλο. τῶν πτωτικῶν εἶναι τρία, ἀρσενικό, θηλυκό, καὶ οὐδέτερο.

§ 75. Κανονικὰ τὸ γένος τῶν πτωτικῶν διακρίνεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο, ποὺ ἔχουν τὰ πτωτικὰ στὴν ὀνομαστική. Τὰ ἀρσενικὰ ἔχουν τὸ ἄρθρο

δ, τὰ θηλυκὰ τὸ ἡ, τὰ οὐδέτερα τὸ ἄρθρο τό: ὁ μαθητής, ἡ μαθήτρια τὸ σχολεῖο — ὁ λόφος, ἡ πέτρα τὸ πηγάδι.

§ 76. Τὸ γένος αὐτὸ τῶν πτωτικῶν, ποὺ διακρίνεται ἀπ' τὸ ἄρθρο δ, ἡ, τό, λέγεται γραμματικὸ γένος καὶ αὐτὸ θὰ ἐννοοῦμε στὴν γραμματικὴ λέγοντας γένος ἀρσενικό, θηλυκό, οὐδέτερο.

Σημείωσις. 'Ο λαγός μπορεῖ νὰ εἶναι εἰς τὸ φυσικό του γένος ἀρσενικὸς ἢ θηλυκός, εἰς τὸ γραμματικό του δύμας γένος εἶναι ὄνομα ἀρσενικό, διότι ἔχει ἄρθρο τὸ δ. Τὸ φυσικὸ γένος δὲν συμφωνεῖ πάντοτε μὲ τὸ γραμματικό· λ.χ. τὸ κορίτσι γραμματικῶς εἶναι γένους οὐδετέρου, τὸ φυσικό του δύμας γένος εἶναι θηλυκό.

Β. Ἀριθμὸς

§ 77. Ἀπὸ τὰ πτωτικὰ ἄλλα φανερώνουν ἕνα μόνον ὃν καὶ ἄλλα πολλά: ὁ μαθητής - οἱ μαθηταὶ, ἡ τάξις - οἱ τάξεις, τὸ σχολεῖο - τὰ σχολεῖα.

"Οσα φανερώνουν ἕνα ὃν λέγονται ἐνικοῦ ἀριθμοῦ, ὅσα πολλὰ ὅντα λέγονται πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ἥτοι οἱ ἀριθμοὶ τῶν πτωτικῶν εἶναι δύο· ὁ ἐνικός καὶ ὁ πληθυντικός ἀριθμός.

Γ. Κλίσις

§ 78. Στὰ ἴδια πτωτικὰ παρατηροῦμε ὅτι κάθε ὅμαδα ἀπ' αὐτὰ ἔχει δικούς της τύπους: ὁ μαθητής - τοῦ μαθητοῦ - τοὺς μαθητάς, ὁ ἐργάτης - οἱ ἐργάτες - τῶν ἐργατῶν, ὁ λαγός - τοῦ λαγοῦ - οἱ λαγοὶ - τοὺς λαγούς, ἡ τάξις - τῆς τάξεως - τὴν τάξι - τὶς τάξεις. Γιαυτὸ οἱ τύποι τῶν πτωτικῶν ἔχουν καταταχθῆ σὲ τρεῖς κατηγορίες, οἱ ὅποις λέγονται κλίσεις καὶ σύμφωνα μ' αὐτὲς κλίνονται τὰ πτωτικά.

§ 79. Οἱ κλίσεις εἶναι τρεῖς καὶ ὄνομάζονται πρώτη, δευτέρα, τρίτη κλίσις.

4. Τὸ ἄρθρο

§ 80. Ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει δύο ἄρθρα:

α) Τὸ ὀριστικὸ ἄρθρο ὁ, ἡ, τὸ καὶ β) τὸ ἀόριστο ἔνας - μία (μιὰ) ἔνα.

Τὸ ὄριστικὸ ἄρθρο κλίνεται ὡς ἔξῆς :

Ἐνικὸς ἀριθμὸς
Ἄρσεν. Θηλυκὸ Οὐδέτ.

Ὀν. ὁ ἡ τὸ
Γεν. τοῦ τῆς τοῦ
Αἰτ. τὸν τὴν τὸ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς
Ἄρσεν. Θηλυκὸ Οὐδέτ.

οῖς οῖς τὰ
τῶν τῶν τῶν
τοὺς τὶς τὰ

81. Παρατηρήσεις. 1. Τὸ ἄρθρο δὲν ἔχει αλητική μπορεῖ μόνον, ὅταν τ' ὄνομα εἶναι στὴν αλητική, νὰ χρησιμοποιοῦμε τὸ ἐπιφώνημα ὡς ἢ τὸ μόριο ἔ.

2. Τὸ ν τῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἄρθρου εἰς τὸ ἀρσ. καὶ θηλ. γένος ἀκούεται στὸν προφορικὸ λόγο, ὅταν μετὰ τὸ ἄρθρο ἀκολουθῇ λέξις, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν ἢ διφθοργῷ ἢ ἀπὸ τὰ ψὺλὰ κ.π.τ., ἀπὸ τὰ συμπλέγματα ντ, μπ, γκ, γγ, τσ, τζ, καθώς καὶ ἀπὸ τὰ διπλὰ ἔ καὶ ψ· στὶς λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ ἄλλα σύμφωνα τὸ ν δὲν ἀκούεται λ.χ. τὸν ἄνθρωπο, τὴν πηγή, τὴν κατοικία, τὴν ντροπή, τὸν μπαμπά, τὴν αὐλή, τὸν τσέλιγκα, τὸν Τσέλιο, ἄλλὰ τὴ φωνή, στὸ γάμο. Εἰς τὸν γραπτὸ ὄμως λόγο πάντοτε τὸ ν τῆς αἰτιατικῆς γράφεται.

3. "Οταν μπροστὰ ἀπὸ τύπους τοῦ ὄριστικοῦ ἄρθρου, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τ, ὑπάρχῃ ὁ τύπος σὲ τῆς προθέσεως εἰς (§ 412), τότε μετὰ τὴν ἔκθλιψι τοῦ ε, τὸ σ' ἐνώνεται μὲ τοὺς τύπους τοῦ ἄρθρου καὶ γίνονται τά : στοῦ, στόν, στῆς, στήγη, στό, στῶν, στούς, στίς, στά· λ.χ. στοῦ Γιώργου τὸ χωράφι, στὶς λέξεις, στὸ χωριό κ.ἄ.

§ 82. Γιὰ ἀόριστο ἄρθρο χρησιμοποιεῖται τὸ ἀριθμητικὸ ἔνας - μία (μιὰ) - ἔνα, ποὺ κλίνεται ὡς ἔξῆς.

Ἐνικὸς

	Ἄρσ.	Θηλ.	Οὐδ.
Ὀν.	ἔνας	μία - μιὰ	ἔνα
Γεν.	ένδες	μιᾶς	ένδες
Αἰτ.	ένα(r)	μία-μιὰ	ένα

Τὸ ἀόριστο ἄρθρο εἶναι κυρίως ἀριθμητικό, ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ ἄρθρο, ὅταν γίνεται λόγος γιὰ ἔνα ἀόριστο πρόσωπο ἢ πρᾶγμα· λ.χ. ποιός χτύπησε τὸ κονδούρι; ; ἔνας κύριος ἢ μιὰ κυρία ἢ ἔνα παιδί.'

Σημείωσις. Τὸ ἀόριστο ἄρθρο δὲν ἔχει αλητική πτῶση, οὔτε πληθυντικὸ ἀριθμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Όνόματα ούσιαστικά

§ 83. α) Οι λέξεις *Παῦλος*, *Κώστας*, *μαθητής*, *δάσκαλος*, *πολίτης*, *στρατιώτης* φανερώνουν πρόσωπα.

β) Οι λέξεις *πρόβατο*, *σκύλος*, *βόδι*, *γάτα*, *πουλί*, *λαγός*, *πέρδικα* φανερώνουν ζῶα.

γ) Οι λέξεις *βιβλίο*, *θρανίο*, *τραπέζι*, *μελάνι*, *βιβλιοθήκη*, *πέτρα*, *βράχος* φανερώνουν πράγματα.

"Ολες οι λέξεις, που φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ή πράγματα, δηλ. δύνται, λέγονται **ούσιαστικά**.

§ 84. Έκτος από τὰ ούσιαστικὰ αὐτὰ ύπάρχουν ἄκρης λέξεις λέξεις λ.χ.

α) οι λέξεις *τρέξιμο*, *πήδημα*, *μελέτη*, *προσευχή*, *ἐλεημοσύνη*, που φανερώνουν κάποια πρᾶξι.

β) Οι λέξεις *ήσυχία*, *ἀσθένεια*, *εὐτυχία*, *ὑγεία*, *ἐλευθερία*, που φανερώνουν κάποια κατάστασι.

γ) οι λέξεις *ἐπιμέλεια*, *καλωσύνη*, *ἀνδρεία*, *τιμιότης*, που φανερώνουν κάποια ίδιότητα.

Οι λέξεις, που φανερώνουν πρᾶξι, κατάστασι ή ίδιότητα λέγονται κι αὐτές **ούσιαστικά**.

§ 85. **Ούσιαστικά** δηλ. λέγονται οι λέξεις, που φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ή πράγματα, η πρᾶξι, κατάστασι ή ίδιότητα.

§ 86. Άπο τὰ ούσιαστικά, σας φανερώνουν πρόσωπα ζῶα ή πράγματα, λέγονται **συγκεκριμένα**.

"Οσα φανερώνουν πρᾶξι, κατάστασι ή ίδιότητα, δηλ. ἀφηρημένες ἔννοιες, λέγονται **ἀφηρημένα ούσιαστικά**.

Σημείωσις. Τὴν ἀφηρημένη ἔννοια λ.χ. «*ἐλεημοσύνη*» σχηματίζομε βλέποντας ὅτι ύπάρχουν ἄνθρωποι, που ἐλεοῦν τοὺς ἀδυνάτους. Τὴν ἀφηρημένη ἔννοια «*ήσυχία*» σχηματίζομε βλέποντας ἄνθρωπους νὰ ήσυχάζουν.

§ 87. Τὰ συγκεκριμένα οὐσιαστικά λέγονται

1. **Κύρια δύναματα**, ὅταν σημαίνουν ἐνα μόνον ὄρισμένο πρόσωπο^ο, ζῶο, η πρᾶγμα λ.χ. Παῖδος, Νήπος, Ἰφιγένεια, Ἐλλάδα, Πάρις, Αἴγαος, Θεομαικός (κόλπος).

2. **Προσηγορικά** η **Κοινά** λέγονται, ὅσα σημαίνουν ἐνα σύνολο ἀπό πρόσωπα, ζῶα η πράγματα λ.χ. μαθητής, ἄνθρωπος, σκύλος, βουρό.

§ 88. Γένος τῶν οὐσιαστικῶν

1. Οὐσιαστικά, ὅπως ὁ αἴτεας, η γυναῖκα, τὸ παιδί, η πέτρα, η θύρα, η βιβλιοθήκη, τὰ ὅποια ἔχουν μόνον ἐναντίον τύπο καὶ ἐνα γένος λέγονται μονογενῆ καὶ μονοκατάληκτα. "Αν εἶναι δύναματα ζώων, λέγονται ἐπίκοινα: ὁ ἀΐτος, η χελώνα, ὁ λαγός. "Αν θέλωμε νὰ δείξωμε τὸ γένος τῶν ἐπικοίνων, χρησιμοποιοῦμε ἐπὶ πλέον τις λέξεις ἀρσενικός - θηλυκός: ὁ ἀρσενικός ἀΐτος - ὁ θηλυκός ἀΐτος, η ἀρσενικὴ χελώνα - η θηλυκὴ χελώνα.

2. Τὰ οὐσιαστικά, ὅπως ὁ ταμίας - η ταμίας, ὁ θυρωρός - η θυρωρός, τὰ ὅποια ἔχουν ἐναντίον τύπο, ἀλλὰ δυὸ γένη, ἀρσενικὸ καὶ θηλυκό, λέγονται μονοκατάληκτα καὶ διγενῆ η οὐσιαστικὰ κοινοῦ γένους.

§ 89. Τὰ οὐσιαστικὰ μαθητής, ναΐτης, λόγος, ἄνθρωπος, χαρά, βιβλιοθήκη, παιδί ἔχουν στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ τόσες^ο συλλαβέες, δισες καὶ στὸν ἐνικό: μαθητά, ναΐτες, λόγοι, ἄνθρωποι, χαρές, βιβλιοθήκες, παιδιά. Τὰ οὐσιαστικά, ὅπως αὐτά, λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

§ 90. Τὰ δύναματα, ὅπως τὰ βασιλιάς, φωμᾶς, μενεξές, παπποῦς, γράμμα κ.ἄ., ἔχουν στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ μιὰ συλλαβὴ περισσότερη ὃπ' τὸν ἐνικό: βασιλιάδες, ἀμαξάδες, μενεξέδες, παπποῦδες, γράμματα. Τὰ οὐσιαστικὰ αὐτὰ λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

ΠΡΩΤΗ ΚΛΙΣΙΣ

§ 91. Ἡ πρώτη κλίσις περιλαμβάνει δύομακτα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά.

1. Τὰ ἀρσενικὰ ἔχουν κατάληξι στὴν δύομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ

α) -ας : ὁ ταμί-ας, ὁ λοχί-ας, ὁ πατέρ-ας, ὁ φύλακ-ας, ὁ χειμώνας, ὁ νιπτήρας, ὁ Ρήγας, ὁ Σκονφᾶς, ὁ παπᾶς, ὁ ἄμαξας.

β) -ης : ὁ ποιητ-ής, ὁ μαθητ-ής, ὁ καθηγητ-ής, ὁ ἐργάτ-ης, ὁ ναύτ-ης, ὁ Καράρ-ης, ὁ Στρατ-ης, ὁ νοικονύρ-ης, ὁ καρετζ-ης.

γ) -ες : ὁ καφ-ές, ὁ μενέξ-ές, ὁ κονδραμπι-ές.

2. Τὰ θηλυκὰ ἔχουν στὴν δύομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ κατάληξι

α) -α : ἡ χαρ-ά, ἡ χώρ-α, ἡ φιλί-α, ἡ πατρίδ-α, ἡ διάρκει-α, ἡ βοήθει-α, ἡ θάλασσ-α, ἡ μέλισσ-α, ἡ ωίζ-α, ἡ πεῖν-α κ.ἄ.

β) -η : ἡ πηγ-ή, ἡ τιμ-ή, ἡ βροχ-ή, ἡ νίκη-η, ἡ ζέστη-η, ἡ κόρη-η, ἡ λόπη-η, ἡ τύχη-η, ἡ πλάτη-η, ἡ βρύση-η, ἡ ζάχαρη-η, ἡ δικαιοσύνη-η.

Σημείωσις. Πολλὰ δύομακτα πρωτόκλιτα ἀρσενικὰ μὲ κατάληξι -ας καὶ θηλυκὰ μὲ κατάληξι -α προηλθεν ἀπὸ δύομακτα, τὰ δύοις στὴν ἀρχαία γλῶσσα κλίνονταν κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν. 'Απ' αὐτὰ τὰ ἀρτενικὰ ἐτρημέντισαν ἀπὸ τὴν αλτιτακὴ τοῦ ἑνικοῦ τὴν δύομαστικὴ μὲ τὴν προσθήκη σ' αὐτὴν ἐνὸς -ες: τὸν νιπτῆρα - ὁ νιπτήρας, τὸν πατέρα - ὁ πατέρας, τὸν γείτονα - ὁ γείτονας, τὸν χειμῶνα - ὁ χειμώνας, τὸν ἄρχοντα - ὁ ἄρχοντας εἰς τὰ θηλυκὰ ἡ δύομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ ἔχει τὸν τύπο τῆς αλτιτακῆς τοῦ ἑνικοῦ: τὴν ἐλπίδα - ἡ ἐλπίδα, τὴν μητέρα - ἡ μητέρα, τὴν πατρίδα - ἡ πατρίδα, τὴν σάλπιγγα - ἡ σάλπιγγα.

1. Κλίσις τῶν ἀρσενικῶν πρωτοκλίτων

§ 92. Τὰ ἀρσενικὰ οὐσιαστικὰ τῆς πρώτης κλίσεως κλίνονται σὲ ίσοσυγγένη αὐτοσύγγενα (§ 89-90).

A. Ἀρσενικὰ σὲ -ας

§ 93. α) Παράδειγμα ίσοσυλλάβων σὲ -ας γεν. -α

Ἐνικὸς

Όν.	ὁ	ταμί-ας	πατέρ-ας	φύλακ-ας
Γεν.	τοῦ	ταμί-α	πατέρ-α	φύλακ-α
Αἰτ.	τὸν	ταμί-α	πατέρ-α	φύλακ-α
Κλητ.	ὦ(ἔ)	ταμί-α	πατέρα	φύλακ-α

Πληθυντικὸς

Ὀν.	οῖ	ταμί-ες	πατέρ-ες	φύλακ-ες
Γεν.	τῶν	ταμί-ῶν	πατέρ-ων	φύλακ-ῶν
Ἄλτ.	τοὺς	ταμί-ες	πατέρ-ες	φύλακ-ες
Κλ.	ῷ(ἔ)	ταμί-ες	πατέρ-ες	φύλακ-ες

§ 94.

Καταλήξεις

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὀν.	-ας	-ες
Γεν.	-α	-ων
Ἄλτ.	-α	-ες
Κλητ.	-α	-ες

§ 95. β) Παράδειγμα ἴσοσυλλάβων κυρίων δημάτων σὲ -ας γεν. -α, καὶ -ᾶς γεν. -ᾶ.

Ἐνικὸς ἀριθμὸς μόνον

Ὀν.	δ	Λεωνίδας	Σκονφᾶς
Γεν.	τοῦ	Λεωνίδ-α	Σκονφ-ᾶ
Ἄλτ.	τὸν	Λεωνίδ-α	Σκονφ-ᾶ
Κλητ.	ῷ(ἔ)	Λεωνίδ-α	Σκονφ-ᾶ

Γιὰ τὸν πληθυντ. αὐτῶν (§ 116)

§ 96. Κατὰ τὸ ταμίας κλίνονται καὶ τά : λοχίας, τραυματίας, κτηματίας, καιοχαίας, ἐπιχειρηματίας, ἐγκληματίας, ἐπαγγελματίας καὶ ὅσα εἶναι δισύλλαβα : ἄνδρας, λίβας, μήνας κ.ἄ.

Κατὰ τὸ πατέρας κλίνονται καὶ τά : σωτήρας, κλητήρας, νιπτήρας, χειμώνας, στρατώνας, ἔλαιωνας, ἀγκώνας.

Κατὰ τὸ φύλακας κλίνονται καὶ τά : ἥρωας, κήρυκας, γείτονας, ἀδρακας, λάρυγγας, πίνακας, φύτορας, πρίγκηπας, πρόσφυγας, δράκοντας, γέροντας, ἄρχοντας κ.ἄ.

§ 97. Κατὰ τὸ Λεωνίδας κλίνονται καὶ τὰ κύρια δημάτα εἰς τὸν ἔνικὸν ἀριθμὸν : Μαραθώνας, Κιθαιρώνας, Ρήγας, Ἐπαμεινώνδας, Σάθας, Ἀννίβας, Λύτρας, Γαμβέτας, Φειδίας, Καποδίστριας, Μαλέας, Καφηρέας κ.ἄ.

Κατὰ τὸ Σκονφᾶς κλίνονται καὶ τὰ περισπώμενα: Μηνᾶς, Πα-

λαμᾶς, Δαμαλᾶς, Μεταξᾶς, Καλλιγᾶς, Φωκᾶς κ.ἄ., τὰ ὅποῖα σ' ὅλες τὶς πτώσεις περισπῶνται.

§ 98. Παρατηρήσεις.

1. Τὰ εἰς -ας πρωτόκλιτα ίσοσύλλαβα οὐσιαστικὰ εἶναι βαρύτονα (§ 35,6), ἐκτὸς ἀπ’ ὅσα κύρια δύνματα τονίζονται στὴν λήγουσα καὶ περισπῶνται.

2. Τὸ α τῆς καταλήξεως -ας στὴν δύνομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ εἶναι μακρό, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προπαροξύτονα, ποὺ εἶναι βραχὺ: ὁ νιπτήρας - ὁ χειμώνας, ἀλλὰ γείτονας - ἄρχοντας.

3. Τὸ α τῆς καταλήξεως στὶς πλάγιες πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ εἶναι βραχὺ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περισπώμενα κύρια δύνματα: τοῦ αλητῆρα, τὸν νιπτῆρα, τὸν χειμῶνα ἀλλὰ τὸν Μελᾶ, τὸν Σκονφᾶ.

4. Ἡ γενική, αἰτιατικὴ καὶ αλητικὴ τοῦ ἑνικοῦ εἶναι ἵδιες κωρὶς τὸ στῆς δύνομαστικῆς: ὁ γείτονας - τοῦ γείτονα - τὸν γείτονα - ἔ γείτονα.

5. Ἡ δύνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ αλητικὴ τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι ἵδιες: οἱ φύλακες - τοὺς φύλακες - ἔ φύλακες, οἱ ἄρχοντες - τοὺς ἄρχοντες - ἔ ἄρχοντες, οἱ χειμῶνες - τοὺς χειμῶνες - ἔ χειμῶνες.

6. Ἀπὸ τὰ πρωτόκλιτα σὲ -ας τὰ παροξύτονα δισύλλαβα καὶ ὅσα τελειώνουν σὲ -ίας τονίζονται στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ στὴν λήγουσα καὶ περισπῶνται: τῶν ταμιῶν, τῶν λοχιῶν, τῶν ἐπιχειρηματιῶν, τῶν ἀνδρῶν ἢ ἀντρῶν (ἀνδρας ἢ ἀντρας), τῶν μηνῶν (μήνας).

7. Τὰ πολυσύλλαβα παροξύτονα τονίζονται σ' ὅλες τὶς πτώσεις στὴν ἵδια συλλαβή: ὁ χειμώνας - τῶν χειμώνων - τοὺς χειμῶνες, ὁ πατέρας - τῶν πατέρων - οἱ πατέρες, ἐκτὸς ἀπ’ ὅσα ἀναφέρονται στὴν ὑπ’ ἀριθ. 6 παρατήρησι.

8. Τὰ προπαροξύτονα σὲ -ας στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν παραλήγουσα: ὁ γείτονας, - τῶν γειτόνων, ὁ ἄρχοντας τῶν ἀρχόντων.

Σημείωσις. Τὰ δύνματα ἀέρας, αἴθερας, ἄντρας, μήνας, πατέρας ἔχουν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ σὲ -ος: τοῦ ἀέρος, αἴθερος, ἄντρος, μηνός, πατρός: τοῦ ἀντρός μον συγγενής εἶναι ὁ Πέτρος. πόσες τοῦ μηνός ἔχομε;

Τὸ οὐσιαστικὸ πιτέρας ἔχει στὸν πληθυντικὸ καὶ τὸν τύπο οἱ πατεράδες κατὰ τὸ μπαρμπάδες (§ 99). "Εὔξει ἀκόμη καὶ τὸν ἄκλιτο τύπο πάτερ (ἀπὸ τὴν αλητ. τῆς ἀρχ. γλώσσης), ποὺ μπάνει ἐμπρὸς ἡτὸν δύνματα τῶν αλητικῶν σὰν τίτλος τιμητικός: ὁ πάτερ Ἡλίας, ὁ πάτερ Σωργόνιος, ὁ πάτερ Λαυρέντιος.

§ 99. Παραδείγματα ἀνισοσυλλάβων προσηγορικῶν οὐσιαστικῶν σὲ -ας γεν. -α καὶ ἄς γεν. -ᾶ.

Ἐντίκδε

Ὀν.	ὅ	φῆγ-ας	πατ-ᾶς	ἀμαξ-ᾶς
Γεν.	τοῦ	φῆγ-α	πατ-ᾶ	ἀμαξ-ᾶ
Ἄλτ.	τὸν	φῆγ-α	πατ-ᾶ	ἀμαξ-ᾶ
Κλητ.	ῷ (ἔ)	φῆγ-α	πατ-ᾶ	ἀμαξ-ᾶ

Πληθυντικός

Ὀν.	οῖ	φηγ-άδες	πατ-άδες	ἀμαξ-άδες
Γεν.	τῶν	φηγ-άδων	πατ-άδων	ἀμαξ-άδων
Άλτ.	τοὺς	φηγ-άδες	πατ-άδες	ἀμαξ-άδες
Κλητ.	ῷ (ἔ)	φηγ-άδες	πατ-άδες	ἀμαξ-άδες

§ 100. Οἱ καταλήξεις τῶν ἀνισοσυλλάβων πρωτοκλίτων σὲ -ας εἶναι στὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν ἕδιες μὲ τῶν ἰσοσυλλάβων καὶ στὸν πληθυντικὸν εἶναι: Ὀν. -άδες, Γεν. -άδων, Άλτ. -άδες, καὶ Κλητ. -άδες.

§ 101. Παρατηρήσεις.

1. Τὰ βαρύτονα ἀνισοσύλλαβα προσηγορικὰ οὐσιαστικά, ὅπως ὁ φῆγας εἶναι πολὺ διάλιγχος ἀπ' αὐτὰ πιὸ συνηθισμένα εἶναι τὰ: κάλφας, μπάρμπας, τσέλιγγας, κεφάλας, πρωτόπαπας κ.ἄ. Αὐτὰ κλίνονται στὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν κατὰ τὰ βαρύτονα ἰσοσύλλαβα σὲ -ας (§ 94,α).

2. Τὰ ἀνισοσύλλαβα προσηγορικὰ πρωτόκλιτα σὲ -ᾶς εἶναι πιὸ πολλά, τονίζονται στὴν λήγουσα καὶ περισπῶνται σ' ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ: ἀμαξ-ᾶς - ἀμαξ-ᾶ, μαρμαρᾶς - ἄ, φωμᾶς - ἄ, φαρᾶς - ἄ. Αὐτὰ στὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν κλίνονται κατὰ τὰ ἰσοσύλλαβα κύρια δύνοματα (§ 95,β).

3. "Ολλα τὰ ἀνισοσύλλαβα τονίζονται στὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν σ' ὅλες τὶς πτώσεις στὴν παραλήγουσα μὲ βραχὺ τὸ α τῶν καταλήξεων: οἱ ἀμαξ-άδες, οἱ φωμ-άδες οἱ φαρ-άδες, οἱ μπαρμπ-άδες.

§ 102. Ἀνισοσύλλαβα σὲ -ᾶς εἶναι συνήθως:

α) ὅσα φωνερώνουν ἐπάγγελμα: γαλατᾶς, μυλωνᾶς, σιδερᾶς, καστανᾶς, μαρμαρᾶς κ.ἄ.

β) πολλὰ σὲ -ιᾶς: βασιλιᾶς, γραφιᾶς, βοριᾶς, σκαφτιᾶς ή.ά.

γ) τὰ παράγωγα μεγεθυντικά: φαγᾶς, κοιλαρᾶς, ὕπναρᾶς.

Β. Ἀρσενικά σὲ ης.

§ 103. α) *Παραδείγματα ισοσυλλάβων πρωτοκλίτων σὲ -ης γεν. -η.*

§ 104.

Ἐνικὸς

'Ον.	δ	μαθητ-ής	ναύτ-ης	ἐργάτ-ης
Γεν.	τοῦ	μαθητ-ῆ καὶ -οῦ	ναύτ-η	ἐργάτ-η
Αἰτ.	τὸν	μαθητ-ὴ	ναύτ-η	ἐργάτ-η
Κλητ.	ῷ(ἔ)	μαθητ-ὴ καὶ -ὰ	ναύτ-η	ἐργάτ-η

Πληθυντικὸς

'Ον.	οἱ	μαθητ-αὶ	ναῦτ-ες	ἐργάτ-ες
Γεν.	τῶν	μαθητ-ῶν	ναυτ-ῶν	ἐργατ-ῶν
Αἰτ.	τοὺς	μαθητ-ὰς	ναῦτ-ες	ἐργάτ-ες
Κλητ.	ῷ(ἔ)	μαθηταὶ	ναῦτ-ες	ἐργάτ-ες

Καταλήξεις

'Ον.	-ῆς	-ῆς	-αὶ	-ες
Γεν.	-ῆ ₁ καὶ -οῦ	-η	-ῶν	-ῶν
Αἰτ.	-ὴ	-η	-ὰς	-ες
Κλ.	-ὴ	-η	-αὶ	-ες

§ 105. Κατὰ τὸ δὲ μαθητής κλίνονται τὰ δέξια όντα : δὲ καθηγητής, ποιητής, διευθυντής, διοικητής, γυμνασιάρχης, σχεδιαστής, δικαστής, βουλευτής, κοριτής, δουλευτής κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ναύτης καὶ ἐργάτης κλίνονται τὰ βαρύτονα : δὲ χάρτης, τεχνίτης, πολίτης, προφήτης, στρατιώτης, βιβλιοπόλης, σωτοδίκης, κρεοπώλης, γυμνασιάρχης, καλλιτέχνης κ.ἄ., καθὼς καὶ τὰ τοπωνυμικὰ Σπετσιώτης, Σπαρτιάτης, Μανιάτης, Μωραΐτης, Κοζανίτης κ.ἄ.]

§ 106. β) *Παραδείγματα ισοσυλλάβων κνοίων δρομάτων σὲ -ης καὶ -ῆς.*

Ἐνικὸς

'Ον.	δ	Κανάρης	Διγεν-ῆς
Γεν.	τοῦ	Κανάρη	Διγεν-ῆ
Αἰτ.	τὸν	Κανάρη	Διγεν-ῆ
Κλητ.	ῷ(ἔ)	Κανάρη	Διγεν-ῆ

§ 107. Κατὰ τὸ Κανάρης κλίνονται μόνον στὸν ἑνικὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ κύρια ὄνοματα Μιαούλης, Τρικούπης, Καφαϊσκάκης, Καφάλης, καθὼς καὶ οἱ ὄνοματας τῶν μηνῶν Γενάρης, Φλεβάρης, Μάρτης, Ἀπρίλης.

Κατὰ τὸ Διγενῆς κλίνονται καὶ τὰ περισπώμενα κύρια ὄνοματα Σαρρῆς, Στρατῆς, Παπανικολῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς κ.ἄ.

§ 108. Παρατηρήσεις.

1. Τὰ πρωτόκλιτα ἰσοσύλλαβα οὐσιαστικὰ σὲ -ης εἶναι ὀξύτονα καὶ παροξύτονα, ὁ μαθητής, ὁ ἐργάτης, ἔκτὸς ἀπὸ τὰ περισπώμενα κύρια ὄνοματα: ὁ Περικλῆς.

2. Σ' ὅλες τὶς πτώσεις τονίζονται στὴν συλλαβή, ποὺ τονίζεται ἡ ὄνομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ μόνον τὰ βαρύτονα τονίζονται στὴν λήγουσα καὶ περισπῶνται στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ, καθὼς καὶ τὰ ὀξύτονα τῶν ἐργατῶν (ἐργάτης), τῶν κρεοπωλῶν (κρεοπώλης), τῶν μαθητῶν (μαθητής).

3. Τὰ ὀξύτονα στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ περισπῶνται: τοῦ μαθητῆ καὶ -οῦ, δικαστῆ καὶ -οῦ.

4. Εἰς τὸν ἑνικὸν ἀριθμὸν κλίνονται, ὅπως καὶ τὰ ἰσοσύλλαβα σὲ -ας, μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι ἀντὶ -α στὶς καταλήξεις ἔχουν -η.

5. Τὰ ὀξύτονα στὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν ἔχουν στὴν ὄνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τὶς καταλήξεις ἀπὸ τὴν λογία παράδοσι.

***Ον.** -αί, **Αιτ.** -άς: οἱ ποιηταὶ -τοὺς ποιητὰς -ῷ ποιηταί, οἱ διευθυνταὶ -τοὺς διευθυντάς -ῷ διευθυνταί.

6. Τὰ βαρύτονα ἔχουν σ' ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ τὶς ἔδιες καταλήξεις μὲ τὰ ἰσοσύλλαβα σὲ -ας.

7. Τὰ περισπώμενα κύρια ὄνοματα σὲ -ης ἔχουν περισπωμένη σ' ὅλες τὶς πτώσεις.

§ 109. γ) Παραδείγματα ἀνισοσυλλάβων προσηγορικῶν σὲ -ης καὶ -ῆς.

Ἐνικὸς

Όν.	ο	ροικονόρ-ης	κονλονρτζ-ης
Γεν.	τοῦ	ροικονόρ-η	κονλονρτζ-η
Αιτ.	τὸν	ροικονόρ-η	κονλονρτζ-η
Κλ.	ῳ(ξ)	ροικονόρ-η	κονλονρτζ-η

Πληθυντικὸς

’Ον.	<i>οί</i>	τοικοκύρ-ηδες	κουλουρτζ-ῆδες
Γεν.	<i>τῶν</i>	τοικοκύρ-ηδων	κουλουρτζ-ῆδων
Αἰτ.	<i>τοὺς</i>	τοικοκύρ-ηδες	κουλουρτζ-ῆδες
Κλ.	<i>ῷ(ε)</i>	τοικοκύρ-ηδες	κουλουρτζ-ῆδες

§ 110. Οἱ καταλήξεις τῶν ἀνισοσύλλαβων πρωτοκλίτων σὲ -ῆς εἶναι στὸν ἐνικὸ ἀριθμὸ 7διες μὲ τῶν ίσοσύλλαβων καὶ στὸν πληθυντικὸ εἶναι: ’Ον. Αἰτ. καὶ Κλητ. -ῆδες, Γεν. -ῆδων.

§ 111. Κατὰ τὸ τοικοκύρης κλίνονται καὶ τὰ οὐσιαστικά: ὁ μαράβης, βαρκάρης, περιβολάρης, μπακάλης, φούρναρης κ.ἄ.

Κατὰ τὸ κουλουρτζῆς κλίνονται καὶ τά: ὁ καφετζῆς, χατζῆς, γαρωτῆς, μπαλωματῆς, χαλβατζῆς, τενεκετζῆς κ.ἄ.

§ 112. Παρατηρήσεις.

1. Τὰ ἀνισοσύλλαβα σὲ -ῆς πρωτόκλιτα προσηγορικὰ οὐσιαστικὰ εἶναι βαρύτονα ἢ περισπώμενα: ὁ βαρκάρης, ὁ φούρναρης, ὁ γαρωτῆς.

2. Στὸν ἐνικὸ ἀριθμὸ κλίνονται, ὅπως καὶ τὰ ίσοσύλλαβα σὲ -ῆς, καὶ τονίζονται ὅπου καὶ ὅπως στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ: τὸν μαράβη, τοῦ φούρναρη, τὸν γαρωτῆ.

3. Στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ τὰ μὲν βαρύτονα τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα, τὰ δὲ περισπώμενα στὴν παραλήγουσα: οἱ τοικοκύρηδες - τῶν τοικοκύρηδων, οἱ χατζῆδες - τῶν χατζήδων.

Σημείωσις. Μερικὰ ἀπὸ τὰ βαρύτονα ἀνισοσύλλαβα ἔχουν καὶ ὄλλον τύπο στὸν πληθυντικὸ Ἰάριθμό: οἱ τοικοκύρηδες καὶ οἱ τοικοκυραῖοι, οἱ περιβολάρηδες καὶ περιβολαραῖοι κατὰ τὴν δευτέρα κλίσι (§ 149,3).

Γ. Ἀρσενικὰ σὲ -ες

§ 113. Παραδείγματα ἀνισοσύλλαβων πρωτοκλίτων σὲ -ες.

Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς		
’Ον.	<i>ό</i>	καφ-ές	<i>οί</i>	καφέδ-ες
Γεν.	<i>τοῦ</i>	καφ-έ	<i>τῶν</i>	καφέδ-ων
Αἰτ.	<i>τὸν</i>	καφ-έ	<i>τοὺς</i>	καφέδ-ες
Κλ.	<i>ῷ</i>	καφ-έ	<i>ῷ</i>	καφέδ-ες

§ 114.

Καταλήξεις

Όν.	-ές	-έδες
Γεν.	-ἐ	-έδων
Αιτ.	-ὲ	-έδες
Κλ.	-ὲ	-έδες

§ 115. Κατὰ τὸ καφές κλίνονται καὶ τά : ὁ μενεξές, μπουφές, κεφτές, τενεκές, καναπές, φιδές, κουραμπιές κ.ἄ.

*Ο πληθυντικός εἰς τὰ πρωτόκλιτα [άρσενικά] κύρια δύναματα.

§ 116. Τὰ κύρια δύναματα τῆς πρώτης κλίσεως κανονικά ἔχουν μόνον ένικό ἀριθμό : ὁ Μιαούλης, Σκουφᾶς, ὁ Κώστας κ.ἄ.

Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν καὶ πληθυντικό.

- α) γιανά ἀναφέρωμε πολλὰ πρόσωπα μὲ τὸ ίδιο ὄνομα καὶ
β) γιανά δηλωθῇ ἡ οἰκογένεια ἐνὸς προσώπου, [τὰ μέλη της ἡ
καὶ διλόχληρη ἡ γενεά.]

§ 117. "Οσα πρωτόκλιτα [κύρια δύναματα] ἔχουν πληθυντικό ἀριθμό, συγματίζουν αὐτὸν ὡς ἀκολούθως:

1. Τὰ εἰς -ας γεν. -α βαρύτονα συγματίζουν τὸν πληθυντικὸ μὲ κατάληξι -ες, ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα [σοσύλλαβα προσηγορικὰ σὲ -ας: λ.χ. Φειδίας - Φειδίες, Ἀγαμέμνονας - Ἀγαμέμνονες, Μαραθώνας - Μαραθῶνες, Κύκλωπας - Κύκλωπες, Κιθαιρώνας - Κιθαιρῶνες, Λάγωνας - Λάγωνες.]

Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν πληθυντικὸ σὲ -ηδες, ὅπως τὰ ἀνισοσύλλαβα: Λεωνίδας - Λεωνίδηδες, Ἐπαμεινώντας - Ἐπαμεινώντηδες, Κώστας - Κώστηδες, Γρίβας - Γρίβηδες.

Τὰ εἰς -ας γεν. -α περισπώμενα συγματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -άδες, ὅπως τὰ ἀνισοσύλλαβα λ.χ. Παλαμᾶς - Παλαμάδες, Μελᾶς - Μελάδες, Μεταξᾶς - Μεταξάδες, Φωκᾶς - Φωκάδες, Θωμᾶς - Θωμάδες κ.ἄ.

3. Τὰ βαρύτονα σὲ -ης γεν. -η συγματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -ες, ὅπως τὰ ἀντίστοιχα [σοσύλλαβα προσηγορικὰ σὲ -ης. Σπαρτιάτης - Σπαρτιάτες, Μανιάτης - Μανιάτες, Πειραιώτης - Πειραιώτες, Σπετσιώτης - Σπετσιώτες κ.ἄ.]

Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν πληθυντικὸ σὲ -ηδες οὐκτὰ τὰ ἀνισοσύλ-

λαβα : Τρικούπης - Τρικούπηδες, Ζαΐμης - Ζαΐμηδες, Μιαούλης - Μιαούληδες, Καφάλης - Καφάληδες κ.ά.

4. Τὰ περισπώμενα σὲ -ῆς γεν. -ῆ σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -ῆδες, ὅπως τὰ ἀνισοσύλλαβα : Κωστῆς - Κωστῆδες, Περικλῆς - Περικλῆδες, Παντελῆς - Παντελῆδες, Θεμιστοκλῆδες κ.ά.

Σημείωσις. Πολλὰ ἀπὸ τὰ βαρύτονα σὲ -ῆς καὶ -ας σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ καὶ μὲ τὴν κατάληξι -αιοι καὶ κλίνονται κατὰ τὴν δευτέρα κλίσι : Μανδομικάληδες - Μανδομικάλαιοι, Γριβαῖοι, Μποτσαραῖοι, Τσολακαῖοι κ.ά. (§ 149,3).

2. Θηλυκὰ πρωτόκλιτα.

§ 118. Τὰ θηλυκὰ πρωτόκλιτα ὀνόματα εἶναι ίσοσύλλαβα καὶ ἔχουν κατάληξι στὴν ὄνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ

1. **-α δέξιτονα :** ἡ χαρά, φρονρά, δροσιά, χρονία κ.ά.

παροξύτονα : ἡ σοφία, λατρεία, φλόγα, μητέρα, φροντίδα, ἐλπίδα κ.ά.

προπαροξύτονα : ἡ ἀλήθεια, βοήθεια, βιάλασσα, μέλισσα^α κ.ά.

προπερισπώμενα : ἡ μοῆσα, πεῖνα, σφαῖρα, μοῖρα κ.ά.

2. **-η δέξιτονα :** ἡ ψυχή, τιμή, βροντή, βροχή, δρομή, ἐκλογὴ κ.ά.

παροξύτονα : ἡ νίκη, ἀγάπη, κόδη, τέχνη, βιάβη, ζέστη, δικαιοσύνη κ.ά.

Κλίσις θηλυκῶν πρωτοκλίτων.

§ 119 α) Παραδείγματα σὲ -α γεν. -ας.

Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς	
Ὀν. ἡ χαρ-ά	χώρ-α	οἱ χαρ-ές	χώρ-ες
Γεν. τῆς χαρ-ᾶς	χώρ-ας	τῶν χαρ-ῶν	χωρ-ῶν
Αἰτ. τὴν χαρ-ά	χώρ-α	τὶς χαρ-ές	χωρ-ές
Κλ. ὁ χαρ-ά	χώρ-α	ὁ χαρ-ές	χωρ-ές
Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς	
Ὀν. ἡ φλόγ-α	έργασί-α	οἱ φλόγ-ες	έργασί-ες
Γεν. τῆς φλόγ-ας	έργασί-ας	τῶν φλόγ-ῶν	έργασι-ῶν
Αἰτ. τὴν φλόγ-α	έργασί-α	τὶς φλόγ-ές	έργασι-ές
Κλ. ὁ φλόγ-α	έργασί-α	ὁ φλόγ-ές	έργασι-ές

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὀν. ἡ φροντίδ-α	μοῦσ-α	οἱ φροντίδ-ες	μοῦσ-ες
Γεν. τῆς φροντίδ-ας	μούσ-ας	τῶν φροντίδ-ων	μοῦσ-ῶν
Αἰτ. τὴν φροντίδ-α	μοῦσ-σα	τὶς φροντίδ-ες	μοῦσ-ες
Κλ. ὥ φροντίδ-α	μοῦσ-σα	ὦ φροντίδ-ες	μοῦσ-ες
Ὀν. ἡ θάλασσα	ἀλήθεια	οἱ θάλασσα-ες	ἀλήθει-ες
Γεν. τῆς θάλασσας-ας*	ἀλήθει-ας	τῶν θαλασσ-ῶν	ἀλήθει-ῶν
Αἰτ. τὴν θάλασσα-α	ἀλήθει-α	τὶς θάλασσα-ες	ἀλήθει-ες
Κλ. ὥ θάλασσα-α	ἀλήθει-α	ὦ θάλασσα-ες	ἀλήθει-ες

§ 120.

Καταλήξεις

Ὀν.	-α	-ες
Γεν.	-ᾶς, -ας	-ῶν, -ων
Αἰτ.	-α	-ες
Κλ.	-α	-ες

§ 121. Κατὰ τὸ ἡ χαρὰ κλίνονται καὶ τά : ἡ φροντά, φρονά, σειρά, οὐρά, δροσιά, μηλιά, καρδιά, χρονιά, φωλιά κ.ἄ., καθὼς καὶ τὰ κύρια ὄντα κατα 'Αθηνᾶ, Ναυπικᾶ στὸν ἐνικὸ μόνον μὲ περισπωμένη σ' ὅλες τὶς πτώσεις.

§ 122. Κατὰ τὸ ἡ χώρα, φλόγα, ἐργασία καὶ ἀλήθεια κλίνονται καὶ τά : ἡ ὕδρα, θύρα, αὔρα, φλέβα, φλέζα, δίψα, δόξα, τρίχα, τύχτα, σοφία, τριχυμία, συνεδρία, εὐκαιρία, δημαρχία, πορεία, βοήθεια, εὐσέβεια, μαθήτρια, φοιτήτρια κ.ἄ.

§ 123. Κατὰ τὸ ἡ φροντίδα κλίνονται καὶ τά : ἡ ἑλπίδα, λαμπάδα, μητέρα, θυγατέρα, ἀγελάδα, ἀκρίδα, σάλπιγγα κ.ἄ.

§ 124. Κατὰ τὸ ἡ θάλασσα κλίνονται καὶ τά : ἡ βασίλισσα, μέλισσα, τράπεζα, ἄγκυρα, αἴθονσα.

§ 125. Κατὰ τὸ ἡ μοῦσα κλίνονται καὶ τά : ἡ γλῶσσα, πεῖνα, πεῖρα, μοῖρα, σφαιρα, πρῶρα.

§ 126 Παρατηρήσεις στὰ θηλυκὰ πρωτόκλιτα σὲ -α.

1. Τὰ θηλυκὰ πρωτόκλιτα μὲ κατάληξη -α ἔχουν στὸν ἐνικὸ καὶ πληθυντικὸ ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ἵδιες, τὴν ὄνομαστική, αἰτιατική καὶ

* Λέγεται δημος ἡ Λάρισα τῆς Λαρισῆς (Σταθμὸς Λαρίσης) καὶ ἡ Τράπεζα τῆς Τραπέζης (οἱ δημολογιοῦχοι τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης).

κλητική : ἡ μητέρα - τὴν μητέρα - ὡς μητέρα, οἱ μητέρες - τὶς μητέρες - ἐξ μητέρες.

2. Τὸ α τῆς καταλήξεως τῶν θηλυκῶν στὴν ὀνομαστική, ὅταν πρὸ αὐτοῦ ὑπάρχῃ φωνῆσιν ε, ι, ἡ ρ, εἶναι μηκόρ, καὶ ὅταν ὑπάρχῃ σύμφωνο εἰναι βραχύ : ἡ χώρα, ἡ μανία, ἡ χαρά, ἡ μοῆσα. "Οσα δύματα εἰναι προπαροξύτονα ἔχουν τὸ -α βραχύ. ἡ εὐσέβεια, ἡ ἀλήθεια.

3. Τὰ θηλυκὰ σὲ -α στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν λήγουσα καὶ περισπῶνται: τῶν φρουρῶν, τῶν φλεβῶν, τῶν ἐργασιῶν, τῶν ἐρευνῶν, τῶν μαθητριῶν, μελισσῶν κ.ἄ.

Τὰ πολυσύλλαβα δύματα παροξύτονα, ὅσα ἔχουν χαρακτῆρα σύμφωνο (ἐκτὸς ἀπὸ σ) τονίζονται στὴν παραλήγουσα: ἡ μητέρα - τῶν μητέρων, ἡ φροντίδα - τῶν φροντίδων, ἡ σάλπιγγα - τῶν σαλπίγγων, ἡ θυγατέρα - τῶν θυγατέρων.

'Απ' αὐτὰ τὰ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ γυναικα τονίζονται στὴν λήγουσα καὶ περισπῶνται: τῶν ἡμερῶν, τῶν γυναικῶν.

4. Μερικὰ θηλυκὰ σὲ -α, ποὺ ἔχουν χαρακτῆρα δ, σχηματίζουν τὴν γενικὴ τοῦ ἑνίκου καὶ σὲ -ος: ἡ πατρίδα - τῆς πατρίδας καὶ πατρίδος, Ἑλλάδα - Ἑλλάδας καὶ Ἑλλάδος, ἑβδομάδα - ἑβδομάδας καὶ ἑβδομάδος κ.ἄ.

5. Τὰ ὄνόματα ἡ γυναικα καὶ θυγατέρα σχηματίζουν τὴν γενικὴ τοῦ ἑνίκου καὶ μὲ κατάληξι -ος: τῆς γυναικός, τῆς θυγατρός.

6. Τὰ ὄνόματα ἡ μάρα, μαμά, γιαγιά, κυρά στὸν πληθυντικὸ εἶναι καὶ ἀνισοσύλλαβα: μάρες - μαράδες, γιαγιές, - γιαγιάδες, κυρές - κυράδες.

§ 127. β) Παραδείγματα ισοσυλλάβων σὲ -η.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὀν.	ἡ βροχ-ή	δίκ-η	οἱ βροχ-ὲς	δίκ-ες
Γεν.	τῆς βροχ-ῆς	δίκ-ης	τῶν βροχ-ῶν	δικ-ῶν
Αἰτ.	τὴν βροχ-ή	δίκ-η	τὶς βροχ-ὲς	δίκ-ες
Κλ.	ὦ βροχ-ή	δίκ-η	ὦ βροχ-ὲς	δίκ-ες

Καταλήξεις

Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς
Ὀν.	-η	-ες
Γεν.	-ῆς, -ης	-ῶν
Αἰτ.	-η	-ες
Κλ.	-η	-ες

§ 128. Κατὰ τὸ ἡ βροχὴν, κλίνονται καὶ τά : ἡ βροντὴ, σχολὴ, κορφὴ, τιμὴ, φωνὴ, βοή, ἀρπαγὴ, γραφὴ, ἐκλογὴ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δίκην κλίνονται καὶ τά : ἡ κόρη, γνώμη, μάχη, νίκη, τέχνη, φήμη, ζέστη, βρύση, πλύση, νύφη, ἀποθήκη κ.ἄ., καθὼς καὶ τὸ κύριον ὄνομα Ἰθάκη στὸν ἑνικὸ μόνον ἔτσι κλίνεται καὶ ἡ γῆ μόνον στὸν ἑνικὸ καὶ περισπᾶται σ' ὅλες τὶς πτώσεις.

§ 129. Παρατηρήσεις.

1. Τὰ θηλυκὰ πρωτόκλιτα μὲ κατάληξι -η κλίνονται, ὅπως καὶ τὰ θηλυκὰ μὲ κατάληξι -α, μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι στὸν ἑνικὸ ἀριθμὸ ἔχουν η ἀντὶ α.

2. "Ολα τὰ θηλυκὰ σὲ -η τονίζονται στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ στὴν λήγουσα: τῶν τεχνῶν, τῶν γρωμῶν, τῶν φημῶν.

§ 130. Γενικὴ παρατήρησις.

Ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ ὅλων τῶν πρωτόκλιτων ὄνομάτων, ὅταν τονίζεται στὴν λήγουσα περισπᾶται: τοῦ μαθητοῦ - τῶν μαθητῶν, τῶν ἐπιχειρηματῶν, τῆς φρουρᾶς, τῶν γρωμῶν τῶν ταμιῶν, τῶν θαλασσῶν κ.ἄ.

Τὰ θηλυκὰ κύρια δνόματα.

§ 131. Τὰ θηλυκὰ πρωτόκλιτα κύρια δνόματα σὲ -α καὶ -η κλίνονται, ὅπως καὶ τὰ κοινὰ οὐσιαστικὰ ἴσοσύλλαβα στὸν ἑνικὸ καὶ πληθυντικὸ : ἡ Μαρία - οἱ Μαρίες, ἡ Ἐλένη - οἱ Ἐλένες κ.ἄ.

β) Τὰ θηλυκὰ δνόματα, ποὺ φανερώνουν τὴν γυναικα κάποιου, σχηματίζονται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς μὲ τὴν κατάληξι -αινα: Δημήτρη - Δημήτραινα, Γιώργης - Γιώργαινα κ.ἄ.

γ) Τὰ θηλυκὰ οἰκογενειακὰ δνόματα σχηματίζονται μὲ τὴν λέξι ἡ κυρία μπρὸς ἀπὸ τὸ ἐπώνυμον στὴ γεν. π.τῶσι, ποὺ μένει ἀκλιτη, ἐνῶ κλίνεται ἡ λέξις «ἡ κυρία»: ἡ κυρία Σαπονάκη, τῆς κυρίας Σαπονάκη, τὴν κυρία Σαπονάκη.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΛΙΣΙΣ

§ 132. Ἡ δευτέρα κλίσις περιλαμβάνει δύομάτα οὐσιαστικά, ἀρσενικά, θηλυκά καὶ οὐδέτερα

A. Ἀρσενικά.

§ 133. Τὰ ἀρσενικὰ δύομάτα τῆς δευτέρας κλίσεως λήγουν-

1. σὲ -ος ἵσοσύλλαβα

α) ὁξύτονα: ὁ λαγός, ὁ λα-δς, ὁ στρατ-δς κ.ἄ.

β) παροξύτονα: ὁ δρό-μος, ὁ λόγος, ὁ λύκος, ὁ γάμος κ.ἄ.

γ) προπαροξύτονα: ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἄγγελος, ὁ δῆμαρχος, ὁ δάσκαλος.

δ) προπερισπώμενα: ὁ κῆπος, ὁ μῦθος, ὁ ταῦρος κ.ἄ.

2. εἰς -οῦς ἀνισοσύλλαβα: ὁ πατροῦς καὶ -ους ἵσοσύλλαβα: ὁ ἀπόπλους.

§ 134. Κλίσις ἀρσενικῶν

1. Παραδείγματα σὲ -ος γεν. -ov.

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	ὅς	καιρός	δρόμος	κῆπος	δῆμαρχος
Γεν.	τοῦ	καιροῦ	δρόμου	κῆπου	δημάρχου
Αἰτ.	τὸν	καιρό-(r)*	δρόμο-(r)	κῆπο-(r)	δῆμαρχο-(r)
Κλ.	ῶ	καιρὲ	δρόμε	κῆπε	δῆμαρχε

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	οἱ	καιροὶ	δρόμοι	κῆποι	δῆμαρχοι
Γεν.	τῶν	καιρῶν	δρόμων	κῆπων	δημάρχων
Αἰτ.	τοὺς	καιροὺς	δρόμους	κῆπους	δημάρχους
Κλ.	ῶ	καιροὶ	δρόμοι	κῆποι	δῆμαρχοι

Καταλήξεις

§ 135. Ἐνικὸς Πληθυντικὸς

Ὀν.	-ος	-οι
Γεν.	-ον	-ων
Αἰτ.	-ο(r)	-ονς
Κλ.	-ε	-οι

* Πολλοὶ στὸν γραπτὸν λόγο γρηγοροποιοῦν στὴν αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ τὴν κατάληξη -ον (βλέπε § 81,2).

§ 136. Κατὰ τὸ καιρός κλίνονται καὶ τά : λαός, λαγός, ύπουργός, πεθερός, προεστός, ἀδελφός, σεισμός, δρισμός, λογαριασμός καὶ ὅλα τὰ δέξύτονα σὲ -ος, καθὼς καὶ τὰ κύρια: Ἐλβετός, Γερμανός, Συντανός, Σολωμός, Πηνειός κ.ἄ.

§ 137. Κατὰ τὸ δρόμος κλίνονται καὶ τά : ὁ λόγος, δράκος, θρόνος, λύκος, πάγος, πύργος, στόλος, σκύλος, ταχυδρόμος καὶ ὅλα τὰ παροξύτονα σὲ -ος, καθὼς καὶ τὰ κύρια: Πόρος, Βόλος, Μάρκος, Κάλβος κ.ἄ.

§ 138. Κατὰ τὸ κῆρος κλίνονται καὶ τὰ προπερισπώμενα ὁ μῦθος, ταῦρος, ὄμος, τρούλος, τοῖχος, καθὼς καὶ τὰ κύρια : Σταῦρος, Σπῦρος, Νεῦλος κ.ἄ.

§ 139. Κατὰ τὸ δήμαρχος κλίνονται καὶ τά : ὁ ἄγγελος, ἄνεμος, δάσκαλος, ἔμπορος, κάτοικος, κίνδυνος, σύζυγος κ.ἄ., καθὼς καὶ τὰ κύρια Τύρραβος, Ἑλλήσποντος κ.ἄ.

2. Παραδείγματα σὲ -οῦς καὶ -ους.

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὄν.	δ παπ-οῦς	ἀπόπλους
Γεν.	τοῦ παπ-οῦ	ἀπόπλουν
Αἰτ.	τὸν παπ-οῦ	ἀπόπλουν
Κλ.	ῷ παπ-οῦ	ἀπόπλουν

§ 140. Κατὰ τὸ παποῦς κλίνονται καὶ τά : ὁ νοῦς, ὁ Ἰησοῦς, (μόνον στὸν ἐνικὸ) (§ 174 Α.β.).

§ 141. Κατὰ τὸ βαρύτονο ἀπόπλους κλίνονται καὶ τά : ὁ περόπλους, ὁ διάπλους, κατάπλους, κατάρρους, τὰ ὄποια στὸν [ἐνικὸ ἀριθμὸ ἔχουν τὶς ὕδιες καταλήξεις μὲ τὰ [σὲ -ους (παποῦς - παποῦδες), στὸν πληθυντικὸ ὄμως κλίνονται ὅπως τὰ ἴσοις λλαβα παροξύτονα κατὰ τὸ δρόμος.

B. Θηλυκά.

α) Θηλυκὰ σὲ -ος

§ 142. Τὰ θηλυκὰ δευτερόκλιτα οὐσιαστικὰ ὄντα διέχουν κατάληξι στὴν ὄνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ α) -ος, ὅπως τὰ ἀρσενικά : ἡ κιβωτός, ἡ λεωφόρος, ἡ ἥπειρος, ἡ διάμετρος, ἡ ἀτμάκατος β) -οῦ ἡ ἀλεποῦ, ἡ μυλωνοῦ καὶ γ) ω : ἡ Μαργάρη, ἡ Θεανώ, ἡ Φρόσω κ.ἄ.

§ 143. Κλίσις τῶν θηλυκῶν

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
β)	Ὄν. ἡ μέθοδος	οἱ μέθοδες καὶ μέθοδοι
Γεν.	τῆς μεθόδου	τῶν μεθόδων
Αἰτ.	τὴν μέθοδο	τὶς μέθοδες καὶ μεθόδους
Κλ.	ᾶ (μέθοδε)	ῶ (μέθοδοι)

§ 144. Κατὰ τὸ ἡ μέθοδος κλίνονται

α) τὰ δξύτονα, παροξύτονα καὶ προπερισπώμενα : ἡ θαλαμηγός, ἡ διχοτόμος ἡ γῆφος, κυθὼς καὶ τὰ κύρια δύματα μόνον στὸν ἑνικό : Αἰδηφός, Ἀμοργός, Κόπρος, Ρόδος, Δῆλος κ.ἄ. καὶ

β) τὰ προπαροξύτονα ἡ ἐγκύλιος, ἄβυσσος, ἀτμάκατος, περίμετρος, διάμετρος, περίπολος, ἥπειρος, διάλεκτος κ.ἄ., τὰ ὅποια στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ στὴν αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ σὲ -οντας κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα : τῆς ἀβύσσου - τῶν ἀβύσσων - τὶς ἀβύσσες καὶ ἀβύσσους. τῆς περιμέτρου - τῶν περιμέτρων - τὶς περίμετρες, ἀλλὰ περιμέτρους κ.ἄ. "Ομοια κλίνονται καὶ τὰ κύρια δύματα μόνον στὸν ἑνικό : ἡ Κόρυθος, ἡ Ἐπίδαυρος, ἡ Κάρυστος, ἡ Πελοπόννησος, ἡ Κίμωλος, ἡ Κάρπαθος κ.ἄ.

§ 145. Οἱ καταλήξεις τῶν θηλυκῶν δευτεροκλίτων εἶναι οἱ ἔδιες μὲ τὶς καταλήξεις τῶν ἀρσενικῶν μερικὰ μόνον ἔχουν στὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν δύο εἰδῶν καταλήξεις, στὴν δύομ. τὴν -οι τῶν ἀρσενικῶν καὶ τὴν -ες, δύος τὰ πρωτεύοντα, καὶ στὴν αἰτιατικὴ τὴν -ους καὶ τὴν -ες: οἱ ἐγκύλιες καὶ ἐγκύλιοι - τὶς ἐγκύλιες καὶ ἐγκύλιος, οἱ ἀτμάκατες καὶ ἀτμάκατοι - τὶς ἀτμάκατες καὶ ἀτμάκατους κ.λ.π.

Σημείωσις. Τὰ περισσότερα δόμως ἀπὸ τὰ δευτερόκλιτα θηλυκὰ εἰς τὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα διατηροῦν τοὺς τύπους ἀπὸ τὴν λογία παράδοσι, δῆλο μὲ τὶς ἔδιες καταλήξεις τῶν ἀρσενικῶν καὶ στὸν πληθυντικό: ἡ μέθοδος - οἱ μέθοδοι - μεθόδων - μεθόδους, ἡ διάμετρος - οἱ διάμετροι - διαμέτρων - διαμέτρους, διάλεκτος - διαλέκτων - διαλέκτους.

β) Θηλυκὰ σὲ -οῦς

§ 146. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θηλυκὰ σὲ -ος δευτερόκλιτα, ὑπάρχουν στὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ θηλυκὰ σὲ -οῦ: ἡ ἀλεποῦ - τῆς ἀλεποῦς - τὴν ἀλεποῦ. Αὐτὰ στὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν εἶναι ἀνισοσύλλαβα οἱ ἀλεποῦδες - τῶν ἀλεποῦδων - τὶς ἀλεποῦδες : "Ετσι κλίνονται καὶ τὰ :

ἡ μυλωνοῦ, γαλατοῦ, καπελοῦ, αὐγολοῦ, ὑπραιροῦ κ.ἄ., καθὼς καὶ τὰ κύρια δόματα μόνον στὸν ἐνικό: Ζαχλωροῦ, Κολοκυθοῦ, Χελιδονοῦ κ.ἄ.

γ) Θηλυκὰ σὲ -ώ

. 147. Εἰς τὰ δευτερόκλιτα θηλυκὰ περιλαμβάνονται καὶ τὰ κύρια θηλυκὰ δόματα προσώπων, ποὺ λέγουν σὲ -ώ: ἡ Μαριγώ, ἡ Θεαρώ, ἡ Φρόσω κ.ἄ. Αὐτὰ κλίνονται μόνον στὸν ἐνικό ὡς ἔτῆς: ἡ Μαριγώ, - ἣς Μαριγῶς - τὴν Μαριγώ - ὅ Μαριγώ..

Παρατηρήσεις στὰ δευτερόκλιτα οὐσιαστικὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ σὲ -ος.

§ 148. 1. Τὰ δέξύτονα, παροξύτονα καὶ προπερισπώμενα δευτερόκλιτα δόματα σὲ -ος τονίζονται σὲ ὅλες τὶς πτώσεις στὴν συλλαβή, ποὺ τονίζεται ἡ δονομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ: τοὺς γεωργοὺς (ὁ γεωργός), τοῦ φίλου - τῶν φίλων (ὁ φίλος), οἱ μῆθοι τοὺς μέθους (ὁ μῆθος), τῆς κιβωτοῦ (ἡ κιβωτός), τῶν ψήφων (ἡ ψῆφος).

2. Τὰ προπαροξύτονα στὴν γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ στὴν αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσαν λ.χ. ὁ ἀνθρωπός - τοῦ ἀνθρώπου - τῶν ἀνθρώπων - τοὺς ἀνθρώπους, ὁ ἔμπορος - τοῦ ἔμπορου - τῶν ἔμπορων - τοὺς ἔμπορους, ἡ ἔξοδος - ἔξόδου - ἔξόδων - ἔξόδους, ἡ σύνοδος - συνόδου - συνόδων - συνόδους.

3. Τὰ σύνθετα ὅμιλα προπαροξύτονα, ποὺ εἶναι λέξεις πολὺσύλλαβες, τονίζονται τὰ περισσότερα στὶς πτώσεις αὐτὲς στὴν ἔδια συλλαβή, ποὺ τονίζεται καὶ ἡ δονομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ: ὁ ἀντίλαλος - τοῦ ἀντίλαλου - τοὺς ἀντίλαλους, ὁ αὐλόγυρος - τοῦ αὐλόγυρου - τοὺς αὐλόγυρους, ὁ λαχανόκηπος - τοῦ λαχανόκηπου - τοὺς λαχανόκηπους, ὁ ἀνήφορος καὶ κατήφορος - τοὺς ἀνήφορους καὶ κατήφορους. (§ 193,3). Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ σ' αὐτὰ εἶναι ἀσυνήθιστη.

"Ομοια τονίζονται καὶ τὰ προπαροξύτονα κύρια δόματα: ὁ Θόδωρος - τοῦ Θόδωρου, ὁ Χαράλαμπος - τοῦ Χαράλαμπου, ὁ Ἀχλαδόκαμπος - τοῦ Ἀχλαδόκαμπου.

Σημείωσις: Γιὰ τὸν τονισμὸν τῶν συμβέτων προπαροξύτονων ἐπιμέτων βλέπε (§ 191-195).

4. Ἡ αἰτιατικὴ τῶν ἀρσενικῶν κυρίων δονομάτων ἔχει συνήθως κατάληξη -ο ἀντὶ -ε: Γιῶργο, Μῆτσο, Πέτρο, Νίκο κ.ἄ.

*Ο πληθυντικός είς τὰ δευτερόκλιτα ἀρσενικά κύρια δύναματα.

§ 149. 1. Τὰ δευτερόκλιτα κύρια δύναματα (βαρφιστικά, οἰκογενειακά, ἔθνικά) σὲ -οις εἶναι κακνονικά ἴσοσιλλαβα στὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν μὲ κατάληξι -οι: Λουκιανὸς - Λουκιανόι, Κορητικὸς-Κορητικοί, Θόδωρος - Θόδωροι, Ἀπόστολος - Ἀπόστολοι, Χριστόπολος - Χριστόπολοι, Αἰγύπτιος - Αἰγύπτιοι, Τοῦρκος - Τοῦρκοι, Φράγκος - Φράγκοι, Αυκοῦργος - Αυκοῦργοι, Κάλβος - Κάλβοι.

2. Πολλὰ ἀπ' τὰ βαρφιστικά εἶναι στὸν πληθυντικὸν ἀνισοσιλλαβα μὲ κατάληξι -δες (-ηδες): Γιῶργος - Γεώργηδες, Σπύρος - Σπύρηδες, Πέτρος - Πέτρηδες κ. ξ., ὅπως τὰ πρωτόκλιτα (§ 117).

3. "Οὐκα τὰ οἰκογενειακὰ κύρια δύναματα σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν καὶ μὲ κατάληξι -αῖοι: Πετρόπολος - Πετροπολαῖοι, Χριστόπολος - Χριστοπολαῖοι, ὅπως μερικὰ πρωτόκλιτα (§ 117 σημείωσις).

Γ. Οὐδέτερα.

§ 150. Τὰ δευτερόκλιτα οὐδέτερα δύναματα τελειώνουν στὴν δυναμική τοῦ ἔνικοῦ

α) σὲ -ο: τὸ βουνό, τὸ ξύλο, τὸ πρόβατο, τὸ δῶρο, τὸ χωριό, τὸ θηριό, τὸ σχολεῖο, τὸ γυμνάσιο.

β) σὲ -ι: τὸ παιδί, τὸ σταμνί, τὸ τραγούδι, τὸ ἀγγελούδι.

§ 151 Κλίσις οὐδετέρων.

a) Παραδείγματα σὲ -ο

*Ἐν ι κ δ ζ

*Ον.	τὸ	βονν-ό	ξύλ-ο	πρόσωπ-ο	δῶρ-ο
Γεν.	τοῦ	βονν-οῦ	ξύλ-ον	πρόσωπ-ον	δῶρ-ον
Αἰτ.	τὸ	βονν-ό	ξύλ-ο	πρόσωπ-ο	δῶρ-ο
Κλ.	ὦ	βονν-ό	ξύλ-ο	πρόσωπ-ο	δῶρ-ο

Π ληθυντικὸς

*Ον.	τὰ	βονν-ὰ	ξύλ-α	πρόσωπ-α	δῶρ-α
Γεν.	τῶν	βονν-ῶν	ξύλ-ῶν	πρόσωπ-ῶν	δῶρ-ῶν
Αἰτ.	τὰ	βονν-ὰ	ξύλ-α	πρόσωπ-α	δῶρ-α
Κλ.	ὦ	βονν-ὰ	ξύλ-α	πρόσωπ-α	δῶρ-α

β) Παραδείγματα σὲ -ιο (-ιο)

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

'Ον.	τὸ χωρὶς βιβλίο κτήριο	τὰ χωρὶα βιβλία κτήρια
Γεν.	τοῦ χωριοῦ βιβλίου κτηρίου	τῶν χωριῶν βιβλίων κτηρίων
Αἰτ.	τὸ χωρὶς βιβλίο κτήριο	τὰ χωρὶα βιβλία κτήρια
Κλ.	ὦ χωρὶς βιβλίο κτήριο	ὦ χωρὶα βιβλία κτήρια

γ) Παραδείγματα σὲ -ι(-)

'Ον.	παιδὶ χέρι τραγούδι	τὰ παιδιὰ χέρια τραγούδια
Γεν.	παιδιοῦ χεριοῦ τραγουδιοῦ	τῶν παιδιῶν χεριῶν τραγουδιῶν
Αἰτ.	παιδὶ χέρι τραγούδι	τὰ παιδιὰ χέρια τραγούδια
Κλ.	ὦ παιδὶ χέρι τραγούδι	ὦ παιδιὰ χέρια τραγούδια

Καταλήξεις

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

'Ον.	-ο	-α
Γεν.	-οῦ, -ον	-ῶν, -ων
Αἰτ.	-ο	-α
Κλ.	-ο	-α

§ 152. Κατὰ τὸ βούνῳ κλίνονται τὰ δέξια: αὐγό, νερό, φυτό, φτερό, λουτρό κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ξύλο κλίνονται τὰ παροξύτονα: δέντρο, κέντρο, φύλλο, κόρτο κ.ἄ.

Κατὰ τὸ πρόσωπο κλίνονται τὰ προπερισπώμενα: μῆλο, σῦκο, ζῦο κ.ἄ.

Κατὰ τὸ χωριό κλίνονται καὶ τά: τὸ θεριό, καμπαναριό, νοικοκυριό, πλυνσταριό, προικιό, συμπλεθεριό, στοιχειό. κ.ἄ.

Κατὰ τὸ βιβλίο κλίνονται καὶ τά: θηρίο, θοριό, κοριό, γραφεῖο, σχολεῖο, ταμεῖο, νοσοκομεῖο, βιβλιοπωλεῖο κ.ἄ.

Κατὰ τὸ κτήριο κλίνονται καὶ τά: διδακτήριο, γυμνάσιο, δρομολόγιο, γυμναστήριο, έκπαιδευτήριο κ.ἄ.

Κατὰ τὸ παιδὶ κλίνονται καὶ τά: ἀρνί, αντί, δαδί, καρφί, κοντί, κλειδί, κλονβί, ποντί, σακκί, τυφλό, σκουνί, χαρτί, φωμὶ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ χέρι καὶ τραγούδι κλίνονται καὶ τά: ἀγγελούδι, ἀηδόνι, ἄλατι, ἀλεύρι, βόδι, γαϊτάνι, δρεπάνι, καράβι, λουλούδι, μάτι, μέλι, νύχι,

παιγνίδι, παλάτι χιόνι χρούδι, ψάρι κ.ά., καθώς καὶ τά: στάχν, δάκρυ, δίχτυ μὲ -ν ἀντὶ ι.

Σημείωσις: Τὰ οὐδέτερα εἶχαν παλαιὰ κατάληξι στὴν ὀνομαστικὴν -ον. Σ' αὐτὰ τὸ τελικὸν χάθηκε: βουνό(ν), σχολεῖο(ν), δῶρο(ν). Τὸ Ἰδιο ἔγινε καὶ σὲ ὅσα λήγουν σὲ ιδ- (-ειδ), τὰ ὄποια τονίζονταν, πρὶν χαθῆ τὸ ν, στὴν παραλήγουσα: χωριό (χωρίον - χωρίσ-χωριό), στοιχεῖο (στοιχεῖον - στοιχείο - στοιχεῖο) κ.ἄ. Σ' αὐτὰ μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ν ἔγινε συνίζησις τῶν δύο φωνηέντων καὶ ἔγιναν δέχτονα. Σ' ὅσα οὐδέτερα λήγουν σὲ -ι χάθηκε ἡ κατάληξις ον: κλονβί (κλουβί- (ον)), κλειδί (κλειδί- (ον)), παλάτι (παλάτι- (ον)). Τὰ οὐδέτερα τὸ ποιὸν καὶ ποσὸν διατηροῦν τὸ ν.

§ 153. Παρατηρήσεις στὰ οὐδέτερα

1. Τὰ οὐδέτερα δευτερόκλιτα ἔχουν στὸν κάθε ἀριθμὸν (énikò καὶ πληθυντικὸν) τρεῖς πτώσεις Ἰδιες, τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν. Τὸ σχολεῖο (δν. αἰτ. κλητ.) - τὰ σχολεῖα.

2. Τὸ α τῆς καταλήξεως τῶν οὐδετέρων στὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι βραχὺ: τὰ μῆλα, τὰ σῦκα.

3. Τὰ δέχτονα, παροξύτονα καὶ προπερισπώμενα τονίζονται σ' ὅλες τὶς πτώσεις στὴν συλλαβὴν, ποὺ τονίζεται ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἀναγράφονται στὴν ὑπ' ἀριθ. 5 παρατήρησι: τὸ βουνό - τῶν βουνῶν - τὰ βουνά, τὸ θρανίο - τοῦ θρανίου - τὰ θρανία - τῶν θρανίων, τὸ μῆλο - τοῦ μῆλου - τὰ μῆλα - τῶν μῆλων.

4. Τὰ προπαροξύτονα σὲ ο- καὶ -ιο στὴν γενικὴν ἐνικοῦ καὶ πληθυντικὸν κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: τὸ θέατρο - τοῦ θέατρου - τῶν θεάτρων, τὸ γυμνάσιο - τοῦ γυμνασίου - τῶν γυμνασίων.

Μερικὰ ὄμως ἀπ' αὐτὰ καὶ Ἰδιως τὰ σύνθετα τονίζονται σ' ὅλες τὶς πτώσεις στὴν προπαραλήγουσα: τὸ δαμάσκηνο - τοῦ δαμάσκηνου, τὸ βασιλόπονο - τοῦ βασιλόπονου, τὸ ἀρχοντόπονο - τοῦ ἀρχοντόπονου, τὸ λυκόσκυλο - τοῦ λυκόσκυλου κ.ἄ.

5. "Οσα τελεώνουν σὲ -ι, εἶχαν καὶ αὐτὰ κατάληξι -ον, ἡ δποία ὄμως χάθηκε στὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ σ' ὅλα αὐτὰ στὴν γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικὸν τὸ ι μὲ τὶς καταλήξεις -ον τοῦ ἐνικοῦ καὶ -ων τοῦ πληθυντικοῦ προφέρονται μὲ συνίζησι καὶ τονίζονται στὴν λήγουσα παίρνοντας περισπωμένη: τὸ παιδί - τοῦ παιδιοῦ - τῶν παιδιῶν, τὸ χέρι - τοῦ χεριοῦ - τῶν χεριῶν,, τὸ παλάτι τοῦ παλατιοῦ - τῶν παλατιῶν, τὸ κρασί - τοῦ κρασιοῦ - τῶν κρασιῶν, τὸ λουλούδι - τοῦ λουλουδιοῦ - τῶν λουλουδιῶν.

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΙΣ

§ 154. Ἡ τρίτη κλίσις περιλαμβάνει δύοματα και τῶν τριῶν γενῶν, ἀπ' τὰ ὁποῖα τὰ ἀρσενικὰ και θηλυκὰ ἔχουν στὴν δύομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ κατάληξι -ς, τὰ δὲ οὐδέτερα ἔχουν κανονικὰ δύομαστικὴ τὸ ἕδιο τὸ θέμα χωρὶς κατάληξι, ἐκτὸς ἀπ' δύοματα, ποὺ ἔχουν κατάληξι -ς (§ 163, 2 και 167): ὁ ἀνδριάς, ἡ ταχύτης, ὁ πῆχυς,, ἡ ἀκρόπολις, τὸ μάθημα, τὸ καθῆκον, τὸ κρέας.

§ 155. Ἀπ' αὐτὰ τὰ περισσότερα ἀρσενικὰ και θηλυκὰ προσαρμόστηκαν στὸν προφορικὸν και γραπτὸ λόγο μὲ τὸ τυπικὸ τῶν δύομάτων τῆς πρώτης κλίσεως. "Ετσι ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴ τοῦ ἑνικοῦ τὸν φύλακα ἔγινε ἡ δύομαστικὴ φύλακας (λόγ. φύλαξ), ἀπὸ τὸν γείτονα - ὁ γείτονας (λόγ. γείτων), ἀπὸ τὸν ἄρχοντα - ὁ ἄρχοντας (λόγ. ἄρχων), σωλήνας (λ. σωλήν), κλητήρας (λ. κλητήρ), πατέρας (λ. πατήρ), ἡ μητέρα (λ. μήτηρ), ἡ ἐλπίδα (λ. ἐλπίς), ἡ φλόγα (λ. φλόξ), ἡ πατρίδα (λ. πατρίς), ἡ δρυθια (λ. δρυνις).

§ 156. Τὰ τριτόκλιτα μὲ μορφὴ ἀπ' τὴν λογία παράδοσι ἔχουν στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ κατάληξι -ος (-ως) και τὸ θέμα τῶν βρίσκεται, ἀν ἀφαιρεθῆ ἀπ' τὴν γενικὴ ἡ κατάληξις αὐτή: ὁ ἀνδριάς - τοῦ ἀνδριάντος (θ. ἀνδριαντ-), ἡ ταχύτης - τῆς ταχύτητος (θ. ταχυτητ-), τὸ μάθημα τοῦ μαθημάτος (θ. μαθηματ-), τὸ καθῆκον - καθήκοντος (θ. καθήκοντ-), τὸ κρέας - κρέατος (θ. κρεατ-). Γιὰ τὸ θέμα τῶν τριτοκλίτων μὲ χαρακτῆρα φωνῆιν βλέπε § 170 και 172.

§ 157. Τὰ τριτόκλιτα αὐτὰ δύοματα ἔχουν κανονικὰ στὶς ἄλλες πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ και πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ μιὰ συλλαβὴ περισσότερη ἀπ' τὴν δύομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ και λέγονται περιττοσύλλαβα.

§ 158. Τὰ τριτόκλιτα δύοματα διαιροῦνται εἰς α) συμφωνόκλητα μὲ χαρακτῆρα σύμφωνο και β) φωνηντόκλητα μὲ χαρακτῆρα φωνῆιν.

A. Συμφωνόληγκτα

§ 159. Ἀρσενικὰ καὶ Θηλυκά

Τὰ συμφωνόληγκτα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ τριτόκλιτα δνόμικα μὲ τὴν μορφὴν στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνίκου ἀπ’ τὴν λογία παράδοσι γρησιμοποιοῦνται ἀπ’ τοὺς περισσοτέρους στὸν προφορικὸν καὶ γραπτὸ λόγο. Αὐτὰ ἔχουν κατάληξι στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνίκου -ς καὶ μπροστὰ ἀπ’ τὴν κατάληξι τῆς γενικῆς τοῦ ἑνίκου -ος χρακτῆρα τὴν ντ: ὁ ἐνεστώς-τοῦ ἐνεστῶτ-ος, ὁ γίγας - τοῦ γίγαντ-ος, ἡ ταχύτης - τῆς ταχύτητ-ος.

§. 160. Κλίσις τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν

Ἐνικὸς

Ὀν.	ο	γίγας	ορίζων	ἡ	ταχύτης
Γεν.	τοῦ	γίγαντος	ορίζοντος	τῆς	ταχύτητος
Αἰτ.	τὸν	γίγαντα	ορίζοντα	τὴν	ταχύτητα
Κλ.	ῷ	γίγαντα	ορίζοντα	ῷ	ταχύτητα

Πληθυντικὸς

Ὀν.	οἱ	γίγαντες	ορίζοντες	οἱ	ταχύτητες
Γεν.	τῶν	γιγάντων	ορίζόντων	τῶν	ταχυτήτων
Αἰτ.	τοὺς	γίγαντες	ορίζοντες	τὶς	ταχύτητες
Κλ.	ῷ	γίγαντες	ορίζοντες	ῷ	ταχύτητες

§ 161. α) Κατὰ τὸ γίγας, κλίνονται καὶ τὰ: ὁ ἐλέφας, ὁ Αἴας, ὁ ἀνδριάς, ὁ Τίγρης, ὁ κόμης κ.ἄ.

β) Κατὰ τὸ ορίζων κλίνονται καὶ τὰ: ὁ παράγων, ὁ μέλλων, ὁ Ξενοφῶν.

γ) Κατὰ τὸ ἡ ταχύτης κλίνονται καὶ τά: ἡ ποιότης, ἡ κοινότης, ἡ πραότης, ἡ δυτότης.

Σημείωσις: Πολλοὶ γρησιμοποιοῦν σ’ αὐτὰ τὴν ὀνομαστικὴ καὶ γενικὴ τοῦ ἑνίκου μὲ τὴν μορφὴ τῶν πρωτοκλίτων ὀνομάτων: ὁ ἐλέφαντας, ὁ ορίζοντας, ὁ γίγαντας, ὁ ἀνδριάντας, ὁ Ξενοφῶντας, ἡ ταχύτητα, ἡ κοινότητα, ἡ πραότητα, ἡ δυτότητα κ.ἄ.

§ 162. Παρατηρήσεις εἰς τὰ συμφωνόληγκτα τριτόκλιτα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά.

1. Ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνίκου τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἔχει σχηματισθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ μὲ τὴν προσθήκη τῆς καταλήξεως -ς στὸ

θέμα καὶ μὲ ἀποβολὴ τοῦ χαρακτῆρα πρὸ τοῦ -ς : (ἐλέφαντ +ς) ἐλέ-
φας, (κοινότητ +ς) κοινότης . Σὲ μερικὰ δνομαστικὴ εἶναι τὸ ἵδιο
τὸ θέμα μὲ τροπὴ τοῦ ο σὲ ω : δρῖζοντ - δρίζων τὸ τ χάθηκε, γιατὶ
καμιὰ λέξις Ἐλληνικὴ δὲν τελειώνει σὲ τ.

2. Στὴ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ ἔχουν κατάληξι -οι· στὶς ἄλλες πτώ-
σεις τοῦ ἑνικοῦ καὶ σ' ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ ἔχουν
τὶς ἴδιες καταλήξεις μὲ τὰ ἰσοσύλλαβα δνόματα τῆς α' κλίσεως.

3. Στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν
παραλήγουσα: οἱ γίγαντες - τῶν γιγάντων, οἱ κοινότητες - τῶν κοινο-
τήτων . Σ' ὅλες τὶς ἄλλες πτώσεις τονίζονται στὴν σύλλαβή, ποὺ τονί-
ζεται ἡ δνομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ.

β) Οὐδέτερα

§ 163. Τὰ οὐδέτερα τριτόκλιτα συμφωνόληκτα εἶναι περιττο-
σύλλαβα καὶ κλίνονται σύμφωνα μὲ τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα.

1) Παραδείγματα μὲ δνομαστικὴ τὸ θέμα.

Ἐνικὸς

Ὀν.	τὸ	σῶμα	καθῆκον	φωνῆν	ἔθνος
Γεν.	τοῦ	σώματος	καθήκοντος	φωνήνετος	ἔθνους
Αἰτ.	τὸ	σῶμα	καθῆκον	φωνῆν	ἔθνος
Κλ.	ῶ(ξ)	σῶμα	καθῆκον	φωνῆν	ἔθνος

Πληθυντικὸς

Ὀν.	τὰ	σώματα	καθήκοντα	φωνήνετα	ἔθνη
Γεν.	τῶν	σωμάτων	καθηκόντων	φωνήνετων	ἔθνον
Αἰτ.	τὰ	σώματα	καθήκοντα	φωνήνετα	ἔθνη
Κλ.	ῶ	σώματα	καθήκοντα	φωνήνετα	ἔθνη

2) Παραδείγματα μὲ καταλήξεις -ς στὴν δναμαστικὴ

Ἐνικὸς Πληθυντικὸς

Ὀν.	τὸ	κρέας	καθεστὼς	κρέατα	καθεστῶτα
Γεν.	τοῦ	κρέατος	καθεστῶτος	κρέατων	καθεστῶτων
Αἰτ.	τὸ	κρέας	καθεστὼς	κρέατα	καθεστῶτα
Κλ.	ῶ	κρέας	καθεστὼς	κρέατα	καθεστῶτα

§ 164. Σύμφωνα μὲ τὰ πρῶτα παραδείγματα κλίνονται καὶ τὰ
τὸ δνόματα : μάθημα, ποίημα, χοῦμα, τραῦμα, σφάλμα, βλέμμα κ.ἄ.,

τὸ μέλλον, τὸ παρόν, προσόν, συμφέρον, προϊὸν (συνηθ. πληθ. τὰ προϊόντα τῆς χώρας), τὸ περιβάλλον, τὸ σύμπαν κ.ἄ., τὸ μέρος, τὸ μῆκος, πλάτος, γένος, δάσος, θάρρος κ.ἄ. Σύμφωνα μὲ τὰ δεύτερα παραδείγματα κλίνονται τά: τὸ τέρας, τὸ γεγονός, τὸ φῶς, τὸ πέρας (στὰ πέρατα τοῦ κόσμου) κ.ἄ.

§ 165. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ οὐδέτερα σὲ -ο γεν. -ατος: τὸ γράφιμο - τοῦ γραφίματος, τὸ τρέξιμο - τοῦ τρεξίματος, τὸ ράφιμο - ραφίματος, κλείσιμο κλεισίματος, τὰ ὅποια παράγονται ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα ρήματα γράφω, τρέχω, ράβω, κλείω καὶ φανερώνουν ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου. Αὗτὰ κλίνονται, ὅπως τὰ οὐδέτερα περιττοσύλλαβα, στὶς ἄλλες πτώσεις: τὸ γράμμα, ράμμα, τὸ σῶμα, κ.λ.π.

§ 166. Παρατηρήσεις εἰς τὰ οὐδέτερα τριτόκλιτα συμφωνόληκτα.

1. Ἡ ὄνομαστικὴ τοῦ ἔνικοῦ τῶν οὐδετέρων τριτοκλίτων ἔχει σχηματισθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή.

α) σὲ μερικὰ μὲ τὴν προσθήκη στὸ θέμα τῆς καταλήξεως -ς καὶ ἀποβολὴ τοῦ χαρακτῆρα: τὸ τέρας (θ. τερατ-ς), τὸ πέρας (θ. περατ-ς), τὸ φῶς (θ. φωτ-ς), γεγονός (θ. γεγονοτ-ς).

β) Εἰς ἄλλα ὄνομαστικὴ εἶναι τὸ ἵδιο τὸ θέμα, ἀπ’ τὸ ὅποῖο χάθηκε ὁ χαρακτήρας τ, διότι καμία λέξις στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, δὲν τελειώνει σὲ τ: τὸ σῶμα (θ. σωματ-), τὸ καθῆκον (θ. καθήκοντ-), τὸ μέλλον (θ. μέλλοντ-), τὸ φωνῆγερ (θ. φωνῆγεντ-) κ.ἄ.

2. Τὰ οὐδέτερα τριτόκλιτα τονίζονται στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα, σ’ ὅλες τὶς ἄλλες πτώσεις τονίζονται στὴν συλλαβή, ποὺ τονίζεται ἡ ὄνομαστικὴ τοῦ ἔνικοῦ: τὰ σώματα - τῶν σωμάτων, τοῦ καθηκότος - τῶν καθηκόντων.

3. Τὸ φῶς καὶ τὸ πᾶν τονίζονται στὴν γενικὴ τοῦ ἔνικοῦ στὴν λήγουσα: τοῦ φωτός, τοῦ παντός, ἐνῶ στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν παραλήγουσα: τῶν φώτων, τῶν πάντων. Ἡ γενικὴ τῶν Φώτων λέγεται γιὰ τὴν γιορτὴ τῶν Θεοφανείων.

§ 167. α) Τὰ εἰς -ος οὐδέτερα τριτόκλιτα ἔχουν σχηματίσει τὴν ὄνομαστικὴ τοῦ ἔνικοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἀπ’ τὸ θέμα των, ποὺ ἔληγε σὲ -ες, μὲ τροπὴ τοῦ ε εἰς -ο. ἔθνος (θ. ἔθνες-), κράτος (θ. κράτες-), γένος (θ. γένες-) κ.ἄ.

β) Στὴν γενικὴ τοῦ ἔνικοῦ ὁ χαρακτήρας σ’ ἀπεβλήθη μεταξὺ δύο

φωνηέντων καὶ τὰ φωνήεντα ε καὶ ο συναιρέθηκαν σὲ ου-: τοῦ ἔθρους (ἔθνε(σ)οις- ἔθνεος - ἔθνους), κράτους (κράτε(σ)-οις - κράτεος - κράτους).

γ) Ἡ ἵδια ἀποβολὴ τοῦ ζ ἔγινε στὴν ὀνομαστ. καὶ αἰτιατ. τοῦ πληθυντικοῦ καὶ κατόπιν συναιρεσίς τῶν φωνηέντων ε καὶ α σὲ η: ἔθνη (ἔθνε(σ)α - ἔθνεα - ἔθνη). Εἰς τὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ζ ἔγινε συναιρεσίς τῶν ε καὶ ω σὲ ω: ἔθνῶν (ἔθνέ(σ)ων - ἔθνέων - ἔθνῶν). Γιαντὸ στὴν γενικὴ τοῦ πληθ. τονίζονται στὴν λήγουσα μὲ περισπωμένη.

B. Φωνηέντόληκτα τριτόκλιτα

§ 168. α) Παραδείγματα σὲ -ις γεν. -εως (διπλόθεμα)

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὀν. δ πρόταν-ις	ἡ τάξις
Γεν. τοῦ προτάνε-ως	τῆς τάξεως
Αἰτ. τὸν πρότανη	τὴν τάξι
Κλ. ὁ πρότανη	ὁ τάξι

"Ομοια κλίνονται καὶ τά: ὁ μάρτις, ὁ Δούραβης, ὁ Τίβερης, ἡ πρᾶξις, ποίησις, ἄσκησις, ἀκρόπολης, αἴσθησις, κυβέρνησις, περίστασις, γνῶσις κ.ἄ.

§ 169. β) Παραδείγματα σὲ -υς γεν. -εως (διπλόθεμα).

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὀν. δ πῆχυ-ς	οἱ πῆχεις
Γεν. τοῦ πήχε-ως	τῶν πήχεων
Αἰτ. τὸν πήχυ	τὸν πήχεις
Κλ. ὁ πήχυ	ὁ πήχεις

Κατὰ τὸ πῆχυς κλίνονται καὶ τὸ ὁ πρέσβυς.

§ 170. Παρατηρήσεις εἰς τὰ φωνηέντόληκτα σὲ -ις, -υς γεν. -εως.

1. "Οσα λήγουν σὲ -ις καὶ -υς γεν. -εως φωνηέντόληκτα τριτόκλιτα ἔχουν σχηματισθῆ στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἀπὸ δύο θέματα:

α) "Οσα λήγουν σὲ -ις ἀπὸ ἔνα θέμα σὲ -ι (πολι-) στὴν ὀνομαστικὴ (μὲ κατάληξι-ς), τὴν αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ ἀπὸ ὅλο σὲ -ε (πολε-) στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ σ' ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ.

β) "Οσα λήγουν σὲ -υς ἀπὸ ἔνα θέμα σὲ -υ στὶς ἔδιες πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ ἀπὸ ἄλλο σὲ -ε στὴν γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ σ' ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ.

2. Στὴν γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἔχουν κατάληξι -ως ἀντὶ -ος καὶ τονίζονται σ' αὐτὴ τὴν πτῶσι καὶ στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ στὴν προπαραλήγουσα: τῆς πόλεως - τῶν πόλεων, τοῦ πήγεως - τῶν πήγεων.

3. Ό χρηστήρας ε τοῦ θέματος στὴν ὄνομ. αἰτ. καὶ κλητ τοῦ πληθυντικοῦ μὲ τὸ ε τῆς καταλήξεως, ποὺ ἀκολουθεῖ, ἔχουν συναιρεθῆ σὲ ει: (πόλε-ες) πόλεις, (πήγε-ες) πήγεις.

4. Μερικὰ ὄνόματα ἀπὸ τὰ εἰς -ις ἔγιναν πρωτόκλιτα σὲ -η: ἡ βρύση - τῆς βρύσης - οἱ βρύσεις, ἡ ράχη - τῆς ράχης - οἱ ράχεις, ἡ πλύση. Τὸ ὄνομα ἡ Πόλη μὲ κεφαλαῖ σημαίνει ἡ Κωνσταντινούπολις.

Σημειώσις: Πολλοὶ λογοτέχναι χρησιμοποιοῦν στὸν ἐνικὸ ἀριθμὸ γιὰ τὰ θηλυκὰ σὲ -ις τὸν τύπο σὲ -η καὶ κλίνουν αὐτὰ κατὰ τὴν πρώτη κλίσι σὲ -η; ἡ τάξη - τῆς τάξης, ἡ ἀκρόπολη - τῆς ἀκρόπολης. Στὸν πληθυντικὸ ὄμως ἀριθμὸ χρησιμοποιοῦν τοὺς τύπους: οἱ τάξεις - τῶν τάξεων, οἱ ἀσκήσεις - τῶν ἀσκήσεων.

§ 171. Παραδείγματα σὲ -ευς γεν. -εως (διπλόθεμα)

Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς		
'Or.	ὅς	συγγραφεὺς	οἵς	συγγραφεῖς
Γεν.	τοῦ	συγγραφέως	τῶν	συγγραφέων
Αἰτ.	τὸν	συγγραφέ-α	τὸνς	συγγραφεῖς
Κλ.	ῶς	συγγραφέ-α	ῶ	συγγραφεῖς

Κατὰ τὸ συγγραφεὺς κλίνονται καὶ τὰ: ὁ γραμματεὺς, διερμηνεὺς, εἰσαγγελεὺς κ. ἄ.

§ 172. Παρατηρήσεις εἰς τὰ φωνηντόληκτα τριτόκλιτα σὲ -ευς γεν. -εως.

1. Τὰ τριτόκλιτα φωνηντόληκτα σὲ -ευς γεν. -εως ἔχουν σχηματισθῆ ἀπὸ δύο θέματα, ἔνα σὲ -ευ, ἀπ' τὸ ὅποιο σχηματίστηκε ἡ δημοκρατικὴ τοῦ ἐνικοῦ (μὲ κατάληξι -ες) καὶ ἄλλο σὲ -ε, ἀπ' τὸ ὅποιο ἔχουν σχηματισθῆ ὅλες οἱ ἄλλες πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

2. Εἰς τὴν γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἔχουν κατάληξι -ως ἀντὶ -ος.

3. Ό χρηστήρας ε τοῦ θέματος στὴν ὄνομαστ. αἰτιατ. καὶ κλη-

τική τοῦ πληθυντικοῦ μὲ τὸ ε τῆς καταλήξεως ἔχουν συναιρεθῆ σὲ εἰ (οἱ συγγραφέ-ες) συγγραφεῖς, (τοὺς διερμηνέ-ες) διερμηνεῖς.

4. Στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ τονίζονται στὴν παραλήγουσα τοῦ γραμματέ-ως, τοῦ διερμηνέως, τοῦ εἰσαγγελέως.

§ 173. Τὰ περισσότερα, ἀπ' αὐτὰ ἔχουν σχηματίσει τὴν ὀνομαστικὴ καὶ σὲ -ας καὶ κλίνονται στὸν ἑνικό, ὅπως τὰ πρώτοκλιτα: ὁ κονδρέας - τοῦ κονδρέα, ὁ διερμηνέας, ὁ δεκανέας, ὁ ἵππεας κ.ἄ. Στὸν πληθυντικὸν κλίνονται ὅπως τὸ ὄνομα ὁ συγγραφεύς: οἱ κονδρεῖς, οἱ δεκανεῖς.

Ανώμαλα οὐσιαστικὰ ὄνόματα

§ 174. Πολλὰ ὄνόματα οὐσιαστικὰ δὲν κλίνονται σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, ποὺ ἀκολουθοῦν τὰ οὐσιαστικὰ τῶν τριῶν κλίσεων· γιαυτὸ δέγονται **ἀνώμαλα..** Ἀπ' αὐτὰ

1. Πολλὰ ἔχουν μιὰ μόνον κατάληξι καὶ πάντοτε τὴν ἕδια σ' ὅλες τὶς πτώσεις, εἶναι δηλαδὴ ἀκλιτα. Τέτοια εἶναι

α) τὰ ὄνόματα τῶν γραμμάτων: ἄλφα, βῆτα, γάμμα κ.λ.π., οἱ λόλεξεις ζενίθ, ναδίο καὶ οἱ ξενικὲς λέξεις πουλόβερ, κασκόλ, σωφρό, καλοριφέρ κ.ἄ.

β) Τὰ ξενικὰ κύρια ὄνόματα: τὸ Πάσχα, ὁ Ἀδάμ, Δαρίδ, Ἰωσήφ, Γκαΐτε, Σίλλερ, Ούγκω, τὸ Ἀφραντόστάν, ὁ Ραχτιβάν, ὁ Στεφάνοβικ, ὁ Μωάμεθ κ.ἄ. Ἀκλιτα ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ ἐπώνυμα, ποὺ προέρχονται ἀπὸ ὄνόματα προσώπων στὴν γενικὴ πτῶσι τοῦ ἑνικοῦ: ὁ κ. Γρηγορίον, ὁ κ. Νικολάου, ὁ κ. Βασιλείου, τὸν κ. Γρηγορίου, τὸν κ. Βασιλείουν.

γ) τὰ προτακτικὰ «*A*-για, «*Aī*-, γερο-, κινδ-, κινδά, καπετάν-, μαστρο-, μπαρμπα-, χατζῆ-, ποὺ εἶναι συγκομμένοι τύποι τῶν κοινῶν οὐσιαστικῶν ἢ ἐπιθέτων ἄγιος - ἄγια, κέριος - κνρία, γέρος, καπετάνιος, μάστορης, μπάρμπας, χατζῆς: *"Aγια - Βαρβάρα, 'Aī - Βασίλης, δικνδ - Κώστας, - τοῦ κινδ-Κώστα, ἢ κινδά - Φρόσω, ὁ καπετάν - Γεώργης, ὁ μαστρο - Χαράλαμπος, ὁ μπαρμπα - Μήτσος, ὁ Χατζῆ - Πέτρος.*

2. Τὰ ὄνόματα *Μωϋσῆς* καὶ *"Αρης* κλίνονται κατὰ τὴν πρώτη κλίσι: τοῦ *Μωϋσῆ*, τὸν *"Αρη* μερικοὶ δύμως χρησιμοποιοῦν στὴν γενικὴ τοὺς τύπους τοῦ *Μωϋσέως*, τοῦ *"Αρεως*.

3. Μερικὰ στὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν ἔχουν καὶ ἄλλο γένος μὲ διαφορετικὴ σημασία. Αὐτὰ λέγονται διπλογενῆ.

ο δεσμὸς - οἱ δεσμοὶ καὶ τὰ δεσμὰ ¹
 ὁ καπνὸς - οἱ καπνοὶ καὶ τὰ καπνὰ ²
 ὁ ναῦλος - οἱ ναῦλοι καὶ τὰ ναῦλα ³
 ὁ λόγος - οἱ λόγοι καὶ τὸ λόγια
 ὁ χρόνος - οἱ χρόνοι καὶ τὰ χρόνια

1. Οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ — τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας.
2. οἱ καπνοὶ τῶν ἐργοστασίων — τὰ καπνὰ Ἀγρινίου
3. οἱ ναῦλοι εἰναι ὑψωμένοι — δὲν ἔχει τὰ ναῦλα

4. Μερικὰ δὲν ἔχουν τὸν ἔναν ἀπὸ τοὺς δύο ἀριθμοὺς καὶ λέγονται Ἑλλειπτικὰ κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἢ δὲν ἔχουν ὅλες τὶς πτώσεις καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν καὶ λέγονται Ἑλλειπτικὰ κατὰ τὶς πτώσεις.

A. Ἑλλειπτικὰ κατὰ τὸν ἀριθμὸν εἰναι :

α) Τὰ κύρια ὄνόματα, ποὺ ἀπαντοῦν στὸν ἔνικὸν ἢ πληθυντικὸν ἀριθμὸν καὶ σ' αὐτὸν κλίνονται: λ.χ. ὁ Πηγειός, ὁ Ἀχελῶος, ἡ Χαλκίδα, ὁ Βόλος, οἱ Δελφοί, τὰ Καλάβρυτα, ἡ Πίνδος, ἡ Ὄσσα, τὰ Τζουμέρκα κ.ἄ. Τέτοια εἰναι καὶ τὰ ὄνόματα τῶν γιορτῶν: τὰ Χριστούγεννα τὰ Φῶτα κ.ἄ.

β) Τὰ ὄνόματα νοῦς, Ἰησοῦς καὶ γῆ, ποὺ κλίνονται μόνον στὸν ἔνικὸν ἀριθμό.

γ) Τὰ ὄνόματα τῶν μετάλλων: ὁ χρυσός, ὁ σίδηρος, τὸ ράδιο, οὐρανίο κ.ἄ.

B. Ἑλλειπτικὰ κατὰ τὰς πτώσεις εἰναι

α) ἡ ἀρχαία λέξις στὸν πληθυντικὸν σέβη (ὄνομ. αἰτ.) καὶ πολλὲς φορὲς τὰ σεβάσματα.

β) Ἡ λέξις τὸ ὅφελος (ὄνομ. αἰτ. ἔνικοῦ).

γ) ἡ λέξις μάλης (γεν. ἔνικ.) μόνον στὴν φράσι τὸ μάλης (κάτω ἀπὸ τὴν μασχάλη), συνηθισμένη φράσις στὸ λεξιλόγιο τοῦ ὑλικοῦ τοῦ στρατοῦ.

δ) ἡ γενικὴ τοῦ ἔνικοῦ λογῆς: τί λογῆς ἄνθρωπος καὶ τοῦ πληθυντικοῦ λογιῶν: τί λογιῶν ἄνθρωποι.

ε) ἡ λέξις τοῦ κάκου στὴν γενικὴ τοῦ ἔνικοῦ μὲ ἐπιφρηματικὴ σημασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ἐπίθετα

§ 175. Στὶς φράσεις ὁ λαμπρὸς ἥλιος, ὁ πιστὸς σκύλος, ἡ ἄσπρη ἀγελάδα, ἡ πεισματάρα γκαμήλα, ὁ εἰλικρινῆς φίλος, τὸ θιμάλλινο σφασμα, οἱ βαμπακερὲς κάλτσες, οἱ λέξεις λαμπρός, πιστός, ἄσπρη, πεισματάρα, εἰλικρινῆς, μάλλινο, βαμπακερὲς προσδιορίζουν ἀντίστοιχα τὰ οὐσιαστικὰ ἥλιος, σκύλος, ἀγελάδα, γκαμήλα, φίλος, σφασμα, κάλτσες καὶ φανερώνουν τὶ λογῆς εἶναι αὐτά, δηλ. τὴν ἰδιότητα ἢ ποιότητα αὐτῶν. Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται ἐπίθετα.

§ 176. Ἐπίθετα δηλ. λέγονται οἱ λέξεις, ποὺ φανερώνουν κάποιαν ἰδιότητα τῶν οὐσιαστικῶν, ποὺ προσδιορίζουν.

§ 177. Τὰ ἐπίθετα προσδιορίζουν οὐσιαστικά ἀρσενικά, θηλυκὰ ἢ οὐδέτερου γένους: ὁ πεισματάρης ἄνδρας - ἡ πεισματάρα γυναῖκα - τὸ πεισματάρικο παιδί, ὁ καλὸς μαθητής — ἡ καλὴ μαθήτρια - τὸ καλὸ παιδί, ὁ περίφημος ἀθλητής — ἡ περίφημη ἀκρόπολις — τὸ περίφημο στάδιο, ὁ παχὺς ἀνθρωπος — ἡ παχιὰ ἀγελάδα — τὸ παχὺ ἀρνί, ὁ ἐπιμελῆς μαθητής — ἡ ἐπιμελῆς μαθήτρια — τὸ ἐπιμελὲς παιδί. Τὰ ἐπίθετα ἔχουν τρία γένη καὶ λέγονται τριγενῆ.

§ 178. "Οσα ἐπίθετα ἔχουν τρεῖς καταλήξεις μιὰ γιὰ τὸ κάθε γένος λέγονται τρικατάληκτα: ὅσα ἔχουν δυὸς καταλήξεις μιά, τὴν ἔδια, γιὰ τὸ ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ καὶ ἄλλη γιὰ τὸ οὐδέτερο λέγονται δικατάληκτα: ὁ εἰλικρινῆς - ἡ εἰλικρινῆς - τὸ εἰλικρινές.

§ 179. Τὰ ἐπίθετα διαιροῦνται σὲ τρεῖς κατηγορίες:

1. τὰ πρωτόκλιτα. 2. τὰ δευτερόκλιτα καὶ 3. τὰ τριτόκλιτα.

Α. Ἐπίθετα πρωτόκλιτα

§ 180. Τὰ πρωτόκλιτα ἐπίθετα ἔχουν στὸ ἀρσενικὸ γένος κατάληξι -ης καὶ εἶναι τρικατάληκτα. Αὐτὰ κλίνονται τὰ μὲν ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ, ὅπως τὰ ἀντίστοιχα (ἀνισοσύλλαχβαζόρδ.) οὐσιαστικὰ τῆς πρώτης κλίσεως, τὸ δὲ οὐδέτερο κατὰ τὴν δευτέρα κλίσι: ὁ πεισματάρης - ἡ

πεισματάρα - τὸ πεισματάρικο,, ὁ κιτρινιάρης - ἡ κιτρινιάρα - τὸ κιτρινιάρικο.

§ 181. Κλίσις πρωτοκλίτων ἐπιθέτων

Ἐνικὸς

Ὀν.	ὅς ζηλιάρης	ἥ ζηλιάρα	τὸ ζηλιάρικο
Γεν.	τοῦ ζηλιάρη	τῆς ζηλιάρας	τοῦ ζηλιάρικον
Αἰτ.	τὸν ζηλιάρη	τὴν ζηλιάρα	τὸ ζηλιάρικο
Κλ.	ὦ ζηλιάρη	ὦ ζηλιάρα	ὦ ζηλιάρικο

Πληθυντικὸς

Ὀν.	οἱ ζηλιάρηδες	οἱ ζηλιάρες	τὰ ζηλιάρικα
Γεν.	τῶν ζηλιάρηδων	τῶν —	τῶν ζηλιάρικων
Αἰτ.	τοὺς ζηλιάρηδες	τὶς ζηλιάρες	τὰ ζηλιάρικα
Κλ.	ὦ ζηλιάρηδες	ὦ ζηλιάρες	ὦ ζηλιάρικα

§ 182. Κατὰ τὸ ζηλιάρης κλίνονται καὶ τά: πεισματάρης, κοκκαλιάρης, κιτρινιάρης, ἀρρωστιάρης, νοστιμούλης, σγουρομάλλης, ἀνοιχτομάτης κ.ἄ.

§ 183. Τὰ πρωτόκλιτα ἐπίθετα σὲ -ης σγηματίζουν τὰ θηλυκὰ
α) μὲ κατάληξι -α : ζηλιάρης - ζηλιάρα, ἀνοιχτομάτα, τεμπέλα,
νοστιλούμα κ.ἄ.

β) μὲ κατάληξι -ρα : ἀκαμάτης - ἀκαμάτρα, φεύτης - φεύτρα,
κλέφτης - κλέφτρα κ.ἄ.

γ) μὲ κατάληξι -ισσα : μακαρίτης, - μακαρίτισσα, λεβέντης -
λεβέντισσα, σακάτης - σακάτισσα κ.ἄ.

§ 184. Τὸ οὐδέτερο τῶν πρωτοκλίτων ἐπιθέτων ἀναπληρώνεται
ἀπὸ τὸ οὐδέτερο τῶν ἐπιθέτων μὲ κατάληξι -ικος, τὰ ὅποια παράγονται
ἀπὸ τὸ ἀρσενικό: τὸ ζηλιάρικο, τὸ τεμπέλικο, τὸ ἀρρωστιάρικο κ.ἄ.

Σημείωσις. Μερικὰ ἔχουν θηλυκὸ μὲ κατάληξι -ού: ξανθομάλλης - ξανθο-
μαλλού. "Αλλα ὑποκοριστικὰ σὲ - ουλης ἔχουν τὸ οὐδέτερο σὲ -ουλι: δι μικρούλης-
ἢ μικρούλα - τὸ .μικρούλι

B. Ἐπίθετα δευτερόκλιτα

§ 185. Τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα ἔχουν κατάληξι -ος στὸ ἀρσε-
νικὸ γένος καὶ -ο στὸ οὐδέτερο καὶ κλίνονται ὅπως τὰ δευτερόκλιτα

ούσιαστικὰ ἀρσενικὰ καὶ οὐδέτερα. Στὸ θηλυκὸ γένος μὲ κατάληξι -η
ἢ -α κλίνονται, ὅπως τὰ ἀντίστοιχα θηλυκὰ τῆς πρώτης κλίσεως:
ὅ καλὸς - ἡ καλὴ - τὸ καλό, ὁ περίφημος - ἡ περίφημη - τὸ περίφημο,
ὅ νέος - ἡ νέα - τὸ νέο, ὁ ἀρχαῖος - ἡ ἀρχαία - τὸ ἀρχαῖο, δημόσιος -
δημοσία - δημόσιο κ.ἄ.

§ 186. Κλίσις δευτεροκλίτων ἐπιθέτων

Ἐνικὸς

Ὀν.	ό	καλὸς	ἡ	καλὴ	τὸ	καλὸ
Γεν.	τοῦ	καλοῦ	τῆς	καλῆς	τοῦ	καλοῦ
Αἰτ.	τὸν	καλὸ(ν)*	τὴν	καλὴ	τὸ	καλὸ
Κλ.	ῷ	καλὲ	ῷ	καλὴ	ῷ	καλὸ

Πληθυντικὸς

Ὀν.	οἱ	καλοὶ	οἱ	καλὲς	τὰ	καλὰ
Γεν.	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν
Αἰτ.	τοὺς	καλοὺς	τὶς	καλὲς	τὰ	καλὰ
Κλ.	ῷ	καλοὶ	ῷ	καλὲς	ῷ	καλὰ

Ἐνικὸς

Ὀν.	δ	ἥσυχος	ἡ	ἥσυχη	τὸ	ἥσυχο	
Γεν.	τοῦ	ἥσυχον	τῆς	ἥσυχης	τοῦ	ἥσυχον	
	ἢ	ἥσύχον				ἢ	ἥσύχον
Αἰτ.	τὸν	ἥσυχο	τὴν	ἥσυχη	τὸ	ἥσυχο	
Κλ.	ῷ	ἥσυχε	ῷ	ἥσυχη	ῷ	ἥσυχο	

Πληθυντικὸς

Ὀν.	οἱ	ἥσυχοι	οἱ	ἥσυχες	τὰ	ἥσυχα	
Γεν.	τῶν	ἥσυχων	τῶν	ἥσυχων	τῶν	ἥσυχων	
Αἰτ.	τοὺς	ἥσυχους	τὶς	ἥσυχες	τὰ	ἥσυχα	
	ἢ	ἥσυχους				ἢ	ἥσυχους
Κλ.	ῷ	ἥσυχοι	ῷ	ἥσυχες	ῷ	ἥσυχα	

* Βλέπε § 81,2.

Ἐνικὸς

Ὀν.	δ	ώραῖος	ἡ	ώραία	τὸ	ώραιο
Γεν.	τοῦ	ώραιον	τῆς	ώραιάς	τοῦ	ώραιόν
Αἰτ.			κ. λ. π.			
Κλ.						

Πληθυντικὸς

Ὀν.	οἱ	ώραιοι	οἱ	ώραιες	τὰ	ώραια
Γεν.	τῶν		ώραιων			
Αἰτ.			κ. λ. π.			
Κλ.						

Ἐνικὸς

Ὀν.	δ	δημόσιος	ἡ	δημοσία	τὸ	δημόσιο
Γεν.	τοῦ	δημοσίου	τῆς	δημοσίας	τοῦ	δημοσίου
Αἰτ.	τὸν	δημόσιον(ν)	τὴν	δημοσία	τὸ	δημόσιο
Κλ.	ῷ	δημόσιε	ῷ	δημοσία	ῷ	δημόσιο

Πληθυντικὸς

Ὀν.	οἱ	δημόσιοι	οἱ	δημόσιες	τὰ	δημόσια
Γεν.	τῶν	δημοσίων	τῶν	δημοσίων	τῶν	δημοσίων
Αἰτ.	τοὺς	δημοσίους	τὶς	δημόσιες	τὰ	δημόσια
Κλ.	ῷ	δημόσιοι	ῷ	δημόσιες	ῷ	δημόσια

Ἐνικὸς

Ὀν.	δ	γλυκός	ἡ	γλυκιὰ	τὸ	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιᾶς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἰτ.	τὸν	γλυκόν(ν)	τὴν	γλυκιὰ	τὸ	γλυκό
Κλ.	ῷ	γλυκέ	ῷ	γλυκιὰ	ῷ	γλυκό

Πληθυντικὸς

Ὀν.	οἱ	γλυκιοὶ	οἱ	γλυκές	τὸ	γλυκά
Γεν.		τῶν	γλυκέ			
Αἰτ.	τοὺς	γλυκοὺς	τὶς	γλυκές	τὰ	γλυκά
Κλ.	ῷ	γλυκοὶ	ῷ	γλυκές	ῷ	γλυκό

Παρατηρήσεις εἰς τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

§ 187. Ἀπὸ τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ
α) μὲ κατάληξι -η.

"Οσα ἔχουν πρὸ τῆς καταλήξεως -οις τοῦ ἀρσενικοῦ σύμφωνο :
μικρὸς - μικρή, πυκνὸς - πυκνή, δυνατὸς - δυνατή, γυμνὸς - γυμνή,
μεγάλος - μεγάλη, γεμάτος - γεμάτη, κόκκινος - κόκκινη, ἔτοιμος -
ἔτοιμη, ποάσινος - ποάσινη, ὁφέλιμος, - ὁφέλιμη, ξύλινος - ξύλινη,
ἄριμος - ἄριμη, βάρβαρος - βάρβαρη, ἔρημος - ἔρημη, ήμερος - ήμερη.

Σημείωσις. Τὸ δεύτερος ἔχει θηλυκὸ ἡ δεύτερη καὶ δευτέρα (ἡ δευτέρα τάξις
τοῦ σχολείου, ἡ δευτέρα ακλίσις τῶν ὀνομάτων). Τὸ θηλυκὸ μακρά, ποὺ χρησι-
μοποιεῖται γιὰ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν παραδόθηκε στὴν νεοελληνικὴ ἀπ' τὴν
λογία παράδοσι.

§ 188. Πολλὰ ἀπὸ τὰ προπαροξύτονα εἶναι σύνθετα: ὁ ἄκαρ-
πος - ἡ ἄκαρπη, ἔνδοξος - ἔνδοξη, ἔντιμος - ἔντιμη, φιλότιμος - φι-
λότιμη, περίφημος - περίφημη, ἀθάνατος - ἀθάνατη, ἀράτος - ἀρά-
τη κ.ἄ.

§ 189. β) μὲ κατάληξι -α μακρό.

α) "Οσα ἔχουν πρὸ τῆς καταλήξεως -οις τοῦ ἀρσενικοῦ φωνῆν
καὶ τονίζονται στὴν λήγουσα ἡ παρακλήγουσα: δεξιός-ά, παλιός - πα-
λιά, νέος - νέα, ἀρχαῖος - ἀρχαῖα, γενναῖος - γενναῖα, λεῖος - λεία, κρόνος-
κρόνα, ἀθώος - ἀθώα, ἀλλὰ στερεός - στερεὰ καὶ στερεή, ἀραιός - ἀραιά
καὶ ἀραιή.

Σ' αὐτὰ περιλαμβάνονται καὶ ὅσα προπαροξύτονα λήγουν στὸ
ἀρσενικὸ σὲ -ιος (-ειος, -οιος), ποὺ προφέρεται μὲ συνίζησι καὶ εἶναι
στὴν προφορὰ παροξύτονα: σάπιος - σάπια, ἄδειος - ἄδεια, ὅμοιος -
ὅμοια, ἀσημένιος - ἀσημένια, σιδηρένιος - σιδηρένια κ.ἄ., καθὼς καὶ
μερικὰ σύνθετα προπαροξύτονα: παγκόσμιος - παγκόσμια, μακροχρό-
νιος - μακροχρόνια, ἀλληλέγγυος - ἀλληλέγγυα, ποὺ προφέρονται γω-
ρίες συνίζησι.

β) Μερικὰ παροξύτονα μὲ χαρακτῆρα σύμφωνο ἔχουν θηλυκὸ^{σὲ -α}: πανούργος - πανούργα, στεῖρος - στεῖρα, στέρφα, σβέλτα καὶ
σβέλτη.

γ) Τὰ προπαροξύτονα, ποὺ ἔχουν πρὸ τῆς καταλήξεως -οις τοῦ

ἀρσενικοῦ φθόγγοις (ι, ει, οι, υ): ἄγιος - ἀγία, αἰώνιος - αἰώνια, δρυιος - δρυία, δημόσιος - δημοσία, τέλειος - τελεία, λόγιος - λογία, ἐπίτηδες - ἐπιτηδεῖα, δσιος - δσία.

‘Απ’ αὐτὰ ὅσα ἔχουν χαρακτῆρα ἄλλο φωνῆν σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ σὲ -α καὶ σὲ -η: μάταιος - ματαία καὶ μάταιη, βέβαιος - βεβαία καὶ βέβαιη τὸ ὄγδοος - ὄγδοη καὶ ὄγδοη.

Τὰ σύνθετα ἀπ’ αὐτὰ ἔχουν θηλ. σὲ -η: ὑπάκονος - ὑπάκονη, ἀνίδεος - ἀνίδεη, παμπάλαιος - παμπάλαιη κ.ἄ.

§ 190. “Οσα δξύτονα ἔχουν πρὸ τῆς καταλήξεως -ος τοῦ ἀρσενικοῦ κ σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ σὲ -η καὶ -ιά: κακός - κακὴ καὶ κακά, μαλακός - μαλακὴ καὶ μαλακά, ἀσθενικός - ἀσθενικὴ καὶ ἀσθενικά, νηστική καὶ -ιά.

“Ομοια σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ καὶ τά: φτωχός - φτωχὴ καὶ φτωχιά, ξανθός - ξανθὴ καὶ ξανθιά. Τὸ γλυκός ἔχει θηλυκὸ μόνον γλυκά.

Σημειώσις. Στὰ ἐπίθετα αὐτὰ ὁ φθόγγος ι προσετέθη στὸ θηλυκὸ μετά τὸ κ, γιὰ νὰ διατηρήσῃ ὁ φθόγγος ο τὴν προφορά, ποὺ ἔχει μπροστά ἀπὸ τὸ -η, δηλ. μαλακή - μαλακιά, Κορητικός - Κορητικὴ - Κορητικά τὸ ίδιο ἔγινε καὶ στὰ ξανθή ξανθιά, φτωχή - φτωχιά.

Τονισμὸς τῶν δευτεροκλίτων ἐπιθέτων.

§ 191. 1. “Οσα δευτερόκλιτα ἐπίθετα τονίζονται στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ στὴν λήγουσα ἡ παραλήγουσα, τονίζονται σ’ ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ στὴν συλλαβή, ποὺ τονίζεται ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ: πυκνός - πυκνοὺς - πυκνές, ἀθῶος - ἀθῶες - ἀθῶα, μεγάλος - μεγάλες - μεγάλων - μεγάλα.

§ 192. 2. Τὰ προπαροξύτονα στὸ ἀρσενικὸ τονίζονται ὅλα στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ὅλων τῶν γενῶν στὴν παραλήγουσα. ὁ πράσινος - τῶν πρασίνων, ὥριμος - τῶν ὥριμων γνωμικῶν, δίκαιος - δικαίων, δημόσιος - δημοσίων ὑποθέσεων, ἐνδοξος - ἐνδόξων κ.ἄ.

§ 193. 3. Τὰ προπαροξύτονα στὸ ἀρσενικὸ μὲ θηλυκὸ σὲ η- τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα ἡ παραλήγουσα.

α) στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου γένους: ὁ ὥριμος - τοῦ ὥριμον καὶ ὥριμαν, ὥφέλιμος - τοῦ ὥφέλιμον καὶ ὥφελίμων

καὶ β) στὴν αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἀρσεν. γένους: τοὺς ἥσυ-

χους καὶ ἡσύχους, τοὺς ὀφέλιμους καὶ ὀφελίμους, τοὺς ἔνδινους καὶ ἔνδινους κ.ἄ.

"Ομοιαὶ τονίζονται καὶ τὰ σύνθετα προπαροξύτονα : οἱ περίφημος - τοῦ περίφημον καὶ περιφήμον - τοὺς περίφημους καὶ περιφήμους, διπλάτιμος - τοῦ πολύτιμου καὶ πολυτίμου, τοὺς πολύτιμους καὶ πολυτίμους κ.ἄ.

Σ' ὅλες τὶς ἄλλες πτώσεις ὅλων τῶν γενῶν τονίζονται, ὅπου καὶ ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ: ὁ ἥσυχος - τὸν ἥσυχο - οἱ ἥσυχοι, ἡ ἥσυχη, τῆς ἥσυχης - τὴν ἥσυχη - τὰ ἥσυχα, ὁ ἔνδοξος - τὸν ἔνδοξο - οἱ ἔνδοξοι - τὴς ἔνδοξη - τῆς ἔνδοξης - τὴν ἔνδοξη κ.ἄ.

§ 194. 4. Ἀπὸ τὰ προπαροξύτονα μὲθ θηλυκὸ σὲ α-.

Α'. "Οσα μπρὸς ἀπὸ τὴν κατάληξι -ος τοῦ ἀρσενικοῦ ἔχουν φθόγγον *i* (*i, ei, oi*) τονίζονται στὴν παραλήγουσα.

α) στὴν γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ κοὶ οὐδετέρου: καὶ β) στὴν αἰτια- τικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ γένους: ὁ δημόσιος - τοῦ δημο- σίου (ἀρσ.οὐδ.) - τοὺς δημοσίους, ὁ ἐπιτήδειος - τοῦ ἐπιτηδείου (ἀρσ. οὐδ.) - τοὺς ἐπιτηδείους, ὁ δημοιος - τοῦ δημοίου - τοὺς δημοίους.

Σ' ὅλες τὶς ἄλλες πτώσεις τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου τονίζονται ὅπου καὶ ἡ ὀνομαστικὴ τῶν.

γ) Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ στὸ θηλυκὸ κατεβάζουν τὸν τόνον στὴν ὀνομαστ. τοῦ ἐνικοῦ: ὁ δημόσιος - ἡ δημοσίᾳ ὑπόθεσεις, ἄγιος - ἀγίᾳ ὅρθιος - ὅρθια. Στὶς ἄλλες πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ τονίζονται ὅπου καὶ ἡ ὀνομαστικὴ.

Στὴν ὀνομαστικὴ καὶ αἰτιατ. τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα: οἱ δημόσιες ὑποθέσεις, οἱ ἄγιες, οἱ ἐπιτήδειες, οἱ τίμιες - τὶς τίμιες, τὶς τέλειες κ.ἄ.

§ 195. Β' "Οσα ἔχουν χρακτῆρα φωνῆν ἐκτὸς τοῦ φθόγγου *i* καὶ θηλυκὸ μὲθ κατάληξι -η ἡ -α στὶς ἵδιες πτώσεις εἶναι παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα: ὁ μάταιος - ἡ μάταιη καὶ ματαία - τοῦ μάταιου καὶ ματαίου - τοὺς μάταιους καὶ ματαίους - τῆς μάταιης - μάταιας καὶ μα- ταίας, ἀβέβαιος - ἀβέβαιον καὶ ἀβεβαίον - τοὺς ἀβέβαιους καὶ ἀ- βεβαίους - ἡ ἀβέβαιη καὶ ἀβεβαία - τῆς ἀβέβαιης καὶ ἀβεβαίας κ.ἄ.

Γ. Ἐπίθετα τριτόκλιτα

§ 196. Στὶς φράσεις ὁ εἰλικρινῆς ἄνθρωπος, ὁ ἐπιμελῆς μαθητής, τὸ ἔλῶδες κλῖμα, ἡ δασώδης περιοχὴ οἱ λέξεις εἰλικρινῆς, ἐπιμελῆς, ἔλῶδες, δασώδης εἶναι ἐπίθετα, ποὺ προσδιορίζουν ἀντιστοίχως τὰ οὐσιαστικὰ ἄνθρωπος, μαθητής, κλῖμα καὶ περιοχή..

Τὰ ἐπίθετα αὐτά ἔχουν τρία γένη καὶ δύο καταλήξεις, -ης γυὰ τὸ ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ γένος καὶ -ες γιὰ τὸ οὐδέτερο· εἶναι δηλ. τριγενῆ καὶ δικατάληκτα. Ἐπειδὴ δὲ κλίνονται κατὰ τὴν τρίτη κλίσιν λέγονται τριτόκλιτα.

Κλίσις τριτοκλίτων ἐπιθέτων

§ 197. α) Παράδειγμα σὲ -ης -οῦς (δέξιονα)

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ἄρσ. Θηλ. Οὐδ. Ἄρσ. Θηλ. Οὐδ.

Ὀν. ὁ - ἡ εἰλικρινῆς τὸ εἰλικρινὲς οἱ - οἱ εἰλικρινεῖς τὰ εἰλικρινῆ
Γεν. τοῦ-τῆς εἰλικρινοῦς τῶν εἰλικρινῶν

Αἰτ. τὸν-τὴν εἰλικρινῆ τὸ εἰλικρινὲς τοὺς-τὶς εἰλικρινεῖς τὰ εἰλικρινῆ
Κλ. ὁ εἰλικρινῆ ὁ εἰλικρινὲς ὁ εἰλικρινεῖς ὁ εἰλικρινῆ

§ 198. β) Παράδειγμα σὲ -ης γεν. -ους (βαρύτονα)

Ὀν. ὁ-ἡ ἔλώδης τὸ ἔλῶδες οἱ-οἱ ἔλώδεις τὰ ἔλώδη
Γεν. τοῦ-τῆς ἔλώδονς τῶν ἔλωδῶν

Αἰτ. τὸν-τὴν ἔλώδη τὸ ἔλῶδες τοὺς-τὶς ἔλώδεις τὸ ἔλώδη
Κλ. ὁ ἔλώδη ἔλῶδες ὁ ἔλώδεις ἔλώδη

§ 199. Κατὰ τὸ εἰλικρινῆς κλίνονται καὶ τὰ ἀμαθής, ἐπιεικής, ἐπισφαλής, φιλομαθής, ἀφελής, πρωτοφανῆς, σαφής, καταφανῆς, δυστυχῆς κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἔλώδης κλίνονται καὶ τὰ δασώδης, στοιχειώδης, πετρώδης, τερατώδης κ.ἄ.

Παρατηρήσεις εἰς τὰ τριτόκλιτα ἐπίθετα

§ 200. Τὰ δέξια τριτόκλιτα ἐπίθετα σὲ -ης τονίζονται σ' ὅλες τὶς πτώσεις στὴν λήγουσα, τὰ δὲ βαρύτονα τονίζονται στὴν παρακή-

γουσα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γενικὴ πληθυντικοῦ, ποὺ τονίζονται στὴν λήγουσα καὶ περισπῶνται: τῶν ἔλωδῶν, τῶν δασωδῶν κ.λ.π.

§ 201. Ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ σὲ -οῦς, τοῦ εἰλικρινοῦς, παρελήφθη ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλώσσα, στὴν ὁποίᾳ εἶχε σχηματισθῆ ἀπὸ τὸ θέμα εἰλικρινεσ- καὶ τὴν κατάληξι -ος τῆς γ' κλίσεως εἰλικρινεσ-ος. Τὸ σ μεταξύ τῶν δύο φωνήντων γάθηκε καὶ τὰ φωνήντα ε καὶ ο συναίρεθηκαν στὴν ἀρχαία γλώσσα σὲ -ονς, εἰλικρινοῦς. Ἡ ἵδια συναίρεσις εἶχε γίνει στὴν ὄνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ, ὅπου τὰ δύο ε συναίρεθηκαν σὲ ει (εἰλικρινέσ-ες - εἰλικρινέες - εἰλικρινεῖς), καὶ στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ (εἰλικρινέσ-ων - εἰλικρινέων, - εἰλικρινῶν) μὲ συναίρεσι τοῦ ε καὶ ω σὲ α, καθὼς καὶ στὴν ὄνομαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ οὐδετέρου τοῦ πληθυντικοῦ: (εἰλικρινέσ-α - εἰλικρινέα - εἰλικρινῆ) μὲ συναίρεσι τοῦ ε καὶ α σὲ η.

Ανώμαλα ἐπίθετα

§ 202. Ανώμαλα ἐπίθετα λέγονται, ὅσα δὲν σηματίζουν τὰ γένη οὔτε κλίνονται σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες καὶ τὰ παραδείγματα τῶν ἐπιθέτων τῶν τριῶν κλίσεων.

Τέτοια ἐπίθετα εἶναι :

- α) ὅσα λήγουν στὸ ἀρσενικὸ σὲ -ος, στὸ θηλυκὸ σὲ -ια καὶ στὸ οὐδέτερο σὸ -υ, τὰ ὅποια εἶναι ὅλα δξύτονα: ὁ πλατύς - ἡ πλατιὰ - τὸ πλατύ, ὁ παχὺς - ἡ παχιὰ - τὸ παχὺ κ.ἄ. καὶ β) τὸ ἐπίθετο ὁ πολὺς -ἡ πολλὴ - τὸ πολύ.

§ 203. Α'. Κλίσις τῶν ἐπιθέτων σὲ -ύς, -ιά, -ύ.

Ἐνικὸς

Ἄρσ.	Θηλ.	Οὐδ.
Ὀν. ὁ πλατύς	ἡ πλατιὰ	τὸ πλατύ
Γεν. τοῦ πλατιοῦ	τῆς πλατιᾶς	τοῦ πλατιοῦ
Αιτ. τὸν πλατύ(ν)	τὴν πλατιὰ	τὸ πλατύ
Κλ. ὡς πλατύ	ὡς πλατιὰ	ὡς πλατύ

Πληθυντικὸς

Ἄρσ.	Θηλ.	Οὐδ.
Ὀν. οἱ πλατιοὶ καὶ πλατεῖς	οἱ πλατιές	τὰ πλατιὰ
Γεν. τῶν πλατιῶν	τῶν πλατιῶν	τῶν πλατιῶν
Αιτ. τοὺς πλατιοὺς καὶ πλατεῖς	τὶς πλατιές	τὰ πλατιὰ
Κλ. ὡς πλατιοὶ καὶ πλατεῖς	ὡς πλατιές	ὡς πλατιὰ

Κατὰ τὸ πλατὺς κλίνονται καὶ τά: παχύς, βαρύς, δασύς, τραχύς, μακρύς κ.ἄ., καθὼς καὶ τὰ κυφετύς, βυσσινύς, θαλασσύς κ.ἄ. τὰ τελευταῖς δὲν ἀπαντοῦν σ' ὅλες τὶς πτώσεις.

Σημείωσις. Μερικὰ ἐπίθετα σὲ -νς ἔχουν θηλυκὸ σὲ -εῖα ἢ π' τὴ λογία παράδοιν: ταχὺς - ἡ ταχεῖα ἀμαξοστοιχία, βραχύς - ἡ βραχεῖα συλλαβή.

§ 204. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ κλίνονται στὴν ὄνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική ἔνικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ γένους, ὅπως καὶ τὸ τριτόκλιτο φωνηντόληκτο «ὅ πῆχυς» στὴν γενικὴ τοῦ ἔνικοῦ ἔχει τὸν τύπο τῶν δευτεροκλίτων οὐσιαστικῶν μὲ κατάληξι -ου. Στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ κλίνονται στὸ ἀρσενικὸ καὶ μὲ τὶς καταλήξεις τῶν δευτεροκλίτων οὐσιαστικῶν καὶ ὅπως τὰ φωνηντόληκτα τριτόκλιτα οἱ πῆχεις, οἱ πρόσθεις. Τὸ υ τῆς καταλήξεως αὐτῶν στὶς πτώσεις, πού κλίνονται κατὰ τὰ δευτερόκλιτα παθαίνει συνίζησι μὲ τὶς καταλήξεις καὶ γράφεται μὲ ι.

§ 205. Τὸ θηλυκὸ αὐτῶν κλίνεται, ὅπως τὰ πρωτόκλιτα θηλυκὰ σὲ -ιά ἡ καρδιά, φωτιὰ κ.ἄ. Τὸ οὐδέτερο κλίνεται, ὅπως τὸ οὐδέτερο οὐσιαστικὸ τὸ στάχυ.

§ 206. Β'. Κλίσις τοῦ ἐπιθέτου ὁ πολὺς - ἡ πολλὴ - τὸ πολύ.

Ἐνικὸς

Ἄρσ.		Θηλ.		Οὐδ.
Όν. δ	πολὺς	ἡ	πολλὴ	τὸ
Γεν. τοῦ	πολλοῦ	τῆς	πολλῆς	τοῦ
Αἰτ. τὸν	πολὺ	τὴν	πολλὴ	τὸ
Κλ. ὥ	πολὺ	ὦ	πολλὴ	ὦ

Πληθυντικὸς

Όν. οἱ	πολλοὶ	οἱ	πολλὲς	τὰ	πολλὰ
Γεν. τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Αἰτ. τὸνς	πολλοὺς	τὶς	πολλὲς	τὰ	πολλὰ
Κλ. ὥ	πολλοὶ	ὦ	πολλὲς	ὦ	πολλὰ

§ 207. Τὸ πολὺς στὴν ὄνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου γένους γράφεται μὲ ἓνα λ, στὴν γενικὴ τοῦ ἔνικοῦ καὶ σ' ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ καθὼς καὶ στὸ θηλυκὸ γένος γράφεται μὲ δύο λλ.

§ 208. Στὴν ὄνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἀρσενικοῦ κλίνεται, ὅπως τὸ τριτόκλιτο οὐσιαστικὸ ὁ πῆχυς, καὶ τοῦ οὐδετέρου

ὅπως τὸ στάχνη στὴν γενικὴ τοῦ ἑνίκου τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου καὶ σ' ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ κατὰ τὴν δευτέρα κλίσι. Τὸ θηλυκὸν αὐτοῦ σχῆματίζεται κατὰ τὰ πρωτόκλιτα σὲ -η.

§ 209. Γ'. Τὸ ἐπίθετο ὁ μεγάλος ἀπαντᾶ στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνίκου καὶ μὲ τὸν τύπον ὁ μέγας: ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ μέγας *Napoleón*.

§ 210 Δ'. Τὸ ἐπίθετο «ὁ εὐελπις» ἀπαντᾶ στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνίκου, στὴν αἰτιατικὴ «τὸν εὐέλπιδα» καὶ στὸν πληθυντικὸν οἱ εὐέλπιδες, τῶν εὐέλπιδων (σχολὴ Εὐέλπιδων), τοὺς εὐέλπιδες.

Παραθετικὰ ἐπιθέτων

§ 211. Στὶς φράσεις «ὁ πλατὺς δρόμος, ἡ πλατιὰ αὐλή, τὸ πλατύ ποτάμι» τὸ ἐπίθετο «πλατὺς» φανερώνει ὅτι τὰ οὐσιαστικὰ δρόμος, αὐλή, καὶ ποτάμι ἔχουν τὴν ἰδιαίτερην, τὸ πλάτος· εἶναι δημος φανερὸς ὅτι τὸ γνώρισμα αὐτὸν τὸ ἔχουν σὲ διαφορετικὸν βαθμό.

§ 212. 1. "Οταν τὸ ἐπίθετο φανερώνη ἀπλῶς τὸ ἰδιαίτερο γνώρισμα (ἰδιότητα ἢ ποιότητα) τοῦ οὐσιαστικοῦ, ποὺ προσδιορίζει, χωρὶς νὰ γίνεται σύγκρισις μὲ ἄλλα οὐσιαστικά, λέγεται ἐπίθετο **θετικοῦ βαθμοῦ** ἢ **θετικό**: τὸ ψηλὸν βουνό, ἡ μάλλινη φανέλλα, ὁ ἐπιμελής μαθητής, τὸ μεταξωτὸν ὑφασμα.

§ 213. 2. "Οταν τὸ ἐπίθετο φανερώνη ὅτι ἔνα οὐσιαστικὸν ἔχει τὸ γνώρισμα, ποὺ φανερώνει τὸ ἐπίθετο, σὲ μεγαλύτερο βαθμὸν συγκριτικὰ μὲ ἔνα ἄλλο οὐσιαστικὸν ἢ μὲ ἄλλα οὐσιαστικά, τὰ ὅποια θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦν ἔνα σύνολο, λέγεται ἐπίθετο **συγκριτικοῦ βαθμοῦ** ἢ **συγκριτικό**: 'Ο 'Ολυμπος εἶναι ψηλότερος (ἢ πιὸ ψηλὸς) ἀπὸ τὸν Παρνασσό· Μιὰ καλὴ συμβουλὴ εἶναι πιὸ ὠφέλιμη ἀπὸ πολλὰ χοήματα.

§ 214. 3. Τὸ ἐπίθετο μπορεῖ νὰ φανερώνῃ ἀκόμη
α) ὅτι ἔνα οὐσιαστικὸν ἔχει τὸ γνώρισμα, ποὺ φανερώνει τὸ ἐπίθετο, σὲ περὰ πολὺ μεγάλο βαθμό, χωρὶς νὰ γίνεται καμιὰ σύγκρισις πρὸς ἄλλα οὐσιαστικὰ τοῦ ἴδιου εἰδους (όμοιειδῆ): 'Ο Κώστας εἶναι καθαρότατος (ἢ παρὰ πολὺ καθαρὸς) μαθητής, ὁ Γιῶργος εἶναι εὐγενέστατος (ἢ πάρα πολὺ εὐγενῆς) ἀνθρωπός καὶ

β) ὅτι ἔνα οὐσιαστικὸν ἔχει τὸ γνώρισμα στὸν πιὸ μεγάλο βαθμὸν ἀπ' ὅλα τὰ ὄμοιειδῆ, μὲ τὰ ὅποια γίνεται σύγκρισις: 'Η ὑγεία

είναι τὸ πολυτιμότερο (ἢ τὸ πιὸ πολύτιμο) ἀγαθό ἀπὸ δὲ τὰ χρήματα δὲ Παῦλος είναι ὁ ἐπιμελέστερος (ἢ ὁ πιὸ ἐπιμελῆς) ἀπὸ δὲ τοὺς τοὺς μαθητάς.

Σπὶς περιπτώσεις αὐτὲς τὸ ἐπίθετο λέγεται **ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ** ἢ ἀπλῶς **ὑπερθετικό**.

Σημείωσις. Στὴν α' περίπτωσι τὸ ὑπερθετικὸ λέγεται ἀπόλυτο, γιατὶ δὲν γίνεται σύγκρισις πρὸς ἄλλα οὐσιαστικά, στὴ β' περίπτωσι, που γίνεται σύγκρισις, λέγεται **σχετικό**.

§ 215. Τὸ συγκριτικὸ καὶ ὑπερθετικὸ ἐνὸς ἐπιθέτου λέγονται μὲν ἔνα ὄνομα **παραθετικὰ** αὐτοῦ.

Σχηματισμὸς τῶν παραθετικῶν

§ 216. Ὁ **συγκριτικὸς** βαθμὸς τῶν ἐπιθέτων σχηματίζεται μὲ τὴν κατάληξη -τερος γιὰ τὸ ἀρσενικό, -τερη γιὰ τὸ θηλυκό καὶ -τερογιὰ τὸ οὐδέτερο. Οἱ κατάληξεις αὐτὲς προστίθενται:

α) στὸν θετικὸ βαθμὸ τοῦ ἀρσεν. γένους τῶν δευτεροκλίτων ἐπιθέτων σὲ -ος καὶ τῶν ἐπιθέτων σὲ -ης, ἀφοῦ ἀφαιρεθῇ τὸ τελικὸ -ς.

Θετικὸ	Θέμα	Συγκριτικὸ		
νέος	νεο-	νεώτερος	-τερη	-τερο
φτωχὸς	φτωχο-	φτωχότερος	-τερη	-τερο
πλατὺς	πλατυ-	πλατύτερος	-τερη	-τερο
ἐλαφρὸς	ἐλαφρο-	ἐλαφρότερος	-τερη	-τερο
πλούσιος	πλούσιο-	πλούσιώτερος	-τερη	-τερο
βέβαιος	βεβαιο-	βεβαιώτερος	-τερη	-τερο
πολύτιμος	πολυτιμο-	πολυτιμότερος	-τερη	-τερο

β) Στὸ θέμα τῶν τριτοκλίτων ἐπιθέτων σὲ -ης, που είναι τὸ ίδιο μὲ τὴν ὄνομαστικὴ τοῦ οὐδέτερου γένους:

Θετικὸ	Θέμα	Συγκριτικὸ		
ἐπιμελῆς	ἐπιμελεσ-	ἐπιμελέστερος	-τερη	-τερο
νύγιης	νύγιεσ-	νύγιέστερος	-τερη	-τερο
εὐφυῆς	εὐφυεσ.	εὐφυέστερος	-τερη	-τερο

§ 217. Ὁ **ὑπερθετικὸς** βαθμὸς σχηματίζεται μὲ τὴν κατάληξη -τατος γιὰ τὸ ἀρσενικό, -τατη γιὰ τὸ θηλυκό καὶ -τατο γιὰ τὸ οὐδέ-

τερο, οἱ ὁποῖες προστίθενται στὸ ἕδιο θέμα τοῦ θετικοῦ βαθμοῦ, ποὺ προστίθενται καὶ οἱ καταλήξεις τοῦ συγκριτικοῦ.

Θετικό	Θέμα	Τύπερθετικό
νέος	νεο-	νεώτατος
φτωχός	φτωχο-	φτωχότατος
ἐλαφρός	ἐλαφρο-	ἐλαφρότατος
βέβαιος	βεβαιο-	βεβαιότατος
ἐπιμελής	ἐπιμελεσ-	ἐπιμελέστατος
ὑγιής	ὑγιεσ-	ὑγιέστατος

§ 218. Τὰ παραθετικά, ποὺ διατυπώνονται μὲ μιὰ λέξι, λέγονται μονολεκτικά. Αὐτὰ κλίνονται ὅπως καὶ τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

§ 219. Ἐκτὸς τοῦ μονολεκτικοῦ τρόπου τὰ παραθετικά ἔκφερονται στὴν νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα συνηθέστερα καὶ μὲ περίφρασι.

α) Τὸ συγκριτικὸ μὲ τὸ ποσοτικὸ πιὸ καὶ τὸν θετικὸ βαθμὸ τοῦ ἐπίθέτου: πιὸ πλούσιος, πιὸ γλυκός, πιὸ πικρὸς κ.ἄ., στὰ δοῦλα καμιὰ φορὰ προστίθεται μπροστὰ ἀπὸ τὸν μονολεκτικὸ ἢ περιφραστικὸ τύπο τὸ πολὺ ἢ λίγο, γιανὰ δηλαθῆ ἡ μικρὴ ἢ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν οὖσιαστικῶν, ποὺ συγκρίνονται: πολὺ ψηλότερος - πολὺ πιὸ κοντός, λίγο ἔξυπνότερος - λίγο πιὸ ἔξυπνος κ.ἄ.

καὶ β) τὸ ὑπερθετικὸ 1) τὸ ἀπόλυτο μὲ τὸ παρὰ πολὺ καὶ τὸ θετικό : παρὰ πολὺ ἥσυχος ἢ πολὺ πολὺ ἥσυχος.

2) τὸ σχετικὸ μὲ τὸ ἔναρθρο συγκριτικό: Ὁ Ὄλυμπος εἶναι τὸ ψηλότερο (ἢ τὸ πιὸ ψηλὸ) ἀτ' τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Παῦλος εἶναι ὁ ἔξυπνότερος (ό πιὸ ἔξυπνος) ἀτ' τοὺς μαθητὰς τῆς τάξεως.

Σημείωσις. Τύπερθετικοῦ βαθμοῦ εἶναι καὶ τὰ ἐπίθετα θετικοῦ βαθμοῦ μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὸ δῆλος τὴν πρόθ. κατὰ καὶ τὸ ἐπιτατικὸ θεο-: δλομόναχος, κάτασπρος, κατάμονος, θεότρελλος.

§ 220. Ὁ χαρακτήρας τῶν δευτεροκλίτων ἐπιθέτων -ο μετὰ τὴν προσθήκη τῶν παραθετικῶν καταλήξεων γράφεται μὲ ο-, ἀν ἡ πρὸ τοῦ ο συλλαβῆ εἶναι φύσει ἡ θέσει μακρὰ ἢ ἔχῃ δίγρανο φωνῆν: φτωχός - φτωχότερος, βέβαιος - βεβαιότερος, δικρηνός - δικρηνότερος, ἔνδοξος - ἔνδοξότερος, ἴκανός - ἴκανότερος, ἰσχυρός - ἰσχυρότερος, πολύτιμος - πολυτιμότερος, ἔντιμος - ἔντιμότερος.. Ἀν δύμας ἡ πρὸ τοῦ ο συλλαβῆ εἶναι βραχεῖα μὲ ο ἢ ε ἢ τὸ ἐπίθετο τοῦ θετικοῦ τελειώνη σὲ -ιος, -ιας

-ιμος, -ινος, τότε ὁ γαρακτήρας γράφεται μὲ -ω: νέος - νεώτερος, στενός - στενώτερος, σοφός - σοφώτερος, τίμος - τιμώτερος, ἄξιος - ἀξιώτερος, ὀφέλιμος - ὀφελιμώτερος, φιλικός - φιλικώτερος, ἀνθρώπινος - ἀνθρωπινώτερος κ.ἄ.

§ 221. Τὰ πρωτόκλιτα ἐπίθετα σὲ -ης σχηματίζουν τὰ παραθετικὰ μόνον περιφραστικῶς: ζηλιάρης - πιὸ ζηλιάρης - πολὺ ἡ πάρα πολὺ ζηλιάρης καὶ ὁ πιὸ ζηλιάρης.

§ 222. Πολλὲς μετοχὲς τῆς παθητικῆς φωνῆς, ποὺ ἐπιδέχονται σύγκρισι, σχηματίζουν παραθετικὰ περιφραστικῶς: γυμνασμένος - πιὸ γυμνασμένος - πολὺ ἡ πάρα πολὺ γυμνασμένος καὶ ὁ πιὸ γυμνασμένος· ὅμοια σχηματίζουν τὸ παραθετικὸ καὶ οἱ μετοχὲς καμένος, λυπημένος, φοβισμένος κ.ἄ.

Ανώμαλα παραθετικά

§ 223. Μερικὰ ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ μονολεκτικὰ παραθετικὰ μὲ διάφορο τρόπο ἀπὸ τὰ ἄλλα ἡ μὲ διπλὸ τύπο καὶ λέγονται γιαυτὸ ἀνώμαλα παραθετικά. Τέτοια εἰναι

1. "Οσκ ἀπὸ τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα ἀπαντοῦν στὸν θετικὸ βαθὺ μὲ δυὸ τύπους· λ.χ. γλυκός - γλυκής, ἐλαφρός - ἐλαφρός, μακρός - μακρός. Αὐτὰ σχηματίζουν τὰ μονολεκτικὰ παραθετικὰ καὶ σὲ -ότερος, -ότατος καὶ σὲ -ύτερος, -ύτατος: γλυκότερος καὶ γλυκύτερος, ἐλαφρότερος καὶ ἐλαφρύτερος, ἐλαφρότατος καὶ ἐλαφρύτατος, μακρότερος καὶ μακρύτερος - μακρότατος.

2. Τὰ ἐπίθετα κοντός - χοντρός - ὅμορφος - μαῦρος ἔχουν συγκριτικὸ σὲ -ότερος καὶ -ύτερος: κοντότερος - κοντύτερος, χοντρός - χοντρότερος - χοντρύτερος, ὅμορφος - ὅμορφότερος - ὅμορφύτερος, μαῦρος - μαυρότερος - μαυρύτερος.

3. Τὸ ἀπλὸς ἔχει τὰ παραθετικὰ σὲ -ούστερος, -ούστατος: ἀπλούστερος - ἀπλούστατος.

4. Ἀνώμαλα σχηματίζουν τὰ μονολεκτικὰ παραθετικὰ καὶ τὰ ἔξης ἐπίθετα.

Θετικὸ	Συγκριτικὸ	Τυπερθετικὸ
καλὸς	καλύτερος	καλότατος-κάλλιστος-ἄριστος
κακὸς	χειρότερος	κάκιστος
πολὺς	περισσότερος	πλεῖστος

μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
ἴδιος	ἴδιαίτερος	—
δλίγος-μικρός	δλιγάντερος-μικρότερος	ἐλάχιστος
φίλος		φίλτατος

§ 224. Τὰ ἐπίθετα συγκριτικοῦ βαθμοῦ μεταγενέστερος, προγενέστερος, προτιμότερος δὲν ἔχουν θετικὸν οὔτε ὑπερθετικό.

§ 225. Παραθετικὰ ἐπίθετα σχηματίζονται καὶ ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις μὲ τοπικὴ σημασίᾳ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχουν τὸ ἔνα ἀπὸ τὰ παραθετικά.

Συγκριτικὸν	Ὑπερθετικὸν
ἀπὸ τὸ τοπικὸν ἐπίλο. ἄνω ἀνώτερος, -η, -ο,	ἀνώτατος, -η, -ο
» » » κάτω κατώτερος, -η, -ο	κατώτατος, -η, -ο
» » » πλησίον πλησιέστερος	—
τὴν πρόθεσι πρὸ —	πρῶτος
» ἀρχ. » ὑπὲρ ὑπέρτατος	ὑπέρτερος
» τὸ ρῆμα προτιμῶ προτιμότερος	—
» τὸ ἀρχ. ἐπίλο. ὕψι —	ὕψιστος: ὁ "Ὑψιστος (Θεός), τὰ ὕψιστα συμφέροντα

Ἐπίθετα χωρὶς παραθετικὰ

§ 226. Πολλὰ ἐπίθετα δὲν σχηματίζουν παραθετικά, γιατὶ φανερώνουν ίδιότητα ἢ ποιότητα, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ στὰ οὐσιαστικὰ σὲ δικροφρετικὸν βαθμό. Τέτοια εἶναι

1. ὅσα φανερώνουν ὅλη: χρυσός, χάλκινος, ξύλινος, μαλαματένιος, ἀσημένιος κ.ἄ.

2. ὅσα δηλώνουν καταγωγὴν ἢ συγγένεια: πατρικός, μητρικός, ἀδελφικός, προγονικός κ.ἄ.

3. ὅσα φανερώνουν τόπο ἢ χρόνο: οὐράνιος, γήινος, θαλασσινός σημερινός, χτεσινός, περυσινός, τωρινός κ.ἄ.

4. Πολλὰ σύνθετα μὲ πρῶτο συνθετικὸν τὸ στερητικὸν ἢ τὸ ἐπίθετο πᾶς: ἀόρατος, ἀθάνατος, ἄσύλος, πάνσοφος, παγκάκιστος.

5. Μερικὰ ἐπίθετα, ποὺ φανερώνουν ἀμετάβλητη κατάστασι: σῶος, νεκρός, μακαρίτης καὶ

6. τὰ ἀριθμητικὰ καὶ ὅσα ἔχουν ἀριθμητικὴ σημασία: δύο, τρεῖς, τάταρτος, πέμπτος, δόλος, δλόκληρος, μισός κ.ἄ.

Παραθετικά ἐπιφρημάτων

§ 227. Από τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα σὲ -ος, ἀπό τὰ ἐπίθετα σὲ -ης καὶ ἀπὸ τὰ τριτόκλιτα σὲ -ης παράγονται ἐπιφρήματα σὲ -α ἢ -ῶς : καθαρὸς - καθαρά, καλὸς - καλὰ καὶ καλῶς, βαθὺς - βαθιά, ἀκριβῆς - ἀκριβῶς, λεπτομερῆς - λεπτομερῶς, εἰλικρινῆς - εἰλικρινά, τὰ ὅποια ἔχουν καὶ παραθετικά μονοδεκτικά ἐκτὸς τῶν περιφραστικῶν.

§ 228. Τῶν ἐπιφρημάτων αὐτῶν συγκριτικὸς βαθμὸς εἶναι τὸ οὐδέτερο τοῦ συγκριτικοῦ ἐπιθέτου στὴν αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ καὶ ὑπερθετικὸς βαθμὸς εἶναι τὸ οὐδέτερο τοῦ ὑπερθετικοῦ ἐπιθέτου στὴν αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ.

Ἐπίθετα	Ἐπιφρήματα	Συγκριτικὸς	Ὑπερθετικὸς
καθαρὸς	καθαρὰ	καθαρότερα	καθαρότατα
καλὸς	καλὰ-καλῶς	καλέτερα	καλλιστα
κακὸς	κακά-κακῶς	κειστέρα	κάκιστα
βαθὺς	βαθιὰ	βαθύτερα	βαθύτατα
κοντὸς	κοντὰ	κοντύτερα	πάρα πολὺ κοντὰ
ἀκριβῆς	ἀκριβῶς	ἀκριβέστερα	ἀκριβέστατα
εἰλικρινῆς	εἰλικρινά-εἰλικρινῶς	εἰλικρινέστερα	εἰλικρινέστατα

Σημείωσις. Τὰ παραθετικά τῶν ἐπιφρημάτων σηματίζονται καὶ περιφραστικά, δπως καὶ τῶν ἐπιθέτων: πιὸ βαθιὰ - πολὺ βαθιά, πιὸ κοντά - πάρα πολὺ κοντά.

§ 229. Τὰ ἐπιφρήματα ἀπὸ τὰ ἐπίθετα πολὺς καὶ λίγος ἔχουν τὰ ἔξης παραθετικά: πολὺ - περισσότερο ἢ πλειότερο - πάρα πολὺ καὶ πλεῖστον, λίγο - λιγότερο - ἐλάχιστα.

§ 230. Παραθετικά ἔχουν ἐπίσης καὶ ἐπιφρήματα μὲ τοπικὴ σημασία τὰ περισσότερα. Τὰ παραθετικά τῶν ἐπιφρημάτων αὐτῶν εἶναι ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιφραστικά:

Θετικὸς	Συγκριτικὸς	Ὑπερθετικὸς
κάτω	πιὸ κάτω	πολὺ κάτω
πίσω	» πίσω	» πίσω
ἐμπρὸς	» μπρὸς	» μπρὸς
ἔξω	» ἔξω	» ἔξω
μέσα	» μέσα	» μέσα
ψηλά	» ψηλὰ - ψηλότερα	» ψηλὰ
χαμηλά	» χαμηλὰ - χαμηλότερα	» χαμηλὰ
νωρὶς	» νωρὶς - νωρότερα	» νωρὶς
>NN	» NN - NN	» NN
γρήγορα	» γρήγορα - γρηγορώτερα	» γρήγορα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

*Αντωνυμίες

§ 231. Σὲ πολλὰ χωριὰ τὰ σχολεῖα, στὰ ὅποια φοιτοῦν οἱ μαθηταί, εἶναι τελείως ἀκατάλληλα. Σ' αὐτὰ οὔτε γεωγραφικοὶ χάρτες ὑπάρχουν, οὕτε ἐποπτικὰ μέσα, ἐνῶ στὰ σχολεῖα πολλῶν μεγάλων πόλεων τέτοια μέσα διδασκαλίας εἶναι ἄφθονα.

§ 232. Εἰς τὴν φράσι «στὰ ὅποια φοιτοῦν οἱ μαθηταὶ» χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «τὰ ὅποια» ἀντὶ νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ λέξις σχολεῖα. Ἐπίσης ἡ λέξις «σ' αὐτὰ» ἀναφέρεται στὰ «ἀκατάλληλα σχολεῖα». Τὸ ἴδιο συβαίνει μὲ τὴν λέξι τέτοια, ποὺ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ νὰ ἐπαναληφθοῦν οἱ λέξεις γεωγραφικοὶ χάρτες καὶ ἐποπτικὰ ὅργανα. Ὑπάρχουν δηλ. λέξεις, ποὺ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸν λόγο ἀντὶ δονομάτων οὐσιαστικῶν ἡ ἐπιθέτων. Οἱ λέξεις ἔνθετες λέγονται ἀντωνυμίες.

1. Προσωπικές ἀντωνυμίες

§ 233. Προσωπικές λέγονται οἱ ἀντωνυμίες, ποὺ φανερώνουν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου, ἢτοι ἐκεῖνον, ποὺ ὁμιλεῖ (πρῶτο πρόσωπο ἔγώ), ἐκεῖνον, στὸν ὅποιον ἀπευθύνεται ὁ ὁμιλητής (δεύτερο πρόσωπο, σύν) καὶ ἐκεῖνον, γιὰ τὸν ὅποιον γίνεται ὁ λόγος (τρίτο πρόσωπο, αὐτὸς ἡ ἐκεῖνος). Τὸ πρόσωπο ἡ ἐκεῖνο, γιὰ τὸ ὅποιο γίνεται λόγος σὲ μιὰ φράσι λέγεται ὑποκείμενο.

§ 234. Κλίσις τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν.

Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
α' πρόσ.	β' πρόσ.
Ὄν. ἔγώ	σύν
Γεν. μοσῆ-ἔμένα(μένα)	σοῦ-ἔσέρνα(σέρνα)
Αἰτ. μὲ-ἔμένα-(μένα)	σὲ-ἔσέρνα(σέρνα)
Κλ.	—
	ξ σύν
	—

γ' προσώπου

'Ον. αὐτὸς αὐτή αὐτό αὐτοὶ αὐτές αὐτά
Γεν. αὐτοῦ-τοῦ αὐτῆς-τῆς αὐτοῦ-τοῦ αὐτῶν — τῶν — τοὺς
Ἄλτ. αὐτὸν-τὸν αὐτὴν-τῇν αὐτό-τὸ αὐτοὺς-τοὺς αὐτές-τες-τὶς αὐτὰ-τὰ

Σημείωσις 1. "Ολοι οι ίσχυροι τύποι μὲ τὴν ἀρχικὴ συλλαβὴν ε χρησιμοποιούνται ουνθως στὸν προφορικὸ λόγο, διαν πρόκειται νὰ δηλωθῇ ἔμφασις ἡ ἀντιδιαστολή: 'Εσθ τὰ δύολογες. 'Εμένα κάλεσε καὶ οὗτοι ἔσενα.

"Οταν ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία εἶναι ὑποκείμενο καὶ δὲν ἐκφέρεται ὁ λόγος μὲ ξυρασι, παραλείπεται αὐτή, γιατὶ ἐνοεῖται ἀπὸ τὸ φῆμα: ἔχω (ἐνν. ἔγώ) μέρες νὰ σὲ ἰδω· κάθισε (ἐνν. σὺ) ἐκεῖ· δ Γιάννης γιατί ἀπουσίζει; Ἡτο (ἐνν. αὐτὸς) ἀρρωστος.

Σημείωσις 2. "Ολοι οι μονοσύλλαβοι τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν εἶναι ἐγκλιτικά.

Παρατηρήσεις στὶς προσωπικές ἀντωνυμίες

§ 235. 1. Ἀπὸ τὶς προσωπικές ἀντωνυμίες κλητικὴ ἔχει μόνον τὸ β' πρόσωπο. Ἑ! σὺ ἔλα δῶ. Ἔ! σεῖς διαλυθῆτε.

2. Ἡ γενικὴ πληθυντικοῦ τοῦ γ' προσώπου εἶναι ἡ ἴδια καὶ γιὰ τὰ τρία γένη: αὐτῶν - τῶν - τούς..

3. Συχνὰ ἀπαντοῦν οἱ ίσχυροι τύποι μαζὶ μὲ τοὺς μονοσύλλαβους, γιανὰ δειγθῇ ἐντονώτερη ἡ ἔμφασις: ἐμένα μὲ εἰδες· ἔσέρα σὲ εἰδα· αὐτὸν τὸν πρόσεξα.

2. Κτητικές ἀντωνυμίες

§ 236. **Κτητικές** λέγονται οἱ ἀντωνυμίες, ποὺ φανερώνουν τίνος κτῆμα εἶναι τὸ οὐσιαστικό, ἀντὶ τοῦ ὅποιου χρησιμοποιοῦνται αὐτές εἰς τὸν λόγο: 'Ο κῆπος τοῦ σχολείου εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν δικό μας.

§ 237. Κτητικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες ἀνάλογα μὲ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ κτήματα, ἀν εἶναι ἔνα ἡ πολλά.

1. "Οταν ὁ κάτοχος τοῦ κτήματος εἶναι ἔνας καὶ τὸ κτῆμα ἐπίσης ἔνα, κτητικές ἀντωνυμίες εἶναι:

τοῦ α' προσώπου ὁ δικός μου — ἡ δική μου — τὸ δικό μου

» β' » ὁ δικός σου — ἡ δική σου — τὸ δικό σου

» γ' » ὁ δικός του — ἡ δική του — τὸ δικό του

2. "Οταν ὁ κάτοχος είναι ἔνας καὶ τὰ κτήματα πολλά, κτητικὲς ἀντωνυμίες είναι :

τοῦ α' προσώπου οἱ δικοί μον — οἱ δικές μον — τὰ δικά μον
» β' » οἱ δικοί σου — οἱ δικές σου — τὰ δικά σου
» γ' » οἱ δικοί του — οἱ δικές του — τὰ δικά του

3. "Οταν οἱ κάτοχοι τοῦ κτήματος είναι πολλοί καὶ τὸ κτῆμα ἔνα, τοῦ α' προσώπου ὁ δικός μας - ἡ δική μας - τὸ δικό μας
» β' » ὁ δικός σας - ἡ δική σας - τὸ δικό σας
» γ' » ὁ δικός τους - ἡ δική τους - τὸ δικό τους

4. "Οταν οἱ κάτοχοι πολλοί καὶ τὰ κτήματα πολλά,
τοῦ α' προσώπου οἱ δικοί μας - οἱ δικές μας - τὰ δικά μας
» β' » οἱ δικοί σας - οἱ δικές σας - τὰ δικά σας
» γ' » οἱ δικοί των - οἱ δικές των - τὰ δικά τους

§ 238. Οἱ κτητικὲς αὐτὲς ἀντωνυμίες ἔχουν τρία γένη, διότι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸν λόγο ἀντὶ γιὰ ὀνόματα ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ ἢ οὐδετέρου γένους καὶ κλίνονται, ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα. Αὐτὲς χρησιμοποιοῦνται στὸν λόγο, ὅταν ἡ σχέσις τοῦ κατόχου μὲ τὸ κτῆμα πρόκειται νὰ ἐκδηλωθῇ μὲ ἔμφασι.

§ 239. "Οταν οἱ ἔδιες κτητικὲς ἀντωνυμίες είναι μαζὶ μὲ τὰ οὐσιαστικά, ποὺ προσδιορίζουν, λέγονται ἀντωνυμιακὰ κτητικὰ ἐπίθετα : ὁ δικός μον ἀκῆπος, τὸ δικό σου βιβλίο. Εἰς τὴν περίπτωσι αὐτὴ χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τῶν κτητικῶν αὐτῶν ἀντωνυμιῶν οἱ γενικὲς τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν μον, σου, του, μας, σας, τους (των) : ὁ ἀκῆπος μας, τὸ βιβλίο σου, τὰ πράγματα τους (των). Αὐτὸ γίνεται, ὅταν ἡ σχέσις τοῦ κτήματος μὲ τὸν κάτοχο δὲν ἐκδηλώνεται μὲ ἔμφασι.

3. Ἐπαναληπτικὴ ἢ προληπτικὴ ἀντωνυμία

§ 240. Ἡ ἀντωνυμία αὐτὸς χρησιμοποιεῖται στὸν λόγο, γιανὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἔνοια ἐνὸς προσώπου ἢ πράγματος, γιὰ τὸ ὅποιο ἔγινε λόγος προηγουμένως στὴν πρότασι: Οἱ Ἀθηναῖοι καταδίκασαν τὸν Σωκράτη σὲ θάνατο καὶ ὑπεχρέωσαν αὐτὸν ωὲ πιῆ τὸ δηλητήριο. Ὁ πατέρας ἀγαπᾷ τὰ παιδιά του καὶ δίνει σ' αὐτὰ διάφορες συμβουλές. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἡ αὐτὸς - αὐτὴ - αὐτὸ λέγεται ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία.

§ 241. Ἀντὶ γιὰ τὴν ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία αὐτὸς, χρησιμο-

ποιοιοῦνται πολλές φορὲς οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τοῦ - τόν, τῆς - τήν, τοῦ τό, τοὺς - τῶν, τίς, τά. Οἱ ἔδιες φράσεις μποροῦν νὰ δικτυπωθοῦν: *Oἱ Ἀθηναῖοι . . . τὸν Σ. καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν.* Ὁ πατέρας . . . τὰ παιδιά του καὶ τοὺς δίνει . . . Στὴν περίπτωσι αὐτὴ οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῆς ἀντωνυμίας αὐτὸς εἰναι ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία

§ 242. Συχνὰ οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τοῦ - τόν, τῆς - τήν, κ.λ.π. χρησιμοποιοῦνται πρὶν ἀπὸ τὸ οὐσιαστικό, στὸ ὄποιο ἀποδίδονται καὶ προλαβαθέντων αὐτό: *τὸν εἰδα σήμερα τὸν Πέτρο. τοὺς παρακολούθησες σήμερα τοὺς ἀγῶνες στὸ Στάδιο.* Στὴν περίπτωσι αὐτὴ οἱ μονοσύλλαβοι τύποι λέγονται προληπτικὴ ἀντωνυμία.

Σημείωσις 1. Ὁ μονοσύλλαβος τύπος τος στὴν δημοκρατικὴ ἀπαντᾶ στὴν φράσι: εἰδες τὸν Πέτρο; Νά τος.

Σημείωσις 2. Ὁ μονοσύλλαβος τύπος τις στὴν αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ θηλυκοῦ γένους τίθεται πάντοτε πρὶν ἀπὸ τὸ φῆμα, ἐνώ ὁ τύπος τές τοστερα ἀπὸ τὸ φῆμα: *Πέρασαν κοντά μου οἱ δυὸ ἀνειρίες μου καὶ δὲν τις εἰδα* σὲ παρακαλῶ σταμάτησέ τες καὶ πές τες νὰ μὲ περιμένουν.

5. Ὁριστικὲς ἀντωνυμίες

§ 243. Οἱ λέξεις 1. ὁ ἔδιος - ἡ ἔδια - τὸ ἔδιο μὲ τὸ ἄρθρο πάντοτε καὶ 2. μόνος - μόνη - μόνον χωρὶς ἄρθρο μὲ τὴν μονοσύλλαβη δῆμος γενικὴ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν μόνος μου, μόνη σου, μόνοι σας, μόνοι τους κ.λ.π. σ' ὅλα τὰ γένη καὶ τὶς πτώσεις χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸν λόγο, γιανὰ ὅρισουν καὶ ξεχωρίσουν (ἀντιδιαστέλουν) ἔνα πρόσωπο ἢ πρᾶγμα ἀπὸ ἄλλα δῆμοις μου καὶ λέγονται δριστικὲς ἀντωνυμίες. Χθὲς φοροῦσε τὸ πράσινο φόρεμα σήμερα φορεῖ τὸ ἔδιο. Μόνος μου πῆγα καὶ τὸν βρῆκα.

Τὴν ἔδια σημασία μὲ τὸ μόνος μου ἔχει καὶ ἡ «μοναχός μου».

Σημείωσις Ἀπαντᾶ σπανιότερα γιὰ δριστικὴ ἀντωνυμία καὶ ἡ αὐτὸς μὲ τὸ ἄρθρο: ὁ αὐτὸς - ἡ αὐτὴ μὲ τὴν σημασίαν ὁ ἔδιος: *ιης αὐτῆς ποιότητας είναι τὸ πράσινο ψαφασμα μὲ τὸ κόκκινο.* Τὰ αὐτὰ τῆς αὐτῆς.

6. Αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες

§ 244. Αὐτοπαθεῖς λέγονται οἱ ἀντωνυμίες, οἱ ὄποιες χρησιμοποιοῦνται, ὅταν πρόκειται νὰ δηλωθῇ ὅτι τὸ ἔδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καὶ συγχρόνως δέχεται τὴν ἐνέργεια (πάσχει). Λίγοι διαθέτουν τὸν ἔαυτό τους γιὰ ἔργα κοινωφελῆ. Νά ἀγαπᾶς τὸν πλησίον σου, δπως τὸν ἔαυτό σου.

§ 245. Οἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες συγχυτίζονται ἀπὸ τὶς λέξεις ἔαυτοῦ, ἔαυτὸ(ν) μὲ τὸ ἄρθρο καὶ τοὺς μονοσύλλαβους τύπους τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν ὅπερα ἀπ' αὐτὲς καὶ κλίνονται μόνον στὴν γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ ὡς ἔξης;

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

α' προσ.

Γεν. τοῦ ἔαυτοῦ μον

τοῦ ἔαυτοῦ μας τῶν ἔαυτῶν μας

Αἰτ. τὸν ἔαυτό(ν) μον

τὸν ἔαυτό(ν) μας τοὺς ἔαυτούς μας

β' προσ.

Γεν. τοῦ ἔαυτοῦ σον

τοῦ ἔαυτοῦ σας τῶν ἔαυτῶν σας

Αἰτ. τὸν ἔαυτό(ν) σον

τὸν ἔαυτό(ν) σας τοὺς ἔαυτούς σας

γ' προσ.

Γεν. τοῦ ἔαυτοῦ του, της, του τοῦ ἔαυτοῦ των τῶν ἔαυτῶν των

Αἰτ. τὸν ἔαυτό(ν) του, της, του τὸν ἔαυτό(ν) τοὺς τοὺς ἔαυτούς των

Σημείωσις. Ἀπὸ τὶς πτώσεις αὐτὲς συγχυτίστηκε καὶ οἱ ὀνομαστικὲς τοῦ ἐνικοῦ καὶ ὁ πληθυντικός: ὁ ἔαυτός μον, σον, τον, ὁ ἔαυτός μης, σας, των. Ἰσοδύναμει ἡ ὀνομαστικὴ μὲ τὸ ἄγρ, σύ, ἀντὸς προσωπικὰ ἀλ.π.

Σὲ μερικὲς φράσεις ἀπαντοῦν καὶ χωρὶς τὸ ἄρθρο: ἀφ' ἔαυτοῦ μον (ἀπὸ ἔαυσον, του, μας, σας, τους (των)).

7. Ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίες

§ 246. Ἀλληλοπαθεῖς λέγονται οἱ ἀντωνυμίες, ποὺ φανερώνουν περισσότερα τοῦ ἑνὸς πρόσωπα, τὰ ὅποια ἐνεργοῦν καὶ συγχρόνως δέχονται τὸ καθένα τὴν ἐνέργεια τῶν ἄλλων: Νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἔνας τὸν ἄλλον. **Μεταξύ** μας δὲν ἔχομε καμὰ διαφορά.

§ 247. Ἀλληλοπαθής ἀντωνυμία εἶναι

1. φράσις, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς ἀδριστες ἀντωνυμίες **ἔνας** (§ 251,2) καὶ **ἄλλος** (§ 255,6) καὶ κλίνεται μόνον στὸν ἐνικὸν ὡς ἔξης:

Αρσ.

Θηλ.

Οἰνδ.

Γεν. ὁ ἔνας τοῦ ἄλλον ή μιὰ τῆς ἄλλης τὸ ἔνα τοῦ ἄλλον
Αἰτ. ὁ ἔνας τὸν ἄλλον ή μιὰ τὴν ἄλλη(ν) τὸ ἔνα τὸ ἄλλο
καὶ ὁ ἔνας στὸν ἄλλον ή μιὰ στὴν ἄλλη(ν) τὸ ἔνα στὸ ἄλλο

2. φράσις, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν λέξι μεταξύ καὶ τὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν μονοσυλλάβων τύπων τῶν προσωπικῶν

ἀντωνυμιῶν μας σας, τους (των): Μεταξύ σας γνωρίζεσθε. Μεταξύ τους (των) συνεννοοῦνται τὰ παιδιά.

Σημείωσις 'Η δονιμαστική «ἄλληλοπαθήσις» προέρχεται ἀπὸ τὸ α' συνθετικὸ τῆς ἀρχαὶς διληλοπαθοῦς ἀντωνυμίας, ποὺ ἀπαντοῦσε μόνον στὸν πληθυντικὸ χριθμό. Γεν. ἀλλήλων καὶ γὰ τὰ τρία γένη Alt. ἀλλήλους - ἀλλήλας - ἀλληλα, ποὺ σημαίνει μεταξύ μας - μεταξύ σας - μεταξύ τους (των).

Μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὴν ἀρχαῖς ἀντωνυμία ἔχουν σχηματισθή παρὰ πολλὲς λέξεις στὴν νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα: ἀλληλοβοήθεια, ἀλληλοϋποστήριξις, ἀλληλέγγυος, ἀλληλοδάγωμα, ἀλληλογραφοῦν, ἀλληλοθαυμάζονται κ.ά.

Δεικτικὲς ἀντωνυμίες

§ 248. Δεικτικὲς λέγονται οἱ ἀντωνυμίες, ποὺ χρησιμοποιοῦμεν ἀντὶ δονιμάτων, ποὺ θέλομε νὰ δείξωμε. Αὐτὲς κυρίως εἶναι οἱ ἀκόλουθες.

1. Ἡ τοῦτος - τούτη - τούτο, ὅταν πρόκειται νὰ δείξωμε κάτι, ποὺ εἶναι πολὺ κοντά μας ἢ γιὰ τὸ ὅποιο ἔχει γίνει λόγος ἀμέσως στὰ προηγούμενα: ποιὸ σπίτι προτιμᾶς νάγοράσωμε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο; Τοῦτο γιατὶ εἶναι εὐδύχωρο.

Σημείωσις. Ἡ τοῦτος ἀπαντᾶ καὶ μὲ τὸν τύπο ἐτοῦτος - ἐτούτη - ἐτοῦτο.

2. Ἡ ἐκεῖνος - ἐκείνη - ἐκεῖνο, γιανὰ δείξωμε κάτι, ποὺ βρίσκεται σὲ ἀπόστασι ἢ δὲν βρίσκεται μπροστά μας: ἐκεῖνα τὰ χρόνια ζοῦσε δ κόσμος πιὸ ἄνετα.

3. Ἡ αὐτὸς- αὐτὴ - αὐτό, ποὺ χρησιμοποιεῖται, ὅταν δ ὁ ὄμιλητής ἔχῃ στὸν νοῦ του κάτι, ἀνεξάρτητα ἀν αὐτὸ εἶναι μακριὰ ἢ κοντά ἢ ἀπουσιάζει: λ.χ. ὁ Πέτρος ἐργάζεται μέρα-νύχτα αὐτὸς ἔχει ἀντοχὴ ἀτσάλινη. Τὸ καλὸ βιβλίο πρέπει νὰ εἶναι δ σύντροφος τῶν νέων, γιατὶ μ' αὐτὸ μορφώνονται.

4. τέτοιος - τέτοια - τέτοιο, γιανὰ δειχθῇ ἡ ποιότης τοῦ οὐσιαστικοῦ: Ἡ πρωτεύονσα ἔχει φαρδεῖς καὶ ἀσφαλτοστρωμένους δρόμους· τέτοιους σὲ λίγες ἐπαρχιακὲς πόλεις πρόσθεις νὰ ιδῆς.

5. τόσος - τόση - τόσο, γιανὰ δειχθῇ ἡ ποσότης: Ἀγόρασα τὸ ὕφασμα 25 δρχ. τὸ μέτρο· τόσες στοιχίζει καὶ τὸ μάλλινο.

§ 249. Οἱ δεικτικὲς ἀντωνυμίες κλίνονται, δπως καὶ τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα μὲ τὸ ν συνήθως στὴν αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ γένους: τοῦτον, ἐκεῖνον, αὐτόν, τέτοιον, τόσον.

Σημείωσις 'Απὸ τὴν δεικτικὴ ἀντωνυμία αὐτὸς - αὐτὴ - αὐτὸ προέρχεται

καὶ δ μονοσύλλαβος τύπος τοῦ οὐδετέρου τόδ, ποὺ ἔχει ἀντωνυμικὴ σημασία στὴ φράσι
τὸ καὶ τόδ, ἡ δοία χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ μήν ἐπαναληφθοῦν, δσα ἔχουν λεγθῆ προ-
γονούμενως: Τοὺς ἀνακοίνωσα τὸ καὶ τόδ, ποὺ ἔξερετε.

§ 250. Δεικτικὰ ἀντωνυμικὰ ἐπίθετα. Οἱ δεικτικὲς ἀντωνυ-
μίες, δταν συνοδεύουν οὔσιαστικά, εἶναι ἀντωνυμικὰ ἐπίθετα: αὐτὴ
ἡ γναῖκα, αὐτὸ τὸ παιδί, τόσος κόσμος, τέτοια λόγια.

8. Ἐρωτηματικὲς ἀντωνυμίες

§ 251. Ἐρωτηματικὲς λέγονται οἱ ἀντωνυμίες, ποὺ χρησιμο-
ποιοῦνται στὶς ἐρωτήσεις: πόσα παιδιὰ ἔχει ὁ Κώστας; Ποιὸς χτύ-
πησε τὴν θύρα;

§ 252. Ἐρωτηματικὲς ἀντωνυμίες εἶναι

1. Ἡ ποιὸς - ποιά - ποιό, ποὺ κλίνονται, δπως τὰ δευτερό-
κλιτα ἐπίθετα· λ.χ. ποιὸς μὲ ζήτησε; ποιές ώρες καὶ μέρες δέχεται
τὸ Ὑπονομεῖο τοὺς πολῖτες;

Σημείωσις. Στὴν γενικὴ τοῦ ἑνίκοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἔχει διὸ τύπους: ποιοῦ - ποιανοῦ, ποιᾶς - ποιανῆς, ποιοῦ - ποιανοῦ, ποιῶν - ποιανῶν.

2. Ἡ πόσος - πόση - πόσο, δταν ζητοῦμε νὰ μάθωμε τὴν ποσό-
τητα τοῦ οὔσιαστικοῦ: πόσοι ἥρθαν ἐφέτος στὸ πανηγύρι; πόσες τοῦ
μηνὸς ἔχομε;

Σημείωσις. Στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ἀπαντᾶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τύπο πο-
σων καὶ δ τύπος πόσω γραὶς τὸ ν: πόσων ψεύδων εἶναι ὁ Κώστας;

3. Ἡ τί; ποὺ χρησιμοποιεῖται, δταν θέλωμε νὰ μάθωμε τὴν
ποιότητα τοῦ οὔσιαστικοῦ, ποὺ συνοδεύει: τί ἄνθρωπος εἶναι ὁ Παῦ-
λος; Συνήθως συνοδεύει καὶ τὶς λέξεις εἰδος - εἴδονς - λογῆς: Τί εἰ-
δος μελάνι χρησιμοποιεῖς; τί εἴδονς (ἢ τί λογῆς) φόρεμα φοροῦσε
ἢ Μαρία; Ἡ τί χρησιμοποιεῖται γιὰ ὅλα τὰ γένη καὶ ὅλες τὶς πτώ-
σεις; τί ἄνθρωποι, τί γναῖκες, τί παιδιά;

Σημείωσις. Ἀντὶ τοῦ τί, χρησιμοποιεῖται στὴν γενικὴ τοῦ ἑνίκοῦ ἡ γενικὴ
τίνος καὶ στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ἡ γενικὴ τίνων ήδιως, δταν ζητοῦμε νὰ μά-
θωμε τὴν καταγωγὴν: τίνος γνιδεῖ εἶναι ὁ Θανάσης; τίνων τὰ παιδιὰ ἥρθαν;

§ 253. Ἐρωτηματικὰ ἀντωνυμικὰ ἐπίθετα: Οἱ ἐρωτηματικὲς
ἀντωνυμίες, δταν συνοδεύουν οὔσιαστικά, εἶναι ἀντωνυμικὰ ἐπίθετα:
πόσον καὶδ ἥσονν ἀρρωστος; μὲ ποιοὺς συμμαθητὰς κάνεις συναρα-
στροφή;

9. Ἀόριστες ἀντωνυμίες

§ 254. Ἀόριστες λέγονται οἱ ἀντωνυμίες, ποὺ ἀναφέρονται ἀόριστα σὲ πρόσωπα ἢ πράγματα, χωρὶς δῆλ. νὰ ὀνομάζωνται αὐτά. "Οταν οἱ ἀόριστες ἀντωνυμίες συνοδεύουν οὐσιαστικὰ εἶναι ἀντωνυμικὰ ἐπίθετα ἀόριστα.

§ 255. Ἀόριστες ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες.

1. κάποιος - κάποια - κάποιο, ποὺ φανερώνει ἀόριστα ἔνα οὐσιαστικό, ποὺ δὲν εἶναι γνωστὸν ἢ δὲν ὀνομάζεται : κάποιος χτύπησε τὸ κονδούρι. Κλίνεται ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

2. ἔνας - μία (ἢ μιὰ) — ἔνα, ἢ ὅποια χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ κάποιος ἢ καὶ γιὰ ἀόριστο ἀριθμὸ (§ 83), ὅταν θέλωμενὰ ξεχωρίσωμε ἔνα οὐσιαστικὸ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα ὄμοιειδῆ. λ.γ. μοῦ ἔλεγε ἔνας· συνάντησα στὸν δρόμο ἔναν, ποὺ ἔμοιαζε τὸν πατέρα μου· σ' αὐτὰ τὰ παραδείγματα τὸ ἔνας - ἔναν εἶναι ἀντωνυμία ἀόριστη.

Στὸ παράδειγμα «ἔνας βασιλιὰς είχε τέσσερα παιδιά» τὸ ἔνας δὲν φανερώνει ἀριθμὸ μὲν ἀντίθεσι πρὸς δύο ἢ τρεῖς βασιλεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς βασιλεῖς μὲ τέσσερα παιδιὰ ξεχωρίζομες ἔναν, γιὰ τὸν διπὺν, χωρὶς νὰ τὸν ὀνομάζωμε, γίνεται λόγος.

3. κανένας (κανεὶς) - καμία (καμιὰ) - κανένα, ποὺ ἔχει δυὸ σημασίες:

— α) "Οταν ἡ φράσις εἶναι θετικὴ καὶ δὲν συνοδεύεται τὸ ρῆμα τῆς μὲ ἀρνητικὸ μόριο (δὲν-μή), τότε ἡ ἀντωνυμία αὐτὴ ἔχει ἀόριστη σημασία καὶ ίσοδυναμεῖ μὲ τὴν κάποιος : Μὲ ζήτησε κανένας ; "Αν ἔρθῃ κανεὶς τὸ ἀπόγενυμα, μὲ εἰδοποιεῖς.

β) "Οταν ἡ φράσις εἶναι ἀρνητική, συνοδεύεται δῆλ. τὸ ρῆμα τῆς μὲ ἀρνητικὸ μόριο, τότε ἡ σημασία τῆς ἀντωνυμίας κανεὶς εἶναι ἀρνητικὴ καὶ ίσοδυναμεῖ μὲ τὸ οὕτε ἔνας : "Αν κανεὶς (οὕτε ἔνας) δὲν μὲ ζητήσῃ ὡς τὶς ἔφτά, μπορεῖς νὰ φύγης. Νὰ μὴν κάνης καμὰ (οὕτε μιὰ) ὑποχώρησι.

Η ἀντωνυμία κανένας - καμία - κανένα ἔχει μόνον ἐνικὸ καὶ κλίνεται, ὅπως τὸ ἔνας - μία - ἔνα.

4. μερικοὶ - μερικὲς - μερικά· φανερώνει μέρη ἀπὸ πολλὰ ὄμοιειδῆ οὐσιαστικὰ καὶ κλίνεται στὸν πληθυντικὸ ἀριθμό, ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

5. "Ολος - ολη - ολον" μήν ἀνησυχεῖτε, θὰ μιλῶ δυνατά καὶ θὰ
ἀκούνετε ὅλοι. κλίνεται, ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

6. ἄλλος - ἄλλη - ἄλλο : Εἶναι ἄλλος γιὰ ἔξέτασι; κλίνεται ὅπως
τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

7. ὁλόκληρος - ὁλόκληρη - ὁλόκληρο : Ἀπὸ τὸν σεισμὸν στὸ Μί-
ναρδοῦ Χωριό δὲν ἔμεινε τίποτε. 'Ολόκληρο βούλιαξε' κλίνεται, ὅπως τὰ
δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

8. κάμποσος - κάμποση - κάμποσο, ποὺ φανερώνει ποσότητα
ἀδριστα καὶ κλίνεται, ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα: Κάθησες πολλές
μέρες στὸ χωροῦ; Κάθησα κάμποσες.

9. **Κάθε**: εἶναι ἄκλιτο καὶ συνοδεύει πάντοτε οὐσιαστικὸ σὰν ἐπί-
θετο σ' ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ μὲ τὸ ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο :
(ό) κάθε ἄνθρωπος, (ή) κάθε γυναικα, (τὸ) κάθε παιδί.

10. **Καθένας** (ἢ καθεῖς) — καθεμιὰ (ἢ καθεμία) - καθένα μὲ
ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο. Εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὸ ἄκλιτο κάθε καὶ τὸ ἔνας
(εἰς) - μία - ἔνα : (ό) καθένας μὲ τὴν σειρά του· (ή) καθεμιὰ ἔχει
τὴν τύχη της.

11. **Κάτι**. Εἶναι οὐδετέρου γένους καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντω-
νυμία στὴν δημοκαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ ἑνικοῦ μὲ ἀδριστη σημασία: κάτι
μὲ ἐνοχλεῖ, κάτι ξέρω ἐγώ. 'Ως ἀντωνυμικὸ ἐπίθετο συνοδεύει
καὶ προσδιορίζει ἔνα οὐσιαστικὸ ἐντελῶς ἀδριστα σ' ὅλες τὶς πτώ-
σεις καὶ σ' ὅλα τὰ γένη: κάτι ἀνθρώπους, κάτι μάτια κάτι παιδῶν κ.ἄ.

1. **Κάτιτι** - κάθετι. Αὐτὲς εἶναι σύνθετες ἀπὸ τὸ κάτι-κάθε καὶ
τὸ ἀδριστο τι καὶ εἶναι ἄκλιτες. Χρησιμοποιοῦνται στὴν θέσι, ποὺ τὸ
ρῆμα ἀπαιτεῖ δημοκαστικὴ ἢ αἰτιατικὴ πτῶσι λ.χ. Κάτιτι γίνεται.
Κάθετι, ποὺ σὲ ἀπασχολεῖ, ἐνδιαφέρει καὶ μέρα. "Ακούσα κάτιτι, ἀλ-
λὰ δὲν είδα τὸ κάθετι.

13. **τίποτε**, ποὺ εἶναι ἄκλιτο· αὐτό, ὅταν στὴν φράσι τὸ ρῆμα
συνοδεύεται μὲ ἀρνητικὸ μόριο (δὲν-μή), ἔχει ἀρνητικὴ σημασία:
δὲν ξέρω τίποτε. μή λές τίποτε.

14. 'Ο δεῖνα - ἡ δεῖνα - τὸ δεῖνα καὶ ὁ τάδε - ἡ τάδε- τὸ τάδε,
ποὺ εἶναι ἄκλιτα σ' ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ: τὸ χωράφι τοῦ δεῖνα
ἢ τοῦ τάδε.

Σημείωσις. Πολλοὶ στὸν γραπτὸ λόγο χρησιμοποιοῦν.

1. Τὴν ἔκαστος - ἔκαστη - ἔκαστο μὲ σὴν σημασία ὁ καθένας χωριστὰ - ἡ
καθεμιὰ χωριστὰ - τὸ καθένα χωριστὰ γιὰ ἀντωνυμικὸ ἐπίθετο μαζὶ μὲ οὐσιαστικό:

2. 'Απὸ τὴν ἀντωνυμία αὐτὴ μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὸ ἄκλιτο κάθε τὴν φράσι
«τὰ καθέναστα»: Ξέρω τὰ καθέναστα ἀπὸ τὴν ὑπόθεσι αὐτῆς.

10. Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

§ 256. Ἀναφορικές λέγονται οἱ ἀντωνυμίες, μὲ τὶς ὅποιες τὸ νόημα τῆς προτάσεως, ποὺ εἰσάγουν, ἀποδίδεται (ἀναφέρεται) σὲ μιὰ λέξι, ἄλλης προτάσεως· λ.χ. Στὴν φράσι οἱ γονεῖς, οἱ ὅποιοι παραμελοῦν τὰ παιδιά τους, εἶναι ἀστοργοί, ἡ λέξις οἱ ὅποιοι ἀναφέρεται στὴν λέξι γονεῖς τῆς προτάσεως εἶναι ἀστοργοί. Ἐπίσης στὴν φράσι οἱ νέοι, ποὺ συναναστρέφεσσι, δὲν μ' ἀρέσει, τὸ ποὺ ἀναφέρεται στὴν λέξι νέος τῆς προτάσεως δὲν μ' ἀρέσει.

§ 257. Ἀναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἔξης.

1. ὁ ὄποιος - ἡ ὄποια - τὸ ὄποιο, ποὺ κλίνεται, ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

2. Τὸ πού. Αὐτὸς χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ ὁ ὄποιος σ' ὅλα τὰ γένη καὶ σ' ὅλες τὶς πτώσεις καὶ συγχά ἴσοδυναμεῖ μὲ ἐμπρόθετο προσδιορισμό: ὁ νέος, ποὺ (= ὁ ὄποιος) ἥρθε χτές. οἱ μαθήται, ποὺ (= οἱ ὄποιοι) ἀπονοσίασαν. Ὁ θεῖος, ποὺ (= τὸν ὄποιον) περιμέναμε, ἥρθε. Οἱ μαθήτριες, ποὺ (= οἱ ὄποιες) θὰ ἀγωνιστοῦν, εἶναι ἀπὸ τὰ διάφορα σχολεῖα. Ὁ ἔμπορος, ποὺ (= ἀπὸ τὸν ὄποιον) φωνίζομε, ἔχει πολλὰ ὑφάσματα.

3. Ὁποιος - ὄποια - ὄποιο. Μὲ αὐτὴ τὴν ἀντωνυμία εἰσάγεται πρότασις, ποὺ τὸ νόημά της ἀναφέρεται σὲ οὐσιαστικό, ποὺ δὲν εἶναι ώρισμένο καὶ γιαυτὸ λέγεται ἀοριστολογικὴ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία: ὅποιος θέλει, ἢς ἔρθη.

4. Ὅσος - ὄση - ὄσο. Αὐτὴ εἶναι ποσοτικὴ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία καὶ κλίνεται, ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα: "Οσοι προβιβάστηκαν, θὰ ἔθουν αὐτοὶ γιὰ τὸ ἐνδεικτικὸ τους.

5. Τὸ ὅ,τι. Αὐτὸς εἶναι ἀκλιτο καὶ μπορεῖ νὰ ἀναφέρεται σὲ οὐσιαστικὸ τῶν τριῶν γενῶν πτώσεως ὄνομαστικῆς καὶ αἰτιατικῆς: λ.χ. "Ο,τι (όνομ.) ἔγινε, ἔγινε. "Ο,τι (αἰτ.) βροῆκες στὸ ψυγεῖο, τὸ ἔφαγες. "Ο,τι ωδῆζα μοῦ ἔστειλες, τὰ φύλαξα. Τὸ ὅ,τι χωρίζεται μὲ κόμμα, γιανὰ ξεγωρίζεται ἀπὸ τὸν σύγδεσμο ὅτι.

Σημείωσις. Τὸ ὅ,τι εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἀναφορικὴ ἀντωνυμία οὐδετέρου γένους δ καὶ τὴν ἀόριστη ἀρχαία ἀντωνυμία οὐδετέρου γένους τι.

§ 258. Οἱ ἀοριστολογικὲς ἀναφορικὲς ἀντωνυμίες παίρνουν πολλὲς φορὲς γιὰ δεύτερο συνθετικὸ τὸ ἀκλιτο -δήποτε καὶ ἔτσι φανερώ-

νουν ἀοριστία μεγαλύτερη. Τὸ β' αὐτὸ συνθετικὸ κατὰ τὴν κλίσι τῆς ἀντωνυμίας μένει ἀμετάβλητο· λ.χ. ὅποιοσδήποτε, ὅποιαδόποτε, ὁσαδήποτε, δσοδήποτε.

Τὸ ἵδιο ἄκλιτο δήποτε παίρνει καὶ τὸ δ,τι : *Mὲ τὴν ἐπιμονὴν* ὁ ἄνθρωπος κατορθώνει δ,τιδήποτε θέλει.

§ 259. Ἡ ἀοριστία ἐπιτείνεται ἀκόμη καὶ μὲ τὴν γρῆσι τοῦ κι ἀνὴ καὶ νά· λ.χ. "Ο,τι κι ἀν κάμης, θὰ τὸ μάθω, "Οσα καὶ ρὰ μοῦ λές, δὲν σὲ πιστεύω.

Σημείωσις. Στὴν ἀρχαία γλῶσσα ἀναφορικὴ ἀτωνυμία εἶναι ἡ δε - η - δ, ποὺ κλίνεται κατὰ τὴν β' κλίσι. Ἀπ' αὐτὴν σώζονται ὄρισμένοι τύποι μὲ πρόθεσι στὸν γραπτὸ νεοελληνικὸ λόγο : δ περὶ οῦ δ λόγος, ἡ περὶ ἦς δ λόγος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

*Αριθμητικά

§ 262. Ἀριθμητικά λέγονται οἱ λέξεις, ποὺ φανερώνουν ὄρισμένο πλῆθος ἢ ἐκφράζουν ἄλλες ἀριθμητικὲς ἔννοιες ἢ σχέσεις: λ.χ. *Mia πόλις* σὲ κάθε νομὸν εἶναι ἢ πρωτεύοντα. Οἱ νομοὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι πενήντα. Ὁ δῆμαρχος εἶναι ὁ πρῶτος δημότης κάθε πόλεως. Ὁ Πέτρος ἔξοδεύει τὸν μῆρα διπλάσια ἀπὸ τὸν Παῦλο.

§ 263. Τὰ ἀριθμητικὰ εἶναι ἢ ἐπίθετα λ.χ. μία πόλις, διπλάσιος ἀριθμός, ἢ οὐσιαστικά: ἡ μονάδα, ἡ δεκάδα, ἢ ἐπιφρήματα.

*Ἀριθμητικὰ ἐπίθετα

Τὰ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα λέγονται.

§ 264. 1. **Απόλυτα**, ὅταν φανερώνουν ἀπλῶς ὄρισμένο πλῆθος οὐσιαστικῶν ἀγγετα πρὸς ἄλλα: ἔρα σχολεῖο, πέντε δρόμοι.

§ 265. Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ 1 ὡς τὸ 20 γράφονται μὲν μίᾳ λέξι: δύο, τέσσερα, ἕντεκα, δεκαχτὼ, δεκαεννιά· μὲν μιᾷ λέξι γράφονται καὶ οἱ ἀριθμοὶ τριάντα, σαράντα, πενήντα, ἔξήντα, ἑβδομήντα, ἑνενήντα, ἑκατὸ(ν) καὶ οἱ ἀριθμοὶ διακόσιοι, τριακόσιοι, πεντακόσιοι, ἑννιακόσιοι ὡς τὸ χίλιοι. "Ολοὶ οἱ ἄλλοι ἀριθμοὶ ἀπὸ τὸ 21 καὶ πέρα γράφονται μὲν χωρισμένες τὶς λέξεις: εἴκοσι τέσσερα, τριάντα πέντε κ.λ.π.

Σημείωσις. Τὸ ἐννιά γράφεται μὲν δυὸ ν, ἐνῶ τὰ παράγωγα, στὰ ὅποια δὲν ὑπάρχει ὀλόκληρη ἢ λέξις ἐννιά, γράφονται μὲν ν: ἑνενήντα, ἑνενηκοστή.

§ 266. Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ ἔνας - μία (μιὰ)-ἔρα, τρεῖς - τρία, τέσσερες - τέσσερα κλίνονται, τὸ μὲν ἔνας στὸν ἐνικὸ ἀριθμό, τὸ δὲ τρεῖς καὶ τέσσερες στὸν πληθυντικὸ μόνον.

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

ἀρσ. Θηλ. οὐδ. ἀρ.-θηλ. οὐδ. ἀρσ.-θηλ. οὐδ.

Ὀρ. ἔνας μία-μιὰ ἔρα τρεῖς τρία τέσσερες τέσσερα

Γεν. ἔνδος μιᾶς ἔνδος τριῶν τεσσάρων

Ἄλτ. ἔνα(ν) μία(ν)-μιὰ ἔρα τρεῖς τρία τέσσερες τέσσερα

§ 267. Τὸ δέοντα καὶ ἀπὸ τὸ πέντε ὡς τὸ ἑκατὸν εἶναι ἄκλιτα. Ἀπὸ τὸ 200 ὡς τὸ χίλια κλίνονται στὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν, ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα, καὶ κατεβάζουν στὴν γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τὸν τόνον στὴν παραλήγουσα: διακόσιοι - σιες - σια, διακοσίων, τριακοσίων, χίλιοι - χιλίων κ.λ.π.

§ 268. 2. **Τακτικά**, ὅταν φανερώνουν ποιά θέσιν ἔχει ἐναὶ οὐσιαστικὸν σὲ σειρὰ ὁμοειδῶν οὐσιαστικῶν: ὁ πρῶτος μαθητής, ἢ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου.

§ 269. Σὲ κάθε ἀπόλυτο ἀριθμητικὸν ἀντιστοιχεῖ ἐναὶ τακτικό. Ἀντίστοιχα στὰ ἀπόλυτα ἔνας - δέοντας - ἔφτα καὶ ὀργάνως εἶναι τὰ πρῶτος, δεύτερος, ἔβδομος καὶ ὅγδοος. Τὰ ἄλλα τακτικὰ σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα στὰ ἀπόλυτα μὲ προσθήκῃ τῆς καταλήξεως -τος μέχρι τοῦ 19: τρίτος, δέκατος, ἔνατος καὶ τῆς καταλήξεως -στος ἀπὸ τὸ 20 καὶ πέρας: εἰκοστός, χιλιοστός, ἑκατοστός, Τὰ τακτικὰ ἀπὸ τὸ 1 ὡς τὸ 12 γράφονται μὲ μιὰ λέξι: δέκατος, δωδέκατος ἀπὸ τὸ 13 καὶ ἕνω γράφονται μὲ γωρισμένες τὶς λέξεις: δέκατος πέμπτος - τριακοστός ὅγδοος κ.λ.π.

§ 270. Τὰ τακτικὰ ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ τριάντα ὡς τὸ ἐνενήντα σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων στὴν γλῶσσα ἀπ' τὴν λογία παράδοσι: (τριάκοντα) - τριακοστός, (πεντήκοντα) - πεντηκοστός, (εξήκοντα) - ἑξηκοστός, (όγδοήκοντα) - ὀγδοηκοστός, (ἐνενήκοντα)-ἐνενηκοστός.

§ 271. Ἀπὸ τὸ δυὸ χιλιάδες καὶ ἕνω τὰ τακτικὰ σχηματίζονται παίρνονται μπρὸς ἀπὸ τὸ χιλιοστός τὰ ἀριθμητικὰ ἐπιρρήματα τῆς ἀρχαίας γλώσσας δις-τοὶς - τετράκις κ.λ.π.: δισχιλιοστός - τρισχιλιοστός - ἑξάκις χιλιοστός κ.λ.π.

§ 272. Οἱ κλασματικὲς μονάδες καὶ οἱ κλασματικοὶ ἀριθμοὶ δονούμαζονται καὶ ἐκφέρονται στὸν ἀριθμητὴν μὲ τὸ ἀπόλυτο ἀριθμητικὸν καὶ στὸν παρονομαστὴν μὲ τὸ τακτικό: 1/4 (ἔνα τέταρτο), 3/5 (τρία πέμπτα), 9/10 (έννια δέκατα) κ.λ.π.

Σημειώσις. Ἀπὸ τὰ τακτικὰ τρίτος καὶ τέταρτος παράγονται μὲ κατάληξη-αῖος τὰ ἐπίθετα τριταῖος καὶ τεταρταῖος, ποὺ φανερώνουν χρόνον: τριταῖος καὶ τεταρταῖος πυρετός, ποὺ εἰσβάλλει κάθε τρεῖς ἡ τέσσερες μέρες.

§ 273. Τὰ τακτικὰ ἀριθμητικὰ κλίνονται, ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

§ 274. 3. **Πολλαπλασιαστικά**, ὅταν φανερώνουν, ἀπὸ πόσα

ἀπλὰ μέρη ἀποτελεῖται κάτι τι: διπλὸς κόμπος, τριπλὴ συμμαχία, διπλὴ μερίδα.

§ 275. Πολλαπλασιαστικὰ ἀριθμητικά, ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὰ ἀπόλυτα ἔνας - δύο - τρία - τέσσερα εἰναι τὰ ἀπλὸς - διπλὸς - τριπλὸς - τετραπλός. Τὰ ἄλλα σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ τὴν κατάληξι - πλός: πενταπλός - ἕξαπλός κλπ. Σχηματίζονται καὶ μὲ τὴν κατάληξι - ἀδιπλός: τετράδιπλός - ἑξάδιπλός κ.λ.π. Κλίνονται δέλχ, ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

Σημείωσις. Υπάρχουν στὸν προφορικὸν καὶ γραπτὸν λόγον καὶ πολλαπλασιαστικὰ τῆς ἀρχ. γλώσσας μὲ κατάληξι - πλοῦς σὲ φράσεις, ὅπως ἀλμα ἀπλοῦν, τριπλοῦν.

§ 276. 4. ³Αναλογικά, ὅταν φανερώνουν, πόσες φορὲς εἰναι ἔνα ποσὸν μεγαλύτερο ἀπὸ δῆλο ὁμοειδές: ὁ Πέτρος ἔχει τριπλάσιο εἰσόδημα ἀπὸ τὸν Δῆμο.

§ 277. Τὰ ἀναλογικὰ σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ τὴν κατάληξι - πλάσιος: δεκαπλάσιος, ἑπταπλάσιος καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὰ δικταπλάσιος, εἰκοσαπλάσιος, καθὼς καὶ τὰ διπλάσιος - τριπλάσιος - τετραπλάσιος, ἀντίστοιχα πρὸς τὰ ἀπόλυτα δύο - τρία - τέσσερα.

³Αριθμητικὰ οὐσιαστικὰ

§ 278. Τὰ ἀριθμητικὰ οὐσιαστικὰ φανερώνουν δρισμένη ποσότητα ἀριθμητικὴ ἀπὸ ἄτομα ἡ ὁμοειδῆ πράγματα. Εἰναι δέλχ θηλυκὰ καὶ σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ προσθήκη τῆς καταλήξεως - ἀδα: ἡ τριάδα, ἡ πεντάδα, ἡ ἕξάδα, ἡ δεκάδα, ἡ ἑκατοντάδα κλπ. Στὸ ἀπόλυτο ἀριθμητικὸν ἔνας ἀντιστοιχεῖ τὸ οὐσιαστικὸν ἡ μονάδα, ποὺ ἀπαντᾷ στὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ μὲ τὸν τύπο ἡ μονάς, ὅπως καὶ ἡ τριάδα μὲ τὸν τύπο ἡ τριάς. Τὸ οὐσιαστικὸν ἑβδομάδα πυράγεται ἀπὸ τακτικὸν ἔβδομος.

Σημείωσις. Υπάρχουν ἀκόμη καὶ οὐσιαστικὰ ἀριθμητικὰ μὲ κατάληξι: α) -ριά καὶ -αριά, ποὺ φανερώνουν τὸ πλῆθος περίπου μονάδων: καμιά δεκαριά, εἰκοσαριά, πενηνταριά κ.λ.π.

β) -άρα, -άρι, -αράκι, -άρικο, ποὺ εἰναι ὀνομασίες νομισμάτων: δεκάρα, δεκαράκι, εἰκοσαρικο, ἡ σημαίνουν μέτρο χωρητικότητος: χιλιάρα, πεντακοσάρα κλπ.

³Αριθμητικὰ ἐπιρρήματα

§ 279. ³Αριθμητικὰ ἐπιρρήματα λέγονται οἱ ἀριθμητικὲς λέξεις, μὲ τὶς ὁποῖες δίνεται ἀπάντησις στὴν ἐρώτησι *πρόσες φορές*; »

§ 280. Στὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα σώζονται τὰ ἐπιρρήματα τῆς ἀρχαίας γλώσσας δίς, τρίς στὰ πολλαπλασιαστικὰ (§ 275) καὶ ἀναλογικά (§ 276) ἀριθμητικὰ ἐπίθετα. Στὸ ἀπόλυτο ἔνας ἀντιστοιχεῖ τὸ ἐπίρρημα ἀπαξ στὴν φράσι «ἄπαξ διὰ παντός». Σὲ κάθε δληη περίπτωσι στὴν ἔρωτησι «πόσες φορές», δίνεται ἀπάντησις μὲ τὸ ἀπόλυτο ἀριθμητικό, ποὺ καμιὰ φορὰ συνοδεύεται μὲ τὴν λέξι φορές: πόσες φορές πῆγες στὴν Ἀθήνα; δυὸς η δυὸς φορές, μὰς η μὰ φορά, ἕξ, δικτὼ

Σημείωσις. Στὸν γραπτὸ λόγο μερικοὶ χρησιμοποιοῦν τὰ ἀρχαῖα ἀριθμητικὰ ἐπιρρήματα μὲ κατάληξι -άνις: δεκάνις, ἑκατοντάνις, χιλιάνις κ.λ.π.

Παρατηρήσεις στὰ ἀριθμητικὰ

§ 281. 1. Τὸ τακτικὸ ἀριθμητικὸ ἐπίθετο δεύτερος σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θέμα δευ-, τὰ δὲ οὐσιαστικὰ δνάδα, δνάρι ἀπὸ τὸ θέμα δυτοῦ ἀριθμοῦ δύο. «Ολα τὰ ἄλλα παράγωγα σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα δι-: διπλός, διπλάσιος.

2. «Ολα τὰ παράγωγα ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ τρεῖς σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τρι-: τριάντα, τριπλός, τριπλάσιος.

'Απὸ τὸ ὕδιο θέμα τρι- σχηματίζεται καὶ ή γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τρι-ῶν καὶ γιὰ τὰ τρία γένη.

§ 282. Τὰ παράγωγα τοῦ τέσσερος - τέσσερα ἔχουν σχηματισθῆ ἀπὸ διάφορων θέματα. 1. Στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ἀπὸ τὸ θέμα τεσσαρ-: τεσσάρων καὶ τεσσαράκοντα. 2. Στὸ σαράντα ἀπὸ θέμα σαρ-, ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο τεσσαρ- μὲ περικοπὴ τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς. 3. Στὸ τέταρτος ἀπὸ θέμα τεταρ- . 4. στὸ τετρακόσια ἀπὸ θέμα τετρα.

Σημείωσις. Τὸ ἐπίθετο μισδός -η-δ, δταν συνοδεύῃ ἀριθμητικά, προφέρεται καὶ γράφεται ἔπειτα ἀπ' αὐτὰ μὲ τὸν σύνδεσμο καὶ: τρεῖς μῆνες καὶ μισδός, πέντε δρες καὶ μισή, τρία μέτρα καὶ μισός. Συνθέστερα δμως γίνεται μιὰ λέξις μὲ τὸ ἀριθμητικὸ καὶ τότε ἔχει τὸν τύπο τοῦ θηλυκοῦ, ποὺ μένει ἄκλιτο: δυόμιση μῆνες, δυόμιση ἑτῶν ἀγόρι, τεσσερεσήμιση κ.λ.π.

Συμβολικὴ παράστασις τῶν ἀριθμῶν.

§ 283. Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ γράφονται μὲ τὰ σημεῖα: 1,2,3,4, 5,6,7,8,9 καὶ 0, τὰ δποῖα λέγονται **ἀραβικὰ ψηφία**.

§ 284. Γιὰ τὴν παράστασι τῶν ἀριθμῶν χρησιμοποιοῦνται ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀραβικὰ ψηφία καὶ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαρβήτου, κεφαλαῖα η μικρά, δταν πρόκειται νὰ χωριστῇ μιὰ πραγματεία η ἔνα σύγγραμμα σὲ μέρη, κεφαλαῖα, παραγράφους κ.λ.π.

<i>Aραβ. ψηφία</i>	<i>Ἐλλην. γράμ- τα</i>	<i>Α πόλυτα</i>	<i>Τα κτικὰ</i>
1	α'	ἕνας - μία - ἕνα	ποῦτος
2	β'	δύο	δεύτερος
3	γ'	τρεῖς-τρία	τρίτος
4	δ'	τέσσερες - τέσσερα	τέταρτος
5	ε'	πέντε	πέμπτος
6	ζ'	ἕξι	ἕκτος
7	η'	ἕπτα	ἕβδομος
8	θ'	οχτώ	ογδοος
9	θ'	ἐννιά	ἐννατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἕντεκα	ἕνδεκατος
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρεῖς-δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερες-δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ις'	δεκαέξι	δέκατος ἔκτος
17	ιζ'	δεκαεφτά	δέκατος ἔβδομος
18	ιη'	δεκαοχτώ	δέκατος ογδοος
19	ιθ'	δεκαεννιά	δέκατος ἐννατος
20	ιχ'	εἴκοσι	είκοστός
21	ια'	εἴκοσι ἕνας	είκοστός πρῶτος
30	ιχ'	τριάντα	τριακοστός
40	ιμ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ιν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ιξ'	έξηντα	έξηκοστός
70	ιο'	έβδομήντα	έβδομηκοστός
80	ιπ'	ογδοήντα καὶ ογδόντα	ογδοηκοστός
90	ιη'	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός
100	ιρ'	έκατο	έκατοστός
200	ισ'	διακόσιοι-ες-α	διακοσιοστός
300	ιτ'	τριακόσιοι -ες -α	τριακοσιοστός
400	ιυ'	τετρακόσιοι -ες -α	τετρακοσιοστός
500	ιφ'	πεντακόσιοι -ες -α	πεντακοσιοστός
600	ιχ'	έξακόσιοι -ες -α	έξακοσιοστός
700	ιψ'	έφτακόσιοι -ες -α	έφτακοσιοστός
800	ιω'	οχτακόσιοι -ες -α	οχτακοσιοστός
900	ιά'	ἐννιακόσιοι -ες -α	ἐννιακοσιοστός
1000	ια	χιλιοι -ες -α	χιλιοστός
2000	ιβ	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός
3000	ιγ	τρεῖς χιλιάδες	τρισχιλιοστός
5000	ιε	πέντε χιλιάδες	πεντακισχιλιοστός

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

P ἡ ματα

α) Ὁρισμὸς τοῦ ρήματος

§ 286. **Ρήματα** λέγονται οἱ λέξεις, ποὺ φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο (§ 233) κάνει κάποια ἐνέργεια ἢ παθαίνει κάτι ἢ βρίσκεται σὲ μιὰ κατάστασι : α) ὁ γεωργὸς ὀργάνει τὸ χωράφι, σπέρνει λαχανικὰ στὸν κῆπο καὶ φυτεύει σ' αὐτὸν δένδρα. Οἱ λέξεις ὀργάνει, σπέρνει καὶ φυτεύει εἰναι ρήματα, ποὺ φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ γεωργὸς) κάνει κάποια δουλειά.

β) Ὁ ταχτικὸς μαθητὴς κάθε ποωτὶ πλύνεται, χτενίζεται καὶ ντύνεται. Οἱ λέξεις πλύνεται, χτενίζεται καὶ ντύνεται εἰναι ρήματα καὶ φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ μαθητὴς) κάνει κάποια ἐνέργεια καὶ αὐτὴ τὴν ἐνέργεια τὴν δέχεται τὸ ἵδιο τὸ ὑποκείμενο.

γ) Τὰ λαχανικὰ πολλὲς φορὲς καταστρέφονται ἀπὸ σκονήκηα καὶ τὰ δέντρα βλάπτονται ἀπὸ ἔντομα. Οἱ λέξεις καταστρέφονται καὶ βλάπτονται εἰναι ρήματα, ποὺ φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο (τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ δέντρα) παθαίνει κάτι ἀπὸ κάποιον ἄλλον.

δ) Ὁ γεωργὸς ὕστερα ἀπὸ τὶς δουλειές ἡσυχάζει καὶ τὸ βράδυ κοιμᾶται ξέροιαστος. Οἱ λέξεις ἡσυχάζει καὶ κοιμᾶται εἰναι ρήματα καὶ φανερώνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ γεωργὸς) βρίσκεται σὲ μιὰ κατάστασι.

β) Παρεπόμενα τοῦ ρήματος

1. Διάθεσις

§ 287. Ἀπὸ τὰ ρήματα τῆς προηγουμένης παραγγράφου

α) τὰ ὀργάνει, σπέρνει καὶ φυτεύει λέγονται ἐνεργητικῆς διαθέσεως ἢ ἐνεργητικά, γιατὶ τὸ ὑποκείμενο βρίσκεται σὲ κατάστασι, ὥστε νὰ ἐνεργῇ κάτι.

β) τὰ πλύνεται, χτενίζεται καὶ ντύνεται λέγονται μέσης διαθέσεως ἢ μέσα, γιατὶ τὸ ὑποκείμενο κάνει κάποια ἐνέργεια καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἐπιστρέφει στὸ ἵδιο ὑποκείμενο.

γ) τὰ καταστρέφονται καὶ βλάπτονται λέγονται παθητικῆς διαθέσεως ἢ παθητικά, γιατὶ τὸ ὑποκείμενο παθάνει κάτι ἀπὸ κάποιου.

δ) τὰ ησυχάζει καὶ κοιμᾶται λέγονται οὐδετέρας διαθέσεως ἢ οὐδέτερα, γιατὶ τὸ ὑποκείμενο βρίσκεται σὲ κατάστασι, ποὺ οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε παθάνει κάτι.

§ 288. Διάθεσις δηλ. τοῦ ρήματος λέγεται ἡ κατάστασις, στὴν ὅποια βρίσκεται τὸ ὑποκείμενο, ὥστε νὰ ἐνεργῇ κάτι ἢ νὰ παθάνῃ κάτι ἢ μήτε νὰ ἐνεργῇ μήτε νὰ παθάνῃ κάτι. Οἱ διαθέσεις τῶν ρημάτων εἶναι τέσσερες : ἐνεργητική, μέση, παθητική καὶ οὐδέτερη.

§ 289. Άπο τὰ ἐνεργητικὰ ρήματα πολλὰ φανερώνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια, ποὺ κάνει τὸ ὑποκείμενο, κατεύθυνεται σὲ κάποιο ἄλλο πρόσωπο ἢ πρᾶγμα, ποὺ λέγεται ἀντικείμενο· λ.χ. Ὁ δάσκαλος διδάσκει τὸν μαθητή· διεργάγει ποτίζει τὸν κῆπο.

Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται ἐνεργητικὰ μεταβατικά.

§ 290. Μερικὰ ὅμως ἀπὸ τὰ ἐνεργητικὰ ρήματα φανερώνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκείμενου δὲν πηγάδινει σὲ κάποιο ἀντικείμενο· τέτοια εἶναι λ.χ. τὰ τρέχω, βαδίζω, παίζω, γελῶ, φεύγω κλπ.

Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται ἐνεργητικὰ ἀμεταβατα.

2. Φωνὴ τοῦ ρήματος

§ 291. "Αν στὰ προηγούμενα ρήματα ὑποκείμενο εἴναι τὸ ἐγώ, θὰ ἔχωμε τοὺς τύπους: α) ἐγώ φυτεύω, δογώρω, ησυχάζω, τρέχω καὶ μὲ ὑποκείμενο τὸ σύ, αὐτός, ἡμεῖς, σεῖς, αὐτοὶ θὰ ἔχωμε σὺ φυτεύεις, αὐτὸς δογώνει, ἡμεῖς ησυχάζομε, σεῖς τρέχετε, αὐτοὶ παίζονται καὶ β) ἐγώ χτενίζομαι, ἐγώ ντύνομαι, ἐγώ κοιμᾶμαι καὶ μὲ ὑποκείμενο β' καὶ γ' προσώπου θὰ ἔχωμε σὺ ντύνεσαι, αὐτὸς κοιμᾶται, ἡμεῖς ἐργάζόμαστε, αὐτοὶ καταστρέφονται.

§ 292. Στὴν πρώτη περίπτωσι ἔχομε ἔνα σύνολο τύπων, ποὺ ἀνήκουν στὰ ρήματα, τὰ ὅποια μὲ ὑποκείμενο τὸ ἐγώ λήγουν σὲ -ω: ἐγώ παίζω, κλαδεύω, γράφω.

Στὴν δεύτερη περίπτωσι ἔχομε ἔνα σύνολο τύπων, ποὺ ἀνήκουν στὰ ρήματα, τὰ ὅποια μὲ ὑποκείμενο τὸ ἐγώ λήγουν σὲ -ομαι ἢ -μαι. Τὸ σύνολο τῶν τύπων, οἱ ὅποιοι ἀνήκουν σὲ ρήματα, ποὺ μὲ ὑποκείμενο τὸ ἐγώ λήγουν σὲ -ω ἢ -ομαι, λέγεται φωνὴ τοῦ ρήματος.

§ 293. Τὰ περισσότερα ρήματα ἔχουν δυὸ φωνές

1. τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ, ποὺ περιλαμβάνει τοὺς τύπους τῶν ρη-

μάτων, τὰ ὅποια μὲν ὑποκείμενο τὸ ἐγώ λήγουν σὲ -ω: σπέρνω, γράφω.

2. τὴν μέσην ἡ παθητικὴ φωνή, ποὺ περιλαμβάνει τοὺς τύπους τῶν ρημάτων, τὰ ὅποια μὲν ὑποκείμενο τὸ ἐγώ λήγουν σὲ -ομαι η -μαι: βλάπτομαι, ἔτοιμάζομαι, ἐπιτίθεμαι.

§ 294. Ἡ μέσην ἡ παθητικὴ φωνὴ περιλαμβάνει τὰ ρήματα μέσης καὶ παθητικῆς διαθέσεως, ὅσα κλίνονται μὲ τὶς ἵδιες καταλήξεις.

Σημείωσις. "Οταν λέμε ὅτι ἔνα ρῆμα εἶναι ἐνεργητικὸν ἢ παθητικὸν ἢ μέσον, ἐννοοῦμε ποιὰ σημασία ἔχει ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑποκειμένου, ἐνῶ, δταν λέμε ὅτι ἔνα ρῆμα εἶναι ἐνεργητικῆς ἢ μέσης φωνῆς, ἐννοοῦμε τὴν μορφὴν τῶν ρηματικῶν τύπων. Τὸ ρῆμα λ.χ. αἰσθάνομαι πόνο εἶναι ἐνεργητικῆς διαθέσεως, ἀλλὰ μέσης φωνῆς, τὸ χτενίζομαι εἶναι μέσης διαθέσεως καὶ μέσης φωνῆς· τὸ διδάσκομαι εἶναι παθητικῆς διαθέσεως καὶ μέσης φωνῆς· τὸ ἡσυχάζω εἶναι οὐδετέρας διαθέσεως καὶ ἐνεργητικῆς φωνῆς.

3. Πρόσωπο τοῦ ρήματος.

§ 295. **Πρόσωπο** τοῦ ρήματος λέγεται ὁ τύπος, ποὺ φανερώνει τίνος προσώπου εἶναι τὸ ὑποκείμενο του, δηλ. ἂν εἶναι τοῦ **πρώτου** (α') η **δευτέρου** (β') η **τρίτου** (γ') προσώπου.

Αὐτὸν γίνεται φανερὸς ἀπὸ τὴν κατάληξιν: (ἐγώ) γράφω εἶναι α' προσώπου, (σὺ) παῖς εἶναι β' προσώπου, (αὐτὸς) τρέχει εἶναι γ' προσώπου.

4. Ἀριθμὸς τοῦ ρήματος.

§ 296. **Ἀριθμὸς** τοῦ ρήματος λέγεται ὁ τύπος, ποὺ φανερώνει, ἀν τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἔνα η πολλὰ πρόσωπα, ζῶν η πράγματα· λ.χ. σὺ ἡσυχάζεις, ὁ τύπος ἡσυχάζεις, φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἔνα πρόσωπο, σύ, ἐνῶ στὸ παράδειγμα τὰ δέντρα καταστρέφονται ὁ τύπος καταστρέφονται δείχνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο περιλαμβάνει πολλὰ δέντρα· αὐτὸν γίνεται φανερὸς καὶ ἀπὸ τὶς καταλήξεις τῶν τύπων.

§ 297. Οἱ ἀριθμοὶ τοῦ ρήματος εἶναι δύο: ἐνικός καὶ πληθυντικός.

5. Χρόνοι τοῦ ρήματος.

§ 298. **Χρόνος** ἔνδος ρήματος λέγεται ὁ τύπος αὐτοῦ, ὁ ὅποῖς δείχνει πότε γίνεται η πρᾶξις, ποὺ φανερώνει τὸ ρῆμα. Ἐπειδὴ ὁ χρόνος εἶναι τὸ παρόν, τὸ παρελθόν καὶ τὸ μέλλον, η πρᾶξις, ποὺ φα-

νερώνει τὸ ρῆμα, μπορεῖ νὰ γίνεται ἡ στὸ παρὸν (τώρα) ἢ νὰ ἔγινε στὸ παρελθόν ἢ νὰ γίνῃ στὸ μέλλον.

§ 299. Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος εἰναι οἱ ἀκόλουθοι.

1. Ὁ ἐνεστώς ἢ ἐνεστώτας. Ἐνεστώς λέγεται ὁ τύπος τοῦ ρήματος, ὁ ὄποιος δείχνει

α) ὅτι ἡ πρᾶξις, τὴν ὅποια φανερώνει τὸ ρῆμα, γίνεται τώρα (κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνο), ποὺ ὁμιλεῖ κάποιος: ὁ Χαρίλαος γράφει τὸ μάθημά του. Ὁ Πέτρος λένε τὰ προβλήματα.

β) ὅτι ἡ πρᾶξις ἐπαναλαμβάνεται: ὁ Γιωργος ἐφέτος μελετᾷ. Ὁ Πέτρος μᾶς ἐπισκέπτεται ταχικά.

2. ὁ Παρατατικός, ὁ ὄποιος φανερώνει ὅτι ἡ πρᾶξις ἔγινετο στὸ παρελθόν (κατὰ παράτασι) διαρκῶς: ὁ Πέτρος χτές ἔγραψε τὰ μάθημα καὶ ἔλυνε τὰ προβλήματα.

3. ὁ Μέλλων, ὁ ὄποιος φανερώνει

α) ὅτι ἡ πρᾶξις θὰ γίνεται στὸ μέλλον (διαρκῶς ἢ ἐπανειλημμένως) καὶ λέγεται μέλλων διαρκείας: αὔριο ὁ Πέτρος θὰ ἐργάζεται στὸ ἐργοστάσιο· ἀπὸ μεθαύριο θὰ περιποιεῖται τὰ λουλούδια τοῦ κήπου.

β) ὅτι ἡ πρᾶξις θὰ γίνη ἀπλῶς εἰς τὸ μέλλον, χωρὶς νὰ δηλώνεται, ἀν θὰ διαρκέσῃ ἢ οὐκ: καὶ λέγεται μέλλων ἀπλός: ὁ Πέτρος θὰ ἐργάσθη στὸ ἐργοστάσιο. ὁ Χαρίλαος θὰ γράψῃ γράμματα στὸν θεῖο του.

3. ὁ Ἀόριστος, ὁ ὄποιος φανερώνει ὅτι ἡ πρᾶξις ἔγινε ἀπλῶς εἰς τὸ παρελθόν, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὑπ' ὅψι του ἐκεῖνος, ποὺ χρησιμοποιεῖ αὐτὸν τὸν τύπο τοῦ ρήματος, ἀν ἡ πρᾶξις διήρκεσε ἢ οὐκ, ἀλλ' ἀναφέρεται μὲν τὸν αὐτὸν ἀριστών στὸ παρελθόν· λ.χ. ὁ Πέτρος, ἀφοῦ μελέτησε τὰ μαθήματά του, ἔπαιξε λίγο μὲ τὸν ἀδελφό του καὶ ὕστερα ἔγραψε τὸ γράμμα στὸν θεῖο του.

5. ὁ Παρακείμενος, ὁ ὄποιος φανερώνει ὅτι ἡ πρᾶξις ἔχει γίνει καὶ εἶναι τελειωμένη τὴν ὥρα, ποὺ ὁμιλεῖ αὐτός, ποὺ χρησιμοποιεῖ αὐτὸν τὸν τύπο: ἔχω γράψει τὸ μάθημα: ὁ Γιωργος ἔχει τελειώσει τὶς ἔξετάσεις του.

6. ὁ Υπερσυντέλικος, ὁ ὄποιος φανερώνει ὅτι ἡ πρᾶξις εἶχε γίνει καὶ ἦτο τελειωμένη σ' ἓνα χρονικὸ δρισμένο σημεῖο τοῦ παρελθόντος: Ὁ Χαρίλαος εἶχε μελετήσει τὰ μαθήματα (ὅταν χτές ἤρθε). Εἶχα ἀπονοτάσει ἀπὸ τὴν ἐκδρομὴ τὴν περασμένη Κυριακή.

7. ὁ Συντελεσμένος μέλλων, ὁ ὄποιος φανερώνει ὅτι ἡ πρᾶξις

Θὰ εἶναι τελειωμένη σ' ἔνα δρισμένο χρονικὸ σημεῖο τοῦ μέλλοντος: Αὕτῳ θὰ ἔχω καθαρίσει τὸν κῆπο. "Υστερα ἀπὸ δυὸ μέρες θὰ ἔχω συγκεντρώσει τὰ χρήματα, ποὺ σοῦ ὀφείλω.

§ 300. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ ρήματος ὁ ἐνεστώς, ὁ παρατατικὸς καὶ ὁ ἀδριστος λέγονται ἀπλοὶ ἡ μονολεκτικοὶ χρόνοι, γιατὶ σημαχτίζονται μὲ μιὰ λέξι: γράφω, ἔγραφα, ἔγραφα οἱ ἄλλοι, δηλ. ὁ μέλλων ἀπλὸς καὶ διαφορετός, ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσεντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλων, λέγονται σύνθετοι ἡ περιφραστικοὶ, γιατὶ σηματίζονται σ' ὅλους τοὺς τύπους μὲ περιφράσι: θὰ λέσω, θὰ λένω, ἔχω λέσει, εἰχα λέσει, θὰ ἔχω λέσει τὰ προβλήματα.

6. Ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος

§ 301. **Ἐγκλίσις** τοῦ ρήματος λέγεται ὁ τύπος, ποὺ φανερώνει πῶς θέλομε νὰ παρουσιάσωμε τὴν πρᾶξι, ποὺ φανερώνει τὸ ρῆμα, δηλ. ποιά εἶναι ἡ ψυχικὴ διάθεσις τοῦ ὑποκειμένου.

§ 302. Οἱ ἐγκλίσεις στὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα εἶναι πέντε: ἡ ὄριστική, ἡ ὑποταχτική, ἡ προσταχτική, ἡ δυνητική καὶ ἡ εὐχτική.

1. **Ὄριστική** λέγεται ἡ ἐγκλίσις, ποὺ παριστάνει τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ ρῆμα ὡς προκήπτικὸ καὶ βέβαιο: χτὲς ἔβρεχε ὅλη τὴν ἥμέρα. Σὲ γνωρίζω καλά.

“**Ὑποταχτική** λέγεται ἡ ἐγκλίσις, ποὺ παριστάνει τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ ρῆμα σὰν κάτι, ποὺ θέλομε ἡ ποὺ περιμένομε νὰ γίνη: ἀν ἀκολονθήσῃς τὴν συμβούλη μου· ἀν ὁ καιρὸς σοῦ ἐπιτρέψῃ, σὲ περιμένω νὰ ἔλθης.

3. **Προσταχτική** λέγεται ἡ ἐγκλίσις, ποὺ παριστάνει τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ ρῆμα σὰν ἀξίωσι ἡ προσταγή: πήγαινε, φυλάξου, λημόνησε.

Πολλὲς φορὲς τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὴν προσταχτικὴ ἐγκλίσι παριστάνεται ὡς παράκλησις: δῶσε μου, παρακαλῶ, ἔνα ποτήρι νεροῦ.

4. **Δυνητική** λέγεται ἡ ἐγκλίσις, ποὺ παριστάνει τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ ρῆμα ὡς κάτι, ποὺ μποροῦσε νὰ γίνη: (ἄν δὲν ἔβρεχε θὰ ἐρχόμουν) (ἄν σ' ἄκουγα), δὲν θὰ εἰχα μετανοιώσει.

5. **Εὐχτική** λέγεται ἡ ἐγκλίσις, ποὺ φανερώνει ἀπλὴ εὐχή:

εῖθεν τὰ ἀκούσης τὰ λόγια μου· Μακάρι νὰ ἔλθῃ. Εἴθεν τὰ ἐρχόμονυ. Μακάρι νὰ σὲ είχα ἀκούσει.

§ 303. Ἐκτὸς ἀπὸ τις ἐγκλίσεις τὸ ρῆμα ἔχει δυὸς ἄλλους ἀκόμη τύπους, τὸ ἀπαρέμφατο καὶ τὴν μετοχήν.

1. Τὸ ἀπαρέμφατο εἶναι ἀκλιτος τύπος τοῦ ρήματος καὶ γρησιμεύει, γιανὰ σηματίζωνται οἱ περιφραστικοὶ τύποι τοῦ ρήματος· λ.χ. στὸν τύπο «ἔχω λύσει» τὸ λύσει εἶναι ἀπαρέμφατο καὶ στὸν τύπο «ἔχω λυθῆ» ἀπαρέμφατο εἶναι τὸ λυθῆ.

2. Ἡ μετοχή, ἡ ὅποια α) στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴν ἔχει κυρίως ἐπιρρηματικὴ σημασία: παίζοντας καὶ τραγουδῶντας ἥζθαν στὸ καλύβι μας, ἢ εἶναι σὰν ἐπίθετο: είμαι παῷων - παροῦσα - παρόν, ἀπὼν - ἀποῦσα - ἀπὸν καὶ

β) στὴν παθητικὴ φωνὴν ἀπαντᾶ σὰν ἐπίθετο μὲ σημασίᾳ ρήματος καὶ μὲ παρεπόμενα τὴν διάθεσιν καὶ φωνὴν: ὁ λεγόμενος -η -ο, τὰ λεγόμενα, ὁ θεωρούμενος -η -ο, ἡ διμιλούμενη γλώσσα, ὁ κονυμένος ὁ λυμένος, ξαπλωμένος.

Σημείωσις. Ἡ δονοματίκη τῶν ἐγκλίσεων προέρχεται ἀπὸ τὴν λογία παράδοσι· τὸ ἀπαρέμφατο δὲν φανερώνει (δὲν παρεμφαίρει) ἀριθμὸν καὶ πρόσωπο, ἡ δὲ μετοχὴ εἶναι συγχρόνως ρῆμα καὶ ἐπίθετο (μετέχει τοῦ ρήματος καὶ ἐπιθέτου).

γ) Συστατικὰ μέρη τοῦ ρήματος

§ 304. Σὲ κάθε ρῆμα διακρίνομε, ὅπως καὶ στὰ δύναματα, τὸ **Θέμα** καὶ τὴν **κατάληξην** λ.χ. γράφ-ομε, γράψ-ετε.

§ 305. Κάθε ρῆμα ἔχει συνήθως τρία θέματα.

1. Τὸ **ἐνεστωτικὸ θέμα**, ἀπ' τὸ ὅποιο σηματίζεται ὁ ἐνεστῶς καὶ παρατατικὸς λ.χ. τοῦ ρήματος τρέχω, ἔτρεχα, ἐνεστωτικὸ θέμα εἶναι τὸ τρέχ-, τοῦ παίζω - ἔπαιζα τὸ παιζ-.

2. Τὸ **ἀδριστικὸ θέμα**, ἀπ' τὸ ὅποιο σηματίζονται οἱ τύποι τοῦ ἀορίστου ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ: ἐτάραξ-α - ταράχτη-κα, ἔβλαφα - βλάφτη-κα κλπ.

Τὸ ἐνεστωτικὸ καὶ ἀδριστικὸ θέμα λέγονται **χρονικὰ θέματα**.

3. Τὸ **ἀρχικὸ** ἡ ρηματικὸ θέμα, ἀπ' τὸ ὅποιο σηματίζεται τὸ θέμα τοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἀορίστου λ.χ. τοῦ ρήματος λέγ-ω ἀρχικὸ θέμα εἶναι τὸ λεγ-, τοῦ πείθω τὸ πειθ-, τοῦ τρέχ-ω τὸ τρεχ-. Σ' αὐτὰ τὰ ρηματικὰ θέμα εἶναι τὸ ἵδιο μὲ τὸ ἐνεστωτικό.

§ 306. Συνήθως ὅμως τὸ ρηματικὸ θέμα εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ

τὸ ἐνεστωτικὸ καὶ βρίσκομε τὸ ἀρχικὸ θέμα τοῦ ρήματος ἀπὸ ἄλλες λέξεις συγγενεῖς μὲ τὸ ρῆμα ἡ ἀπὸ τὸν ἀδριστὸ λ.χ. τοῦ ταράζω ἀρχικὸ θέμα εἶναι ταραχ- (ταραχ-ή), τοῦ πληρώνω εἶναι πληρω- (πλήρω-μα), τοῦ δένω εἶναι δε- (δέ-μα), τοῦ φεύγω τὸ φευγ. (φευγιδ) καὶ φυγ- (φυγ-ή), μαθαίνω ἀδρ. ἔμαθα θέμ. μαθ-

Σημείωσις. α) "Οσοι χρόνοι σχηματίζονται ἀπὸ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα παριστάνουν τὴν πρᾶξην ἡ κατάστασι, ποὺ φανερώνει τὸ φῆμα, στὴν διάρκεια της: ἔγραφε, θὰ γράφη, ἔργαζεται, θὰ μελετᾶ, θὰ ξεκονδάζεται: συμφώνησαν νὰ βλέπονται κάθε δέκα μέρες, ἐνῶ ἔως τώρα ἔβλεπε ὁ ἔνας τὸν ἄλλον μιὰ φορὰ τὸν μῆρα.

β) "Οσοι χρόνοι σχηματίζονται ἀπὸ τὸ ἀδριστικὸ θέμα παριστάνουν τὴν πρᾶξην ἡ κατάστασι συνοπτικά, χωρὶς δηλ. νὰ ἔχῃ ὑπ' ὅψι του ὁ διαιλητής τὴν διάρκειά της: ἔγραφα: στηρίζουν σὲ μέρα καλά, γιανά μὴν πέσησε.

§ 307. Ὁ χαρακτήρας ἐνὸς χρονικοῦ θέματος λέγεται χρονικὸς χαρακτήρας (παιᾶ-ω, ἔπαιξ-α) καὶ ὁ χαρακτήρας τοῦ ρηματικοῦ θέματος λέγεται ρηματικὸς χαρακτήρας: γράφ-ω, παιδ- (παιᾶω).

§ 308. Ἐν ὁ ρηματικὸς χαρακτήρας εἶναι σύμφωνο, τὸ φωνῆν, ποὺ εἶναι πρὸ ἀπ' αὐτὸν λέγεται θεματικὸ φωνῆν λ.χ. τοῦ ρήματος γράφ-ω ρηματικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ φ καὶ θεματικὸ φωνῆν τὸ α-

§ 309. "Οσα ρήματα στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ἐνεργ. φωνῆς λήγουν σὲ -ω ἀτονο λέγονται βαρύτονα: λύ-ω, λέγ-ω, γράφ-ω.

§ 310. Τὰ ρήματα μὲ βάσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ρηματικοῦ θέματος διαιροῦνται:

α) σὲ φωνηντόληκτα μὲ ρηματικὸ χαρακτῆρα φωνῆν λ.χ. λύ-ω, κρού-ω, λού-ω καὶ β) σὲ συμφωνόληκτα μὲ ρηματικὸ χαρακτῆρα σύμφωνο: γράφω-, λέγ-ω.

§ 311. Τὰ φωνηντόληκτα διαιροῦνται α) σὲ βαρύτονα: λύ-ω, φταί-ω, μηνύ-ω, καὶ β) σὲ περισπώμενα: νικῶ, κινῶ, ἀγαπῶ.

Σημείωσις. Τὰ περισπώμενα ρήματα λέγονται καὶ συνηρημένα, γιατὶ στὴν ἀρχαία γλῶσσα ἔγινε συναίρεσις τῆς καταλήξεως μὲ τὸν ρηματικὸ χαρακτῆρα α στὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικό.

§ 312. Τὰ συμφωνόληκτα διαιροῦνται α) σὲ ἀφωνόληκτα: βλέπ-π-ω, γράφ-ω, πειθ-ω καὶ β) σὲ ύγροληκτα ἡ ἔρρινόληκτα: μέν-ω φέρ-ω, στέλλ-ω. "Ολα τὰ συμφωνόληκτα εἶναι βαρύτονα.

Βοηθητικά ρήματα

§ 313. Βοηθητικά ρήματα λέγονται τὰ ρήματα, μὲ τὰ ὅποια σχηματίζονται οἱ σύνθετοι ἡ περιφραστικοὶ χρόνοι (§ 300) τοῦ ρήματος.

§ 314. Τέτοια ρήματα στὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα εἰναι δύο : τὸ εἴμαι καὶ ἔχω. Βοηθητικοὶ τύποι τῶν δύο αὐτῶν ρημάτων εἰναι ὁ ἐνεστὼς, ὁ παρατατικὸς καὶ ὁ μέλλων: ἔχω γράψει, εἶχον γράψει θὰ ἔχω γράψει, εἴμαι γραμμένος ἢ ἥμουν γραμμένος, θὰ εἴμαι γραμμένος.

§ 315. Γιὰ τὸν σχηματισμὸν διαφόρων τύπων τοῦ ρήματος χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ μόρια θὰ καὶ νὰ : θὰ ἔχω, νὰ προσέχης. (§ 422 Σημείωσις)

§ 316. Κλίσις τῶν βοηθητικῶν ρημάτων

a) *EIMAI*

Χρόνοι	Οριστικὴ	Υποταχτικὴ	Προσταχτικὴ
<i>Ere-</i> <i>stōs</i>	<i>a'</i> ἐγ. εἴμαι β' » εἴσαι γ' » εἴραι α' πλ. εἴμαστε β' » εἴστε καὶ εἴσαστε γ' » εἴραι	γιαρὰ εἴμαι » είσαι » είναι » εἴμαστε » εἴστε καὶ εἴσαστε » είραι	νὰ — νὰ είσαι ᾶς είραι*
Δυνητικὴ	Ενδχτικὴ	Απαραίμφ.	Μετοχὴ
θὰ ἥμουν	εἴθε ἢ μακάρι νὰ είμαι	τὸ είναι	οὗτας
θὰ ἥσουν	νὰ είσαι		ἀπαντοῦν καὶ τὰ σύνθετα
θὰ ἥταν (ἥτο) κ.λ.π.	κλπ. κλπ. καὶ εἴθε ἢ μακάρι νὰ ἥμουν νὰ ἥσουν κ.λ.π.		παρὸν -ούσα -όν καὶ ἀπὸν -ούσα -όν

Παρατατικός: "Ημον, ἥσουν, ἥταν (ἥτο), ἥμαστε καὶ ἥμασταν, ἥσαστε καὶ ἥσασταν, ἥσαν καὶ ἥταν.

Μέλλων: θὰ εἴμαι, θὰ είσαι, θὰ είναι, θὰ είμαστε, θὰ είστε καὶ θὰ εἴσαστε, θὰ είραι.

* Απαντεῦν οἱ τύποι ἔστω (*γ'* ἐν.) καὶ ἔστιωσαν (*γ'* πληθ.). Οἱ τύποι αὐτοὶ χρησιμοποιοῦνται στὴν γλῶσσα τῶν μαθηματικῶν: ἔστω ἡ εὐθεῖα ΑΒ, ἔστιωσαν τὰ τρίγωνα ΑΒΓ καὶ ΔΕΖ

β) EXΩ

Xόδος	Όριστική	Ύποταχτική	Προσταχτική	Απαραίμφατο	Μετοχή
'Ερεστὸς	α' ἐν. ἔχω	γιανὰ ἔχω	—	τὸ ἔχει	ἔχοντας
	β' » ἔχεις	» ἔχης	ἔχει ἢ νὰ ἔ-		καὶ
	γ' » ἔχει	» ἔχη	χης, ἀς ἔχη		ο ἔχων- ἢ ἔ-
	α' πλ. ἔχομε	» ἔχωμε	—		χουσα - τὸ
	καὶ ἔχονμε	καὶ ἔχονμε			ἔχον
	β' » ἔχετε	» ἔχετε	νὰ ἔχετε		
	γ' » ἔχουν	» ἔχουν	ἀς ἔχουν		

Δυνητική: θὰ είχα, θὰ είχες, θὰ είχε κλπ.

Ἐνχτική: Εἴθε ἢ μακάρι νὰ ἔχω νὰ ἔχης, νὰ ἔχη... καὶ νὰ είχα νὰ είχες κλπ.

Παρατατικός: είχα, είχες, είχε, είχαμε, είχατε, είχαν.

Μέλλων: θὰ ἔχω, θὰ ἔχης, θὰ ἔχη, θὰ ἔχωμε, θὰ ἔχετε, θὰ ἔχουν.

Σχηματισμὸς τῶν τύπων τῶν βοηθητικῶν ρημάτων

§ 317. 1. 'Ο μέλλων τῶν ρημάτων είμαι καὶ ἔχω ' σχηματίζεται μὲ τὸ θὰ καὶ τὴν ὑποταχτικὴ τοῦ ἐνεστῶτος: θὰ είμαι, θὰ ἔχω,

2. 'Η ὑποταχτικὴ εἶναι ἵδια μὲ τὴν ὄριστικὴ μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι στὸ ἔχω, ὅπου στὴν ὄριστικὴ ὑπάρχει ει ἢ ο, στὴν ὑποταχτικὴ ὑπάρχει ἀντίστοιχα η ἢ ω: ἔχεις - γιανὰ ἔχης, ἔχει - γιανὰ ἔχη, ἔχωμε - γιανὰ ἔχωμε.

3. 'Η Προσταχτικὴ σχηματίζεται καὶ περιφραστικῶς, τὸ β' πρόσ. μὲ τὸ νά καὶ τὸ γ' μὲ τὸ ἀς καὶ ὑποταχτική: νὰ ἔχης, ἀς ἔχη.

4. 'Η δυνητικὴ σχηματίζεται μὲ τὸ θὰ καὶ ὄριστικὴ παρατατικοῦ: θὰ ήμουν, θὰ είχα..

5. 'Η Εύχτικὴ ἔχει δύο τύπους μὲ τὸ εἴθε νὰ ἢ μακάρι νὰ καὶ α) μὲ ὑποταχτικὴ ἐνεστῶτος: εἴθε νὰ είμαι, μακάρι νὰ ἔχω τὴν ὑγεία μου.

β) μὲ ὄριστικὴ τοῦ παρατατικοῦ: εἴθε νὰ ήμουν, μακάρι νὰ είχα. 'Αντὶ τοῦ εἴθε καὶ μακάρι ἀπαντᾶ καὶ τὸ ἀμποτε(ς).

§ 318. Τοῦ ρήματος είμαι ὑπάρχουν οἱ σύνθετοι τύποι στὴν μετοχὴ ὁ παρών - ἡ παροῦσα - τὸ παρόν καὶ ἀπών-ἀποῦσα - ἀπόν.

Αύτοί κλίνονται στὸ ἀρσενικό, ὅπως τὸ τριτόκλιτο οὐσιαστικὸ ὁ «ὅριζων», στὸ οὐδέτερο, ὅπως τὸ «καθήκον» (§ 163) καὶ στὸ θηλυκό, ὅπως τὰ θηλυκά πρωτόκλιτα οὐσιαστικά.

Σημείωσις. Τὰ ἀπαρέμφατα εἶναι καὶ ἔχει χρησιμοποιοῦνται μὲ τὸ ἄρθρο τὸ ὡς οὐσιαστικά: τὸ εἴναι μον., τὸ ἔχει μας.

’Απαρέμφατα είναι καὶ οἱ ἀκόλουθοι τύποι μὲ τὸ οὐδέτερο ἄρθρο τὸ: τὸ νὰ εἰμαι — τὸ δτι εἰμαι, τὸ νὰ ἔχω — τό δτι ἔχω: Στὴν κανονικὴ ζωή, ποὺ κάνω, χρωστῶ τὸ νὰ εἰμαι (τὸ δτι εἰμαι) γερός. Τὸ νὰ ἔχω (τὸ δτι ἔχω) κάπουα κατάστασι, τὸ χρωστῶ στὴν οἰκογομία, ποὺ κάνω.

1. Φωνηντόληκτα ρήματα

§ 319. Τὰ φωνηντόληκτα ρήματα μὲ βάσι τὸν τονισμὸ των διαιροῦνται:

α) στὰ **βαρύτονα**, ὅσα στὸ α' πρόσωπο τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς μὲ κατάληξι -ω τονίζονται στὴν παραλήγουσα: λύ-ω, μηνύ-ω καὶ στὸ α' πρόσωπον τοῦ ἐνεστῶτος τῆς παθητ. φωνῆς μὲ κατάληξι -ομαι τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα: λύ-ομαι, μηνύ-ομαι,

καὶ β) στὰ **περισπώμενα**, ὅσα στὸ α' πρόσωπο τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τονίζονται στὴν λήγουσα μὲ κατάληξι -ω καὶ περισπῶνται: ἀγαπ-ῶ, τιμ-ῶ, κιν-ῶ.

Τὰ φωνηντόληκτα βαρύτονα ρήματα κλίνονται στὴν ἐνεργητικὴ καὶ παθητικὴ φωνή, ὅπως τὸ λύω καὶ λύομαι στὸν πίνακα, ποὺ ἀκολουθεῖ.

Κλίσις βαρυτόνων φωνηεντολήκτων ρημάτων.

320 Ἐνεργητικὴ φωνὴ

Χρόνοι	Οριστικὴ	Υποταχτικὴ	Προσταχτικὴ
Ἐρε- στῶς	α' » λέ-ω	γιανὰ	—
	β' » λέ-εις	» λέ-ης	λέ-ε καὶ νὰ λέης
	γ' » λέ-ει	» λέ-η	ᾶς λέη
	α' πλ. λέ-ομε καὶ λέ-ονμε	» λέ-ωμε καὶ λέ-ονμε	—
	β' » λέ-ετε	» λέ-ετε	λέ-ετε - νὰ λέτε
	γ' » λέ-ουν	» λέ-ουν	ᾶς λέ-ουν

Παρατατικός: ἔλν-α, ἔλν-εις, ἔλν-ε, (ἐ)λύ-αμε, (ἐ)λύ-ατε, ἔλναν.
 Μέλλων διαρκείας: θὰ λέ-ω, θὰ λέ-ης, θὰ λέ-η, θὰ λέ-ωμε καὶ
 θὰ λέ-ονμε, θὰ λέ-ετε, θὰ λέ-ουν.
 Μέλλων ἀπλός: θὰ λέσω, θὰ λέσης, θὰ λέση, θὰ λέ-ωμε καὶ θὰ
 λέ-ονμε, θὰ λέ-ετε, θὰ λέ-ουν.

Ἄδηστος		γιανὰ	
	ἔλν-σα	» λέ-σω	—
	ἔλν-σες	» λέ-σης	λέσε καὶ νὰ
	ἔλν-οε	» λέ-ση	λέσης
	(ἐ)λύ-σαμε	» λέσωμε καὶ	ᾶς λέση
	(ἐ)λύ-σατε	» λέσονμε	λέστε καὶ νὰ
	ἔλνσαν	» λέ-σετε	λέστε
		» λέ-σουν	ᾶς λέ-ουν

Παραχείρεος		γιανὰ	
	ἔχω λέσει	ἔχω λέσει	—
	ἔχεις λέσει	ἔχης λέσει	νὰ ἔχης λέσει η νὰ
	ἔχει λέσει	ἔχη λέσει	ἔχης λυμένο
	κ.λ.π.	κ.λ.π.	ᾶς ἔχη λέσει - λυ- μένο
	η	η	—
	ἔχω λυμένο	ἔχω λυμένο	νὰ ἔχετε λέσει η
	ἔχεις λυμένο	ἔχης λυμένο	λυμένο
	ἔχει λυμένο	ἔχη λυμένο	ᾶς ἔχουν λέσει η
	κ.λ.π.	κ.λ.π.	λυμένο

Υπερσυντέλειος: ἔιχα λέσει, εἰχεις λέσει, εἰχε λέσει κ.λ.π.
 εἰλχα λυμένο, εἰχεις λυμένο, εἰχε λυμένο κ.λ.π.
 Συντελεσμένος μέλλων: θὰ ἔχω λέσει, θὰ ἔχης λέσει, θὰ ἔχη λέσει κ.λ.π. η θὰ ἔχω λυμένο, θὰ ἔχης λυμένο, θὰ ἔχη λυμένο κ.λ.π.

<i>Δυνητική</i>	<i>Εύχτική</i>	<i>Απαρέμ-φατὸν</i>	<i>Μετοχή</i>
θὰ ἔλν-α θὰ ἔλν-ες θὰ ἔλν-ε θὰ (ἐ)λύ-αμε θὰ (ἐ)λύ-ατε θὰ ἔλν-αν	εἴθε ἢ μακάρι νὰ λύω νὰ λύζει, νὰ λύῃ κλπ. καὶ εἴθε ἢ μακάρι νὰ ἔλνα, νὰ ἔλνεις νὰ ἔλνε κλπ.	—	λύ-οντας καὶ δ λύων (§ 326 σημ.)
θὰ ἔλνα θὰ ἔλνεις θὰ ἔλνε κλπ.	εἴθε ἢ μακάρι νὰ λύσω νὰ λύσης νὰ λύσην	λύ-σει	δ λύσας (§ 326 σημ.)
θὰ εἶχα λύσει θὰ εἶχες » κλπ. ἢ θὰ εἶχα λυμένο θὰ εἶχες » θὰ εἶχε »	εἴθε ἢ μακάρι νὰ ἔχω λύσει νὰ ἔχης λύσει κλπ. καὶ εἴθε ἢ μακάρι νὰ εἶχα λύσει νὰ εἶχες λύσει κλπ.	ἢ λυμένο	ἔχοντας λύσει

§ 321 Παθητική φωνή

Xρόνοι	Οριστική	Υποταχτική	Προσταχτική
'Ερεστώς	λέ-ομαι λέ-εσαι λέ-εται λέ-όμαστε λέ-εστε λέ-ονται	γιανά » λέ-ωμαι » λέ-εσαι » λέ-εται » λέ-όμαστε » λέ-εστε » λέ-ωνται	— νὰ λέεσαι άς λέεται — νὰ λέεστε άς λέωνται
Παρατάτικός :	(ἐ)λν-όμονν, (ἐ)λν-άσονν καὶ ἐλνέσο, (ἐ)λν-όταν καὶ ἐλνέτο, (ἐ)λν-όμαστε καὶ λν-όμασταν, (ἐ)λνόσαστε καὶ -λν-όσασταν, (ἐ)λνόνταν καὶ ἐλνόντο		
Μέλλων διαρρείας :	θὰ λνώμαι, θὰ λνέσαι, θὰ λέεται, θὰ λνόμαστε, θὰ λέεστε, θὰ λέονται		
Μέλλων ἀπλός :	θὰ λνθῶ, θὰ λνθῆς, θὰ λνθῆ, θὰ λνθοῦμι, θὰ λνθῆτε, θὰ λνθοῦν.		
'Αόριστος	ἐλέθην καὶ λέθηκα ἐλέθης » λέθηκες ἐλέθη » λέθηκε λν-θήκαμε λν-θήκατε λέ-θηκαν	γιανά » λνθῶ » λνθῆς » λνθῆ » λνθοῦμε » λνθῆτε » λνθοῦν	— λέ-σον καὶ νὰ λνθῆς άς λνθῆ — λνθῆτε ή νὰ λνθῆτε άς λνθοῦν
'Παρατήμενος	ἔχω λνθῆ ή είμαι λνμένος ἔχεις λνθῆ ή είσαι » ἔχει λνθῆ ή είναι » ἔχομε λνθῆ ή είμαστε λνμένοι ἔχετε λνθῆ ή είστε » ἔχουν λνθῆ ή είναι »	γιανά » ἔχω λνθῆ, ἔχης » λνθῆ, ἔχῃ λνθῆ, » ἔχωμε λνθῆ, κ.λ.π. » είμαι, είσαι, είναι » λνμένος, είμαστε είστε λνμένοι κλπ.	νὰ ἔχης λνθῆ άς ἔχῃ λνθῆ — νὰ είσαι λνμένος άς είναι λνμένος νὰ είστε λνμένοι άς είναι λνμένοι
Έπερσην τέλικος: είχα λνθῆ, είχες λνθῆ, είχε λνθῆ καὶ ημονν λνμένος ησονν λνμένος, ηταν λνμένος, είχαμε λνθῆ, είχατε λνθῆ, είχαν λνθῆ, καὶ ημαστε λνμένοι, ησαστε λνμένοι, ηταν λνμένοι			
Συντελεσμένος μέλλων: θὰ ἔχω λνθῆ, θὰ ἔχης λνθῆ, θὰ ἔχῃ λνθῆ, θὰ ἔχωμε λνθῆ, θὰ είστε λνθῆ, θὰ ἔχουν λνθῆ καὶ θὰ είμαι λνμένος, θὰ είσαι λνμένος, θὰ είναι λνμένος, θὰ είμαστε λνμένοι κλπ.			

<i>Δυνητική</i>	<i>Εύχτική</i>	<i>Απαρέμφατο</i>	<i>Μετοχή</i>
θὰ (ἐ)λνόμουν	εἴθε ἢ μακάρι		
θὰ (ἐ)λν-όσονν ἢ	νὰ λνώμαι, νὰ λνέσαι		λν-όμενος
θὰ ἐλέσο	νὰ λνέται		λν-ομένη
θὰ (ἐ)λν-όταν ἢ	κλπ.		λν-όμενο
θὰ ἐλέστο	καὶ	—	
θὰ λν-όμασταν	εἴθε ἢ μακάρι		
θὰ λν-όσασταν ἢ	νὰ λνόμουν, νὰ λνό-		
» λν-όσαστε	σονν, νὰ λνόταν,		
θὰ (ἐ)λό-ορτο ἢ	νὰ λνόμασταν κλπ.		
θὰ λνόταν			

θὰ λν-όμονν	εἴθε ἢ μακάρι		λνθ-εὶς
θὰ λν-όσονν	νὰ λνθῶ, νὰ λνθῆσι,	λν-θῆ	λνθ-εῖσα
θὰ λν-όταν	νὰ λνθῆ		λνθ-έν.
κλπ.	νὰ λνθῶμε, νὰ λν-		§ 326
	θῆτε, νὰ λνθοῦν		Σημ.

θὰ είχα λνθῆ	εἴθε ἢ μακάρι		
θὰ είχες »	νὰ ἔχω λνθῆ		λν-μένος
θὰ είχε »	νὰ ἔχης »		λν-μένη
κλπ.	νὰ ἔχη καὶ		λν-μένο
ἢ	κλπ. ἢ		
θὰ ἥμονν λνμένος	νὰ είλμαι λνμένος		
θὰ ἥσονν »	νὰ είσαι »		
θὰ ἥταν »	κλπ. καὶ		
θὰ ἥμαστε λνμένοι	νὰ είλχα λνθῆ		
κλπ.	νὰ είλχες λνθῆ κλπ.		
	ἢ		
	νὰ ἥμονν λνμένος,		
	ἥσονν λνμένος κλπ.		

A. Φωνηεντόληκτα βαρύτονα ρήματα

§ 322. Φωνηεντόληκτα βαρύτονα ρήματα, που κλίνονται, ὅπως τὸ λύ-ω, εἰναι

α) "Οσα ἔχουν ρηματικὸ θέμα μὲ γαρακτῆρα φωνῆν, που εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα : μηνύ-ω, διανύ-ω, διαλύ-ω, φονεύ-ω, διαλύ-ω, καταλύ-ω, παραλύ-ω κ.ἄ.

β) "Οσα ἔχουν ρηματικὸ θέμα μὲ γαρακτῆρα φωνῆν, σγηματίζουν ὅμως τὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικὸ τῆς ἐνεργητ. καὶ παθητικῆς φωνῆς ἀπὸ τὸ ρηματικὸ θέμα μὲ προσθήκη μπροστὰ ἀπὸ τὴν κατάληξι- -ω καὶ -ομαι ἐνὸς ν : δέ-ν-ω, χύ-ν-ω, ψή-ν-ω, λύ-ν-ω, στή-ν-ω καὶ ὅλα, ὅσα λήγουν σὲ -ώνω : πληρώ-ν-ω, δηλώ-ν-ω, διπλώ-ν-ω, ζυμώ-ν-ω, θεμελιώ-ν-ω, τετρώ-ν-ω, τὰ ὅποια ἔχουν γαρακτῆρα -ω.

γ) "Οσα λήγουν σὲ -εύω εἶναι ἐπίσης φωνηεντόληκτα στὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικό : δονλεύ-ω, γιατρεύ-ω, κονρεύ-ω. Αὐτά, ἐπειδὴ ἡ προφορά των εἶναι δουλέβω, παντρέβω, κονρέβω, στοὺς ἄλλους καρόνους σγηματίζονται, ὅπως τὰ συμφωνόληκτα κείλικά, κρύβω, στρίβω κ.ἄ. (§ 383): δούλεψα, γιάτρεψα, κονρέψα κ.λ.π.

Σχηματισμὸς τῶν ἀπλῶν χρόνων τῶν φωνηεντολήκτων ρημάτων

§ 323. 1. ὁ Ἐνεστώς τῶν φωνηεντολήκτων ρημάτων τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς σγηματίζεται μὲ τὴν προσθήκη στὸ ἐνεστωτικὸ θέμα τῶν καταλήξεων.

α) δριστικὴ ἐνεργητικῆς φωνῆς : ω-, -εις, -ει, -ομε, ἡ -ουμε, -ετε, -ουν. Παθητ. φωνῆς : -ομαι, -εσαι,, εται-, -όμαστε, -εστε, -ονται.

β) Υποταχτικὴ ἐνεργ. φωνῆς : -ω, -ης, -η, -ωμε ἡ -ουμε, -ετε,-ουν. Παθητ. φωνῆς : -ωμαι, -εσαι, -εται, -όμαστε, -εστε, -ωνται.

γ) ἡ Προσταχτικὴ. 1. τῆς ἐνεργητ. φωνῆς σγηματίζεται στὸ βένικ. καὶ πληθυντ. πρόσωπο μονολεκτικῶς μὲ κατάληξι ἐν. -ε, πληθ. -ετε: δέν-ε - δέν-ετε, πλήρων-ε - πληρών-ετε, καὶ περιφραστικῶς μὲ τὸ νά καὶ ὑποτ.: νά πληρώνης - νά πληρώνετε, καὶ στὸ γ' περιφραστικῶς μὲ τὸ ἄς καὶ ὑποταχτ. : ἄς πληρώη - ἄς πληρώνοντ.

2. Τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται κανονικὰ στὸ β' πρόσωπο μὲ τὲ νὰ καὶ ὑποταχτικὴ καὶ στὸ γ' μὲ τὸ ἀς καὶ ὑποταχτική: νὰ ντύνεσαι - νὰ ντύνεσθε, ἀς κλειδώνεται - ἀς κλειδώνωνται. Σπάνια ἀπαντᾶ ἡ προσταχτικὴ τοῦ παθητ. ἐνεστῶτος μονολεκτικῶς: ντύνεσθε νὰ φύγουμε· πλένου· σηκώνεστε νὰ πάμε.

δ) ἡ Δυνητικὴ τῆς ἐνεργ. φωνῆς σχηματίζεται μὲ τὸ θὰ καὶ τὴν ὄριστικὴ τοῦ παρατατικοῦ: θὰ ἔλν-α, θὰ ἐκλείδωνται καὶ τῆς παθητικῆς φωνῆς μὲ τὸ θὰ καὶ τὴν ὄριστ. τοῦ παθητικοῦ παρατατικοῦ: θὰ πληρώνομονται, θὰ σηκωνόμονται.

ε) ἡ Εὔχτικὴ τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μὲ τὸ εἴθε νὰ ἡ μακάρι νὰ - καὶ ὑποταχτικὴ τοῦ ἐνεστῶτος ἡ καὶ μὲ τὴν ὄριστικὴ τοῦ παρατατικοῦ: εἴθε νὰ ἡ μακάρι νὰ πληρώνω - εἴθε νὰ πληρώνω - μακάρι νὰ πληρώνωμαι - εἴθε νὰ πληρωνόμονται..

2. ὁ Παρατατικὸς σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα καὶ τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις.

α) τῆς ἐνεργητ. φωνῆς -α, -ες, -ε, -αμε, -ατε, -αν.

β) τῆς παθητ. φωνῆς -όμουν, -όσουν καὶ -εσο, -όταν καὶ -ετο, -όμαστε καὶ -όμασταν, -όσαστε καὶ -όσασταν, -όνταν καὶ -οντο.

Σημείωσις. Ο Παρατατικὸς τῶν φημάτων, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο παίρνει πολλὲς φορὲς στὴν ἀρχὴ τοῦ θέματος ἔνα ε, ποὺ λέγεται αὐξησις: δένω - δένεντα, στήνω - στήνεντα, κάνομαι - δέκανόμονται καὶ κανόμονται. Μερικά, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆς βραχὺ, τρέπουν τὸ βραχὺ, σὲ μακρό: ἐλπίζω - ἥψιζα, Τὴν αὐξησι παίρνεται καὶ ὁ ἀριστος.

3. Ο Αόριστος, ποὺ πολλὲς φορὲς παίρνει στὴν ὄριστικὴ καὶ τὴν αὔξησι σχηματίζεται ἀπὸ τὸ φηματικὸ θέμα καὶ τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις.

α) Ὁριστικὴ: ἐνεργ. φωνῆς -σα, -σες, -σε, -σαμε, -σατε, -σαν- τῆς παθητ. φωνῆς -θηκα, -θηκες, -θηκε καὶ -θην, -θης, -θη, -θήκα- με, -θήκατε, -θηκαν.

Τὸ σ τῆς καταλήξεως τοῦ ἀορίστου τῆς ἐνεργ. φωνῆς λέγεται χρονικὸς χαρακτήρας τοῦ ἀορίστου.

β) Υποταχτικὴ: ἐνεργ. φωνῆς -σω, -σης, -ση, -σωμε, καὶ -σου- με, -σετε, -σουν· τῆς παθητικῆς φωνῆς -θῶ, -θῆς, -θῆ, -θοῦμε, -θῆτε, θοῦν.

γ) **Προσταχτική**: ένεργ. φωνῆς β' έν. -σε: δέσε, πλήρωσε.
β' πληρύντ. (-σετε) και --στε: δέστε,, πληρώστε μονολεκτικῶς ή μὲ τὸ νά και ὑποταχτική: νὰ δέσης, νὰ δέστε. τὰ τρίτα πρόσωπα μὲ τὸ ἀς και ὑποταχτική: ἀς πληρώσῃ, ἀς πληρώσουν τῆς παθητικῆς φωνῆς β' ένικ. -σου, β' πληθ. -θῆτε: δέσουν, δεθῆτε ή περιφραστικῶς μὲ τὸ νά: νὰ πληρωθῆς - νὰ πληρωθῆτε και τὰ τρίτα πρόσωπα μὲ τὸ ἀς: ἀς πληρωθῆ, ἀς πληρωθοῦν.

δ) **Δυνητική** ή ἵδια μὲ τὴν Δυνητικὴ τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ένεργ. και παθητικῆς φωνῆς :

ε) ή **Εύχτικὴ** τῆς ένεργ. και παθητ. φωνῆς σγηματίζεται μὲ τὸ εἴθε νὰ ή μακάρι νὰ και ὑποταχτικὴ τοῦ ἀσορίστου : εἴθε (μακάρι) νὰ πληρωθῶ, εἴθε (μακάρι) νὰ λύσω.

Σχηματισμὸς τῶν συνθέτων ή περιφραστικῶν χρόνων τῶν φωνηεντολήκτων ρημάτων

§ 324. Οἱ σύνθετοι ή περιφραστικοὶ χρόνοι σγηματίζονται

1. ὁ **Μέλλων διαρκείας** μόνον στὴν ὄριστικὴ τῆς ένεργητικῆς και παθητικῆς φωνῆς μὲ τὸ **θὰ** και τὴν ὑποταχτικὴ τοῦ ἀντιστοίχου ἐνεστῶτος τοῦ ἵδιου ρήματος: θὰ λύω, θὰ πληρώω, θὰ ἐκπαιδεύω, θὰ λύωμαι, θὰ πληρώωμαι, θὰ ἐκπαιδεύωμαι.

2. ὁ **Μέλλων ἀπλὸς** ἐπίσης μόνον στὴν ὄριστικὴ τῆς ένεργητικῆς και παθητικῆς φωνῆς μὲ τὸ **θὰ** και τὴν ὑποταχτικὴ τοῦ ἀντιστοίχου ἀσορίστου τοῦ ἵδιου ρήματος: θὰ λύσω, θὰ πληρώσω, θὰ ἐκπαιδεύσω - θὰ λυθῶ, θὰ πληρωθῶ, θὰ ἐκπαιδευθῶ.

3. ὁ **Παρακείμενος σγηματίζεται σ' ὅλες τὶς ἔγκλισεις.**

α) τῆς ένεργητικῆς φωνῆς μὲ τοὺς ἀντίστοιχους τύπους τῶν ἔγκλισεων τοῦ ρήματος **ἔχω** και τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ ἀσορίστου τῆς ένεργητικῆς φωνῆς τοῦ ρήματος ή τὴν αἰτιατικὴ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακείμενου τοῦ ρήματος: **ἔχω λύσει - γιανὰ ἔχω λύσει τὰ προβλήματα - νὰ ἔχετε λύσει - θὰ είχα λύσει - εἴθε νὰ ἔχω λύσει (εἴθε νὰ είχα) ή νὰ ἔχω λυμένα τὰ προβλήματα - γιανὰ ἔχω λυμένες τὶς ἀσκήσεις. νὰ ἔχετε λυμένα τὰ σκονινὰ - θὰ είχα λυμένο τὸ πρόβλημα - εἴθε νὰ ἔχω λυμένες (εἴθε νὰ είχα λυμένες) τὶς ἀσκήσεις.**

β) τῆς παθητικῆς φωνῆς μὲ τοὺς τύπους τῶν ἔγκλισεων τοῦ ρήματος **ἔχω** και τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ παθητικοῦ ἀσορίστου τοῦ ρήματος

ἢ μὲ τοὺς τύπους τοῦ εἴματι καὶ τὴν ὀνομαστικὴν τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου : ἔχομε πληρωθῆ - εἴμαστε πληρωμένοι, γιανὰ ἔχω πληρωθῆ - γιανὰ εἶναι πληρωμένος, νὰ ἔχετε πληρωθῆ - νὰ εἰστε πληρωμένοι, θὰ είχα πληρωθῆ - θὰ ἥμουν πληρωμένος - εἴθε νὰ ἔχω πληρωθῆ (εἴθε νὰ είχα πληρωθῆ) - εἴθε νὰ είμαι πληρωμένος (μακάρι νὰ ἥμουν πληρωμένος).

4. ὁ ὑπερσυντέλικος στὴν ὄριστικὴ μόνον συγηματίζεται

α) τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς μὲ τὸν παρατατικὸ τοῦ ἔχω καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀօρίστου τοῦ ρήματος ἢ τὴν αἰτιατικὴν τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου : είχα λύσει ἢ είχα λυμένο τὸ πορόβλημα, είχα κλειδώσει ἢ είχα κλειδωμένο τὸ κατάστημα.

β) τῆς παθητικῆς φωνῆς μὲ τὸν παρατατικὸ τοῦ ἔχω καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ παθητικοῦ ἀօρίστου τοῦ ρήματος ἢ μὲ τὸν παρατατικὸ τοῦ εἴματι καὶ τὴν ὀνομαστικὴν τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου τοῦ ρήματος : είχα πληρωθῆ ἢ ἥμουν πληρωμένος, είχε κλειδωθῆ τὸ κατάστημα ἢ ἦτο κλειδωμένο.

5. ὁ συντετελεσμένος μέλλων στὴν ὄριστικὴ μόνον συγηματίζεται

α) τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς μὲ τὸν μέλλοντα τοῦ ἔχω καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ ἐνεργή. ἀօρίστου τοῦ ρήματος ἢ τὴν αἰτιατικὴν τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου : θὰ ἔχω λύσει - θὰ ἔχω λυμένο τὸ πορόβλημα, θὰ ἔχω πληρώσει - θὰ ἔχω πληρωμένο τὸν λογαριασμό.

β) τῆς παθητικῆς φωνῆς μὲ τὸν μέλλοντα τοῦ ἔχω καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ παθητικοῦ ἀօρίστου τοῦ ρήματος ἢ μὲ τὸν μέλλοντα τοῦ εἴματι καὶ τὴν ὀνομαστικὴν τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου : θὰ ἔχω πληρωθῆ τὸ ἐνοίκιο - θὰ είμαι πληρωμένος, θὰ ἔχω κλειδωθῆ - θὰ είμαι κλειδωμένος μέσα στὸ κατάστημα.

’Απαρέμφατο

§ 325. ’Απαρέμφατο ἔχει μόνον ὁ ἀόριστος α) τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς μὲ κατάληξι -σει : ἔχω λύσει, ἔχω βεβαιώσει καὶ β) τῆς παθητικῆς φωνῆς μὲ κατάληξι -θῆ : ἔχω πληρωθῆ, είχα βεβαιωθῆ.

Σημείωσις : ’Απαντᾶ σὲ μερικὲς φράσεις τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ ἐνεργητ. ἐνεστῶτος τῆς ἀρχαίας γλώσσας μὲ τὸ ἀρθρό τὸ καὶ μὲ κατάληξι -ειν : ἀπαγορεύεται τὸ καπνίζειν (= τὸ κάπνισμα).

Μετοχή

§ 326. Μετοχὴ στὴν νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχουν

1. ὁ Ἐνεστὼς α) τῆς ἐνεργητ. φωνῆς μὲ κατάληξι -οντας, ἡ ὅποια φωνερώνει συνήθως τρόπο : χορεύ-οντας πίγμαναν στὸ σπίτι τῆς νύφης.

β) τῆς παθητικῆς φωνῆς μὲ κατάληξι -όμενος -ομένη -όμενο : προστατευ-όμενος, -ομένη, -όμενο, ἐμπορευόμενος, κομψευόμενος, μαθητευόμενος κ.λ.π. Κλίνεται αὐτή, ὅπως τὰ δευτερόκλιτα ἐπίθεται

2. ὁ Παρακείμενος τῆς παθητικῆς φωνῆς μόνον μὲ κατάληξ, -μένος, -μένη, -μένο καὶ τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: λυμένος, -λυμένη -λυμένο, κλειδωμένος, -μένη, -μένο, βεβαιωμένος, -μένη, -μένο : Αὐτὴ κλίνεται, ὅπως τὸ δευτερόκλιτα ἐπίθεται.

Σημείωσις : Πολλοὶ χρησιμοποιοῦν στὸν γραπτὸ λόγο καὶ μετοχὲς ἀπὸ τὴν λογία παράδοσι. Τέτοιες μετοχὲς εἰναι.

α) τοῦ ἐνεστῶτος* τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς μὲ τὴν κατάληξι -ων, -ουσα, -ον : δ ταξιδεύων, -ουσα, -ον, δ ἀκούων, δ μηνύων.

β) τοῦ ἀρίστου τῆς ἐνεργ. φωνῆς μὲ κατάληξι -σας, -σασα, -σαν : δ ἀκούσας, -σασα, -σαν, δ μηνύσας, -σασα, -σαν. Αὐτὲς κλίνονται στὸ ἀρσενικὸ καὶ οὐδέτερο τοῦ μὲν ἐνεστῶτος, ὅπως τὰ οὐσιαστικὰ ὃ δρίζων, τὸ καθῆκον, τοῦ δὲ ἀρίστου, ὅπως δ γίγας· τὰ θηλυκὰ κλίνονται, ὅπως τὰ πρωτόκλιτα θηλυκά.

γ) τοῦ παθητικοῦ ἀρίστου μὲ κατάληξι -θείς, -θεῖσα, -θὲν : δ ἐκπαιδευθεὶς -ἡ ἐκπαιδευθεῖσα - τὸ ἐκπαιδευθέν. Αὐτὲς κλίνονται στὸ ἀρσεν. ἐν. ὁ λυθείς, -λυθέντος - λυθέντα, πληθ. λυθέντες - λυθέντων - λυθέντες· στὸ οὐδέτερο, ὅπως τὸ οὐσ. φωνήν καὶ στὸ θηλυκό, ὅπως τὰ πρωτόκλιτα θηλυκά σὲ ὥρισμένες πτώσεις.

Παρατηρήσεις εἰς τὰ βαρύτονα φωνηεντόληκτα ρήματα

§ 327. 1. Μερικὰ ρήματα φωνηεντόληκτα βαρύτονα (μὲ ρηματικὸ χαρακτῆρα φωνῆν) σχηματίζουν

α) τὸν παθητικὸ ἀρίστο παίροντας μπροστὰ ἀπὸ τὴν κατάληξι -θηκα (-θην) ἔνασ. Σ' αὐτὸ τὸ θ τῆς καταλήξεως τρέπεται σὲ τ

β) τὴν μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου σὲ -σμένος :

Ἐνεστ.	Θέμα	Παθ. ἀόρ.	Παθ. ἀορ.	Ἀπαρέμ-	Μετ. παθ.
ἀκού-ομαι	(θ. ἀκού-)	ἀκούστηκα	ἀκουστῇ	ἀκουσμένος	
κλεί-ν-ομαι	(θ. κλεί-)	κλείστηκα	κλειστῇ	κλεισμένος	
πιά-ν-ομαι	(θ. πια-)	πιάστηκα	πιαστῇ	πιασμένος	
σβή-ν-ομαι	(θ. σβή-)	σβήστηκα	σβηστῇ	σβησμένος	

* Κλίνεται : Ὁν. ὁ Ἐνεστὼς, Γεν. τοῦ ἐνεστῶτος, Αἰτ. τὸν ἐνεστῶτα κ.λ.π. ὅπως τὰ τριτόκλιτα

§ 328. Σὲ μερικὰ φωνηστόληγτα ρήματα, στὰ ὅποῖα τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχει τὸ πρόσφυμα ν, στὸν ἐνεργητικὸ καὶ παθητικὸ ἀόριστο καὶ τὴν μετογὴν τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ὁ χαρακτήρας, ποὺ εἶναι βραχὺ φωνῆν, ἀλλοῦ ἐκτείνεται σὲ μακρὸ φωνῆν καὶ ἀλλοῦ μένει βραχὺ :

ἀφήνω (θ. ἀφε - ἄφε-σις), ἄφη-σα, ἀφέ-θηκα, ἀφειμένος.

δίνω (θ. δο-), ἔδωσα, δόθηκα, δομέρος, δοσμέρος

Αὐξησις - Ἀναδιπλασιασμὸς

α) Αὐξησις

‘Ο παρατατικὸς καὶ ἀόριστος ἔχουν στὴν ὁριστικὴν ἔγκλισι μπρὸς ἀπ’ τὸ θέμα, ποὺ σχηματίζονται, αὔξησι. ‘Η αὔξησις αὐτὴ εἶναι δύο εἰδῶν 1) συλλαβικὴ καὶ 2) χρονική.

§ 329. **Συλλαβικὴ αὔξησις.** Συλλαβικὴ αὔξησις εἶναι ἐν τῷ μὲ φύλῃ, ποὺ ἔχουν μπρὸς ἀπὸ τὸ θέμα ὁ παρατατικὸς καὶ ἀόριστος τῶν ρημάτων, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο : ἔγραφα - ἔγραφα, (ἐ)λύ-μον - (ἐ)λύθηκα.

§ 330. ‘Η συλλαβικὴ αὔξησις ὑπάρχει πάντοτε στὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον ἀπλῶν ρημάτων, ὅταν οἱ τύποι εἶναι τρισύλλαβοι καὶ τονίζεται ἡ αὔξησις: ἔλνα - ἔλνσα, ἔζησα, ἔχννα - ἔχνσα.

§ 331. “Οταν ἡ συλλαβικὴ αὔξησις στοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶναι ἀτονη, τότε μπορεῖ καὶ νὰ παραλείπεται : ἔγραφαμε καὶ γράφαμε, ἔλύ-θηκα καὶ λύθηκα, ἐπαίχτηκε καὶ παίχτηκε.

§ 332. “Οταν στὸν παθητικὸν ἀόριστον χρησιμοποιεῖται ὁ τύπος μὲ κατάληξη -θηη, τότε ἡ αὔξησις πάντοτε ὑπάρχει : ἔλνθη, ἐστάλη, ἐστάθη κ.ἄ.

§ 333. **Χρονικὴ αὔξησις:** Τὰ βραχύτονα ρήματα, ποὺ ἀρχίζουν στὸν ἐνεστῶτα ἀπὸ ο τρέπουν αὐτὸν στὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον σὲ ω : ὁρίζω - ὥριζα - ὥρισα, ὀπλίζω - ὥπλιζα - ὥπλισα. Τὰ περισπώμενα τρέπουν τὸ ο σὲ ω στὸν ἀόριστον, τὸ δὲ ἐλπίζω τρέπει τὸ ε σὲ η καὶ τὸ ενδίσκω τὸ ευ σὲ ην: ὁμολογῶ - ὠμολόγησα, ἐλπίζω - ἥλπιζα - ἥλπισα, ηνδρά. ‘Η τροπὴ αὐτὴ στὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον τοῦ ο σὲ ω καὶ τοῦ ε σὲ η λέγεται χρονικὴ αὔξησις (ἀρχ. ὀνομασία).

§ 334. Σ’ ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ ι, υ, ω, η, ει, τὸ θέμα των δὲν παθαίνει καμιὰ μεταβολὴ στὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστο : ἴκετεύω -

ἶκέτενα, ὑβρίζω - ὕβριζα - ὕβρισα, ὠφιμάζω - ὠφίμαζα - ὠφίμασα, εἰρωνεύομαι - εἰρωνεύτηκα.

§ 335. Τὰ σύνθετα ρήματα μὲ προθέσεις τῆς παραγράφου 414 ἔχουν τὴν αὐξησι μετὰ τὴν πρόθεσι : ἀποφεύγω - ἀπέφευγα - ἀπέφυγα, παραλώ - παρέλνα - παρέλνσα, διορθώνω - διώρθωντα - διώρθωσα, ὑποπτεύω - ὑπώπτενα - ὑπώπτενσα, ἀπελπίζω - ἀπήλπιζα - ἀπήλπισα, ἐγκρίνω - ἐνέκρινα, ἐκφράζω - ἐξέφραζα, ἐμπνέω - ἐνέπνεα, συμβαίνει - συνέβη.

Ανώμαλος αὐξησις

§ 336 Μερικὰ ρήματα ἔχουν ἀνώμαλη αὐξησι.

1. Τὰ ρήματα θέλω καὶ ξέρω στὸν παρατατικὸν καὶ τὸ ρῆμα πίνω στὸν ἀδρίστο παίρνοντα συλλαβικὴ αὐξησι η ἀντὶ ε : η-θελα, η-ξερα, η-πια.

2. Τὰ ρήματα ἐλκύω - ἔχω στὴν αὐξησι τρέπουν τὸ ε σὲ ει, τὸ δὲ εῖμαι τὸ ει σὲ η: ποσείλκνσα, είχα, ημοντ.

3. Μερικὰ ρήματα σύνθετα ἔχουν τὴν αὐξησι στὴν ἀρχή, σὰν νὰ ησαν ἀπλά : καθίζω - ἐκάθισα, προστατεύω - ἐπροστάτενα - ἐπροστάτενσα, προτιμῶ - (ἐ)προτίμησα.

4. Πολλὰ ρήματα ἀπλὰ η σύνθετα δὲν ἔχουν καμιὰ αὐξησι :

ἀερίζω - ἀεριζα - ἀερισα - ἀεριστηκε τὸ δωμάτιο.

ἀηδιάζω - ἀηδίαζα - ἀηδίασα

ἐκκλησιάζομαι - ἐκκλησιαζόμοντ - ἐκκλησιάστηκα

ἔννοω - ἐννοοῦσα

συνεννοοῦμαι - συνεννοοῦμοντ - συνεννοήθηκα

ἐνοικίαζω - ἐνοικίαζα - ἐνοικίασα

ἐπιπλώνω - ἐπίπλωντα - ἐπίπλωσα

οἰκονομῶ - οἰκονομοῦσα - οἰκονόμησα

συνεδριάζω - συνεδριάζα - συνεδρίασα κ.ἄ.

β) Αναδιπλασιασμὸς

§ 337. Μερικὰ ρήματα στὴν μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἔχουν στὴν ἀρχὴ τοῦ θέματος, ἀπὸ τὸ ὄποιο σχηματίζεται ή μετοχή, μιὰ συλλαβικὴ ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὸ θέμα, ή ὄποια λέγεται ἀναδιπλασιασμός.

§ 338. Ο ἀναδιπλασιασμὸς ἔχει γίνει ὡς ἐξῆς

1. Στὰ ρήματα, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ ἔνα σύμφωνο η ἀπὸ δύο, ποὺ

τὸ πρῶτο εἶναι ἄφωνο καὶ τὸ δεύτερο ὑγρό, ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἀρχικὸ σύμφωνο μὲν ἕνα **€**: **πε-πειραμέρος**, **πε-παιδευμένος**, **τεθλασμένος**.

2. Τὰ ρήματα, ποὺ τὸ θέμα τῆς μετοχῆς τοῦ παθητ. παρακειμένου ἀρχίζει ἀπὸ διπλὸ γράμμα ή ἀπὸ δύο, ἀπὸ τὰ ὅποια ὅμως δὲν εἶναι τὸ πρῶτο ἄφωνο καὶ τὸ δεύτερο ὑγρό ή ἀπὸ τρία, ἔχουν πάρει ἕνα **€** μπροστά ἀπὸ τὸ θέμα : **ἀπ-εσπασμένος**.

3. Μετοχὲς παθητ. παρακειμένου ρημάτων, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆν, μὲ χρονικὴ αὔξησι γιὰ ἀναδιπλασιασμὸ εἶναι εὔχρηστες οἱ ἀφηρημένος (**ἀφαιροῦμαι**) καὶ συνηρημένος (**τοῦ συναιροῦμαι**) § 368.

Σημείωσις: 'Ο ἀναδιπλασιασμὸς ἡταν γενικὸς στὴν ἀρχαία γλῶσσα. Στὴν νεοελληνικὴ ὅμως, ὅπου ἀπαντοῦν, εἶναι εὔχρηστες στὸν γραπτὸ καὶ σπάνια στὸν προφορικὸ λόγο λίγες μετοχὲς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου μὲ ἀναδιπλασιασμό, ποὺ προηλθαν ἀπὸ τὴν λογία παράδοσι.

§ 339. Εὕχρηστες μετοχὲς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου μὲ ἀναδιπλασιασμὸ εἶναι οἱ ἀκόλουθες.

πεπειραμέρος (**πειρῶμαι**), **συγ-κε-χυμένα πράγματα** (**χύνομαι**) **τε-θλασμένη γραμμὴ** (**θλῶμαι**), **ἀπ-ε-σπασμένος** (**ἀποσπῶμαι**), **δι-ε-φθαρμένος** (**διαφθείρομαι**), **ἐγ-γε-γραμμένος** (**ἐγγράφομαι**), **συνηρημένος** (**συναιροῦμαι**), **ἀφηρημένος** (**ἀφαιροῦμαι**), **ἐγκεκριμένος** (**ἐγκρίνομαι**), **ἐκπεφρασμένος** (**ἐκφράζομαι**), **προσβεβλημένος** (**προσβάλλομαι**), **ἐκτεταμένος** (**ἐκτείνομαι**), **ἐκτεθειμένος** (**ἐκθέτομαι**).

B. Φωνηγεντόληκτα περισπώμενα ρήματα

§ 340. **Περισπώμενα** φωνηγεντόληκτα ρήματα λέγονται, ὅσα στὸν ἐνεστῶτα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς λήγουν σὲ **-ῶ** καὶ περισπῶνται : ἀγαπῶ, τιμῶ, χαλῶ, κινῶ, ἀδικῶ, ἐνεργῶ κ.λ.π.

§ 341. Τὰ ρήματα αὐτὰ ἔχουν ρηματικὸ θέμα μὲ χαρακτῆρα α ή **€** (βλ. § 348 γιὰ τὸν σχηματισμὸ τῶν ἄλλων χρόνων), ὁ ὅποιος στὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικὸ τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς ἔχει συναιρεθῆ στὴν ἀρχαία γλῶσσα μὲ τὶς καταλήξεις: ἔτσι συνηρημένα ἐκληρονόμησε ή νέα 'Ἐλλην. γλῶσσα τὰ ρήματα αὐτὰ στὸν ἐνεργητικὸ καὶ παθητικὸ ἐνεστῶτα καὶ παρατατικό. Αὐτὰ μὲ διάφορες μεταβολές, ποὺ ἔγιναν μὲ τὴν ἐξέλιξι τῆς γλώσσας ἀπὸ τότε ὃς σήμερα, διικροῦνται σὲ δυὸ κατηγορίες γιὰ τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ δυὸ γιὰ τὴν

παθητική. (Γιὰ τοὺς τύπους τῆς νέας Ἑλληνικῆς ἀγαπάω, νικάω βλ. § 52 σημείωσι).

§ 342. Α' κατηγορία. Τὰ περισπώμενα ρήματα τῆς πρώτης κατηγορίας ἔχουν στὸ β' ἐνικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ἐνεργ. φωνῆς κατάληξι -ᾶς: ἀγαπῶ - ἀγαπᾶς, τιμῶ - τιμᾶς, τρυπῶ - τρυπᾶς, πετῶ - πετᾶς κ.ἄ.

Τὰ περισπώμενα τῆς Α' κατηγορίας ἔχουν ρηματικὸ θέμα μὲ γραμματῆρα α : νικῶ (θ. νικα-), τιμῶ (θ. τιμα-).

Β' Κατηγορία. Τὰ περισπώμενα τῆς δεύτερης κατηγορίας ἔχουν στὸ β' ἐνικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς κατάληξι -εῖς : ἀδικῶ - ἀδικεῖς, ἀπορῶ - ἀπορεῖς, ὠφελῶ - ὠφελεῖς :

Τὰ περισπώμενα τῆς Β' κατηγορίας ἔχουν ρηματικὸ θέμα μὲ γραμματῆρα ε : ἀπορῶ (θ. ἀπορε-), ἀδικῶ (θ. ἀδικε-).

§ 343. α). Κλίσις τῶν περισπωμένων ρημάτων
τῆς Α' κατηγορίας

1. Ἐνεργητικὴ φωνὴ

<i>Xρό-</i> <i>νος</i>	<i>Οριστικὴ</i>	<i>Υποταχτικὴ</i>	<i>Προσταχτικὴ</i>
<i>Ἐνε-</i> <i>στὼς</i>	ἀγαπῶ ἀγαπᾶς ἀγαπᾷ καὶ -άει ἀγαπᾷμε καὶ -οῦμε ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν καὶ ἀγαπᾶν	γιανὰ ἀγαπῶ » ἀγαπᾶς κ.λ.π. —	— ἀγάπα καὶ νὰ ἀγαπᾶς ᾶς ἀγαπᾶ — ἀγαπᾶτε καὶ νὰ ἀγαπᾶτε ᾶς ἀγαποῦν

<i>Δυνητικὴ</i>	<i>Ἐνχτικὴ</i>	<i>Ἀπαιόμ-</i> <i>φατο</i>	<i>Μετοχὴ</i>
θὰ ἀγαποῦσα » ἀγαποῦσες » ἀγαποῦσε	εἴθε νὰ ἀγαπῶ » νὰ ἀγαπᾶς κ.λ.π. καὶ	—	ἀγαπῶντας
» ἀγαπούσαμε κ.λ.π.	εἴθε νὰ ἀγαποῦσα » ἀγαποῦσες κ.λ.π.	—	(ἀγαπῶν, -ῶσα, -ῶν),

Παρατατικός: ἀγαποῦσα, ἀγαποῦσες, ἀγαποῦσε, ἀγαποῦσαμε, ἀγαπούσατε, ἀγαποῦσαν.

Μέλλων διαρκείας: θὰ ἀγαπῶ, θὰ ἀγαπᾶς, θὰ ἀγαπᾶ, θὰ ἀγαπᾶμε καὶ θὰ ἀγαπῶμε, θὰ ἀγαπᾶτε, θὰ ἀγαπῶν .

Μέλλων ἀπλός: θὰ ἀγαπήσω, θὰ ἀγαπήσης, θὰ ἀγαπήσῃ, θὰ ἀγαπήσωμε καὶ θὰ ἀγαπήσουμε, θὰ ἀγαπήσετε, θὰ ἀγαπήσοντα .

Αόριστος ἀγάπησα, -ησες, -ησε, -ήσαμε, -ήσατε, -ησαν.

Προστακτική: ἀγάπησε, ἀγαπήσετε (**ἀγαπῆστε**). **Απαρέμφατο**: ἀγαπῆσεται.

Παρακείμενος: ἔχω ἀγαπήσει, ἔχεις ἀγαπήσει. κ.λ.π. καὶ ἔχω ἀγαπημένο, ἔχεις ἀγαπημένο κ.λ.π.

Υπερσυντέλικος: είχα ἀγαπήσει καὶ είχα ἀγαπημένο κ.λ.π.

Συντελεσμένος μέλλ.: θὰ ἔχω ἀγαπήσει καὶ θὰ ἔχω ἀγαπημένο.

§ 344. Ρήματα περισπώμενα τῆς α' κατηγορίας, ποὺ κλίνονται, ἐπως τὸ ἀγαπῶ, εἶναι καὶ τά : ἀπαντῶ, κεντῶ, κυβερνῶ, κυνηγῶ, μελετῶ, ἐρωτῶ, μετρῶ, νικῶ, ξυπνῶ, τιμῶ, πηδῶ, πολεμῶ κ.ἄ.

Ρήματα Α' κατηγορίας εἶναι καὶ μερικά, ποὺ ἔχουν στὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικὸ μπροστὰ ἀπὸ τὴν κατάληξι -ῶ ἔνα υ: περνῶ ξεχνῶ, κερνῶ, χαλνῶ κλπ.

Σημείωσις. Τὸ ζῶ κλίνεται δις ἐξης: ζῶ, ζῆς, ζῆ, ζοῦμε, ζῆτε, ζοῦν.

§ 345

2. Παθητικὴ φωνὴ

Xρόνος	Ορθιστικὴ	Υποταχτικὴ	Προσταχτικὴ
'E νε-	(ἐκ)τιμῶμαι (ἐκ)τιμᾶσαι (ἐκ)τιμᾶται (ἐκ)τιμόμαστε (ἐκ)τιμάστε καὶ ἐκτιμόσαστε (ἐκ)τιμῶνται	γιανὰ » (ἐκ)τιμῶμαι » (ἐκ)τιμᾶσαι κ.λ.π. γιανὰ » ἀγαπιέμαι » ἀγαπιέ-σαι κ.λ.π.	νὰ (ἐκ)τιμᾶσαι δις (ἐκ)τιμᾶται νὰ (ἐκ)τιμᾶστε δις (ἐκ)τιμῶνται
στὼς	ἀγαπιέμαι, -ιέσαι, -ιέται ἀγαπιόμαστε, -ιέστε, -ιοῦνται		νὰ ἀγαπιέσαι δις ἀγαπιέται κ.λ.π.

<i>Δυνητική</i>	<i>Εύχτική</i>	<i>Απαρέμφατο</i>	<i>Μετοχή</i>
θὰ ἐκτιμόμοντ θὰ ἐκτιμᾶσο θὰ ἐκτιμᾶτο θὰ ἐκτιμόμασταν θὰ ἐκτιμόσασταν κ.λ.π.	εἴθε τὰ ἐκτιμῶμαι κ.λ.π. εἴθε τὰ ἐκτιμό- μοντ —	—	(ἐκ)τιμώμενος, - μένη, - μενο
θὰ ἀγαπιόμοντ κ.λ.π.	εἴθε τὰ ἀγαπιέμαι κ.λ.π. καὶ τὰ ἀγαπιό- μοντ	—	ἀγαπώμενος, - μένη, - μενο

Παρατατικός : ἐκτιμόμοντ, ἐκτιμόσοντ καὶ ἐκτιμᾶσο, ἐκτιμόταν καὶ ἐκτιμᾶτο, ἐκτιμόμαστε (-ασταν), ἐκτιμόσαστε (-ασταν), ἐκτιμόνταν.

ἀγαπιόμοντ, ἀγαπιόσοντ, ἀγαπιόταν, ἀγαπιόμαστε (-ασταν), ἀγαπιόσαστε (-ασταν), ἀγαπιόνταν.

Μέλλων διαρκείας : θὰ ἐκτιμῶμαι, θὰ ἐκτιμᾶσαι κ.λ.π.

Μέλλων ἀπλός : θὰ ἐκτιμηθῶ, θὰ ἐκτιμηθῆς κ.λ.π.

Αόριστος : Ὁρ. ἐκτιμάθηκα, Ὅπ. γιανὰ ἐκτιμηθῶ. Προστ. ἐκτιμήσον - ἐκτιμηθῆτε. Απαρέμφ. ἐκτιμηθῆ.

Παρακείμενος : ἔχω ἐκτιμηθῆ καὶ είμαι τιμημένος Μετοχ. τιμημένος.

Υπερσυντέλικος : είχα ἐκτιμηθῆ καὶ ἦμον τιμημένος.

Συντετελεσμένος μέλλων: θὰ ἔχω τιμηθῆ καὶ θὰ είμαι τιμημένος.

§ 346. 1. Κατὰ τὸ ἐκτιμῶμαι κλίνονται καὶ τὰ νικῶμαι, συναντῶμαι, ἀποσπῶμαι, ἀπατῶμαι, κνιβεονῶμαι, μελετῶμαι, ἐγγυῶμαι, ἀμλῆδωμαι, καταχρῶμαι, ἐρωτῶμαι κ.ἄ.

2. Κατὰ τὸ ἀγαπέμαι κλίνονται καὶ τά : γελιέμαι, μετριέμαι ἀναρωτιέμαι κ.ἄ. Αὐτὰ σχηματίζουν τὸν παρατατικό, ὅπως τὰ βαρύτονα φωνηντόληκτα (§ 323,2 β).

§ 347 Παρατηρήσεις εἰς τὰ περισπώμενα τῆς Α' κατηγορίας

1. Τὰ περισπώμενα ρήματα τῆς Α' κατηγορίας σ' ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ ἐνεστῶτος καὶ τοῦ μέλλοντος διαρκείας τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ α' ἐνικό, ἔχουν α στὶς καταλήξεις, που είχαν προέλθει απὸ συναίρεσι : ἀγαπᾶς - ἀγαπᾶμε.

2. Στὸ α' καὶ γ' πληθυντικὸ εἶναι εὔχρηστες καὶ οἱ καταλήξεις -οῦμε καὶ -οῦν, ἀγαπᾶμε - ἀγαποῦμε, ἀγαπᾶν - ἀγαποῦν ἀπὸ ἐπίδρασι

τῶν καταλήξεων τῶν ἔδιων προσώπων τῶν ρημάτων τῆς Β' κατηγορίας (§ 357).

3. Στὴν παθητικὴ φωνὴ τὰ περισπώμενα ρήματα τῆς Α' κατηγορίας παρουσιάζουν τὴν ἀκόλουθη εἰκόνα.

α) Πολλὰ ρήματα διατηροῦν στὸν ἐνεστῶτα τὴν μορφήν, ποὺ εἶχαν καὶ στὴν λογίᾳ παράδοσι ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλῶσσα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀπληθυντ. πρόσωπο, ποὺ πῆρε τὸν τύπο τῶν βαρυτόνων φωνηντολήκτων ρημάτων. τέτοια ρήματα εἰναι καὶ τὰ ἀπατῶμα, καταχῶμα, ἀμιλλῶμα, ἀποσπῶμα, ποὺ κλίνονται ὅπως τὸ ἐκτιμῶμα κ.ἄ.

β) Πολλὰ ἐπίσης ἀπὸ τὰ περισπώμενα τῆς Α' κατηγορίας στὴν παθητικὴ φωνὴ λήγουν στὸν ἐνεστῶτα σὲ -ιέματι καὶ κλίνονται, ὅπως τὸ ἀγαπιέμα : κορεμέμα,, χτυπιέμα, ἀναρωτιέμα, γελιέμα, καταριέμα, ξεχνιέμα κ.ἄ.

Σύμφωνα μ' αὐτὰ κλίνονται στὴν παθητικὴ φωνὴ καὶ πολλὰ ρήματα, ποὺ στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ κλίνονται, ὅπως τὰ περισπώμενα τῆς Β' κατηγορίας (§ 361) : ἀδικιέμα, βοηθιέμα.

γ) Σὲ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἰναι εὔχρηστοι καὶ οἱ δύο τύποι ἀνάλογα μὲ τὸ ὄφος· λ.χ. πλανιέμαι - πλανῶμαι, συναντιέμαι - συναντῶμαι κ.ἄ.

4. 'Ο παρατατικὸς τῶν ρημάτων τῆς Α' κατηγορίας.

α) τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς λήγει σὲ -οῦσα, ποὺ ἡ τελευταία συλλαβὴ εῖναι ἡ κατάληξις τοῦ ἀορίστου τῶν βαρυτόνων ρημάτων : ἀγαποῦσα, τυκοῦσες κ.λ.π.

β) τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μὲ τὶς καταλήξεις τοῦ παρατατικοῦ τῶν βαρυτόνων ρημάτων, ἀλλὰ στὸ β' καὶ γ' ἐνικὸ διπάντα καὶ μὲ τὶς καταλήξεις τῶν περισπωμένων ἀπὸ τὴν λογίᾳ παράδοσι :

ἐκτιμόμονν, ἐκτιμᾶσο, ἐκτιμᾶτο, ἐκτιμόμαστε καὶ ἐκτιμόμασταν, ἐκτιμόσαστε (-σταν), ἐκτιμόρταν.

§ 348. Σχηματισμὸς τῶν ἄλλων χρόνων τῶν περισπωμένων

1. ὁ Ἀόριστος σχηματίζεται :

α) τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς μὲ τὴν κατάληξι τοῦ ἀορίστου τῶν βαρυτόνων φωνηντολήκτων ρημάτων -σα στὸ ρηματικὸ θέμα, στὸ ὅποιο ὁ χαρακτήρας α τρέπεται σὲ η : ἀγαπῶ (θ. ἀγαπα-) - ἀγάστησα. Ἀπαρέμφ. ἀγαπήσει, τιμῷ (θ.τιμα-) - ἐτίμησα. Ἀπαρέμφ. τιμήσει, ἀπαντῷ (θ. ἀπαντα-) - ἀπάντησα.

§ 349. Μερικὰ ρήματα δὲν ἔκτείνουν στὸν ἀόριστο τὸν χαρακτῆρα α τοῦ ρηματικοῦ θέματος καὶ στὴν μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου λήγουν σὲ -σμένος· τέτοια εἶναι τὰ:

Ἐνεστῶς	Ἄόριστος	Ἀπαρέμφ.	Μετοχὴ παθ. Παρκ.
γελῶ (θ. γελα-)	(ἐ)γέλα-σα	γελά-σει	γελα-σμένος
διψῶ (θ. διψα-)	(ἐ)δίψασα	διψάσει	διψα-σμένος
πεινῶ (θ. πεινα-)	(ἐ)πεινάσα	πεινάσει	πεινα-σμένος
κερνῶ (θ. κερα-)	(ἐ)κέρασα	κεράσει	κερα-σμένος
κρεμῶ (θ. κρεμα-)	(ἐ)κρέμασα	κρεμάσει	κρεμα-σμένος
ξεχνῶ (θ. ξεχα-)	(ἐ)ξέχασα	ξεχάσει	ξεχα-σμένος
περνῶ (θ. περα-)	(ἐ)πέρασα	περάσει	περα-σμένος
ἀποσπῶ (θ. ἀποσπα-)	ἀπέσπασα	ἀποσπάσει	ἀποσπασμένος
χαλνῶ (θ. χαλα-)	ἐχάλασα	χαλάσει	χαλασμένος

Σημείωσις. Εἰς τὸν ἀόριστο μερικὰ σύνθετα ρήματα μὲ προθέσεις παίρνουν καὶ συλλαβικὴ ἡ γρανικὴ αὔξησι μέσαν ἀπὸ τὶς προθέσεις: ἀποσπῶ - ἀπέσπασα, συναρτῶ - συνάντησα καὶ συνήντησα, ἀλλὰ διατιμῶ - διατίμησα, περιγελῶ - περιγέλασα χωρὶς αὔξησι.

§ 350. Τὰ περισπώμενα ρήματα πετῶ (θει. πεταγ-), κοιτῶ (θ. κοιταγ-), τραβῶ (θ. τραβαγ-) καὶ φυλάω (φυλακ-) ἔχουν ἀόριστο σὲ -ξα, ὅπως τὰ ἀφωνητόληκτα οὐρανικά: (ἐ)πέταξα - πετάξει, (ἐ)κοίταξα - κοιτάξει, (ἐ)τράβηξα - τραβήξει, (ἐ)φύλαξα - φυλάξει· τὰ πηδῶ, ρονφῶ, σκουντῶ ἔχουν στὸν ἐνερ. ἀόρ. διπλοὺς τύπους: (ἐ)πήδησα καὶ πηδήξα - πηδήσει καὶ πηδήξει, ρούφησα καὶ ρούφηξα - ρούφησει καὶ ρούφηξει, σκουντῆσα καὶ σκουντήξα - σκουντήσει καὶ σκουντήξει.

§ 351. β) ὁ Ἀόριστος τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μὲ τὴν κατάληξι τοῦ παθητικοῦ ἀօρίστου τῶν φωνηεντολήκτων ρημάτων -θηκα στὸ ρηματικὸ θέμα καὶ μέ τροπὴ τοῦ χαρακτῆρα α σὲ η: (θ. ἀγαπα-) ἀγαπήθηκα, ἀπαρ. ἀγαπηθῆ, (θ. ἐκτιμᾶ-), ἐκτιμήθηκα, ἀπαρ. ἐκτιμηθῆ, (θ. συναντα-) συναντήθηκα ἀπαρ. συναντηθῆ.

§ 352. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ρήματα τῆς παραγγράφου (§ 349) γιανὰ σχηματίσουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο παίρνουν μπροστὰ ἀπὸ τὴν κατάληξι -θηκα ἐνα σ, ὅπότε τὸ θ γίνεται τ, χωρὶς νὰ τρέπουν τὸν χαρακτῆρα α σὲ η.

Ἐνεστ.	Ἄρ.	Ἀπαρ. ἀρ.
γελιέμαι	γελάστηκα	γελαστῆ
κερνιέμαι	κερδάστηκα	κεραστῆ
κρεμέμαι	κρεμάστηκα	κρεμαστῆ
ξεχνιέμαι	ξεχάστηκα	ξεχαστῆ
ἀποσπόμαι	ἀποσπάστηκα	ἀποσπαστῆ
καταριέμαι	καταράστηκα	καταραστῆ

§ 353. 2. ὁ **Παρακείμενος** τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται, ὅπως τῶν φωνηντολήκτων βαρυτόνων ρημάτων μὲ τὸ **ἔχω** καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ ἀορίστου: ἔχω ἀγαπήσει - ἔχω ἀγαπηθῆ ἦ μὲ τὸ **ἔχω** καὶ αἰτιατικὴ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακείμενου στὴν ἐνεργητικὴ φωνή: ἔχω ἀγαπημένο καὶ μὲ τὸ **είμαι** καὶ δύο μοχστικὴ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακείμενου στὴν παθητικὴ φωνή: **είμαι** ἀγαπημένος.

§ 354. Ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακείμενου σχηματίζεται μὲ προσθήκη στὸ ρηματικὸ θέμα τῆς καταλήξεως -μένος, -μένη, -μένο καὶ τροπὴ τοῦ χαρακτῆρα -α σὲ -η: ἀγαπημένος - μένη - μένο.

§ 355. Τὰ ρήματα ὅμως τῆς § 349 σχηματίζουν τὴν μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακείμενου παίρνοντας ἑνα **σ** μπρὸς ἀπὸ τὴν ἡκτάληξι -μένος καὶ χωρὶς νὰ τρέπουν τὸν χαρακτῆρα **α** σὲ **η**: γελασμένος, διψασμένος, πεινασμένος, κερασμένος, κρεμασμένος, ξεχασμένος: περασμένα τὰ **νειάτα**, ἀποσπασμένος, ἀλλὰ καταραμένος χωρὶς **σ**.

§ 356. 3. Ὁ μέλλων διαρκείας, ὁ μέλλων ἀπλός καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλων τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς σχηματίζονται, ὅπως οἱ ἵδιοι χρόνοι τῶν φωνηντολήκτων βαρυτόνων ρημάτων.

μέλλων διαρκείας. Ἐνεργητ. φωνή: θὰ ἀγαπῶ, θὰ τιμῶ.

Παθητ. φωνή: θὰ ἀγαπιέμαι, θὰ ἐκτιμῶμαι.
μέλλων ἀπλός. Ἐνεργ. φωνή: θὰ ἀγαπήσω, θὰ ἐκτιμήσω.

Παθητ. φωνή: θὰ ἀγαπηθῶ, θὰ ἐκτιμηθῶ.
μέλλων συντελεσμένος. Ἐνεργ. φωνή: θὰ ἔχω ἀγαπήσει καὶ θὰ
ἔχω ἀγαπημένο

Παθητ. φωνή: θὰ ἔχω ἀγαπηθῆ, θὰ είμαι
ἀγαπημένος

Σημείωσις: Τὰ ρήματα καθιστῶ, συνιστῶ, ἐγκαθιστῶ, ἔχουν ἀριστο κατέστησα, συνέστησα, ἐγκατέστησα. ἀπαρ. συστήσει, καταστήσει καὶ μετοχὴ παθ. παρακ. συστημένος, ἐγκαταστημένος κ.λ.π.

Στὴν παθητικὴ φωνὴ ἔχουν στὸν ἐνεστῶτα μὲ τὴν ἀρχικὰ μορφὴ τους καθίσταμαι, παρίσταμαι, -σαι, -ται. Ὁ παθητ. ἀριστος κάμνει συστήθηκα, ἐγκαταστάθηκα.

§ 357. β) Κλίσις τῶν περισπωμένων ρημάτων
τῆς Β' κατηγορίας

1. Ἐνεργητική φωνή

Χρόνος	Οριστική	Υποταχτική	Προσταχτική
'Ενεστώς	ώφελῶ ώφελῆς ώφελῆ ώφελοῦμε ώφελεῖτε ώφελοῦν	γιανὰ ὠφελῶ » ὠφελῆς » ὠφελῆ » ὠφελοῦμε » ὠφελεῖτε » ὠφελοῦν	ώφελει καὶ τὰ ὠφελῆς ᾶς ὠφελῆ ώφελεῖτε καὶ τὰ ὠφελεῖτε ᾶς ὠφελοῦν
Δυνητική	Εὐχτική	Απαρέμφ.	Μετοχή
θὰ ὠφελοῦσα θὰ ὠφελοῦσες κ.λ.π.	εἴθε τὰ-μακάριο τὰ ὠφελῶ » ὠφελῆς κ.λ.π. » ὠφελοῦσα » ὠφελοῦσες κ.λ.π.	—	ὠφελῶντας ὠφελῶν -οῦσα

Παρατατικὸς: ὠφελοῦσα, ὠφελοῦσες, ὠφελοῦσε, ὠφελούσαμε,
ὠφελούσατε, ὠφελοῦσαρ.

Μέλλων διαρκείας: θὰ ὠφελῶ, θὰ ὠφελῆς, θὰ ὠφελῆ, θὰ ὠφελοῦμε κ.λ.π.

Μέλλων ἀπλός: θὰ ὠφελήσω, θὰ ὠφελήσης, θὰ ὠφελήση, θὰ ὠφελήσουμε κ.λ.π.

Ἄδριστος: ὠφέλησα -σες, -σε, -σαμε, -σατε, -σαν. Προστ. ὠφέλησε, ὠφελήσετε (ὠφελῆστε). Απαρέμφατο ὠφελήσει. Μετοχή ὠφελήσας.

Παρακείμενος: ἔχω ὠφελήσει ή ἔχω ὠφελημένο κλπ.

Υπερσυντέλικος: είχα ὠφελήσει - είχα ὠφελημένο κ.λ.π.

Συντελεσμένος μέλλων: θὰ ἔχω ὠφελήσει ή θὰ ἔχω ὠφελημένο κλπ.

§ 358. Κατὰ ὠφέλῶ κλίνονται καὶ τά ἀδικῶ, ἀμελῶ, ἀπορῶ, ἀργῶ, διοικῶ, ἐνεργῶ, θαρρῶ, θεωρῶ, καλλιεργῶ, κατοικῶ, προχωρῶ κ.ἄ.

<i>Xρό-</i> <i>roi</i>	<i>Οριστική</i>	<i>Υποταχτική</i>	<i>Προσταχτική</i>	
<i>Ἐνε-</i> <i>στώς</i>	<i>θυμοῦμαι</i> <i>θυμᾶσαι</i> <i>θυμᾶται</i> <i>θυμόμαστε</i> <i>θυμᾶστε</i> <i>θυμοῦνται</i>	<i>ἴκανοποιοῦμαι</i> <i>ἴκανοποιεῖσαι</i> <i>ἴκανοποιεῖται</i> <i>ἴκανοποιούμαστε</i> <i>ἴκανοποιεῖστε</i> <i>ἴκανοποιοῦνται</i>	<i>γιανά</i> <i>θυμοῦμαι</i> » <i>θυμᾶσαι</i> » <i>θυμᾶται</i> » <i>κ.λ.π.</i> » <i>ἴκανοποιοῦμαι</i> » <i>ἴκανοποιεῖσαι</i> » <i>ἴκανοποιεῖται</i> <i>κ.λ.π.</i>	<i>νὰ</i> <i>θυμᾶσαι</i> άς <i>θυμᾶσαι</i> <i>κ.λ.π.</i> <i>νὰ</i> <i>ἴκανοποιεῖσαι</i> άς <i>ἴκανοποιεῖται</i> <i>νὰ</i> <i>ἴκανοποιεῖστε</i> <i>κ.λ.π.</i>
<i>Δυνητική</i>	<i>Εὐχτική</i>	<i>Απαρέμφ.</i>	<i>Μετοχή</i>	
<i>Θὰ</i> <i>θυμόμονν</i> <i>Θὰ</i> <i>θυμόσονν</i> <i>κ.λ.π.</i>	<i>εἴθε</i> <i>νὰ</i> <i>καὶ</i> <i>μακάρι</i> <i>νὰ</i> <i>θυμοῦμαι</i> <i>κ.λ.π.</i>		<i>θυμούμενος,</i> <i>-μένη,</i> <i>-μένο</i>	
<i>Θὰ</i> <i>ἴκανοποιού-</i> <i>μονν</i>	<i>εἴθε</i> <i>νὰ</i> <i>θυμόμονν</i>		<i>ἴκανοποιούμενος,</i>	
<i>Θὰ</i> <i>ἴκανοποιεῖ-</i> <i>σο</i> <i>κ.λ.π.</i>	<i>εἴθε</i> <i>νὰ</i> <i>καὶ</i> <i>μακάρι</i> <i>νὰ</i> <i>ἴκανοποιοῦμαι</i> <i>κ.λ.π.</i>		<i>-μένη,</i> <i>-μένο</i>	

Παρατ. : θυμόμοντ, θυμόσοντ, θυμόταν, θυμόμαστε (*καὶ -ασταν*), θυμόσαστε (*καὶ -ασταν*), θυμόνταν *ἴκανοποιούμοντ*, *ἴκανοποιεῖσο*, *ἴκα-*
νοποιεῖτο, *ἴκανοποιούμαστε* (-ασταν), *ἴκανοποιούσαστε* (-ασταν), *ἴκανοποιοῦνταν*.

Μέλλων διαρκείας: θὰ θυμοῦμαι, θὰ *ἴκανοποιοῦμαι*.

Μέλλων ἀπλὸς: θὰ θυμηθῶ, θὰ *ἴκανοποιηθῶ*.

Αόριστος: θυμήθηκα, *ἴκανοποιηθηκα*. *Ύποταχτ.* γιανά *ἴκανο-*
ποιηθῶ. Προστ. *ἴκανοποιήσον* - *ἴκανοποιηθήτε*. *Απαρέμφ.* *ἴκανοποιηθῆ*.

Παρακείμενος: ἔχω *ἴκανοποιηθῆ* καὶ είμαι *ἴκανοποιημένος*. *Με-*
τοχή *ἴκανοποιημένος*.

Υπερσυντέλικος: είχα *ἴκανοποιηθῆ* καὶ ἦμον *ἴκανοποιημένος*.

Συντελεσμένος μέλλων: θὰ ἔχω *ἴκανοποιηθῆ* καὶ θὰ είμαι *ἴκανο-*
ποιημένος.

§ 360. Κατὰ τὸ θυμοῦμαι κλίνονται καὶ τὰ φίματα: κοιμοῦμαι,
φοβοῦμαι, ληποῦμαι.

Κατὰ τὸ *ἴκανοποιοῦμαι* κλίνονται καὶ τά: χρησιμοποιοῦμαι, δι-

καιολογοῦμαι, ὠφελοῦμαι, κινοῦμαι, προηγοῦμαι, συνεννοῦμαι, περιποιοῦμαι, ἀφαιροῦμαι, διανοοῦμαι κ.ἄ.

§ 361. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν στὸ α' ἐνικὸ τοῦ ἐνεστῶτος καὶ τύπο σὲ -ιέμαι, ὅπως τὰ παθητικὰ τῆς Α' κατηγορίας. Αὐτὰ σχηματίζουν τὸν παρατατικό, ὅπως τὰ βαρύτονα φωνηντόλγητα: ἀριέμαι - ἀριόμονν, βοηθέμαι - βοηθόμονν, ζητιέμαι. - ζητόμονν κ.ἄ.

§ 362. Παρατηρήσεις εἰς τὰ περισπώμενα τῆς Β' κατηγορίας

1. Ὁ ἐνεστῶτας τῶν περισπωμένων ρημάτων τῆς Β' κατηγορίας, ποὺ ἔχουν χαρακτήρα τοῦ ρηματικοῦ θέματος ε,

α) τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς κλίνεται μὲ τὶς καταλήξεις, ποὺ εἶχαν προέλθει ἀπὸ τὴν συναίρεσιν τοῦ ε μὲ τὶς καταλήξεις τῶν βαρυτόνων φωνηντολήκτων ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή: ὠφελῶ, -εῖς, εῖ, λησμονῶ, ἀδιαφορῶ, ἀπειλῶ κ.λ.π.

β) τῆς παθητικῆς φωνῆς ὅσα κλίνονται, ὅπως τὸ ἰκανοποιοῦμαι, ἔχουν σ' ὅλα τὰ πρόσωπα τὶς καταλήξεις, ποὺ εἶχαν προέλθει ἀπὸ τὴν συναίρεσιν τοῦ χαρακτῆρος ε μὲ τὶς καταλήξεις τῆς παθητικῆς φωνῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ α' πληθυντ., ποὺ ἔχει τὸν τύπο τῶν βαρυτόνων φωνηντολήκτων, ἀλλὰ μὲ τὴν δίφθογγο ου, ποὺ ἔχει προέλθει ἀπὸ τὴν συναίρεσιν: διαροοῦμαστε, κινούμαστε κ.ἄ.

"Οσα ὅμως κλίνονται κατὰ τὸ θυμοῦμαι -ᾶσαι, -ᾶται κ.λ.π. στὸ β' καὶ γ' ἐνικὸ καὶ στὸ β' πληθ. ἔχουν τοὺς τύπους τῶν ἀντιστοίχων ρημάτων τῆς Α' κατηγορίας: κοιμᾶσαι - κοιμᾶται - κοιμᾶστε κατὰ τὸ ἐκτιμᾶσαι - ἐκτιμᾶται - ἐκτιμᾶστε.

§ 363. Ἐπειδὴ τῶν περισπωμένων ρημάτων ὁ ἐνεστῶτας στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ τῶν δύο κατηγοριῶν λήγει σὲ -ῶ: ἀγαπῶ, τιμῶ, χαλῶ, ἀδιαφορῶ, καὶ στὴν νέα Ἐλληνικὴ γλῶσσα δὲν ξεγωρίζεται ἀπὸ τὸ α' πρόσωπο τοῦ ἐνεστῶτος ὁ χαρακτήρας α ἡ ε, πολλὰ ρήματα ἰδίως τῇ Β' κατηγορίας ἔχουν καὶ τύπους τῶν ρημάτων τῆς Α' κατηγορίας: λησμονεῖς - λησμονᾶς, βοηθεῖ - βοηθάει, μιλοῦμε - μιλᾶμε, πονεῖτε - πονᾶτε κ.λ.π.

Τέτοια συνηθέστερα ρήματα εἶναι τά: κρατῶ, βοηθῶ, μιλῶ, πατῶ, πονῶ, πονλῶ, προχωρῶ, φορῶ κ.ἄ. καὶ ἀντίστροφα: ἀγαπᾶμε - ἀγαποῦμε, κυνηγῶν - κυνηγοῦν κλπ.

§ 364. Στὴν παθητικὴ φωνὴ ἡ ἀλληλεπιδρασίς αὐτὴ εἶναι μεγαλύτερη, ἰδίως σ' ὅσα κλίνονται καὶ κατὰ τὸ ἀγαπιέμαι: : ἀδικοῦματ

- ἀδικιέμαι, δικαιολογοῦμαι - δικαιολογιέμαι, ζητοῦμαι - ζητιέμαι καὶ ἀντίστροφα: ἀγαποῦνται, ἐκτιμοῦνται κλπ., τὰ όποια ἀκούονται χωρὶς νὰ προσκρούουν στὸ πανελήνιο γλωσσικὸ αἴσθημα.

§ 365. Ὁ **Παρατατικὸς** τῶν ρημάτων τῆς Β' κατηγορίας σχηματίζεται.

α) τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, ὅπως καὶ ὁ παρατατικὸς τῆς Α'. κατηγορίας καὶ μὲ τὶς ἴδιες καταλήξεις: λησμονοῦσα -σες, -σε, κ.λ.π. ζητοῦσα, ἀδιαφοροῦσα κ.λ.π.

β) τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μὲ τὶς καταλήξεις τοῦ παρατατικοῦ τῶν βαρυτόνων ρημάτων: θυμόμουν, -μόσουν κλ.π. ἀλλὰ σὲ ὅσα κλίνονται κατὰ τὸ ἵκανοποιοῦμα, εἶναι στὸ β' καὶ γ' ἔνικδ εὔχρηστοι καὶ οἱ τύποι μὲ τὶς καταλήξεις τῶν περισπωμένων ἀπὸ τὴν λογία παράδοσι: περιποιεῖσο - περιποιεῖτο, προηγεῖσο - προηγεῖτο· εἰς τὰ ἄλλα πρόσωπα ἔχουν τὶς καταλήξεις τῶν βαρυτόνων οὐνητολήκτων ἡ καὶ μὲ τὸν διφθοργγὸ οὐ: ἵκανοποιούμονι (-όμονη), ἵκανοποιούντας (-όσαστε), ἵκανοποιοῦνταν. (-όνταν) κλπ.

§ 366. **Σχηματισμὸς** τῶν ἄλλων χρόνων τῶν περισπωμένων τῆς Β': ατηγορίας

1. ὁ **Άօριστος** ἐνεργητικὸς καὶ παθητικὸς καθὼς καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου σχηματίζονται κανονικὰ μὲ τὶς ἀντίστοιχες καταλήξεις -σα, -θηκα, -μένος, ἀφοῦ ἐκταθῆ ὁ χαρακτήρας τοῦ ρηματικοῦ θέματος ε σὲ η: ὠφελῶ (θ. ὠφελε-) ὠφέλησα, ὠφελήθηκα, ὠφελημένος, ἀδικῶ (θ. ἀδικε-) ἀδίκησα, ἀδικήθηκα, ἀδικημένος, δημιουργῶ (θ. δημιουργε-) δημιούργησα, δημιούργηθηκα, δημιουργημένος, κινῶ (θ. κινε-) κίνησα, κινήθηκα, κινημένος.

§ 367. Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν τὸν ἀօριστο ἐνεργητικὸ καὶ παθητικὸ καθὼς καὶ τὴν μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, χωρὶς νὰ ἐκτείνεται τὸ ε σὲ η, καὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ παίρνουν σ μπροστὰ ἀπὸ τὴν κατάληξη. Τέτοια ρήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Ἐνεστῶς	Ἄρ. Ἐνεργ.	Παθ. Ἄρ.	Παθ. Μετοχ.	Παρωκ.
ἀρκῶ (θ. ἀρκε-)		ἀρκέστηκα		ἀρκεσμένος
ἐκτελῶ (θ. ἐκτελε-)	ἐκτέλεσα	ἐκτελέστηκε		ἐκτελεσμένος
ἡμπορῶ καὶ μπορῶ (θ. ἡμπορε- μπορε-)	ἡμπόρεσα καὶ μπόρεσα			
καλῶ (θ. καλε-)	ἐκάλεσα	ἐκλήθη (ἄνω- μαλο)	προσκαλεσμένος	προσκεκλημένος
πονῶ (θ. πονε-)	πόνεσα	πονέθηκε	πονεμένος	(χωρὶς σ.)
φορῶ (θ. φορε-)	φόρεσα	φορέθηκε	φορεμένος	(χωρὶς σ.)
παραπονοῦμαι	—	παραπονέθηκα	παραπονεμένος	(χωρὶς σ.)

§ 368. Τὰ ρήματα ἀφαιρῶ, συνταιρῶ, διαιρῶ δὲν τρέπουν τὸν χαρακτῆρα εἰς η στοὺς ἀορίστους (ἐνεργ. παθητ.), στὴν μετοχὴν δύμας τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου τρέπουν τὸ αι τοῦ θέματος σὲ η καθὼς καὶ τὸν χαρακτῆρα εἰς η :

ἀφαιρῶ (θ. ἀφαιρε-)	ἀφαιρέσα	ἀφαιρέθηκα	ἀφηρημένος
διαιρῶ (θ. διαιρε-)	διαίρεσα	διαιρέθηκα	διηρημένος
συνταιρῶ (θ. συνταιρε-)	συνταίρεσα	συνταιρέθηκε	συντηρημένος

Σημείωσις. Στὴν νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι εὔχρηστοι καὶ μερικοὶ τύποι, οἱ ὅποιοι εἴχαν χαρακτῆρα ο καὶ παρεδόθησαν συνηρημένοι : ὑποχρεοῦμαι, ἐπικυροῦται, βεβαιοῦται ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλῶσσα. "Ολα τὰ ρήματα, ποὺ εἴχαν χαρακτῆρα ο, στὴν νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα λήγουν σὲ -ώνω : δηλώνω, ὑποχρεώνω κ.λ.π.

Συνηρημένοι τύποι ρημάτων

§ 369. Τὰ ρήματα ἀκούω, καίω, κλαίω, λέ(γ)ω, πάω, σπά(ζ)ω τρώ(γ)ω καὶ φταίω, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κανονικοὺς τύπους, ἔχουν σὲ μερικὰ πρόσωπα στὴν δριστικὴ καὶ προσταχτικὴ τοῦ ἐνεστῶτος καὶ στὸν μέλλοντα διαρκείας καὶ τύπους συνηρημένους :

ἀκούω - ἀκοῦς - ἀκούει - ἀκοῦμε - ἀκοῦτε - ἀκοῦν· ἄκου.

λέω - λέεις - λέει - λέμε - λέτε, λέν.

πάω - πᾶς - πάει - πᾶμε - πᾶτε - πᾶν.

φταίω - φταῖς - φταίει - φταῖμε - φταῖτε - φταῖν, θὰ φταίω.

τρώω - τρῶς - τρώει - τρῶμε - τρῶτε - τρῶν.

§ 370. Ἐτσι κλίνεται καὶ ὁ ἀπλὸς μέλλων θὰ φάω· — θὰ φᾶς· — θὰ φάη, θὰ φᾶμε, — θὰ φᾶτε· — θὰ φᾶν.

§ 371. Τὰ ρήματα κλαίω, καίω, πάω, λέγω, τρώγω καὶ φταίω ἔχουν ἀορίστους ἐκλαφα, πῆγα, εἴπα, ἔφαγα, ἔφταιξα.

Τὰ φωνηεντόληκτα ρήματα πλέω καὶ πνέω δὲν συναιροῦνται: πλέει· — πλέομε· — πλέετε, πνέει· — πνέοντε.

Ἄοριστος τοῦ πλέω εἶναι ἔπλευσα καὶ τοῦ πνέω ἀνέπνευσα.

Γ' Φωνηεντόληκτα σὲ -μαι

§ 372. Στὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα ὑπάρχουν μερικὰ ρήματα μέσης φωνῆς, τὰ ὅποια τελειώνουν στὸ α' ἐνικό πρόσωπο τοῦ ἐνεστῶτος σὲ -μαι ἀντὶ σὲ -ομαι. Αὐτὰ κλίνονται στὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικὸ μὲ τὶς κατάληξεις τῆς παθητικῆς φωνῆς χωρὶς τὰ θεματικὰ φωνήεντα ο καὶ ε. Τέτοια ρήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) τὸ δύναμαι καὶ τὰ σύνθετα μὲ προθέσεις ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἴσταμαι (= στένομαι): παρίσταμαι (= παραστένομαι), ἀνθίσταμαι (= ἀντιστένομαι), ἀνίσταμαι (= σηκώνομαι), τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦνται συχνότερα στὸν γραπτὸ λόγο καὶ σπανιότερα στὸν προφορικό. Αὐτὰ ἔχουν ἀντὶ τῶν θεματικῶν φωνήεντων μπροστὰ ἀπὸ τὴν κατάληξη -μαι τὸ φωνῆν α στὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικό.

2. τὸ τίθεμαι καὶ συνηθέστατα τὰ σύνθετα μὲ προθέσεις: ἐκτίθεμαι, ἐπιτίθεμαι, μετατίθεμαι, ἀντιτίθεμαι μὲ τὸ φωνῆν ε μπροστὰ ἀπὸ τὴν κατάληξη -μαι.

Τὰ ρήματα ποὺ λήγουν σὲ -μαι κλίνονται στὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικὸ ὡς ἔξης.

Χρόνοι	‘Οριστικὴ	‘Υποτακτ.	Προσταχτικὴ	, Αἰταρ.	Μετοχὴ
Ἐρ. Πτω.	παρ-ίσταμαι,-σαι,-ται παρ-ιστάμεθα,-σθε,-νται	ὅπως	νὰ παρίστασαι ἄς παρίσταται		παρ-ιστάμενος, -μένη, -μενο
Πτω. Πτω.	παρ-ιστάμην,-σο,-το παρ-ιστάμεθα,-σθε,-ντο	ή όριστικὴ	νὰ παρίστασθε ἄς παρίστανται		
Ἐρ. Πτω.	τίθεμαι,-σαι,-ται τιθέμεθα,-σθε,-νται		νὰ τίθεσαι ἄς τιθεται		τιθέμενος, -μένη, -μενο
Πτω.	ἐπιθέμην,-σο,-το ἐπιθέμεθα,-σθε,-ντο		νὰ τίθεσθε ἄς τιθεται		

§ 373. Τὰ ρήματα, ποὺ εἶναι σύνθετα ἀπὸ τὸ (ἀρχ. ἵσταμαι), ἔχουν ἐνεργητικὰ τὰ σύνθετα συνιστῶ - συνίσταμαι, ἐγκαθιστῶ - ἐγκαθίσταμαι, παριστῶ καὶ παριστάρω - παρίσταμαι Ἀντὶ τοῦ ἴσταμαι εὔχρηστο εἶναι τὸ στέκομαι.

Τὸ τίθεμαι καὶ τὰ σύνθετα ἀπ' αὐτὸ ἔχουν ἐνεργητικὸ τὸ θέτω : συνθέτω - συντίθεμαι, παραθέτω - παρατίθεμαι, ἐκθέτω - ἐκτίθεμαι κλπ. Ἀντὶ δὲ τοῦ τίθεμαι εἶναι εὔχρηστο καὶ τὸ θέτομαι.

§ 374. Ὁ ἀόριστος τῶν ρημάτων, ποὺ εἶναι σύνθετα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο ἴσταμαι, καθὼς καὶ τοῦ στέκομαι εἶναι :

ἐστάθη - στάθηκα μὲν μέση διάθεσι καὶ ἐστίθην - στήθηκα μὲ παθητικὴ διάθεσι : παραστάθηκα, ἐγκαταστάθηκα : ἐστίθη καὶ στήθηκε ὁ ἀνδριάντας τοῦ Καραϊσκάκη. Τὸ συστήθηκα (μὲν ἐνεστῶτα ἐνεργητ. συσταίνω καὶ παθητ. συσταίνομαι) εἶναι μέσης καὶ παθητ. διαθέσεως : συστήθηκα μόνος (μέσον). Συστήθηκα ἀπὸ τὸν Κώστα στὸν *Ἀγγελο (παθητ.).

Τυπάρχει ἀκόμη καὶ σύνθετος ἀόρ. β' ἀν-έστην (Χριστὸς ἀνέστη) καὶ παρέστην, ὁ ὅποις κλίνεται ως ἀκολούθως : Ὁριστ. παρέστην παρέστης, παρέστη, παρέστημεν, παρέστητε, παρέστησαν. Υποταχτ. παραστῶ, παραστῆς, παραστῆ, παραστοῦμε, παραστῆτε, παραστοῦν. Προσταχ. νὰ παραστῆς, ἀς παραστῆ, νὰ παραστῆτε, ἀς παραστοῦν. Απαρ. παραστῆ.

§ 375. Τοῦ τίθεμαι, ποὺ ἔχει θέμα θε-, ὁ ἀόρ. κάμνει (ἐ-θε-θην) ἐτέθην (§ 62,9), ὁ ὅποις κλίνεται, ὅπως ὁ παθητικὸς ἀόρ. τῶν φωνη-εντολήκτων βαρυτόνων ρημάτων.

Σημείωσις : 1. Οἱ παρατατικὸς παριστάμην καὶ ἐτιθέμην ἔχουν τὶς καταλήξεις τοῦ μέσου παρατατικοῦ τῆς ἀρχ. γλώσσας -μην, -σο, -το, -μεθα, -σθε, -ντο.

Σημείωσις : 2. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ρήματα, ποὺ εἶναι σύνθετα ἀπὸ τὸ ἴσταμαι καὶ τίθεμαι, εἶναι εὔχρηστοι καὶ μερικοὶ τύποι ἀπὸ τὰ ρήματα κεῖ-μαι καὶ κάθημαι (=κάθομαι) : προκειται καὶ ἐπρόκειτο ως ἀπεβάσωπα, ὁ παρακαθήμερος, ὁ προκαθήμενος.

2. Συμφωνόληκτα ρήματα

§ 376. Τὰ συμφωνόληκτα (§ 310) μὲν χαρακτῆρα σύμφωνο διαιροῦνται (§ 312) σὲ ἀφωνόληκτα καὶ ὑγρόληκτα καὶ εἶναι ὅλα βαρύτονα.

A. Ἀφωνόληκτα

§ 377. Ἀφωνόληκτα ρήματα λέγονται, ὅσα ἔχουν χαρακτῆρα ἀφωνοῦ: πλέκ-ω, βλέπ-ω, γράφ-ω πείθ-ω διαιροῦνται δὲ α) σὲ οὐρανικά, ποὺ ἔχουν, χαρακτῆρα ἄφωνο οὐρανικὸν κ, γ, χ: πλέκω, ἀρ-μέγω, βῆχ-ω β) σὲ χειλικά μὲν χαρακτῆρα χειλικὸν π, β, φ: βλέπω τρίρω, γρά-φω καὶ γ) σὲ δδοντικά μὲν χαρακτῆρα δδοντικὸν τ, δ, θ: θέτ-ω πείθ-ω

Τὰ ἀφωνόληκτα ρήματα σχηματίζουν τοὺς ρηματικοὺς τύπους μὲ τὶς καταλήξεις τῶν βαρυτόνων φωνηεντολήκτων ρημάτων.

α) Οὐρανικά

§ 378. Οἱ ἐνεστώς πολλῶν οὐρανικῶν ρημάτων σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ρηματικὸν θέμα μὲ τὴν προσθήκη σ' αὐτὸ τῶν καταλήξεων -ω (ἐνεργ. φωνή) καὶ -ομαί (παθητ. φωνή): πλέκω, ἀροίγ-ω, λήγ-ω, βῆχ-ω, βρέχ-ω, τρέχ-ω, στέργ-ω κ.ἄ.

Τὰ περισσότερα ὄμως ἔχουν τὸ ἐνεστωτικὸν θέμα μὲ ἀλλαγμένο τὸν οὐρανικὸν χαρακτῆρα σὲ σσ (ττ) ή ζ. Τὸ ρηματικὸν θέμα αὐτῶν βρίσκεται ἀπὸ ἄλλες συγγενεῖς λέξεις ἐτυμολογικῶς (§ 306).

	Ἐνεστώς	ἐνεστ. θέμ.
(πτυχή) ¹	ρημ. θ. πτυχ-	(ἀνα)πτύσσω
(διαταγ-ή)	» ταγ-	(δια)τάσσω
		καὶ διατάξω
(πρᾶγ-μα)	» πραγ-	εἰσπράττω
(φυλακ-ή)	» φυλακ-	(ἐπι)φυλάσσομαι
(αἴνιγ-μα)	» αίνιγ-	(ὑπ)αινίσσομαι
(κήρυξ-ας)	» κηρυξ-	(δια)κηρύσσω
(μαλακ-ός)	» μαλακ-	μαλάσσω καὶ μαλάξω
(ταραχ-ή)	» ταραχ-	ταράσσω καὶ ταράξω
(σφαγ-ή)	» σφαγ-	σφάζω
χάρακ-ας)	» χαρακ-	χαράζω
σφρόγιγ-μα)	» σφρογιγ-	σφρογίζω

§ 379. Απὸ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα σχηματίζεται καὶ ὁ παρατατικὸς τῆς ἐνεργητ. καὶ παθητ. φωνῆς μὲ τὶς καταλήξεις τῶν βαρυτόνων φωνηντολήκτων ρημάτων : βρέχω - ἔβρεχα, βρέχομαι - βρεχόμονν.

Λίγα οὐρανικὰ χωρὶς νὰ ἀλλάζουν τὸν ρηματικὸ χαρακτῆρα πάρονταν ἔνα πρόσθετο ν στὸν ἐνεστῶτα μπροστὰ ἀπὸ τὴν κατάληξι. Σ' αὐτὰ ὁ χαρακτῆρας καὶ γ τρέπεται σὲ χ :

ρημ. θ.	διώκ-	διώχνω, -ομαι
»	δεικ-	δείχνω, -ομαι
»	φικ-	φίχνω, -ομαι
»	ἀρπάγ-	ἀρπάχνω, -ομαι

§ 380. Ὁ ἀόριστος τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τῶν οὐρανικῶν λήγει σὲ -ξα, διότι ὁ οὐρανικὸς χαρακτῆρας τοῦ ρηματικοῦ θέματος ἐνώθηκε μὲ τὸ σ τῆς καταλήξεως -σα σὲ ξ καὶ ἔχει τὶς καταλήξεις τοῦ ἀορίστου τῶν φωνηντολήκτων βαρυτόνων ρημάτων.

βήχω	θ. βήχ-	ἔβρηξα	ταράξω	θ. ταραχ-	ἐτάραξα
πνίγω	θ. πνιγ-	ἔπνιξα	χαράξω	θ. χαρακ-	χάραξα
πλέκω	θ. πλεκ-	ἔπλεξα	σφυρίζω	θ. σφυριγ-	σφύριξα
διατάσσω	θ. ταγ-	διέταξα	στάζω	θ. σταγ-	ἐσταξα
(δια)κηρύσσω	θ. κηρυκ-	(δια)κήρυξα	δείχνω	θ. δεικ-	ἐδειξα
			φίχνω	θ. φικ-	ἐφίξα

"Ωστε, ἐναὶ οὕτω λήγῃ στὸν ἐνεργ. ἐνεστῶτα σὲ -σσω η-ζω (ἢ σὲ -χνω), σχηματίζει ὅμως τὸν ἀόριστο σὲ ξα, τὰ οὕτω εἶναι οὐρανικό, τὸ δὲ θέμα τοῦ βρίσκεται ἀπὸ ἄλλες λέξεις (§ 306 καὶ 363)

β') Χειλικά

§ 381. Ὁ ἐνεστῶτας πολλῶν χειλικῶν ρημάτων σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ρηματικὸ θέμα μὲ τὴν προσθήκη σ' αὐτὸ τῶν καταλήξεων -ω καὶ -ομαι : βλέπω, δρέπω, τρέπω, ντρέπω-ομαι, ἀμείβω-ομαι, τρίβω, θλίβ-ομαι, γράφω, γράφω-ομαι, στρέφω κ.λ.π.

Πολλὰ ὅμως ἔχουν στὸν ἐνεστῶτα θέμα, ποὺ λήγει σὲ πτη φτω τὸ ρηματικὸ θέμα αὐτῶν βρίσκεται ἀπὸ ἄλλες συγγενεῖς λέξεις:

		Ἐνεστῶτας	Ἐνεστῶτα. θέμα
(καλύβ-η)	ρημ. θέμα	καλνβ-	(ἀνα)καλύπτω
(φιτ-η)	»	φιτ-	(ἀπο)φοίτω
(ἀφ-η)	»	ἀφ-	συνάπτω
(ἀστραφ-η)	»	ἀστραφ-	ἀστραφτω

Σημείωσις : Ἡ προσθήκη τοῦ τ μπροστά ἀπὸ τὴν κατάληξι, σ' ὅσα ρήματα λήγουν σὲ -πτω, ἡ φτω, ἔγινε στὴν ἀρχαία γλῶσσα καὶ σ' αὐτὴ ὁ χειλικὸς χαρακτῆρας β καὶ φ ἐτράπη σὲ π.

§ 382. Πολλὰ ἀπὸ τὰ χειλικὰ ρήματα σχηματίζουν τὸν ἐνεστῶτα τρέποντας τὸν χειλικὸς χαρακτῆρα π καὶ φ σὲ β, χωρὶς πρόσθετο σύμφωνο τ : ἀνάβω (θ. αφ-), κόβω (θ. κοπ-), ράβω (θ. ραφ-), κρύβω (θ. κυνφ-) κ.ἄ.

'Απὸ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα σχηματίζεται καὶ ὁ παρατατικὸς τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς μὲ τὶς καταλήξεις τῶν βαρυτόνων φωνηγεντολήκτων ρημάτων: γράφω - ἔγραφα, καλύπτομαι - καλυπτόμουν.

§ 383. Ὁ ἀόριστος τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τῶν χειλικῶν ρημάτων λήγει σὲ -ψφ, διότι ὁ χειλικὸς χαρακτῆρας τοῦ ρηματικοῦ θέματος ἐνώθηκε μὲ τὸ σ [τῆς καταλήξεως -σα σὲ ψ, καὶ ἔχει τὶς καταλήξεις τοῦ ἀορίστου τῶν φωνηγεντολήκτων βαρυτόνων ρημάτων.

τρέπω	ἔτρεψα	ἀνακαλύπτω	ἀνακαλύψα	ἀνάβω	ἄναψα
τρίβω	ἔτριψα	ἀστροάρτω	ἀστροψε	προκόβω	πρόκοψα
γράφω	ἔγραψα	σκύβω	ἔσκυψα		

"Ωστε, ἂν ἔνα ρῆμα λήγῃ στὸν ἐνεστῶτα σὲ -πτω ἡ -φτω καὶ σχηματίζῃ τὸν ἀόριστο σὲ -ψφ, τὸ ρῆμα αὐτὸ εἶναι χειλικό.

§ 384. Σὲ -ψφ σχηματίζουν τὸν ἀόριστο καὶ πολλὰ φωνηγεντολήκτα στὸν ἐνεστῶτα βαρύτονα σὲ -εύω (§ 322,γ) : δουλεύω (προφ. δουλέβω) δούλεψα, κονδεύω (πρ. κονδέβω) κούρεψα:: ἀλλὰ ἐκπαιδεύω-ἐκπαίδευσα, φορεύω - ἐφόρευσα, στὰ ὄποια ἡ δίφθογγος προφέρεται ώς εψφ.

3. Ὁδοντικὰ

§ 385. Ὁ ἐνεστῶτας πολλῶν ὡδοντικῶν ρημάτων σχηματίζεται μὲ τὴν προσθήκη τῶν καταλήξεων -ω καὶ -ομαι στὸ ρηματικὸ θέμα: πείθω - πείθομαι, πλάθω, θέτω κ.ἄ.

§ 386. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ὡδοντικὰ μὲ χαρακτῆρα τοῦ ρηματικοῦ θέματος τ ἡ θ ἔχουν ἐνεστωτικὸ θέμα σὲ -σα καὶ ὅσα ἔχουν ρημ. χαρακτῆρα δ, ἔχουν ἐνεστωτικὸ θέμα σὲ ζ: (πνευτ-ός) θεμ. ρημ. πνευτ-ἐνεστῶς πνεύσσω-, (πλάθω) ρημ. θ. πλάθ- ἐνεστῶς διαπλάσσω, (ἐλπίδα) ρημ. θέματις ἐλπιδ- ἐνεστῶς ἐλπίζω, (συγκομιδή) ρημ. θ. κομιδ-ἐνεστη. συγκομίζω.

§ 387. Ἀπὸ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα σχηματίζεται καὶ ὁ παρατατικὸς τῆς ἐνεργ. καὶ παθητικῆς φωνῆς μὲ τὶς καταλήξεις τῶν βαρυτόνων φωνηγεντολήκτων ρημάτων: σχίζω - ἐσχίζα, στολίζομαι - στολιζόμουν.

§ 388. Ο ἀόριστος τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τῶν ὀδοντικῶν ρημάτων λήγει σὲ -σα, διότι ὁ ὀδοντικὸς χαρακτήρας ἔχει ἀποβληθῆ πρὸ τοῦ σ τῆς καταλήξεως -σα καὶ ἔχει τὶς καταλήξεις τοῦ ἀօρίστου τῶν φωνηεντολήκτων βαρυτόνων ρημάτων.

σπεύδ-ω θ. σπευδ- ἔσπευσα ξεχειμάζω θ. χειμαδ- ἀόρ. ξεχείμασα
πλάσσω θ. πλαθ- ἔπλασα φροντίζω θ. φροντίδ- » φρόντισα
σχίζω θ. σχίδ- ἔσχισα πείθω θ. πείθ- » ἔπεισα

§ 389 "Ωστε, ἂν ἔνα ρῆμα λήγῃ στὸν ἐνεργητικὸν ἐνεστῶτα σὲ -σσω ἢ -ζω, σχηματίζῃ ὅμως τὸν ἀόριστο σὲ -σα, τὸ ρῆμα αὐτὸν εἰναι ὀδοντικὸν καὶ τὸ ρηματικὸν θέμα βρίσκεται σ' ἄλλες συγγενεῖς λέξεις.

Σημείωσις. Τὰ εἰς -ίζω ρήματα γράφονται μὲν ι, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δανείζω, ἀθροίζω, ἀντικρύζω, δακρύζω, συγκύζω.

Παθητικὸς ἀόριστος καὶ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου τῶν ἀφωνολήκτων ρημάτων

§ 390. Α'—Τῶν οὐρανικῶν (μὲν ἐνεργ. ἀόριστο σὲ -ξα) ὁ παθητικὸς ἀόριστος λήγει σὲ -χτηκα (ἢ -χθην) καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου σὲ -γμένος : λ.χ. πλέκω (θ. πλεκ-) ἔπλεξα - πλέχτηκα - πλεγμένος, χαράσσω (θ. χαρακ-) χάραξα - χαράχτηκα - χαραγμένος, ἀρπάζω (θ. ἀρπαγ-) ἀρπαξα - ἀρπάχτηκα - ἀρπαγμένος κ.ἄ.

Β'—Τῶν χειλικῶν (μὲν ἐνεργ. ἀόρ. σὲ -ψα) ὁ παθητικὸς ἀόριστος λήγει σὲ -φτηκα (ἢ -φθην) καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου σὲ -μηνός : τρίβ-ω, - ἔτριψα - τριφτηκα - τριμένος, γράψω - ἔγραψα γράφτηκα - γραμμένος, ράψω - ἔρραψα - ράφτηκα - ραμμένος κ.λ.π.

Γ'—Τῶν ὀδοντικῶν (μὲν ἐνεργ. ἀόρ. σὲ -σα) ὁ παθητικὸς ἀόριστος λήγει σὲ -στηκα (ἢ σθην-) καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου σὲ -σμένος : πλάθω - ἔπλασα - πλάσθηκα - πλασμένος, σφραγίζω (θ. σφραγιδ-) - ἔσφραγισα - σφραγίστηκα - σφραγισμένος, χτίζω - ἔχτισα - χτίστηκα - χτισμένος.

Σημείωσις : Στὸν παθ. ἀόρ. ὁ χειλικὸς χαρακτῆρας π, β ἔγινε φ, ὁ οὐρανικὸς η, γ, ἔγινε χ καὶ ὁ ὀδοντικὸς σ. Τὸ θ τῆς καταλήξεως σὲ πολλοὺς παθητικοὺς ἀօρίστους ἔγινε τ : χαράχτηκα, γράφτηκα, δροσίστηκα.

Οἱ ἄλλοι τύποι τῶν ἀφωνολήκτων ρημάτων

§ 391. Οἱ ἄλλοι τύποι τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς τῶν ἀφωνολήκτων ρημάτων σχηματίζονται τῶν μὲν ἀπλῶν χρόνων μὲ τὶς καταλήξεις τῶν ἀντιστοίχων χρόνων τῶν φωνηεντολήκτων

ρημάτων, τῶν δὲ συνθέτων μὲ τὰ ἴδια μόρια, τὰ ἴδια βοηθητικὰ ρήματα καὶ τοὺς ἀντίστοιχους τύπους τῶν φωνηεντολήκτων ρημάτων κλπ.

Προσταχτ. ἐνεστ. ἐνεργ. φωνῆς γράφε - γράφετε καὶ γράφτε.

Προσταχτ. ἀορ. ἐνεργ. φωνῆς γράψε - γράψετε καὶ γράψτε. Ἀπ. γράψει.

Προσταχτ. ἀορ. μέσης φωνῆς γράψου - γράψτητε. Ἀπαρ. γράψτῃ.

Μετοχ. παθ. παρακειμ. γραμμένος, σφραγισμένος, ταραγμένος κ.λ.π.

Παρατατ. ἔγραφα - γραφόμουν.

Μέλλ. θὰ σφραγίζω - θὰ σφραγίσω, θὰ πειράζωμαι - θὰ πειραχτῶ.

Παρακ. ἔχω πείσει - ἔχω πεισθῆ. Ὑπερσ. είχα πεισθῆ. Συντελ. Μέλ.

θὰ ἔχω φροντίσει κλπ.

Αόριστοι δεύτεροι

§ 392. Ἐνεργητικὸς ἀόριστος β'

Μερικὰ ρήματα ἀφωνόληκτα σχηματίζουν τὸν ἐνεργ. ἀόριστο στὴν ὄριστικὴ χωρὶς τὸ χρονικὸ χαρακτῆρα σ. Ὁ ἀσιγμος αὐτὸς ἀόριστος λέγεται ἀόριστος β' καὶ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ρηματικὸ θέμα μὲ τὶς καταλήξεις τοῦ ἐνεργ. παρατατικοῦ στὴν ὄριστικὴ καὶ τοῦ ἐνεστῶτος στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις : ρημ. θέμ. (μαθ-) ὄριστ. ἔμαθ-a, Ὑποτ. γιανὰ μάθω. Προστ. μάθε - μάθετε. Ἀπαρ. μάθει. Μετοχ. ὁ μαθώρ. ρημ. θέμ. (καμ-) ἔκαμα, Ὑπ. γιανὰ κάμω. Προστ. κάμε - κάμετε. Ἀπαρ. κάμει.

§ 393. Ὁ Παθητικὸς ἀόριστος β' ἔχει τὶς καταλήξεις τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου χωρὶς τὸ θ: (ē)κόπ-ηκα. (ē)γρά-φηκα. Ὑποτ. νὰ κοπῶ, γραφῶ. Προστ. νὰ κοπῆς καὶ κόφου - κοπῆτε, γράφουν - γραφῆτε. Ἀπαρ. κοπῆ, γραφῆ.

§ 394 Συνηθέστερα ρήματα μὲ ἀορίστους β' εἰναι τὰ ἔξης :

τρώγω - ἔφαγα (ἀπὸ ἄλλο θ.)	λαβάίνω - ἔλαβα
φεύγω - ἔφυγα	παθάίνω - ἔπαθα
πεθαίνω - πέθανα	βάφομαι - (ē)βάφηκα
ἔρχομαι - ἤλθα (ἤλθα ἀπὸ ἄλλο θ.)	βρέχομαι - (ē)βράχηκα
λέγω - εἶπα (ἀπὸ ἄλλο θ.)	πνίγομαι - (ē)πνίγηκα
βλέπω - εἶδα ὑπ. ἰδῶ Ἀπ. ἰδει	κόβομαι - (ē)κόπηκα
(ἀπὸ ἄλλο θ.)	γράφομαι - γράφηκα

B. 'Υγρόληκτα καὶ Ἐνρινόληκτα

§ 395. Υγρόληκτα ἡ ἐνρινόληκτα ρήματα εἶναι, ὅσα ἔχουν χαρακτῆρα τοῦ ρηματικοῦ θέματος λὴ ρ, μὴ ν : θέλ-ω, μέν-ω, τρέμ-ω.

§ 396. Αὐτὰ διαιροῦνται σὲ δύο τάξεις.

1. τὰ ύγρόληκτα ἡ ἐνρινόληκτα μὲν χαρακτῆρα ύγρο ἡ ἔνρινο μόνον στὸ ἐνεστωτικὸ θέμα.

2. τὰ ύγρόληκτα ἡ ἐνρινόληκτα μὲν χαρακτῆρα ύγρο ἡ ἔνρινο στὸ ἐνεστωτικὸ καὶ ἀστριστικὸ θέμα.

§ 397. A.— 'Υγρόληκτα ἡ ἐνρινόληκτα μόνον στὸν ἐνεστῶτα εἶναι.

1. τὸ θέλω καὶ ὅσα λήγουν σὲ -αίνω ἢ -άνω, στὰ ὅποια τὸ -αιν (-αν) εἶναι πρόσφυμα, ποὺ προστέθηκε μεταξὺ τοῦ ρηματικοῦ θέματος καὶ τῆς καταλήξεως -ω στὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικό : ἀρρωστ-άιν-ω βλαστ-άινω, αὐξ-άν-ω καὶ αὐξ-αίρ-ω, (κατα) λαβ-αίρ-ω, μαθ-αίν-ω, παθ-αίν-ω.

Αὐτὰ σχηματίζουν τὸν ἀδριστὸ ἡ ἀπὸ ρηματικὸ θέματα φωνηντόληκτο ἡ ἀφωνόληκτο : αὐξάν-ω, αὔξη-σα, (θ. αὔξε-), βλαστάρω - βλάστησα (θ. βλαστε-), καταλαβαίνω - κατάλαβ-α (θ. καταλαβ-), μαθάίνω - ἔμαθα (θ. μαθ-), παθάίνω - ἔπαθ-α (θ. παθ-), θέλω - θέλησα (θ. θελε-).

Σημείωσις : Τὰ ρήματα, ποὺ στὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικὸ παίρουν ἔνα ν μπρὸς ἀπὸ τὴν κατάληξ-ω καὶ τὸ πρὸ τοῦ ν φωνῆσεν εἶναι χαρακτῆρας τοῦ ρηματικοῦ θέματος, εἶναι φωνηντόληκτα (§ 322, β) καθὼς καὶ ὅσα λήγουν σὲ -ώνω δέ-ν-ω, στή-ν-ω, ἀφή-ν-ω, χά-ν-ω, χύ-ν-ω, δργώ-ν-ω, κατορθώ-ν-ω κλ.π.

2. "Οσα ἀπαντοῦν μόνον στὸν ἐνεστῶτα καὶ παρατατικό : μέλλω (= σκοπεύω), μέλει (= μὲ μέλει), δρείλω, τρέμω, ηξεύρω κλπ.

§ 398. B.— 'Υγρόληκτα ἡ ἐνρινόληκτα στὸν ἐνεστῶτα, ἀδριστο καὶ τοὺς ἄλλους χρόνους εἶναι :

1. "Οσα λήγουν σὲ -λλω, ἐνῶ τὸ ρηματικὸ θέμα ἔχει ἔνα λ: ἀγγέλ-λω (ἄγγελ-ος), φάλλω (ψάλ-της).

2. "Οσα λήγουν στὸν ἐνεστῶτα σὲ -αίνω, -είνω, -είρω καὶ ἔχουν ρηματικὸ θέμα σὲ -αν, -εν, -ερ : φαίνομαι (ρ.θ. -φαν, φαν-δς), ὑφαίνω (ρ.θ. ὑφαν-, ὑφαντής), ἐκτείνω (ρ.θ. ἐκτεν-, ἐκτενής), σπείρω, (ρ.θ. σπερ-, σπέρμα).

3. "Οσα λήγουν σὲ -ίνω, -ίρω, -ύνω, -ύρω : κλίν-ω, κρίν-ω, οἰκτίζ-ω, πλύνω, σύρω.

4. Τὰ ρήματα μένω, φέρω, καὶ ὅσα μὲ χαρακτῆρα ὑγρὸς ἢ ἔνρινο σχηματίζουν τὸν ἐνεστῶτα μὲ προσθήκη ἐνὸς ν στὸ ρηματικὸ θέμα : γέρω-ν-ω, σπέρω-ν-ω, στέλνω, κάμη-ν-ω, φέρω-ν-ω, δέρω-ν-ω.

Ἐνεργητικὸς καὶ παθητικὸς ἀόριστος καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου

§ 399. 1. **Ἐνεργητικὸς ἀόριστος :** 'Ο ἐνεργητικὸς ἀόριστος τῶν ὑγρολήκτων ἢ ἔνρινολήκτων ρημάτων σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ρηματικὸ θέμα μὲ τὴν κατάληξι -α χωρὶς τὸν χρονικὸ χαρακτῆρα τοῦ ἀορίστου **σ(-σα)**. "Οσα ἔχουν θεματικὸ φωνῆν ε τρέπουν τὸ ε σὲ ει :

<i>Er.</i> οὐφαίνω	(θ. οὐφαν-τῆς)	ἀόρ.	οὐφαρα
» μαραίνω	(θ. ἀ-μάραν-τος)	»	ἐμάραρα
» ξηραίνω	(θ. ξηραν-σις)	»	ἐξηραρα
» ἀν-αγγέλλω	(θ. ἄγγελ-ος)	»	ἀνάγγειλα
» κρίνω	(θ. κριν-)	»	ἐκρινα
» στέλλω	(θ. στελ-)	»	ἐστειλα
» πλύνω	(θ. πλυν-)	»	ἐπλυνα
» μένω	(θ. μεν-)	»	ἐμεινα
» δέρω-ν-ω	(θ. δερ-)	»	ἐδειρα

κ.ἄ.

Σημείωσις : α) τὸ παίρων μὲ θέμα παρ- (ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπ-άιρω) ἔχει ἀόρ, ἐπῆρα, στὸν ὄποιον τὸ η εἶναι χρονικὴ αὔξησις τοῦ ἀρχ. ἐπ-ῆρα (αἴσω = στρώνω. ἀόρ. ἥρα).

β) τὸ φέρω ἔχει ἀόριστο ἔφερα.

§ 400. **Ο παθητικὸς ἀόριστος καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου** τῶν ὑγρολήκτων ἢ ἔνρινολήκτων ρημάτων σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ρηματικὸ θέμα μὲ προσθήκη σ' αὐτὸ τῶν καταλήξεων -θηκα καὶ -μένος· ὁ χαρακτῆρας τῶν ἐνρινολήκτων ρημάτων μπρὸς ἀπὸ τὸ μ τῆς καταλήξεως -μένος σ' ἄλλα ρήματα γάνεται, σ' ἄλλα γίνεται σ καὶ μπρὸς ἀπὸ τὸ θ σὲ μερικὰ ἀποβάλλεται.

<i>Er.</i> φέρομαι	ἀορ. φέρω-θηκα	Μετ. παρακ.	φερμέρος
» σύρομαι	» σύρω-θηκα	»	» συρμέρος
» ἀγγέλλομαι	» ἀγγέλ-θηκα	»	» (παρ)αγγελμέρος
» ξηραίρομαι	» ξηράθηκα	»	» ξηραμέρος
» θερμαίρομαι	» θερμάθηκα	»	» θερμασμέρος

§ 401. "Οσα ρήματα έχουν ρηματικὸ θέμα μονοσύλλαβο μὲ θεματικὸ φωνῆν ε, σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ ἀόριστο β' καθὼς καὶ τὴν μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου μὲ φωνῆν α μπρὸς ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα.

στέλλομαι	(θ. στελ-)	ἐστάλ-ην	σταλμένος
σπέρνομαι	(θ. σπερ-)	σπάσθηκα	σπασμένος
		η ἐσπάσ-ην	
δέρνομαι	(θ. δερ-)	δάρθηκα καὶ	
		ἐδάρ-ην	δαρμένος

§ 402. Τὰ ἐνρινόληγτα ρήματα **κλίνω, κρίνω, πλύνω** καὶ **ἐκτείνω** σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ τὴν μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἀπὸ τὸ ρηματικὸ θέμα, ἀφοῦ ἀποβληθῇ τὸ ν.

Ἐν. κλίνομαι.	παθ. ἀόρ. ἐκλί-θην καὶ	μετ. παθ. παρακ. κεκλι-μένο	
	κλίθηκα		(ἐπίπεδο)
» κρίνομαι	» » ἐκρί-θην	» » συγ-κεκριμένος	
	καὶ κρί-θηκα		
» πλύνομαι	» » πλύ-θηκα	» » πλυ-μένος	
» ἐκτείνομαι	» » ἐκτάθηκα	» » ἐκτεταμένος	
(θ. ἐκ-τεν-)			(χῶρος)

Σημείωσις: Τὸ ρῆμα προσβάλλομαι σχηματίζει τοὺς τύπους αὐτοὺς ἀπὸ θέμα φωνηνότητο : ἀόρ. (προσ)-βλή-θην καὶ προσ-βλή-θηκα, μετοχ. παθ. παρακ. προσβεβλη-μένος.

Αποθετικὰ ρήματα

§ 403. **Αποθετικὰ** ρήματα λέγονται, ὅσα ἀπαντοῦν μόνον στὴν ἐνεργητικὴ η μόνον στὴν παθητικὴ φωνή.

§ 404. 1. Τὰ συνηθέστερα ἐνεργητικὰ ἀποθετικὰ εἰναι τὰ ἀκόλουθα:

ἀκονυμπῶ, ἀξίζω, ἀρρωσταίνω, ἀστράφτω, βονοκώνω, βροντῶ, γεράζω, γονατίζω, δυστυχῶ, εὐτεχῶ, ἔχω, ζῶ, θαρρῶ, θέλω, ἰδρώνω, κυνώνω, λαχταῶ, μαλώνω, μεθῶ, μέρω, μποσῶ, ξενυχτῶ, πεθαίνω, πεινῶ, πέφτω, πίνω, πλαγιάζω, φέω, σκύβω, τρέμω, τρέχω, φεύγω, φταιῶ, χορταίνω, χορταριάζω.

§ 405. Άπ' αὐτὰ μερικὰ σχηματίζουν μετοχὴ παθητικοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἄλλα μετοχὴ παθητικοῦ παρακειμένου:

τρέμω	μετ.	παθ.	ἐνεστ.	τρεμάμενα (χέρια)
τρέχω	»	»	»	τρεχούμενο (νερό)
ἀρρωσταίνω	»	»	πρκ.	ἀρρωστημένος
βονδωκώνω	»	»	»	βονδωκωμένος
γεράζω	»	»	»	γερασμένος
γονατίζω	»	»	»	γονατισμένος
δυστυχῶ-εύτυχῶ	»	»	»	δυστυχισμένος-εύτυχισμένος
ἰδρώτω	»	»	»	ἰδρωμένος
κρυώνω	»	»	»	κρυωμένος
μαλώνω	»	»	»	μαλωμένος
μεθῶ	»	»	»	μεθυσμένος
ξερυχτῶ	»	»	»	ξερυχτισμένος
πεθαίνω	»	»	»	πεθαμένος
πέφτω	»	»	»	πεσμένος
πλαγιάζω	»	»	»	πλαγιασμένος
σκύβω	»	»	»	σκυμμένος
χορτάνω	»	»	»	χορτασμένος
χορταριάζω	»	»	»	χορταριασμένος.

§ 406. Άπο τὰ ἐνεργητικὰ ἀποθετικὰ φήματα ὅλα εἶναι μεταβατικὰ ἔχω ὑγεία, θέλω κάτι, πίνω νερό, ἀκοντίσω τὸ ξύλο καὶ ἄλλα ἀμετάβατα: μένω κάποι, φεύγω ἀπὸ κάποι, πέφτω στὸν δρόμο. Μερικὰ εἶναι οὐδετέρας διαθέσεως εύτυχῶ, καλοπερῶ, γεράζω καὶ πολὺ λίγα ἔχουν παθητικὴ διάθεσι: πάσχω ἀπὸ κάτι, πεθαίνω ἀπὸ κούρασι.

§ 407. 2. Τὰ συνηθέστερα παθητικὰ ἀποθετικὰ εἶναι: ἀγωνίζομαι, αἰσθάνομαι, ἀκροάζομαι, ἀμένομαι, ἀποκρίνομαι, ἀποτροπιάζομαι, ἀροῦμαι, ἀσπάζομαι, ἀσχολοῦμαι, γίνομαι, δέχομαι, διανοῦμαι, εἰρωτεύομαι, ἐμπιστεύομαι, ἐμπορεύομαι, ἐντρέπομαι, ἐργάζομαι, ἔρχομαι, εὔχομαι, ἵσχνοίζομαι, κοιμοῦμαι, μάχομαι, μεταχειρίζομαι, δρειρεύομαι, παραπονέμαι καὶ παραπονῦμαι, πορεύομαι, προφασίζομαι, σέβομαι, σκέπτομαι, σοβαρεύομαι, συλλογίζομαι, ὑπερηφανεύομαι, ὑπόσχομαι, φοβοῦμαι, χαίρομαι, χρειάζομαι.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ παθητικὰ ἀποθεματικὰ φήματα εἶναι ἐνεργητικῆς διαθέσεως καὶ εἶναι μεταβατικὰ: αἰσθάνομαι κούρασι,

δέχομαι κάτι, σέβομαι τὸν πλησίον μου, ὑπόσχομαι κάτι, εἰρωνεύομαι κάποιον, ἐντρέπομαι τοὺς συγγενεῖς μου κ.λ.π. Πολὺ δλγα εἶναι ἀμετάβατα : ἀγωνίζομαι, ἀσχολοῦμαι σὲ κάτι, ὑπερηφανεύομαι γιὰ κάτι. Πολλὰ ἀποθετικὰ ρήματα παθητικὰ μὲ ἐνεργητικὴ ὅμως σημασία ἔχουν γιὰ παθητικὸ περίφρασι, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ρῆμα γίνομαι η είμαι καὶ κάποιο ἐπίθετο η οὐσιαστικὸ μὲ τὴν ἰδια σημασίαν:

ἔγὼ σέβομαι τὴν γνώμη σου — η γνώμη σου μοῦ εἶναι σεβαστή.

ἔγὼ περιποιοῦμαι τοὺς φίλους μου — οἱ φίλοι βρίσκουν περιποίησι ἀπὸ μένα. ἔγὼ δέχομαι τὸν φίλο - δ φίλος γίνεται δεκτὸς ἀπὸ μένα.

*Ανώμαλα ρήματα

§ 408. Τὰ ρήματα, ποὺ σχηματίζουν τὸν ἐνεστῶτα καὶ ἀόριστο ἀπὸ τὸ ρηματικὸ θέμα μὲ τὴν προσθήκη σ' αὐτὸ τῶν χρονικῶν καταλήξεων καὶ ποὺ οἱ τύποι τῶν διαφόρων χρόνων σχηματίζονται κανονικὰ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν φωνηντολήκτων, συμφωνολήκτων καὶ περισπωμένων ρημάτων χωρὶς καμιὰ ἰδιορρυθμία, λέγονται ὄμαλὰ ρήματα.

Τὰ ρήματα, ποὺ τὸ θέμα τοῦ ἀόριστου διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸ ἐνεστωτικὸ η στὴν κλίσι παρουσιάζουν ἰδιορρυθμίες, λέγονται ἀνώμαλα.

§ 409. Στὸν κατάλογο, ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀναγράφονται τὰ πιὸ συνηθισμένα ἀνώμαλα ρήματα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας*.

A

ἀκούω (θ. ἀκον-). προστ. ἀκον καὶ ἀκονγε, ἀδρ. ἀκονσα - ἀκονσε - ἀκούσει. Παθητ. ἀκούομαι καὶ ἀκούγομαι, ἀδρ. ἀκούστηκα - ἀκονστῆ, μετ. παθ. παρακ. ἀκονσμένος. Ρημ. παράγ. ἀκούσμα, ἀκονστός.

ἀμαρτάνω (θεμ. ἀμαρταν-, ἀμαρτε-) καὶ ἀμαρταίνω. προστ. ἀμάρτανε, ἀδρ. ἀμάρτησα, ἀμάρτησε, ἀμαρτήσει — μετ. παθ. παρακ.

* Στὸν κατάλογο αὐτὸν σημειώνονται οἱ ἀρχικοὶ τύποι τοῦ ρήματος, δηλ. ὁ ἐνεργ. ἐνεστῶς καὶ ἀόριστος, η προσταχτικὴ καὶ τὸ ἀπαρέμφ. τοῦ ἀόριστου, ὁ παθητ. ἐνεστῶς καὶ ἀόριστος, η προσταχτικὴ καὶ τὸ ἀπαρέμφ. τοῦ παθητ. ἀδρ. καὶ η μετοχὴ τοῦ παθητ. παρακειμένου. "Οταν οἱ πύποι αὐτοὶ εἶναι γνωστοί, εὔκολα σχηματίζονται οἱ τύποι τῶν ἄλλων χρόνων, διότι ὁ μὲν παρατατικὸς καὶ μέλλων διαφεύγεις σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἐνεστῶτος (γράφω - ἔγραφα - θὰ γράφω), οἱ δὲ ἄλλοι χρόνοι ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἀδρ. (ἔγραψα - θὰ γράψω - ἔχω γράψει, γράψτηκα - θὰ γραφῶ, ἔχω γραφῆ κ.λ.π.).

ἀμαρτημένος. Ρημ. παράγ. ἀμαρτία, ἀμάρτημα, ἀμαρτωλός, ἀναμάρτητος.

ἀναγινώσκω (θ. ἀναγίνωσκ-, ἀναγνω-). προστ. ἀναγίνωσκε, ἀδρ. ἀνέγνωσα, ἀνάγνωσε, ἀναγνώσει. Παθ. ἀναγινώσκομαι, ἀδρ. ἀναγνώστηκα - ἀναγνωστῆ, μετ. παθ. παρακ. ἀναγνωσμένος. Ρημ. παράγ. ἀναγνώστης, ἀνάγνωσμα.

ἀνέχομαι (θ. ἀνεχ-). ἀδρ. ἡνέχθην καὶ ἀνέχθηκα - ἀνεχθῆ. Ρημ. παράγ. ἀνοχή, ἀνεκτός.

ἀξίζω (θ. ἀξιζ-). παρατ. ἀξιζα· οἱ τύποι ἀξίζει καὶ ἀξίζει χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς ἀπόδοσωποι: ἀξίζει νὰ ταξιδέψῃς μὲ δεροπλάνο.

ἀρέσω: ἀδρ. ἄρεσα, ἀρέσει. Παθ. δὲν ἔχει. Ρημ. παράγ. ἀρεστός (ενάρεστος, δυσάρεστος).

ἀρκῶ (θ. ἀρκε-). ἀδρ. ἀρκέστηκα. Ρημ. παράγ. ἀρκετός.

ἀνέξανω καὶ αδέξαντο (θ. ανέξ- καὶ ανέξε-). ἀδρ. ανέξησα - ανέξησει. Παθ. ανέξανομαι καὶ ανέξανομαι, ἀδρ. ανέξηθηκα, προστ. ανέξήσου - ανέξηθῆτε, ἀπαρ. ανέξηθῆ, μετ. παθ. πρκ. ανέξημένος. Ρημ. παράγ. ανέξησις

ἀφήνω (θ. ἀφηγ-, ἀφε-). ἀδρ. ἀφησα (ἢ ἀφῆκα), ἀπαρμφ. ἀφήσει. παθ. ἀφήγομαι, ἀδρ. ἀφέθηκα, προστ. ἀφέσου - ἀφεθῆτε, ἀπαρμφ. ἀφεθῆ, μετ. παθ. παρακ. ἀφειμένος. Παράγ. ἀφεσις.

B

βάζω (ρ.θ. βαλ. μὲ τροπὴ στὸ ἐνεστ. θέμα τοῦ λ. σὲ ζ: ἀπὸ τὸ ἀρχ-βάλλω). προστ. βάζε· ἀδρ. ἔβαλα, προστ. βάλε, ἀπρφ. βάλειν παθ. ἀδρ. βάλθηκα, προστ. βαλθῆτε, ἀπρφ. βαλθῆ, μετ. παθ. πρκ. βαλμένος, Ρημ. παράγ. βάλσιμο, βαλτός.

βαίνω (ρ.θ. βατ-, βη-) πάντοτε σύνθετο ἀνεβαίνω - κατεβαίνω (τὸ ε στὸν ἐνεστ. ἀπὸ τὸν ἀδρ. ἀνέβηκα) καὶ δια-βαίνω ἀδρ. ἀνέ-βηκα, κατέβηκα, διάβηκα· προστ. ἀνέβα - κατέβα, ἀπρφ. ἀνεβῆ - κατεβῆ - διαβῆ· μόνον μετ. παθ. πρκ. ἀνεβασμένος (κατε-). Παράγ. βάσις, (ἀνά-κατά-, διά-, σύμ-), ἡ διάβα, βῆμα, διαβάτης, ἀναβάθμα, ἀναβατήρας, κ.λ.π.

Σημείωσις: μὲ τὴν πρόθεσι σὸν οἱ τύποι συμβαίνει, συνέβαινε, θὰ συμβαίνη, θὰ συμβῇ, συνέβῃ, ἔχει συμβῇ εἶναι ἀπόδοσωποι

βάλλω (ρ.θ. βάλ-, βη-). Ἀπαντᾶ πάντοτε σύνθετο: ἀνα-βάλλω (δια - κατα- παρα- προσ- ἀμφι- ἐκ- συμ-), ἀδρ. ἔβαλα, ἀπρφ. βάλει. παθ. ἀνα-βάλλομαι (προσ-, δια - κ.λ.π.), ἀδρ. ἀνεβλήθην καὶ ἀναβλή-

Θηκα. ἀπρφ. ἀναβληθῆ, μετ. παθ. πρκ. κατα-βεβλημένος (*προσ-*). Ρημ. παράγ. βολή καὶ σύνθετα μὲ τὶς ἔδιες προθέσεις: ἀναβολή, βλῆμα, (*πρό-βλημα*), σύμβολο, ὑποβολέας.

Βαρύνω (*ρ.θ. βαρυν-*) καὶ βαραίνω (*ἐν. θ. βαραιν-*): ἀόρ. ἐβάρυνα, ἀπαρέμφ. βαρύνει παράγ. ἐπιβάρυνσις.

Βγάζω (*θ.ρ. βγαλ-* μὲ τροπὴ στὸ ἐν. θ. τοῦ λ. σὲ ζ· βλέπε βάζω, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐκβάλλω), ἀόρ. ἐβγαλα, ἀπρφ. βγάλει, μετ. παθ. πρκ. βγαλμένος. Παράγ. βγάλσιμο, βγαλτός.

Βγαίνω (*ἐν. θ. βγαιν-*): ἀόρ. (*ρ.θ. βγη-*) βγῆ-κα, προστ. ἐβγα βγέ καὶ βγές, βγῆτε, ἀπρφ. βγῆ (*ἔγινε ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐκβαίνω*).

Βλέπω (*ἐν. θ. βλεπ-*): μέλ. θὰ ἰδῶ καὶ θὰ δῶ, ἀόρ. εἰδα (*θ. εἰδ-*, *ἰδ*), ὑποτ. ἰδῶ, προστ. ἰδὲ - ἰδὲς καὶ δές, ἀπρφ. ἰδεῖ. Παθ. βλέπομαι, ἀόρ. εἰδώθηκα, ἀπρμφ. ἰδοθῆ: Σύνθετο: παραβλέπω, ἀόρ. παρέβλεψα καπ. Παράγ. βλέμμα, παρά-βλεψις.

Βρίσκω καὶ ενδίσκω (*ἐν. θ. βρίσκ-, ενδίσκ-*): ἀόρ. βρῆ-κα καὶ ηδρα (*θ.ρ. βρε-* καὶ ενδ-), προστ. βρές - βρῆτε, ἀπρφ. βρεῖ. Παθ. βρίσκομαι - ενδίσκομαι, ἀόρ. βρέθηκα, ἀπρφ. βρεθῆ. Παράγ. ἐφ-ενδρε-σις, ενδρημα, ἐφ-ενδέτης, ενδρετήριο κ.λ.π.

Σημείωσις: ἀντὶ θὰ βρῇ καὶ νὰ βρῶ χρησιμοποιοῦνται οἱ τύποι θᾶβρω, ῥᾶβρω, ποὺ προηλθαν μὲ κρᾶσι ἀπὸ τοὺς τύπους θὰ ενδρω - νὰ ενδρω..

Γ

γδέρνω (*ἐν. θ. γδερν-* ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐκδέρω μὲ προσθήκη τοῦ ν μπροστὰ ἀπὸ τὸ -ω, ὄπως περ-ν-ῶ, παίρ-ν-ω), ἀόρ. ἐγδαρα (ἀόρ. θ. γδαρ- μὲ τροπὴ σὲ α τοῦ φωνέντος ε ἀπὸ τὸ ρ.θ. γδερ-), ἀπρφ. γδάρετ - γδέρνομαι, ἀόρ. γδάρθηκα, ἀπρμφ. γδαρθῆ, μετ. παθ. παρκκ. γδαρ- μένος. Παράγ. γδάρσιμο, γδαρτός.

γέρνω (*ἐν. θ. γερν. - ρ.θ. γνρ-*): ἀόρ. ἐγνρα, ἀπρφ. γύρει - μετ. παθ. πρκ. μόνον γνρμένος. Παράγ. γνρτός, τὸ γέρμα τοῦ ηλιον.

γίνομαι (*θ. γιν-, γεν-*): ἀόρ. ἐγνα, ἀπρφ. γίνει, μετ. παθ. πρκ. γνωμένος. Ἀπὸ τὸν ἀρχ. ἀόρ. ἐγενόμην εὔχρηστοι εἶναι οἱ τύποι γέ- νοιτο (*εὔχτική*) = εἴθε νὰ γίνη, τὸ ἀπρμφ στὴν φράσι «τί μέλλει γενέ- σθαι» καὶ ή μετοχῇ γενόμενος -μένη, -μενο. Παράγ. γένος, γονέας, γόνος, γενέθλια.

Δ

δέρνω (*ρ.θ. δερ-* τὸ ἐν. θ. μὲ προσθήκη τοῦ ν δερν-). ἀόρ. ἔδειρα (*§ 399*), ἀπρμφ. δείρει - δέρνομαι, ἀόρ. ἔδάρην (*θ. δαρ.*), ἀπρμφ. δαρῆ, μετογ. παθ. πρκ. δαρμένος μὲ τροπὴ τοῦ θεματ. φωνήεντος ε σὲ α (*§ 399*). Παράγ. δέρμα, δαρτὸς - ἄδαρτος.

δίδω καὶ **δίνω** (*θ. δι-, διδ-, δο-, δω-*). ἀόρ. ἔδωσε καὶ ἔδωκα, ἀπρφ. δώσει - δίδομαι καὶ δίνομαι, ἀόρ. (ἐ)δόθηκα, πρστ. δόσου - δοθῆτε ἀπρφ. δοθῆ, μετ. παθ. πρκ. δομένος καὶ δοσμένος. Παράγ. δόσις (*παράδοσις* - *μετάδοσις*), προδότης κ.ἄ.

Ε

ἔγειρω (*θ. ἔγερ-* *§ 399*) καὶ σύνθετο δι-εγείρω). ἀόρ. ἔγειρα, ἀπρμφ. ἔγείρει - ἔγείρομαι, ἀόρ. ἥγερθην, ἀπρμφ. ἔγερθη. Παράγ. ἔγερσις.

ἐκπλήσσω (*θ. ἐκπλήσσ-*, *ἐκπλαγ-*). ἀόρ. ἔξεπληξα, ἀπρμφ. ἐκπλήξει - ἐκπλήσσομαι, ἀόρ. ἔξεπλαγην, ἀπρμφ. ἐκπλαγῆ.

ἐκτελῶ (*θ. ἐκτελε-*), ἀόρ. ἔξετέλεσα καὶ ἔκτέλεσα, ἀπρμφ. ἐκτελέσει - ἐκτελοῦμαι, ἀόρ. ἔκτελέσθηκα, ἀπρμφ. ἐκτελεσθῆ.

ἔλκω καὶ **ἔλκυνω** (*θ. ἔλκ-* καὶ *ἔλκν-*). ἀόρ. εῦλκνσα, ἀπρμφ. ἔλκνσει - ἔλκνομαι καὶ ἔλκνομαι, ἀόρ. ἔλκνστηκα, ἀπρμφ. ἔλκνσθη, μετ. παθ. πρκ. καθ-ελκνσμένος. Παράγ. ἔλξις.

ἔπομαι = ἀκολούθω. εὔχρηστοι οἱ τύποι : ἔπεται, ὁ ἔπόμενος, τὰ παρεπόμενα στὴν γραμματική.

εύρισκω βλέπε βρίσκω.

ἔρχομαι (*θ. ἔρχ-*, *ἔλθ-*, *ἔρθ-*). ἀόρ. ἤλθα - ἤρθα, ἀπρμφ. ἔλθει - ἔρθει, προστ. ἔλα - ἔλλατε.

ἔχω σύνθ. κατ-έχω, ἀόρ. κατέσχεσα, ἀπρφ. κατάσχει - κατέχομαι, ἀόρ. κατασχέθηκα, ἀπαρφ. κατασχεθῆ, μετ. παθ. παρακ. κατασχεμένος. Παράγ. σχέσις.

Ζ

Ζῶ (*θ. ζη-*) ζῶ - ζῆς - ζῆ - ζοῦμε - ζῆτε - ζοῦν, παρατ. ζοῦσα, ἀόρ. ζεῖησα, ἀπρμφ. ζήσει. Παράγ. ζωή, ζῶο καὶ ἡ ζήση κατὰ τὸ ἡ βρύση. τὸ ἐπιφώνημα ζήτω = νὰ ζήσῃ εἶναι γ' ἐν. προσ. τῆς προστ. τοῦ ἀρχαίου ζῶ :

H

Ἡξεύρω καὶ ξέφω παρατ. ἡξενδρα καὶ ἡξερα.

Θ

θέλω (*θ. θελ-* θελε-)· ἀόρ. θέλησα, ἀπρμφ. θελήσει.

θέτω (*θ. θε-* θετ-, τιθε-, τε-)· ἀόρ. ἔθεσα, ἀπρμφ. θέσει—θέτομαι καὶ τίθεμαι, ἀόρ. ἀτέθην, ἀπρφ. τεθῆ, μετ. παθ. πρκ. (*ἐκ*)τεθειμένος. (*ἐκτεθειμένος*) § 339.

I

(*ἴσταμαι = στέκομαι* ἀρχαῖος τύπος θ. στ-, στα-)· εὔχρηστο τὸ σύνθετο παρ-*ισταμαι* (§ 372)· ἀόρ. παρέστην, ἀπρμφ. παραστῆ· ἐπίσης εὔχρηστοι οἱ τύποι τοῦ ἀορίστου ἐστάθην καὶ στάθηκα, ἀπρμφ. σταθῆ. Στὴν ἐνεργ. φωνὴ ἀπαντοῦν τὰ σύνθετα φέματα ἀπὸ τὸ -*ιστῶ*: καθιστῶ, ἐγκαθιστῶ, συνιστῶ, καὶ τὸ παριστάνω· ἀόρ. κατ-έστησα, ἐγκατέστησα, συνέστησα - σύστησα, ἀπρμφ. (κατα-, ἐγκατα-, συν-, παρα-) στήσει, — ἐγκαθίσταμαι - ἐγκατεστάθην καὶ ἐγκαταστάθηκα ἐγκατασταθῆ, συνίσταμαι (συνίσταται), συσταίνομαι, ἀόρ. συνεστήθην καὶ συστήθηκα - συστηθῆ καὶ συσταθῆ, παριστάνομαι καὶ παρεστάνομαι, ἀόρ. παρεστάθην καὶ παραστάθηκα, παρασταθῆ, μετ. παθ. πρκ. ἐγκαταστημένος, συστημένος (βλέπε τὸ στήρω).

K

κάθομαι καὶ κάθημαι (*θ. καθ-*, καθη-)· μετ. ἐνεστ. καθήμενος, ἀόρ. ἀπὸ τὸ καθίζω - ἐκάθισα, ἀπρμφ. καθίσει, μετοχ. παθ. πρκ. καθιμένος.

καίω (*θ. και-*, καν-)· ἀόρ. ἔκαψα (§ 371), ἀπρφ. κάψει - καίομαι καὶ καί(γ)ομαι, ἀόρ. (*ἐ*)κάηκα, ἀπρμφ. καῆ, μετοχ. παθ. πρκ. καμμένος. Παράγ. καψίς, καντός, κάμμα, ἡ κάψα, ἡ καύτρα κ.ἄ.

καλῶ (*θ. καλε-*, κλη-)· ἀόρ. (*ἐ*)κάλεσα, ἀπρμφ. καλέσει-καλοῦμαι ἀόρ. ἐκλήθην, ἀπρμφ. κληθῆ, μετ. παθ. πρκ. (*προσ*)κεκλημένος. Παράγ. κλῆσις, κλητήρας καὶ προσκαλεσμένος (§ 367) κλπ.

κάμνω καὶ κάνω (*θ. κάμν-*, κάμ-)· ἀόρ. ἔκαμα, ἀπρμφ. κάμει, μετ. παθ. πρκ. καμμώμενος.

κερδίζω (*θ. κερδιζ-*, κερδε-)· ἀόρ. (*ἐ*)κέρδισα, ἀπρμφ. κερδίσει

- κερδίζομαι, ἀδρ. κερδήθηκα, ἀπρμφ. κερδηθῆ, μετγ. παθ. πρκ. κερδι-
σμένος.

κλαίω (θ. κλαί-, κλαν-), ἀδρ. ἔκλαψα, ἀπρμφ. κλάψει - κλάψι(γ)ομαι,
ἀδρ. κλάψτηκα, ἀπρμφ. κλαψτῆ, μετγ. παθ. πρκ. κλαψμένος (βλέπε
καιω). Παράγ. κλάψμα, κλάψιμο.

κλείω καὶ **κλείνω** (θ. κλει-, κλείν-). ἀδρ. ἔκλεισα, ἀπρμφ.
κλείσει - κλείομαι καὶ κλείνομαι, ἀδρ. κλείσθηκα καὶ κλείστηκα, ἀπρμφ.
κλείσθῆ, μετγ. παθ. πρκ. κλείσμένος. Παράγ. κλείσιμο, κλείστος.

κρούω (θ. κρουν-) ἀδρ. ἔκρουσα, ἀπρμφ. κρούσει - κρούομαι,
ἀδρ. κρούστηκα, ἀπρμφ. κρουστῆ, μετγ. παθ. πρκ. κρουσμένος. Παράγ.
κρούσιμο, κροῦσμα, κρουστός.

Λ

λαμβάνω καὶ **λαβαίνω** (θ. λαβ-) ἀδρ. ἔλαβα, ἀπρμφ. λάβει.
παράγ. λαβῆ (παραλαβῆ), λῆψις (ὑπόληψις, σύλληψις, ἀντί-
ληψις).

λαχαίνω (θ. λαχ-). ἀδρ. ἔλαχα, ἀπρμφ. λάχει. Παράγ. λαχεῖο,
λαχνός.

λέγω καὶ **λέω** (θ. λεγ- εἰπ-), λές, λέει, λέμε, λέτε, λένε. (§ 369)
ἀδρ. εἴπα, ὑποτ. εἰπῶ (πῶ), ἀπρμφ. εἰπεῖ (πεῖ), προστ. πές - λέγομαι,
ἀδρ. εἰπώθηκα καὶ ἐλέγθην, ἀπρμφ. εἰπωθῆ, μετγ. παθ. πρκ.
εἰπωμένος. Παράγ. λόγος (διάλογος - πρόλογος), λέξις.

Σημείωσις. Τὰ σύνθετα ἐκλέγω καὶ διαλέγω σχηματίζουν τὸν ἐνεργ. καὶ
παθ. ἀδρ. ἀπὸ θέμα λεγ-: ἐξέλεξα, διάλεξα (διαλεγ-), ἀδρ. διαλέχτηκα, ἐκλέχτη-
κα καὶ ἀδρ. β. ἐξελέγην.

Μ

μαθαίνω (θ. μαθ-), ἀδρ. ἔμαθα, ἀπρμφ. μάθει — μαθάνομαι. ἀδρ.-
μαθεύτηκα, ἀπρμφ. μαθευτῆ, μετγ. παθ. πρκ. μαθημένος, Παράγ. μαθη-
τῆς μάθημα, μάθησις, ἀμάθητος.

μεθῶ (θ. μεθα- καὶ μεθύ- ἀπὸ τὸ ἀρχ. μεθύ-σκω), ἀδρ. ἐμέθυσα,
ἀπρμφ. μεθύσει, μετγ. παθ. πρκ. μεθυσμένος.

μέλει (θ. μέλ-), πρτ. ἔμελε, ἀπρόσωπο.

μέλλει (= πρόκειται), πρτ. ἔμελλε.

μπαίνω (ἀπὸ τὸ ἐμβαίνω = μπαίνω. θ. μπαΐν-, μπα-) ἀδρ.
μπῆκα, ἀπρμφ. μπῆ, προστ. ἔμπα καὶ μπές, μετγ. παθ. πρκ. μπασμένος.

N

νέμω (*διανέμω θ. νεμ-, νεμε-*)· ἀόρ. διένειμα, ἀπρμφ. διανείμει - παθ. ἀόρ. διανεμήθη. Παράγ. διανομέας, νομή, διανομή.

νοιάζει ἀπρόσωπο. Παθ. νοιάζομαι, ἀόρ. νοιάστηκα, ἀπρμφ. νοιαστῇ. Παράγ. ξένοιαστος, ξενοιαστιά.

E

ξέρω βλέπε *ἡξενόρω*.

O

δμορφύνω καὶ **δμορφαίνω**· ἀόρ. ὡμόρφυντα, ἀπρμφ. δμορφύνει.

P

πάσχω (*θ. πασχ-, παθ-*)· ἀόρ. ἔπαθα, ἀπρμφ. πάθει. Παράγ. πάθος, πάθημα, πάθησις. Στὸν ἐνεστ. καὶ παρατ. ἀπαντᾶ καὶ τὸ παθαίνω. Τὸ παθ. παθαίνομαι (=κυριεύομαι ἐπὸ κάποιο πάθος).

πείθω - πείθομαι· τοῦ ρήματος αὐτοῦ εὔχρηστος εἶναι ὁ τύπος τοῦ παθ. παρακ. μὲν ἀναδιπλασιασμὸς : πε-πεισμένος.

πετῶ (*θ. πετα-, πεταγ-*)· ἀόρ. ἐπέταξα, ἀπρμφ. πετάξει, μετ. παθ. πρκ. πεταμένος καὶ πεταγμένος. Παράγ. πέταμα καὶ πέταγμα.

πέφτω (*πέφτ-, πέσ-* ἀπὸ τὸ ἄρχ. πίπτω τὸ ε τοῦ ἐνεστ. ἀπὸ τὸν ἀδρίστο ἐπεσα)· ἀόρ. ἐπεσα, ἀπρμφ. πέσει, μετ. παθ. πρκ. πεσμένος. Παράγ. πέσιμο, πτῶσις, πτῶμα.

πηγαίνω καὶ **πάω** (*θ. πηγαν-, παγ-* ἀπὸ τὸ (ὑ)πάγ-ω)· πάω - πᾶς, πάει - πᾶμε - πᾶτε - πᾶν· ἀόρ. πηγα, ἀπρμφ. πάει, μετ. παθ. πρκ. πηγαμένος.

πίνω (*θ. πι-*)· ἀόρ. ἥπια προστ. πιὲ καὶ πιές, ἀπρμφ. πιεῖ - πίνομαι, ἀόρ. πιώθηκα, ἀπρμφ. πιωθῆ, μτχ. παθ. πρκ. πιωμένος (ἀπὸ θέμα πιω-). Παράγ. ποτὸς καὶ πιωτό.

πλέω (*θ. πλε-, πλεν-*)· ἀόρ. ἐπλευσα, ἀπρμφ. πλεύσει.

πνέω (*θ. πνε-, πνευ-*)· ἀόρ. ἐπνευσα, ἀπρμφ. πνεύσει.

P

ρέω (*θ. ρε-, ρεν-*)· ἀόρ. ἐρρευσε, ἀπρμφ. ρεύσει. Παράγ. ρεῦμα, ροή, κατάρρονς.

(ρωννύω - ἀναρρωνύω). εὔχρηστος ὁ ἀόρ. ἀνέρρωσα, ἀπρμφ. ἀναρρώσει. Παράγ. ἀνάρρωσις, ἀναρρωτήριο, ἄδεια ἀναρρωτική.

Σ

σβήνω (θ. σβῆν-, σβη-). ἀόρ. ἔσβησα, ἀπρμφ. σβήσει - σβήνομαι, ἀόρ. σβήστηκα, ἀπρμφ. σβῆστῃ, μτχ. παθ. πρκ. σβησμένος (μὲ τροπὴ τοῦ ν σε σ). Παράγ. σβήσιμο.

σέβομαι (θ. σεβ-, σεβασ-). ἀόρ. σεβάστηκα, ἀπρμφ. - σεβαστῇ. Παράγ. σεβασμός, τὰ σεβάσματα (= τὰ σέβη).

στέκω καὶ στέκομαι (θ. στεκ-, στα-). ἀόρ. στάθηκα, ἀπρμφ. σταθῇ, μτχ. ἐνεστ. στεκούμενος.

στέλλω καὶ στέλνω (θ. στελ-, σταλ-). ἀόρ. ἔστειλα, ἀπρμφ. στείλει - στέλλομαι καὶ στέλνομαι, ἀόρ. ἐτάλην, ἀπρμφ. σταλῇ, μτχ. παθ. πρκ. σταλμένος.

στήνω (θ. στη-). παθ. ἀόρ. στήθηκα, ἀπρμφ. στηθῇ.

στρέψω (θ. στρεψ- στραφ-). ἀόρ. ἔστρεψα, ἀπρμφ. στρέψει - στρέψομαι, ἀόρ. (κατα)στράφηκα, ἀπρμφ. (κατα)στραφῇ, μτχ. παθ. πρκ. κατ-ἐστραμμένος καὶ καταστραμμένος (σύνθετο μὲ τὰς Ἱπροθέσεις κατα-, ἐπι-, ἀνα-, συν-, κ.λ.π.) Παράγ. στρεψή, στρέψιμο.

σύρω καὶ σέρνω (θ. συρ-, σερν-). ἀόρ. ἔσυρα, ἀπρμφ. σύρει - σύρομαι καὶ σέρνομαι, ἀόρ. σύρθηκα, ἀπρμφ. συρθῇ, μτχ. παθ. πρκ. συρμένος. Παράγ. σύρμα, συρμός, συρτός, σύρσιμο κ.λ.π.

συγχέω (θ. συγχε-, συγχν-). καὶ συγχέω, ἀόρ. σύγχυσα, ἀπρμφ. συγχέσει - συγχέζομαι, ἀόρ. συγχύστηκα, ἀπρμφ. συγχυστῇ, μτχ. παθ. πρκ. συγχυσμένος καὶ συγκεχυμένος (τὰ ἔχω συγκεχυμένα τὰ γεγονότα). Παράγ. σύγχυσις.

Τ

τραβῶ (θ. τραβα- τραβηγ-). ἀόρ. (ἐ)τράβηξα, ἀπρμφ. τραβήξει - τραβιέμαι, ἀόρ. τραβήχτηκα, ἀπρμφ. τραβήχτῃ, μτχ. παθ. πρκ. τραβηγμένος. Παράγ. τράβηγμα, τραβηγτός.

τρέπω (θ. τρέπ-, τρατ-). ἀόρ. ἔτρεψα, ἀπρμφ. τρέψει - τρέπομαι, ἀόρ. ἐτράπτηρ καὶ τράπτηκα, μτχ. παθ. πρκ. ὁ (ἐ)πιτετρατμένος.

τρέψω (θ. θρεψ-, τρεψ-, τραψ-). ἀόρ. ἔθρεψα, ἀπρμφ. θρέψει

- τρέφομαι, ἀόρ. ἐτράφη, ἀπρμφ. τραφῆ, μτχ. παθ. πρκ. θρεμμένος. Παράγ. τροφή, θρεφτάρι, οίκο-τροφεῖο.

τρώγω (θ. τρωγ-, φαγ- φαγω-). ἀόρ. ἔφαγα, ὑποτ. νὰ φάγω καὶ νὰ φάω, νὰ φᾶς, νὰ φάη, - φᾶμε - φᾶτε - φᾶν(ε). ἀπρμφ. φάει - τρώγομαι, ἀόρ. φαγώθηκα, ἀπρμφ. φαγωθῆ, μτχ. παθ. πρκ. φαγωμένος. Παράγ. φάγωμα, φαγητό, τὸ φατ.

τυχαίνω (θ. τυχαῖν-, τυχ-). ἀόρ. ἔτυχα, ἀπρμφ. τύχει - πετυχαίνομαι (ἀπὸ τὸ ἐπιτυγχάνομαι). Τὸ γ' ἐνικὸ πρόσ. τοῦ ἐνεστ. τυχαίνει ἀπαντᾶ καὶ ὡς ἀπρόσωπο.

Υ

ὑπόσχομαι (θ. ὑποσχ-, ὑποσχε-). ἀόρ. ὑποσχέθηκα, ἀπρμφ. ὑποσχεθῆ, μτχ. παθ. πρκ. ὑποσχημένος. Παράγ. ὑπόσχεσις.

Φ

φεύγω (θ. φευγ-, φυγ-), προστ. φεῦγε καὶ φεῦγα, ἀόρ. ἔφυγα, ἀπρμφ. φύγει, προστ. φύγε. Παράγ. φυγῆ.

φταίω καὶ φταί(γ)ω (θ. φται-), φταῖς, φταίει κλπ.: ἀόρ. ἔφταξα, ἀπρμφ. φταῖει. Παράγ. φταίχτης, φταίξιμο, πταῖσμα (ἀπὸ θέμα πται- τοῦ πταίω).

φυλά(γ)ω (θ. φυλακ-), ἀόρ. ἔφυλαξα, ἀπρμφ. φυλάξει - φυλάγομαι, ἀόρ. φυλάχτηκα, ἀπρμφ. φυλαχτῆ, μτχ. παθ. πρκ. φυλαγμένος. Παράγ. φύλακας, φύλαξις (προφύλαξις), φύλαγμα.

Χ

(χρῶμαι) καταχρῶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται κ.λ.π. (θ. χρα-), ἀόρ. καταχράστηκα, ἀπρμφ. καταχρασθῆ. Παράγ. καταχραστής, κατάχρησις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

"Ακλιτα μέρη τοῦ λόγου

§ 410. Οι λέξεις, ποὺ ἀπαντοῦν στὸν λόγο μὲ τὴν ἵδια πάντοτε μορφὴ λέγονται ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου. "Ακλιτες λέξεις εἶναι α) τὰ ἐπιρρήματα. β) οἱ προθέσεις γ) οἱ σύνδεσμοι καὶ δ) τὰ ἐπιφωνήματα.

α) Ἐ πιρρή ματα

§ 411. Ἐπιρρήματα λέγονται οἱ ἄκλιτες λέξεις, οἱ ὅποιες προσδιορίζουν συνήθως ρήματα ή κάποτε ἐπίθετα, οὐσιαστικὰ καὶ ἐπιφρήματα καὶ φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσὸν κ.λ.π. Αὐτὰ εἶναι

1. **Τοπικά**, ὅσα φανερώνουν τόπο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησι ποὺ; λ. γ. ἐδῶ, ἐκεῖ, κάποι, αὐτοῦ, παντοῦ, ἀλλοῦ, πονθερά, ἐπάνω, κάτω, ἔξω, μέσα, γύρω (τριγύρω), μακριά, ἀντίκρων, - ἀπέναντι, δεξιά, ἀριστερά, κοντά, δίπλα, χαμηλά, ψηλά, πέρα, δῶθε, κεῖθε, ἐμπρός - μπρός, πίσω, σιμά, καταγῆς, καταμεσῆς, μεσουρανῆς, μισοστρατῆς κλπ.

Σημείωσις : 1. Σὲ πολλὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα ἀκολουθοῦν οἱ προθέσεις ἀπὸ η σὲ (εἰς) μὲ αἰτιατικὴ τοῦ ἀρθροῦ καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ: γύρω ἀπ' τὸν κῆπο, ἀντίκρων ἀπ' τὸν μῆλο, μέσα στὴν αὐλή, κοντά στὸ ρέμμα κ.ἄ.

Σημείωσις : 2. Τὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα, ὅταν φανερώνουν κίνησι ἀπὸ κάποιο μέρος, ἔχουν μπροστά τους τὴν πρόθεσι ἀπὸ: ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ, ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ πέρα, ἀπὸ μακριά, ἀπὸ χαμηλά κ.λ.π. "Οταν φανερώνουν κίνησι πρὸς κάποιο μέρος ἔχουν μπροστά τους τὴν πρόθεσι πρὸς μὲ τὸ ἀρθρο τὰ η τὴν πρόθεσι γιὰ χωρὶς ἀρθρον: πρὸς τὰ πάνω, πρὸς τὰ πέρα, πρὸς τὰ μπρός, πρὸς τὰ πίσω, πρὸς τὰ μέσα, γιὰ κάτω, γιὰ πέρα, γιὰ κεῖ κ.λ.π.

2. **Χρονικά**, ὅσα φανερώνουν χρόνο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησι πότε; λ.χ. τώρα, ἀμέσως, σήμερα, χτές, αὔριο, μεθαύριο, ἀκόμη - ἀκόμα, πωρᾶ, ἐπειτα, ὑστερα, ἐφέτος, πέρηστι, ἐψὲς - ψές, πάλι, ἄλλοτε, τότε, ποτέ, οὐδέποτε, διαρκῶς, συνεχῶς, ἐνωρίς, πάντοτε, συχνά, ποτὲ κ.ἄ.

3. **Τροπικά**, ὅσα φανερώνουν τρόπο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησι

πῶς; ἔτσι, κάπως, καθώς, ὅπως (*ὅπωσδίποτε*), ἀλλιῶς, δυστυχῶς, εὐτυχῶς, ίσως, ἀκριβῶς (*μεσημέρι*), λιανικῶς, χορδοκιῶς, εὐχαρίστως, λεπτομερῶς, ποὺ τελειώνουν σὲ -ως. Ἐλλα τελειώνουν σὲ -α (ἀπὸ τὸ οὐδ. πληθ. τῶν ἐπιθέτων): ἀσχημα, καλά, ἀποεπα, λαμπρά, χωριστά κ.λ.π. Τροπικὰ ἐπιφρήματα εἶναι καὶ τὰ ἀντάμα, ἐπίτηδες, Ἐλληνιστί, Γαλλιστί κ.ἄ.

4. Ποσοτικά, ὅσα φανερώνουν ποσὸν καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐφωτησι πόσο; τόσο, κάμποσο, ὅσο, πολύ, λίγο, ὅσοδίποτε, ἀοκετά κ.ἄ.

5. Βεβαιωτικά, ὅσα χρησιμοποιοῦνται, γιανὰ ἐπιβεβαιώσουμε ἡ νὰ ἀρνηθοῦμε κάτι: βέβαια, ναί, μάλιστα, καθόλου, πολύγματι, πιθανόν, ὄλωσιδιόλου, δῆθεν, τάχα κ.ἄ.

β) Προθέσεις

§ 412. Οἱ προθέσεις εἶναι ἀκλιτες λέξεις, παὺ χρησιμοποιοῦνται στὸν λόγο ἐμπρὸς ἀπὸ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου ἢ συνθέτονται μ' αὐτὰ σὲ μιὰ λέξι καὶ φανερώνουν διάφορες σχέσεις. Ἔρχομαι ἀπὸ τὸν κῆποθα ἐπιστρέψω μετὰ πέντε μῆνες. Εἰς τὸ κτῆμα μον ἔχω πολλὰ δέντρα. Ἀγτὶ τοῦ Γιώργου θὰ ἔσθη ὁ Πέτρος. Κατὰ τὸν Μάϊο ἀνεβαίνοντα τὰ κοπάδια στὰ βουνά. Πρὸς τὸ χωράφι πηγαίνει ὁ δρόμος. Ἀναφέρομαι στὸν προϊστάμενο. Ἀποφεύγομε τοὺς κινδύνους.

Οἱ προθέσεις εἶναι τριῶν εἰδῶν: 1) κύριες. 2) καταχρηστικὲς καὶ 3) ἀχώριστες.

§ 413. Κύριες προθέσεις εἶναι ὅσες ἀπαντοῦν στὸν λόγο καὶ μόνες ἐμπρὸς ἀπὸ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου ἢ καὶ σὲ σύνθεσι μὲ ἄλλη λέξι. Κύριες προθέσεις εἶναι οἱ ἀντί, ἀπό, διά, εἰς, κατά, μετά, πρό, καὶ πρός: αἴροι θὰ φύγω ἀντὶ σήμερα — ἀντιστέκομαι, ἀπὸ τὸ χωριὸ ἔρχομαι — ἀπομεσήμερο, διὰ τοῦτο - διάφορος, εἰς τὸν κῆπο ἀνθίζοντα πολλὰ λονκούδια - εἰσπράττω, κατὰ τὴν συνήθειά μον ἔνταρ πορτ - κατασκευάζω, μετὰ δόν μέρες θὰ γνωίσω - μετανοῶ, πρὸ τοῦ Πάσχα θὰ δώσω ἔξετάσεις - προφητεύω, πρὸς τὸ χωριὸ - προσθέτω.

Σημείωσις: 'Η πρόθεσις εἰς ἀπαντᾶ καὶ ὡς σὲ πρὸ συμφώνου : σὲ μέρα χάμισε ὁ θεῖος τὸ βιβλίο : ως σ' μὲ ἔκθλιψι τοῦ ε πρὸ φωνηντος : σ' ἐνά μῆρα θὲ γνωίσω· μπρὸς ἀπὸ τὸ ἀρθρο τῆς γενικῆς καὶ αἰτιατικῆς ἐνώνεται μ' αὐτὸς: στῆς θείας μον θὰ φάω αἴροι· στὰ σύννεφα.

§ 414. Ο κύριες προθέσεις ἀντί, ἀπό, διά, κατὰ καὶ μετά, ὅταν εἶναι σύνθετες (ώς α' συνθετικὸν) μ' ἀλλη λέξι, ποὺ ἀργίζει ἀπὸ φωνῆς

παθινίουν ἔκθλιψι : ἀνταποδίδω - ἀνθυπολοχαγὸς (γιὰ τὸ θ ἀντὶ τ βλέπε § 36, 9), ἀπέστειλα - ἀφοπλίζω, κατορθώω - καθικετεύω, μετεξιταστέος - μεθαδρίο, διεικολύω.

Ἡ πρόθεσις ἀπὸ ἀπαντᾶ μὲ ἔκθλιψι καὶ ὅταν βρίσκεται μπρὸς ἀπὸ λέξι, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆγεν ἡ ἀπὸ δίφθογγο, καθὼς καὶ μπρὸς ἀπὸ τὰ ἄφθον, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τ : ἀπ' ἐδῶ, ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἀπ' αὐτοῦ, ἀπ' τὸ χωριό.

§ 415. **Καταχρηστικὲς** προθέσεις εἶναι, ὅσες γρηγοριμοποιοῦνται πάντοτε χωριστὰ καὶ δὲν βρίσκονται σύνθετες μ' ἄλλες λέξεις.

Τέτοιες εἶναι οἱ ἀκόλουθες.

'Ερατίον, ἐνώπιον, ἔως, μά, μεταξύ, μέχρι, χωρίς, πλήν, ἐκτὸς (ἐκτός), ἐξόν, χάρι(ν), γιὰ (διά), μέ, σέ, δίχως, ως (ἔως).

§ 416. "Ολες οἱ καταχρηστικὲς προθέσεις, ποὺ τελειώνουν σὲ φωνῆγεν, παθινίουν ἔκθλιψι μπρὸς ἀπὸ λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆγεν ἡ δίφθογγο : μ' αὐτόρ, σ' ἐσέρα κ.λ.π.

§ 417. **Ἀχώριστες** εἶναι οἱ προθέσεις, οἱ ὅποιες εἶναι κύριες προθέσεις στὴν ἀρχαία γλῶσσα, ἀλλὰ στὴν νεοελληνικὴ βρίσκονται πάντοτε σὲ σύνθεσι μ' ἄλλες λέξεις. Εἶναι δὲ αὐτὲς οἱ ἀκόλουθες : ἀμφί (ἀμφιβάλλω, ἀμφισβήτω), ἀνά (ἀναφέρω - ἀνάβασις), παρὰ (παραγγέλλω), περὶ (περιούσιος - περιβάλλω), ἐπὶ (ἐπιστρέφω), ὑπὸ (ὑπότασσω), ὑπὲρ (ὑπεροχῶ), ἐκ ἢ ἐξ (ἐκθέτω - ἐκτιμῶ, ἐξάδελφος - ἐξέχω), ἐν (ἐντόπιος - ἐνθερμός) καὶ σὺν (συμπράττω, συνδέομαι).

Σημείωσις : Ἡ ὑπὸ καὶ σὺν ἀπαντοῦν ἐμπρὸς ἀπὸ ἄλλες λέξεις, ὅπως οἱ κύριες προθέσεις σὲ φράσεις, ποὺ ἐκληρονόμησε ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἡ τὴν γλῶσσα τοῦ Εὐαγγελίου : ἐν τούτοις, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὄρους, οἱ σὺν αὐτῷ.

§ 418. Ἀπὸ τὶς ἀχώριστες προθέσεις ἡ ἀμφί, περὶ καὶ πρὸ δὲν παθινίουν ἔκθλιψι : Ἀμφιάλη - Ἀρφιάρως,, περίοδος - περίοικος, πρόοδος - προηγοῦμαι. "Ολες οἱ ἄλλες, ὅσες τελειώνουν σὲ φωνῆγεν, παθινίουν ἔκθλιψι, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξις ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆγεν : ἀνενλάβεια, πάροδος, ἐπαυγία, ἀλλὰ ἐπίορκος.

§ 419. Γιὰ τὶς μεταβολὲς τοῦ ν τῶν προθέσεων ἐν καὶ σὺν στὶς σύνθετες λέξεις μπρὸς ἀπὸ τὰ ἄφωνα βλέπε (§ 60).

γ) Σύνδεσμοι

§ 420. Σύνδεσμοι λέγονται οἱ ἀκλίτες λέξεις, ποὺ γρηγορεύουν γιανὰ συνδέουν τὶς λέξεις ἢ προτάσεις μεταξύ τούς: ὁ Παῦλος καὶ ἡ Ἐλένη εἶναι ἀδέλφια. Χτὲς δὲν πῆγα στὸ σχολεῖο, γιατὶ ἥμουν ἀρωστος.

§ 421. Οἱ σύνδεσμοι κατὰ τὴν σημασίαν εἰναι.

1. Συμπλεκτικοί: καί, οὕτε, μήτε, οὐδέ, μηδὲ.

2. Διαζευκτικοί: ἢ, εἴτε - εἴτε.

3. Ἀντιθετικοί: μὲν - δέ, ἀλλά, μότον, ὅμως, ἀν καί, καίτοι, ἐνῷ, ἀλλιῶς, εἰδεμή, μολονότι, ἐντούτοις, ώς τόσο, εἰδάλλως, ὅχι μότον - ἀλλά καί, μολαταῦτα, μά.

4. Συμπερασματικοί: ὥστε, λοιπόν, ἀρα, ἐπομένως, δθερ.

5. Διασαφητικοί: δηλαδή, ἦτοι, ἥγουν, τοντέστι.

6. Εἰδικοί: δτι, πώς, πού.

7. Χρονικοί: ὅταν, δεύτερος, ἀφοῦ, ἀφότου, ἐνόσω, ἐφόσον, ἄμα, μόδις, μέχρις ὅτου, ἔως ὅτου, πολύ, ὅποτε, πολὺν τά, προτοῦν τά, ὥσπον, ὥσπον τά.

8. Αἰτιολογικοί: ἐπειδή, διότι, ἀφοῦ, γιατί, τί, πού.

9. Τελικοί: τά, γιατά.

10. Ὑποθετικοί: ἂν, ἔάρ, σάν.

11. Διστακτικοί: μή, μήπως.

δ) Ἐπιφωνή ματα

§ 422. Ἐπιφωνήματα λέγονται οἱ ἀκόλουθες λέξεις, ποὺ φανερώνουν κάποιο ψυχικό πάθος, δηλ. ξέσπασμα γκρᾶς, λύπης, ἐνθουσιασμοῦ, θυμοῦ κ.λ.π.

Ἐπιφωνήματα είναι οἱ ἀκόλουθες λέξεις:

1. Α! ὥ! πωπώ!, ὅταν ἐκφράζεται θυμοσμός.

2. Χά - χά - χά!, ὅταν γελοῦμε.

2. Εῦγε! ζήτω! μποάβο!, ὅταν ἐπιδοκιμάζουμε κάποιον ἢ κάτι.

4. Αχ! ὥχ! ἀλ! ἀλίμονο(r)!, ὅταν ἐκφράζεται πόνος ἢ ψυχική στενοχώρια.

5. Ούφ! "Οταν ἐκφράζεται ἀηδία.

6. Εἴθε! μακάρι! ἀμποτε!, ὅταν ἐκφράζεται εὐγή.

7. "Ε!, ὅταν καλούμε κάποιον ἢ ὅταν γίνεται παρατήρησις.

Σημείωσις: Ὅπαρχουν καὶ μόρια, ποὺ γρηγοριοποιοῦνται σὲ διάφορες περιπτώσεις: νά, θά, ας, μά, δά, δυσ-, ἀραγε, ἀ στερητικό, καὶ τὸ ἐπιτακτικὸ ζα: ζά-πλουτος.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ορισμός

§ 423. Οἱ λέξεις τολμᾶ - τολμηρός, χορεύω - χορευτής, στρατιὰ - στρατιώτης - στρατιωτικὸς ἔχουν σχηματισθῆ (παράγονται) ἀπὸ τὸ θέμα τῶν λέξεων τόλμη, χορ-ός, στρατ-ός, μὲ προσθήκη σ' αὐτὸ διαφόρων καταλήξεων.

'Ο σχηματισμὸς λέξεων ἀπὸ τὸ θέμα μιᾶς ἄλλης λέξεως μὲ προσθήκη καταλήξεων λέγεται παραγωγὴ. Οἱ χρησιμοποιούμενες καταλήξεις στὴν παραγωγὴ λέξεων λέγονται παραγωγικές καταλήξεις.

§ 424. 1. Ἡ λέξις, ποὺ δὲν παράγεται ἀπὸ τὸ θέμα ἄλλης λέξεως, ἀλλὰ σχηματίζεται ἀπὸ κάποιο ἀρχικὸ θέμα (ἀπὸ ρίζα) μὲ προσθήκη σ' αὐτὸ μόνον καταλήξεων λέγεται ἀρχικὴ ἢ ριζικὴ λέξις : γράφω, πόλις, ὅπλο, δίκη, φίλος κ.ἄ.

2. Ἡ λέξις, ποὺ παράγεται ἀπὸ μιὰ ἄλλη λέξι μὲ προσθήκη στὸ θέμα αὐτῆς κάποιας παραγωγικῆς καταλήξεως, λέγεται παράγωγη λέξις : (φύσις) - φυσικός, (ὅπλο) - ὅπλις.

3. Ἡ λέξις, ποὺ ἀπὸ τὸ θέμα τῆς παράγεται ἡ παραγωγὴ λέξις λέγεται πρωτότυπη ἢ λέξις λ.χ. χορδὸς εἶναι πρωτότυπη ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴ λέξι χορεύω, ἡ φύσις εἶναι πρωτότυπη ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴ φυσικός.

§ 425. Λέξις, ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ δύο ἄλλες λέξεις πρωτότυπες ἢ παραγωγες μὲ ἐνωσι τῶν θεμάτων τῶν λέγεται σύνθετη λέξις : (πεζός - δρόμος) πεζοδρόμιο, (ναύτης - δίκη) ναυτοδικεῖο.

'Ο σχηματισμὸς μιᾶς λέξεως ἀπὸ δύο ἄλλες λέξεις λέγεται σύνθεσις. Ἡ λέξις, ποὺ δὲν εἶναι σύνθετη, λέγεται ἀπλὴ ἢ ἀπλή λέξις μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ριζικὴ (φύσις, χορδός), ἡ παραγωγὴ (φυσικός, χορεύω).

§ 426. Ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ σύνθεσις τῶν λέξεων γίνεται ἀπὸ

θέματα λέξεων καὶ ὅχι ἀπὸ ἀκέραιες λέξεις : γραφεῖο (γράφ-ω, γρα-φ-ή), φυσικός (φύσ-ις), πεζοδρόμιο (πεζό-ς - δρόμ-ος).

Σημείωσις : Μιὰ λέξις σὲ μὰ σειρὰ ἀπὸ λέξεις, ποὺ εἶναι συγγενεῖς μεταξύ των καὶ κάθε μὰ γίνεται ἀπὸ τὴν προηγούμενη, μπορεῖ νὰ εἶναι παράγωγη ὡς πρὸς τὴν προηγούμενη καὶ πρωτότυπη ὡς πρὸς τὴν ἐπομένη· λ.χ.: στὴν σειρὰ τῶν λέξεων στρατός - στρατιὰ - στρατιώτης - στρατιωτικός ἡ λέξις στρατιὰ εἶναι παράγωγη ὡς πρὸς τὴν λέξιν στρατός καὶ πρωτότυπη γιὰ τὴν λέξιν στρατιώτης· στὴν σειρὰ κατήγορος - κατηγορῶ - κατηγορία ἡ λέξις κατηγορῶ εἶναι παράγωγη ὡς πρὸς τὴν κατήγορος καὶ πρωτότυπη γιὰ τὴν λέξιν κατηγορία.

§ 427. Τὸ μέρος τῆς Γραμματικῆς, ποὺ ἀναλύει τὶς λέξεις στὰ συστατικά τους μέρη καὶ βρίσκει ἀπὸ ποῦ παράγονται, ἔξετάζει δὲ ἀκόμη καὶ πῶς γίνεται ἡ σύνθεσις τῶν λέξεων, γιανὰ παραχθοῦν ἄλλες λέγεται ἔτυμολογικὸ (ἀπὸ τὴν λέξιν ἔτυμος ποὺ σημαίνει ἀληθινός - πραγματικός).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Π α ρ α γ ω γ η

§ 428. Κατὰ τὴν παραγωγὴν τὰ θέματα τῶν πρωτοτύπων λέξεων πολὺ σπάνια μένουν ἀμετάβλητα: συνήθως ἀποβάλλουν ἔναν ἢ περισσότερους φθόγγους ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ θέματος ἢ τρέπουν τὸ θεματικὸ φωνῆν ἢ παθαίνουν ἄλλες μεταβολές:

ῳδα (θ. ὠρα-), ὠραιος (ἀπὸ τὸ ὠρά-ιος), ὠρ-ιμος.

τέλος (θ. τελεσ-), τέλειος (ἀπὸ τὸ τελε(σ)-ιος), τελ-ικός.

σπέρων (θ. σπερ-), σπέρ-μα, σπορ-ά.

φέρω (θ. φερ-), φόρ-ος, φορ-ά.

ἀμειβω (θ. ἀμειβ-), ἀμοιβή.

καλῶ (θ. καλε-), κλη-σις, κλη-τήρας.

§ 429. Οἱ περισσότερες παραγωγικὲς καταλήξεις ἔχουν σχηματισθῆ ἀπὸ ἄλλες καταλήξεις, οἱ δόποιες ἐνώθηκαν μὲν ἔναν ἢ περισσότερους φθόγγους ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ θέματος τῶν πρωτοτύπων λέξεων:

Ἄπὸ τὸ οὐσ. παιδὶ ἔγινε τὸ ρῆμα παι-ζω· μὲ κατάληξι -ζω ἔγινε ἀπὸ τὸ ἀγορὰ τὸ ἀγορά-ζω· μὲ κατάληξι -άζω ἔγινε ἀπὸ τὸ ἕσυγχος τὸ ήσυχ-άζω καὶ ἀπὸ τὸ στάσι-ς τὸ στασι-άζω καὶ τέλος μὲ κατάληξι -ιάζω τὸ ανθαδ-ιάζω ἀπὸ τὸ ανθάδ-ης.

1. Παράγωγα ρήματα

§ 430. Τὰ παράγωγα ρήματα παράγονται ἀπὸ ὄνοματα οὐσιαστικὰ ἢ ἐπίθετα καὶ ἀπὸ ἐπιφρήματα ἢ ἐπιφωνήματα. Ἡ σημασία τῶν παραγώγων αὐτῶν ρημάτων εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν σημασία τῆς πρωτότυπης λέξεως.

α) Ρήματα παράγωγα ἀπὸ οὐσιαστικὰ ἢ ἐπίθετα

§ 431. Τὰ ρήματα, ποὺ παράγονται ἀπὸ οὐσιαστικὰ ἢ ἐπίθετα, φανερώνουν ὅτι τὸ ὄνοματό τοῦ παραγώγου ρήματος εἶναι (ἢ γίνεται ἢ κάνει ἢ δίνει) ἐκεῖνο, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπο ὄνομα. λ.χ.

(ἔμπορος) ἔμπορεύομαι = εἰμαι ἔμπορος, (πλούτη) πλουταίνω = γίνομαι πλούσιος, (καρδιὰ) ἐγκαρδιώνω = δίνω θάρρος, (θυσία) θυσιάζω = κάρω θυσία.

§ 432. Συνηθέστερες παραγωγικὲς καταλήξεις τῶν ρήματων αὐτῶν εἰναι

1. -ῶ (ἀπὸ -άω ή -έω). Τὴν κατάληξι -ῶ ἔχουν τὰ ρήματα, τὰ ὄποῖα ἔχουν παραγθῆ ἀπὸ ὀνόματα μὲν χαρακτήρα τοῦ θέματος -α ή εκαὶ μὲ προσθήκη τῆς καταλήξεως -ω. Ὁ χαρακτήρας -α ή ε συναιρέθηκε στὴν ἀρχαία γλῶσσα μὲ τὴν κατάληξι ω σὲ ω καὶ ἔτσι ἔχομε τὰ περισπώμενα τῆς νέας Ἑλληνικῆς (συνηρημένα τῆς ἀρχαίας): τόλμη (θ. τολμα-) τολμῶ, νίκη (θ. νικα-) νικῶ, δρμὴ (θ. δρμα-) δρμῶ, ἀγωνία (θ. ἀγωνια-) ἀγωνῶ, ἀπειλὴ (θ. ἀπειλε-) ἀπειλῶ, πένθος (θ. πενθεσ-) πενθῶ.

2. -εύω. Αὐτή προσῆλθε ἀπὸ ὀνόματα, εἰς τὰ ὄποῖα τὸ θέμα ἔληγε σὲ εὐ μὲ προσθήκη τῆς καταλήξεως -ω. λ.χ. βασιλεύ-ς (θ. βασιλευ-) βασιλεύ-ω, φονεύ-ς (θ. φονευ-) φονεύω. Ἀπὸ τέτοια ρήματα προσῆλθε ή παραγωγικὴ κατάληξις -εύω καὶ ἔτσι ἔχομε: (θοίαμβος) θοιαμβεύω, (ἄριστ-ος) ἀριστεύω, (δοῦλ-ος) δουλεύω, (ταξίδ-ι) ταξιδεύω, (ἄχρηστ-ος) ἀχρηστεύω, (γενικ-ός) γενικεύω, (χορ-ός) χορεύω, (σκοπ-ός) σκοπεύω), (ὄνειρ-ο) ὄνειρεύομαι, (ἔμπορος) ἔμπορεύομαι, (ἔμπιστ-ος) ἔμπιστεύομαι, (συγγεν-ής) συγγενεύω, (ἀστεῖ-ος) ἀστειεύομαι, (πονηρ-ός) πονηρεύομαι κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τέτοια ρήματα σχηματίσθηκαν σὲ -ῶ καὶ -ιῶ ἄλλα ρήματα, χωρὶς τὰ θέματα τῶν πρωτοτύπων λέξεων νὰ ἔχουν χαρακτήρα α ή ε· λ.χ. (μάρτυρας) μαρτυρῶ, (μέτρο) μετρῶ, (πόθος) ποθῶ, (ἄρωτρο) ἀρωτρῶ.

3. -ζω. Ἡ παραγωγικὴ κατάληξις -ζω κανονικὰ ὑπάρχει στὰ ρήματα, ποὺ παράγονται ἀπὸ ὀνόματα μὲ χαρακτήρα δ* (§ 385): ἐλπίδα (θ. ἐλπιδ-) ἐλπίζω, φροντίδ-α (θ. φροντιδ-) φροντίζω, παιδ-ί (θ. παιδ-) παίζω.

* Απ' αὐτὰ προσῆλθε ή παραγωγὴ κατάληξις -ζω σὲ ρήματα, τὰ ὄποῖα παράγονται ἀπὸ ὀνόματα, ποὺ δὲν ἔχουν χαρακτήρα δ: ἀλλαγὴ (θ. ἀλλαγ-) ἀλλάζω, διαταγὴ (θ. διαταγ-) διατάζω, βάσις (θ. βασι-) βασίζω, ἀγορά (θ. ἀγορα-) ἀγοράζω, θυσία (θ. θυσια-) θυσιάζω.

* Στὴν ἀρχαία γλῶσσα τὸ ἐλπίζω προσῆλθε ἀπὸ τὰ ἐλπίδ-ω = ἐλπίζω.

⁷ Από τέτοια ρήματα προηγλθαν οἱ παραγωγικὲς καταλήξεις -ίζω, -άζω-, -ιάζω· λ.χ. τρόμος (θ. τρομ-) τρομ-άζω, ἔτοιμ-ος -έτοιμάζω καθαρ-ός - καθαρ-ίζω, ἄσπρ-ος - ἀσπρ-ίζω, φυλακ-ή - φυλακ-ίζω, δροσ-ιά - δροσ-ίζω, δρκ-ος -δρκ-ίζω, ἀέρ-ας- ἀερ-ίζω, νέ-ος νε-άζω, ἐνέχυρ-ο - ἐνέχυρ-ίάζω, αὐθάδ-ης - αὐθάδ-ίάζω, τοίχ-α - ἀνατοιχ-ίάζω

4. -αίνω: φαίν-ομαι, σημαίν-ω ἀπὸ θέμα φαν- (φαν-ός), σημαν- (ἐσήμαν-α) καὶ κατόπιν (θερμ-ός) θερμ-άίνω, (λευκ-ός) λευκ-άίνω, (ξηρ-ός) ξηρ-άίνω, (ἀνόητ-ος) ἀνοητ-άίνω, (πικρ-ός) πικρ-άίνω, (ὑγι-ής) ὑγι-άίνω, (πάθ-ος) παθ-άίνω, (ἀσθμ-α) ἀσθμ-άίνω, (μωρ-ός) μωρ-άίνω κ.ἄ.

5. -νω. Ἡ κατάληξις αὐτὴ προστίθεται στὰ ἐπίθετα σὲ -ύς: (πλατύ-ς) - πλατύ-νω, (φαρδύ-ς) - φαρδύ-νω, (παχύ-ς) παχύ-νω. Ἐπὸ τέτοια ρήματα δημιουργήθηκε ἡ παραγωγικὴ κατάληξις -ύνω (ἐλαφρ-ός) ἐλαφρ-ύνω, (εὔκολ-ός) εὐκολ-ύνω, (λεπτ-ός) λεπτ-ύνω κ.ἄ.

Σημείωσις: Πολλὰ ἀπὸ τὰ ρήματα σὲ -ύνω τελειώνουν καὶ σὲ -άίνω:: πλα-τ-άίνω, μικρ-άίνω, φαρδ-άίνω, παχ-άίνω κ.λ.π.

6. -ώνω. Ἡ παραγωγικὴ αὐτὴ κατάληξις προηγλθε στὴν νεοελ-ληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ μετατροπὴ σὲ -ώνω τῶν ρημάτων τῆς λογίας παραδόσεως, ποὺ λήγουν σὲ -ῶ (ἀπὸ ὀνόματα ποὺ ἔχουν χαρακτῆρα ο): (ᾶξιος - ἀξιόω καὶ μὲ συναίρεσι ἀξιῶ, δῆλος - δηλόω - δηλῶ): χρυσός - χρυσώνω, δοῦλος - ύποδουλώνω, ἐλεύθερος - ἐλευθερώνω, ἄξιος - ἄξι-ώνω, πάγος - παγ-ώνω, κρύ-ο - κρυ-ώνω, στεφάνι - στεφανώνω.

β) Ρήματα παράγωγα ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ ἐπιφωνήματα

§ 433. Παραγωγικὲς καταλήξεις στὰ ρήματα, ποὺ παράγονται ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ ἐπιφωνήματα, εἰναι -ζω,-άζω,-ίζω-εύω -ώνω· λ.χ. συχνά - συχνάζω χωρίς - χωρίζω, ἀντίκρω - ἀντικρύζω, πλησίον - πλησιάζω, ἐγγύς - ἐγγύζω, χαῖρε - χαιρετίζω, γαῖ! γαῖ! - γαγγίζω, κοντά - κοντεύω, ἀγνάντια - ἀγναντεύω, σιμά - σιμώνω, χαμηλά - χαμηλώνω.

2. Ούσιαστικὰ παράγωγα

§ 434. Ούσιαστικὰ παράγονται 1) ἀπὸ ρήματα, 2) ἀπὸ ἄλλα ούσιαστικὰ καὶ 3) ἀπὸ ἐπίθετα.

α) Ούσιαστικὰ ἀπὸ ρήματα

§ 435. Τὰ ούσιαστικά, ποὺ παράγονται ἀπὸ ρήματα, φανερώνουν

1. τὸ πρόσωπο, ποὺ ἔνεργει. Συνηθισμένες καταλήξεις παραγωγικὲς αὐτῶν εἰναι

α) -ός : βόσκω -βοσκ-ός, τρέφω - τροφ-ός, ἄδω (ἀείδω) ἀοιδ-ός· τὸ πομπ-ός (πέμπ-ω), ἀγωγὸς φανερώνουν ὅργανο.

β) -εύς : γράφω - γραφ-εύς, διανέμω - διανομ-εύς, ἀποστέλλω ἀποστολ-εύς, φέρω - φορ-εύς, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν λογία παράδοσι. Ποιλλὰ ἀπ’ αὐτὰ στὴν νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ τὸν διανομέα π.χ. ἐσχημάτισαν καὶ τὴν ὀνομαστικὴ σὲ-έας: ὁ διανομέας, ὁ βαφέας, ὁ εἰσαγγελέας (φ. εἰσαγγέλλω) κ.λ.π. καὶ μὲ συνίζησι ὁ σκαφτιᾶς (σκάφτω), ὁ γραφιᾶς (γράφω), ὁ φοιτιᾶς (φοτεύω).

γ) -τῆς : σκοπεύω - σκοπευ-τῆς, τηλεγραφῶ - τηλεγραφη-τῆς, ἐγγυῶμαι - ἐγγυη-τῆς, πιστώνω - πιστω-τῆς, μεταφράζω - μεταφραστῆς, ψάλλω - ψάλ-της, ἀγωνίζομαι - ἀγωνιστῆς, ὑφαίνω (θ. ὑφαν-) ὑφαντῆς, ωρέω - ωρτῆς (θ. ωρ-), κόρω (θ. κόπ-τω) κόφτης, κλέψω (θ. κλεπτ-) κλέψτης, δείχνω (θ. δεικ-) δείκτης καὶ δείχτης, παιζω (θ. παιγ-) παικτῆς, διώχνω (θ. διώκ-) διώκτης. (Γιὰ τὴν πάθησι τῶν γειτικῶν καὶ οὐρανικῶν μπρὸς ἀπὸ τὸ τ βλέπε § 62).

Σημείωσις : Τὰ θηλυκὰ τῶν παραγώγων ἀπὸ ρήματα ούσιαστικῶν τελειώνουν σὲ -τρια: (φοιτητῆς) φοιτήτρια, μαθήτρια, τηλεφωνήτρια, καὶ μερικὰ σὲ -τρα: γάρτρα, πλύστρα, κεντήτρια κ.λ.π.

δ) -τήρας : (καλῶ) κλητήρας, (σώζω) σωτήρας, (στρών-ω) στρωτήρας.

Σημείωσις : Μερικὰ παραγώγα σὲ -τῆς καὶ -τήρας φανερώνουν τὸ ὅργανο, μὲ τὸ ὅποιο γίνεται ἡ ἐνέργεια: (μετρῶ) μετρητής, (δέχομαι) δέκτης, (συμπυκνώνω) συμπυκνωτής, (φέρω τὸν κῆπο) φράζτης, (σύρω) σύρτης, (ἀνεμιζω) ἀνεμιστήρας, (κινῶ) κινητήρας, (λάμπω) λαμπτήρας, (καταβρέχω) καταβρεχτήρας. Τὰ λοινήρας (λούζομαι) καὶ νιπτήρας (νίβομαι) φανερώνουν τὸ τόπο, ποὺ γίνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ ρήματος.

ε) -τορας: (εἰσποράττω) εἰσποράχτορας, (διδάσκω) διδάχτορας, (ἐκλέγω) ἐκλέκτορες, (κοσμῶ, θ. κοσμε- κοσμη-) κοσμήτορας.

στ) -μόνας: (κήδομαι) κηδεμόνας, (ῆγοῦμαι) ἡγεμόνας, (γιγνώσκω) γνώμονας.

2. τὴν ἐνέργεια, ποὺ φανερώνει τὸ ρῆμα.

Συνηθισμένες κατάληξις τῶν παραγώγων αὐτῶν ούσιαστικῶν εἶναι:

α) -α. τὰ ούσιαστικὰ μ' αὐτὴ τὴν κατάληξιν παράγονται ἀπὸ ρήματα μὲ καρχαρία ρηματικὸ ρ: (φέρω) φορ-ά, μεταφορ-ά, φθείρ-ω (θ. φθεὶρ-) φθορά, (ἀγείρω θ. ἀγερ-) ἀγορά, (τόπος, ποὺ μαζεύονται ἀνθρώποι).

β) -η: (γοάφω) γραφ-ή, (βρέχω) βρο-χή, (φεύγ-ω θ. φυγ-) φυγ-ή, (διανέμω) διανομ-ή, (συγκομίζω θ. συγκομιδ-) συγκομιδή.

Σημείωσις: Μερικά φανερώνουν ἐκεῖνο, μὲ τὸ ὅποιο γίνεται ἡ ἐνέργεια: (ἀλείφ-ω) ἀλοιφή, (βλάψ-) βλάψη.

γ) -ος: (τρέμ-ω) τρόμ-ος, (τρέπω) τρόπος, (ἔλεγχω) ἔλεγχος.

Σημ. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν παθητικὴ σημασία: (φέρω) φόρος (ἐκεῖνο, ποὺ φέρεται στὸ ταμεῖο), (λέγω) λόγος (αὐτό, ποὺ λέγεται), (πατάσσω) πάταγος (ὁ κρότος, ποὺ ἀκούεται ἀπὸ τὸ χτύπημα) κ.λ.π.

δ) -ία: (ἀγγέλλω θ. ἀγγελ-) ἀγγελ-ία, (δημιλῶ) δημιλία, (μαρτυρῶ) μαρτυρία, (μαίνομαι = τρελλαίνομαι, θ. μαρ-) μανία.

Τέτοια παράγωγα ούσιαστικὰ παράγονται ίδιως ἀπὸ ρήματα περισπώμενα σὲ -ῶ (ποὺ τὸ -ῶ προσήλθε ἀπὸ τὸ -έω ἀσυναίρετο): (ἐπιθυμῶ) ἐπιθυμ-ία, πληροφορῶ - πληροφορ-ία, ἀλληλογραφῶ - ἀλληλογραφ-ία, διαφωνῶ - διαφων-ία κ.ἄ.

ε) -εία. Τὰ παράγωγα ούσιαστικὰ μὲ τὴν κατάληξι -εία παράγονται ἀπὸ ρήματα σὲ -εύω: ἐποπτεύω - ἐποπτ-εία, κολακεύω - κολακ-εία, νοθεύω - νοθ-εία, νοσηλεύω - νοσηλ-εία, μαντεύω - μαντ-εία κ.ἄ.

Σημ. πρεσβεύω - πρεσβ-εία (= δ. πρέσβυς, τὸ μέγαρο τῆς πρεσβείας καὶ οἱ ὑπάλληλοι αὐτῆς), ἐφροδεύω - ἐφροδ-εία (= δ. ἔφρορος, οἱ ὑπάλληλοι αὐτῆς καὶ τὸ οἰκημα τῶν γραφείων αὐτῆς τῆς ὑπηρεσίας).

στ) -μή. πληρώνω - πληρω-μή, γράφ-ω (γραφ-μή) γραμμή.

ζ) -μός. συνηθισμένη παραγωγὴ κατάληξις: σκοτώω - σκοτωμός, λυτρώ-νω - λυτρω-μός, πνίγω - πνιγ-μός, φάλλω - φαλμός, σπαράζω - σπαραγ-μός, ἀγιάζω - ἀγιασ-μός, δανείζω - δανεισ-μός. πειράζω - πειρασ-μός, τονίζω - τονισ-μός, ἀερίζω - ἀερισ-μός κ.ἄ.

Σημ. Μερικά ἀπὸ τέτοια παράγωγα φανερώνουν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνέργειας: ὄφεζω - φοισμός, ὄπλιζω - ὄπλισμός, σύρω - συρμός (τὸ τραῦνο) κ.ἄ.

η) -σία: ἐτοιμάζω - ἐτοιμα-σία, ἐργάζομαι - ἐργα-σία, δοκιμάζω - δοκιμα-σία, φατάζομαι - φατα-σία.

θ) -σις. ή πιὸ συνηθισμένη παραγωγική κατάληξις : λόω - λύ-
σις, παδεύω - παίδευ-σις, ἐλαττώνω - ἐλάττω-σις, ἀπαντῶ - ἀπάντη-σις,
λάμπω - λάμψις, (ἐκλείπω) - ἔκλειψις, ἐκτοπίζω - ἐκτόπι-σις, ἔξεγειόω
- ἔξεγερ-σις, θερμαίνω - θέρμαν-σις, σημαίνω - σήμαν-σις κ.ἄ.

Σημ. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ φανερώνουν τὸ δργανό ή τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας :
καλῶ - κλῆσις, (αἰτῶ) - αἰτη-σις, σκέπτομαι - σκέψις.

ι') -σιμο : στρώνω - στρω-σιμο, γράφω - γράψιμο, τρέχω -
τρέξιμο, κόβω - κόψιμο, πλύνω - πλύ-σιμο κ.ἄ.

ια') -τός, -ετός, -τή. τρυγάω, τρυγῶ - τρυγη-τός, (ἐμῶ θ. ἐμε-) ἐμε-τός, (τίκτω θ. τεκ-) τοκ-ετός, (βρούμ-ω) βροντή.

3. τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας, ποὺ φανερώνει τὸ ρῆμα. Τὰ
παράγωγα ούσιαστικὰ μὲ τὴν σημασία αὐτὴ ἔχουν τὶς ἀκόλουθες
παραγωγικὲς καταλήξεις.

α) -μα (γεν. -ματος): μηνώ - μήνυ-μα, φορτώνω - φόρτω-μα
προσκυνῶ - προσκύνη-μα, μετῷω - μέτρη-μα, σπαράζω (θ. σπαραγ-) σπάραγ-μα,
ραντίζω - ράντισ-μα, ποτίζω - πότισ-μα κ.ἄ.

Σημείωσις : Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν ἄλλες σημασίες φανερώνουν δηλ.
1) μὲ τὶν γίνεται ή ἐνέργεια τοῦ ρήματος : ἔνδυμα (ἐνδύω), ράμμα (ράβω), ληπασμα
(θ. λίπων.) 2) τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐνεργείας : ἐμπόρευ-μα, μετάλλευμα, ἀποταμί-
ευμα, σπέρμα κλπ.

β) -ος : πάσχω (θ. παθ-) πάθ-ος, γίνομαι (θ. γεν-) γόν-ος.

γ) -άρα, -έλα, -ούλα, -ούρα : τρέμω - τρομ-άρα - τρεμούλα - τρε-
μ-ούρα, κρεμῶ - κρεμάλα, κόβω - κομμάρα, ἀποσταίνω - ἀποστα-
μάρα, ἀνακατώνω - ἀνακατωσούρα.

4. Τὸ δργανό, μὲ τὸ ὅποιο γίνεται ή ἐνέργεια τοῦ ρήματος μὲ τὶς
ἀκόλουθες καταλήξεις.

α) -άνι -άνη -όνη : (δρέπ-ω) δρεπ-άνι, τρυπῶ - τρυπ-άνι,
(ἄγχω) ἀγχ-όνη.

β) -ίδα : γράφω - γραφ-ίδα, γλύφω - ὀδοντογλυφ-ίδα.

γ) -τήριο καὶ -τήρι : γυμνάζω - γυμνασ-τήριο, ἀριθμῶ - ἀριθμη-
τήριο, πιέζω - πιεσ-τήριο, διαβαίνω (θ. διαβα-) διαβατήριο, (θ. εἰσι-) εἰσι-τήριο,
κλαδεύω - κλαδευτήρι, θυμιατίζω (θ. θυμα-) θυμιατήρι.

δ) -τρα (-θρα), -τρο (-θρο), -ητρο (-ηθρο) : ξύνω - ξύσ-τρα,
θερμαίνω (θ. θερμαν-) θερμάσ-τρα, ἀποβαίνω (ἀποβα-) ἀποβά-θρα,

σημαίνω (θ. σημαν-) σήμαντρο, κινῶ (θ. κινη-) κίνητρο, σαρώνω - σάρωθρο, (θέλ-γω) θέλγητρο, ἔλκω - ἔλκηθρο.

Σημείωσις : Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ στὸν πληθυντικὸ φανερώνουν τὴν ἀμοιβὴ γιὰ τὴν ἐνέργεια τοῦ ρήματος: δίδακτρα, ἐξέταστρα, ἀσφάλιστρα, κόμιστρα, λότρα κ.ἄ.

5. τὸν τόπο μὲ τὶς ἀκόλουθες παραγωγικὲς καταλήξεις

α) -τήριο : σκοπεύω - σκοπευτήριο, ἐκπαιδεύω - ἐκπαιδευτήριο, (ἀποδύομαι) ἀποδυτήριο, παρατηρῶ - παρατηρητήριο, δικάζω - δικαστήριο, σπουδάζω - σπουδαστήριο, στιλβώνω - στιλβωτήριο.

β) -εῖο : γράφω - γραφεῖο, τρίβω - ἐλαιοτριβεῖο, τρέφω - ἰχθυοτροφεῖο, (δρύσσω θ. δρυγ-) δρυγχεῖο κ.ἄ.

γ) -τρα (-θρα), -τρο (-θρο) : (παλαίω) παλαιότρα, (δροχοῦμαι) δροχίστρα, κολυμπῶ (θ. κολυμπε-) κολυμπήθρα, (θεᾶμαι θ. θεα-) θέατρο, (βαίνω θ. βα-) βάθρο.

β) Οὐσιαστικὰ παράγωγα ἀπὸ οὐσιαστικὰ

§ 436. Τὰ παράγωγα οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικὰ εἰναι

1. **Υποκοριστικά.** Ἔτσι λέγονται ὅσα παράγωγα οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικὰ παριστάνουν ὡς μικρὸ ἐκεῖνο, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπο, εἴτε διότι πραγματικὰ αὐτὸ εἰναι μικρό, εἴτε γιὰ γάδι, εἴτε γιανά δείξωμε περιφρόνησι.

Συνήθισμένες καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἰναι

α) -άκι, -άκης, -άκος : παιδί - παιδάκι, νησὶ - νησάκι, χαρτὶ - χαρτάκι, σκαμνὶ - σκαμνάκι, σκυλὶ - σκυλάκι, πατέρας - πατεράκης Γιῶργος - Γεωργάκης, ἄνθρωπος - ἀνθρωπάκι, ἀνθρωπάκος, γιατρὸς - γιατράκος κ.λ.π.

β) -άριο : ἄνθρωπος - ἀνθρωπάριο, βιβλίο - βιβλιάριο, κῆπος - κηπάριο, ὄν (γεν. ὄντος) ὄνταριο.

γ) -ίδιο : λέξις - λεξίδιο καὶ ὕστερα χοῖρος - χοιρίδιο, κράτος - κρατίδιο, γρατίδιο (ἀπὸ τὸ γραῦς - γραῦδος), σφαῖρα, - σφαρίδιο

δ) -ύλλιο : δάσος - δασύλλιο, ἄλσος - ἄλση-ύλλιο, εἶδος-ειδύλλιο.

ε) -ούλης, -ούλα, -ούλι : πατέρας-πατερούλης, θεῖος-θειούλης. παποῦς - παππούλης, μητέρα - μητερούλα, ἀδελφὴ - ἀδελφούλα, βάρκα - βαρκούλα, σάκκος - σακκούλι, Μάρω - Μαρούλα, πόρτα - πορτούλα, βρύση - βρυσούλα, δραχμὴ - δραχμούλα.

στ) -ίτσα : γάτα - γατίτσα, σκύλα - σκυλί-ίτσα, Έλένη - Έλεν-ίτσα, Κατίνα - Κατινί-ίτσα, δουλειά - δουλίτσα, όλλα και θείτσα.

ζ) -ίσκος : ἄνθρωπος - ἀνθρωπίσκος, δρόμος - δρομί-ίσκος, δικηγόρος - δικηγορί-ίσκος, πύρος - πυργί-ίσκος, ύπαλληλος - ύπαλληλί-ίσκος, σατραπής - σατραπί-ίσκος.

2. Μεγεθυντικά. "Ετσι λέγονται όσα παράγωγα ούσιαστικά άπλως ούσιαστικά παριστάνουν μεγαλωμένο τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, εἴτε διότι πραγματικά αὐτὸς εἶναι μεγάλος, εἴτε γιανά περιγελάσουμε κάποιον.

Συνηθισμένες παραγωγικές καταλήξεις αὐτῶν εἶναι.

α) -ος και -αρος : μήτη - μήτ-ος, παιδί - παιδί-αρος. σκύλος - σκύλ-αρος, κορίτσαρος.

β) -α, -άρα και -ούκλα : κεφάλι - κεφάλ-α, πόδι-ποδ-άρα, χέρι - χερ-ούκλα.

γ) -αρᾶς : κοιλιά - κοιλιαρᾶς, υπνος - ύπν-αρᾶς, χορευτής - χορευταρᾶς.

"Τάρχουν ἀκόμη και πολλές ἄλλες καταλήξεις γιὰ τὰ παράγωγα μεγεθυντικά : ἀντρας - ἀντρ-ούκλας, μεθύ-στακας, κεφάλας κ.ἄ.

3. Τοπικά. "Οσα παράγωγα φανερώνουν τὸν τόπο, ὅπου μένει ἡ ἐνεργείη τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο ούσιαστικό.

Καταλήξεις παραγωγικές αὐτῶν εἶναι

α) -ιο. φύλακας - φύλάκ-ιο, ἔστιατόρ-ιο, κονρέας - κονρε-ιο, βαφέ-ας, - βαφε-ιο και ἀπὸ τὰ Ἰδύο τελευταῖα προῆλθε ἡ κατάληξις.

β) -εῖο : βιλβιοπάλης - βιβλιοπαλεῖο, ιατρός - ιατρ-εῖο, ἐπιπλοποιός - ἐπιπλοποιεῖο, δήμαρχος - δημαρχ-εῖο, ταχυδρόμος - ταχυδρομ-εῖο κ.ἄ.

Σημείωσις. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ σημαίνουν ὅχι μόνον τὸν τόπο, ἄλλα και τὰ πρόσωπα, ποὺ ἀποτελοῦν ἡ ἀνήκουν σὲ μιὰ ἀρχὴ τοῦ κράτους ἢ τῆς ἐκκλησίας λ.χ τὸ ὑπουργεῖο, τὸ ἐφετεῖο, τὸ εἰρηνοδικεῖο, τὸ Πατριαρχεῖο, τὸ προεδρεῖο ἐνὸς δργανισμοῦ (ὅ πρόεδρος και τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου) και σύμφωνα μ' αὐτὸς ἔρινε τὸ σωματεῖο (ἀπὸ τὸ σῶμα) = τὸ σύνολο τῶν μελῶν ἐνὸς ἐπαγγέλματος.

4. Περιεκτικά. Τὰ παράγωγα δηλ. ούσιαστικά ἀπὸ ἄλλα ούσιαστικά, ποὺ σημαίνουν τὸν τόπο, ὁ ὅποῖς περιέχει πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπο, ἢ τὸ πλήθιος πολλῶν ἵδιων ούσιαστικῶν, ποὺ βρίσκονται στὸ ἴδιο μέρος.

Παραγωγικές καταλήξεις αυτῶν είναι.

α) -ώνας: πεύκο - πευκ-ώνας, ἄχνη - ἄχνη-ώνας, ἐλιά (ἀρ. ἐλαι-α), ἐλαι-ώνας, ἀμπέλι - ἀμπελ-ώνας, καὶ περιστέρι - περιστερ-ώνας καὶ στρατός - στρατ-ώνας.

β) -ιά καὶ -ωνιά (ἀπὸ ἔνωσι τῶν καταλήξεων -ωνας καὶ -ια): μύρομηγκ-ιά, στρατός - στρατ-ιά, θῆμα -θημ-ωνιά.

5. **Ἐθνικὰ ἡ τοπωνυμικά**, δηλ. παράγωγα οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικά, ποὺ σημαίνουν ἐκεῖνον, ποὺ ἀνήκει σὲ κάποιο ἔθνος ἡ κατάγεται ἀπὸ κάποια χώρα ἡ πόλι ἡ τόπο, ποὺ φανερώνει τὰ πρωτότυπο.

Παραγωγικές καταλήξεις αυτῶν είναι.

α) -ιος: Αἰγαπτος - Αἰγαπτ-ιος, Κόρωνθος - Κορίνθ-ιος, Ἀθήνα - Αθηνα-ιος, Λαρισα - Λαρισα-ιος, Ενδρώπη - Ενδρωπα-ιος, Ἄργος (θ. Ἄργε-) Ἄργε-ιος, Σμύρνη - Σμυρν-ιος.

β) -νός, -ιανός, -ανός, -ηνός, -ῖνος: Βυζάντιο - Βυζαντι-νός, Ἀφρική (θ. Ἀφρικα-) Ἀφρικα-νός, Ἀμερική - Ἀμερικα-νός, Σφακιά - Σφακια-νός, Σῦρος - Συρ-ιανός, Ψαρά - Ψαρ-ιανός, Τρίκαλα - Τρικαλη-νός, Τάραντας - Ταραντ-ινος, Λεβαντ-ινος κ.ἄ.

γ) -της, -άτης, -ιάτης, -ήτης, -ίτης, -ώτης, -ιώτης: Ἀσία - Ασιά-της, χωριό - χωρι-άτης, Μερίδι - Μεριδι-άτης, Σπάρτη - Σπαρτ-ιάτης, Μάνη - Μαν-ιάτης, Αἴγινα - Αίγιν-ήτης, πόλις - πολ-ήτης, Ἀνατολή - Ανατολ-ίτης, Τύροναρος - Τυροναρ-ίτης, Ἡπειρος - Ἡπειρ-ώτης, Σικελία - Σικελι-ώτης, Φανάρι - Φαναρι-ώτης, Βόλος - Βολ-ιώτης, Ρούμελη - Ρουμελ-ιώτης, Αἰγαπτος - Αἰγαπτ-ιώτης (= ὁ ἐγκαταστημένος στὴν Αἴγυπτο) κ.ἄ.

Σημείωσις: Τὰ θηλωκὰ τῶν ἔθνικῶν ἡ τοπωνυμικῶν λήγουν συνήθως σὲ -α ἡ -η, ὅσων τὸ ἀρσεν. λήγει σὲ -ος, καὶ τῶν ἄλλων σὲ -ισσα, ἡ -ίδα: Κερκυραίος - Κερκυραία, Λαρισαίος-Λαρισαία, Συριανός- Συριανή, Μεγαρίτισα, Βολιώτισσα, Ἡπειρώτισσα κ.ἄ. Ἐλληνίδα δικαίως, Ἀγγλίδα, Γερμανίδα κ.λ.π.

6. **Πατρωνυμικά**, ὅσα δηλ. παράγωγα οὐσιαστικὰ σημαίνουν τὸν γυιὸν ἡ τὸν ἀπόγονο ἐκείνου, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπο (ὅνομα τοῦ πατέρα ἡ κάποιου προγόνου) μὲ τὶς ἀκόλουθες παραγωγικές καταλήξεις.

α) -ίδης (θηλ. -ίδα), -άδης : Πριάμος - Πριαμ-ίδης (γυιὸς ἡ ἀπόγονος τοῦ Πριάμου), Ἀτρέας - Ατρε-ίδης, Ἡρακλῆς (θ. Ἡρακλε-) Ἡρακλε-ίδης, Ασκληπιός - Ασκληπι-άδης (γυιὸς τοῦ Ασκλη-

πιοῦ. Ἀσκληπιάδαι λέγονται οἱ γιατροί, διότι ὁ Ἀσκληπιὸς ἥταν θεὸς τῆς ἰατρικῆς. Δανάη - Δαναΐδες (πιθάρι τῶν Δαναΐδων, ποὺ ἤσαν κόρες τοῦ Δαναοῦ).

Σημείωσις: Σήμερα πολλὰ δύναματα σὲ -δης, -άδης, -ίδης, ποὺ ἤσαν πατρωνυμικά, εἶναι κύρια οἰκογενειακά δύναματα: Ἀνδρεάδης, Γεωργιάδης, Σταυρίδης κλπ.

β) -όπουλο (θηλ. -οπούλα): ἄρχοντας - ἀρχοντό-πουλο - ἀρχοντο-πουύλα, βασιλιᾶς - βασιλ-όπουλο - βασιλ-οπούλα, πρίγκιπας - πριγκιπ-όπουλο - πριγκιπ-οπούλα.

Σημείωσις: Πολλὰ κύρια οἰκογενειακά δύναματα ἔχουν τὴν πατρωνυμικὴν παραγωγικὴν κατάληξην -όπουλος, : Χριστόπουλος, Γεωργιόπουλος, Σπυρόπουλος κλπ..

7. **Ἐπαγγελματικά**, ἦτοι παράγωγα οὐσιαστικά, ποὺ σημαίνουν ἐπάγγελμα σχετικὸ μ' ἐκεῖνο, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπο μὲ τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις.

a) **-ᾶς**: ψωμὶ - ψωμ-ᾶς, γάλα - γαλατᾶς, πάπλωμα (θ. παπλωματ-) παπλωματᾶς.

b) **-άρης, -ιάρης**: περιβόλι - περιβολ-άρης, κάρβουνο - καρβούν-ιάρης.

c) **-τζῆς**: φανάρι - φαναρ-τζῆς, καφὲς - καφε-τζῆς, κουλούρι - κουλουρ-τζῆς κ.λ.π.

8. **Σχετικά**. τὰ παράγωγα δηλ. οὐσιαστικά, ποὺ ἔχουν σημασίαν σχετικὴ μὲ τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. Καταλήξεις παραγωγικὲς αὐτῶν εἶναι οἱ ἀκόλουθες.

a) **-της, -ίτης, -ώτης**: πόλις - πολί-της, δῆμος - δημό-της, (ναῦς) ναύ-της, ἀγρός - ἀγρό-της, δύπλο - ὄπλ-ίτης, τράπεζα - τραπεζ-ίτης, ζεῦγος - ζευγ-ίτης, θίασος - θιασ-ώτης, ταξίδι - ταξιδι-ώτης, στρατιά - στρατι-ώτης κ.ἄ. Αὐτὰ σημαίνουν ἐκεῖνον, ποὺ ἔχει τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο ἢ ἀσχολεῖται καὶ ἔχει κάποια σχέσι μὲ αὐτό.

b) **-ιστής** μὲ τὴν κατάληξην αὐτὴν παράγονται ἀπὸ δύναματα κύρια ἢ προσηγορικὰ ἄλλα οὐσιαστικά, ποὺ σημαίνουν τὸν ὀπαδὸ μεγάλου διδασκάλου, ἢ τὸν θιασώτην μιᾶς θεωρίας φιλοσοφικῆς ἢ θρησκευτικῆς ἢ ποὺ ἀσχολεῖται σὲ κάποια ἀπιστήμη.

Βούδας - Βουδι-ιστής, Ψυχάρης - Ψυχαρ-ιστής, Λατίνος - Λατιν-ιστής καὶ σύμφωνα μ' αὐτά: ἄθεος - ἀθεϊστής, ὅλη - ὅλ-ιστής, πνεῦμα - πνευματ-ιστής, ἀνθρωπος - ἀνθρωπ-ιστής, ἐγὼ - ἐγω-ιστής (θ. ἐγωιστρια).

γ) -ίας. Τὰ παράγωγα αὐτὰ οὐσιαστικά μὲ τὴν κατάληξιν αὐτὴν παράγονται ἀπὸ τριτόκλιτα οὐδέτερα οὐσιαστικὰ σὲ -μα καὶ φανερώνουν ἐκεῖνον, ποὺ ἔχει ἄφθονο τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο ή τὸν ἔνοχο γιὰ κεῖνο, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπο : κτῆμα - κτηματ-ίας εἰσόδημα - εἰσοδηματ-ίας, ἔγκλημα - ἔγκληματ-ίας (= ὁ ἔνοχος ἔγκληματος) καὶ κατ' ἀναλογία τά : ταραξίας (ἀπὸ τὸ ἐ-τάραξ-α), διαδοσίας (ἀπὸ τὴν λέξιν διάδοσις).

δ) -άριος. Μὲ τὴν κατάληξιν αὐτὴν παράγονται οὐσιαστικά, ποὺ σημαίνουν ἐκεῖνον, ποὺ ἐπιστατεῖ σ' ὅτι φανερώνει τὸ πρωτότυπο : βιβλιοθήκη - βιβλιοθηκ-άριος, ἀποθήκη - ἀποθηκ-άριος καὶ σύμφωνα μ' αὐτὰ ἀρχή - ἀρχ-άριος.

ε) -ία. Μὲ αὐτὴν τὴν κατάληξιν παράγονται ἀφηρημένα οὐσιαστικά, ποὺ σημαίνουν πρᾶξιν ἢ κατάστασι σχετικὴ μ' ἐκεῖνο, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπο : συκοφάντης - συκοφαντ-ία, εὐεργέτης - εὐεργεσ-ία, ὑπηρέτης - ὑπηρεσ-ία, κηδεμόνας - κηδεμον-ία, ἡγεμόνας - ἡγεμον-ία κλπ.

στ) -ισμός. Εἶναι ἡ πιὸ συνηθισμένη κατάληξις, μὲ τὴν ὥποια ἀπὸ κύρια ἢ προσηγορικὰ ὄνόματα παράγονται οὐσιαστικά, ποὺ σημαίνουν α) τὸ σύνολο τῶν ἀτόμων, ποὺ ἀνήκουν σὲ ἓνα ἔθνος ἢ σὲ κάποια φιλοσοφικὴ ἢ θρησκευτικὴ θεωρία ἢ αἰρεσι, β) ἢ αὐτὴ τὴν ἴδια θεωρία ἢ αἰρεσι, γ) ἢ τὴν ἀσχολία στὸ ἔργο ἐκείνων, τοὺς ὅποιους φανερώνει τὸ πρωτότυπο : Ἑλλην-ισμός (τὸ σύνολο τῶν Ἑλλήνων) Χριστιαν-ισμός, Μοαμεθαν-ισμός, Πάππας - Παππ-ισμός, Βουδδ-ισμός, Βενιζελ-ισμός, ἵπποτ-ισμός, πρόσκοπος - προσκοπ-ισμός, ἀθλητής - ἀθλητ-ισμός.

Σημείωσις : Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ φανερώνουν πρᾶξιν ἢ ιδιότητα ἐκείνου, ποὺ σημαίνει τὸ πρωτότυπο : ἥρωας - ἥρω-ισμός (πρᾶξις τοῦ ἥρωα) ὁργαν-ισμός, μηχαν-ισμός, ἀνθρωπισμός.

ζ) -της (γεν. -τητος) ἢ -οσύνη· μὲ τὴν κατάληξιν αὐτὴν ἀπὸ κύρια ἢ προσηγορικὰ ὄνόματα παράγονται οὐσιαστικά μὲ σημασία τὴν ἴδια μὲ τὰ προηγούμενα σὲ -ισμός : ἀνθρωπος - ἀνθρωπ-ότης, ἀδελφὸς - ἀδελφ-ότης, Πάππας - Παππ-οσύνη, Χριστιανὸς - Χριστιαν-οσύνη κ.λ.π.

η) -τιδα· μὲ τὴν κατάληξιν αὐτὴν παράγονται ἀπὸ ὄνόματα, ποὺ σημαίνουν κάποιο δργανό τοῦ σώματος, οὐσιαστικά, ποὺ φανερώνουν κάποια ἀρρώστεια : (ράχις) - ραχίτιδα καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἡ κατάληξη -ίτιδα, ἔντερο - ἔντερ-ίτιδα, πλευρὰ - πλευρ-ίτιδα, νεφρὸς - νεφρίτ-ίτιδα κ.λ.π.

θ) -ισσα· μ' αὐτὴν τὴν κατάληξιν παράγονται ἀπὸ προσηγορικὰ

δύναματα, ποὺ φανερώνουν κάποιο ἀξίωμα, οὐσιαστικὰ θηλυκὰ τῶν πρωτότυπων: δάσκαλος - δασκάλ-ισσα, βασιλιᾶς - βασίλ-ισσα, μάγος - μάγ-ισσα κ.λ.π.

ι) -εια· μ' αὐτὴ τὴν κατάληξι παράγονται ἀπὸ κύρια δύναματα οὐσιαστικὰ πόλεων, τὶς ὅποιες ἔκτισαν οἱ σημανόμενοι ἀπὸ τὰ πρωτότυπα: Ἀλέξανδρος - Ἀλεξάνδρ-εια, Ἀντίοχος - Ἀντίοχ-εια.

ια) -ᾶτο· μὲ τὴν κατάληξι αὐτὴ παράγονται οὐσιαστικά, ποὺ σημαίνουν κάποια ἀρχὴ ἢ ἐπικράτεια: δεσπότης - δεσποτ-ᾶτο, δούκας δουκ-ᾶτο· σύμφωνα μ' αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὴν λέξι ἀδελφός - ἀδελφ-ᾶτο κλπ.

γ) Οὐσιαστικὰ παράγωγα ἀπὸ ἐπίθετα

§ 437. Τὰ παράγωγα οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἐπίθετα εἶναι τὰ περισσότερα ἀρηρημένα καὶ φανερώνουν ἰδιότητα σχετικὴ μὲ τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο.

Συνηθισμένες καταλήξεις τῶν οὐσιαστικῶν αὐτῶν εἶναι.

1. -ια· μὲ τὴν κατάληξι αὐτὴ παράγονται οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἐπίθετα πρὸ πάντων δευτερόκλιτα καὶ σπάνια ἀπὸ ἄλλα: ἔρημος - ἔρημ-ία, κακὸς - κακ-ία, φιλάνθρωπος - φιλανθρωπ-ία, καὶ εὐτυχῆς - εὐτυχ-ία, ἀηδῆς - ἀηδ-ία, διετής - διετ-ία.

2. -α (-εια, οια): μὲ τὴν κατάληξι αὐτὴ παράγονται συνήθως οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἐπίθετα τριτόκλιτα σὲ -ης: εὐγενῆς (θ. εὐγενεο-) εὐγέν-εια, ἀληθῆς - ἀλήθεια, συνήθ-εια, ἐπαμέλ-εια, ἀμέλ-εια, (θ. εὔνο-) εὔν-οια, διμόν-οια, διχόν-οια καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὰ ἀπὸ δευτερόκλιτα: βοηθός - βοήθ-εια, ὑπερήφαρος - ὑπερηφάν-εια.

3. -ος· μὲ τὴν κατάληξι αὐτὴ παράγονται οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἐπίθετα σὲ -υς: βαθὺς - τὸ βάθ-ος, βαρὺς - βάρ-ος, παχὺς - πάχ-ος κ.λ.π.

4. -σύνη (-οσύνη): δικαιος (θ. δικαιο-) δικαιο-σύνη, ἔμπιστος ἔμπιστο-σύνη, μετριοφρο-οσύνη, εὐγραμ-οσύνη, ἴερος - ἴεροσύνη, ἀγιοσύνη.

5. -της (γεν. -τητος): μὲ τὴν κατάληξι αὐτὴ παράγονται οὐσιαστικὰ ἀπὸ δευτερόκλιτα ἐπίθετα καὶ ἀπὸ τὰ τριτόκλιτα σὲ -ης: θερμός - θερμό-της, νέος - νεό-της, μάταιος-ματαιό-της, ἀρχαῖος - ἀρχαῖο-της σταθερός - σταθερό-της καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸ ἐκκρεμ-ότης ἀπὸ τὸ ἐκκρεμῆς καὶ βαρὺς - βαρύ-της, εὐθύνης - εὐθύν-της, ταχὺς - ταχύτης, ἥ ποιότης, ἥ ποσότης, ἥ ὀλότης.

Σημείωσις. Ἀφηγημένα οὐσιαστικὰ ἐπίσης ἀπὸ ἐπίθετα εἶναι α) τὸ θηλυκὸ

τῶν ἐπιθέτων : αἰτίος (θ. αἰτία) - ἡ αἰτία, ἀξιος (θ. ἀξία) - ἡ ἀξία, ἀντρεῖος (θ. ἀντρεία) - ἡ ἀντρεία, καὶ β) τὸ θηλυκό μὲ ἀνεβασμένο τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: ζεστὸς (θηλ. ζεστή) - ἡ ζέστη, θερμὸς (θηλ. θερμή) - ἡ θέρμη, ἔχτρος - ἡ ἔχτρα.

5. -ίλα: μαῆρος - μανοῦλα, κόκκινος - κοκκινοῦλα, ἄσπρος - ἄσπρολα κ.λ.π.

6. -άδα: ἔξυπνος - ἔξυπνη-άδα, φρονιμ-άδα, ἀγρι-άδα κλπ.

7. -αμάρα: κοντὸς - κονταμ-άρα, βουβαμάρα, σαχλαμάρα κλπ.

3. Παράγωγα ἐπίθετα

§ 438. Έπίθετα παράγονται ἀπὸ ρήματα, ἀπὸ ὄντων οὐσιαστικὰ καὶ ἀπὸ ἐπιφρήματα.

α) Έπίθετα παράγωγα ἀπὸ ρήματα

§ 439. Τὰ ἐπίθετα, ποὺ παράγονται ἀπὸ ρήματα, σχηματίζονται μὲ τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις.

1. -ός, -νός, -ρός, -ερός. Αὐτὰ φανερώνουν ιδιότητα σχετικὴ μὲ τὸ πρωτότυπο ρῆμα: (λείπω - ὑπόλοιπος) - οἱ ὑπόλοιποι (ὅσοι ὑπολείπονται), τέρπω - τερπ-νός, (ὅποιος τέρπει = κάνει εὐχαρίστησι) λάμπω - λαμπ-ρός, στίλβω - στιλπ-νός, φοβ-ερός, φαν-ερός κ.λ.π

2. -τήριος, -ικός, -τικός. Αὐτὰ σημαίνουν ἐκεῖνον, ποὺ εἶναι ἕκανος ἢ ἐπιτήδειος ἢ ἔχει κλίσι η σχέσι μὲ ὅ,τι φανερώνει τὸ ρῆμα: κινό - κινη-τήριος, σώζω - σω-τήριος, καιρετίζω - ἀποκαιρετισ-τήριος, συλλιποῦμαι - συλλιπη-τήριος, καιρεοῦ - καιρετ-ικός, πειθαρχ - πειθαρχ-ικός, μάζομαι - μαχη-τικός, διδάσκω - διδακ-τικός, προβί - βάζομαι - προβιβασ-τικός, ἐπιβάλλομαι - ἀπιβλη-τικός.

Σημείωσις. Μερικὰ ἐπίθετα σὲ -ικός καὶ -τικός ἀπαντοῦν στὸ οὐδέτερο γένος ἐνικ. ἀριθμοῦ ὡς οὐσιαστικά: τὸ καθαρικό, τὸ πιστοποιητικό, τὸ ἐνδεικτικό καὶ μερικὰ στὸν πληθυντικὸ φανερώνουν τὸ ἔξοδα μᾶς ἐργασίας: τὰ φαρικά, τὰ ξυριστικά, τὰ μεταφορικά, ταχνθρομικά, κ.λ.π.

3. -τὸς, (-τή, -τὸ). Αὐτὰ φανερώνουν ὅ,τι καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἢ ἐκεῖνον, ποὺ μπορεῖ ἡ εἶναι ἀξιος νὰ πάθῃ ὅ,τι φανερώνει τὸ πρωτότυπο ρῆμα: λύω - λυ-τὸς (= ὁ λυμένος), γράφω - γραπτ-τὸς - γραφτὸς (ὁ γραμμένος), βαίνω (θ. βα-) - βα-τὸς

(βατὸς δρόμος = ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν διαβαίνῃ), ἀγαπῶ - ἀγαπητὸς (ἄξιος νὰ ἀγαπηθῇ), θαυμαστός, ἐκλεκτὸς κλπ.

4. **-τέος** (-τέα, -τέο). Αὐτὰ φανερώνουν ὅτι πρέπει νὰ πάθῃ κανεὶς τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο ρῆμα: ἀφαιρῶ (θ. ἀφαιρε-) ἀφαιρε-τέος (ποὺ πρέπει νὰ ἀφαιρεθῇ), πολλαπλασιάζω - πολλαπλασια-τέος, ἐπανεξετάζομαι - ἐπανεξετασ-τέος, πληρω-τέο ποσόν, εἰσπρακ-τέα γραμμάτια.

5. **-σιμος**. Αὐτὰ σχηματίζονται συνήθως ἀπὸ τὸ χρονικὸ θέμα τοῦ ἀσφύστου καὶ σημαίνουν ἔκεινον, ποὺ εἶναι κατάλληλος νὰ δειθῇ τὴν ἐνέργεια, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπο ρῆμα: φαγώ-σιμος (ποὺ μπορεῖ νὰ φαγωθῇ), κατοική-σιμος (ποὺ μπορεῖ νὰ κατοικηθῇ), ἀνταλλάξω (θ. ἀνταλλαγ-) ἀνταλλάξιμος, ἐκλέγω - ἐκλέξιμος, συζη-τήσιμος, ἀμφισβητή-σιμος κ.λ.π.

6. **-ᾶτος**. Αὐτὰ σημαίνουν ὅτι καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ ρήματος ἐνεργη-τικὴ ἢ παθητική: τρέχω - τρεχάτος (τρέχοντας), φεύγω - φευγάτος (ἔχει φύγει).

β) **Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ δύνοματα οὐσιαστικὰ καὶ ἐπίθετα**

§ 440. Τὰ παράγωγα ἐπίθετα ἀπὸ οὐσιαστικὰ καὶ σπανιώτερα ἀπὸ ἐπίθετα σχηματίζονται μὲ τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις καὶ φανερώνουν ἔκεινον, ποὺ ἀνήκει ἢ ἔχει κάποια σχέση μὲ τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. Καταλήξεις αὐτῶν εἶναι οἱ ἀλόλουθες.

1. **-κός, -ακός, -ικός, -ιακός**.

α) (-κός): οἰκογένεια - οἰκογενει-ακός, ἐπιφάνεια - ἐπιφανει-ακός, καρδία - καρδια-κός, δύναμις - δυναμι-κός, πανηγύρι - πανηγυρι-κός, φύσις - φυσι-κός καὶ σύμφωνα μ' αὐτὰ νεανίας - νεανι-κός, ἀστυνομία - ἀστυνομι-κός.

β' (-ακός): ἥλιος - ἥλι-ιακός, πανεπιστήμιο - πανεπιστημι-ακός, τελωνεῖο - τελωνει-ακός, Αἰγανπτιος - Αἰγανπτι-ακός κ.λ.π.

γ' (-ικός καὶ -ικος): νύφη-νυφ-ικός, σκηνή-σκην-ικός, τραπεζίτης τραπεζιτ-ικός, δικαστής - δικαστ-ικός, λαὸς - λα-ικός, γείτονας - γειτον-ικός, σῶμα (θ. σωματ-) σωματ-ικός, ἐπάγγελματ-ικός, Εὐδωπαῖος - Εὐδωπα-ϊκός, Ἀθήνα - Ἀθηνα-ϊκός, Ἀμερικάνος - Ἀμερικαν-ικός, καὶ Ἀμερικάν-ικος, Κινέζος - Κινεζ-ικός καὶ Κινέζ-ικος, χωριάτης - χωριάτ-ικός, ἄρχοντ-ικός, γέροντας -

γεροντ-ικός, ταχυδρόμος - ταχυδρομ-ικός, ξένος - ξεν-ικός, χοντρός - χοντρ-ικός, κλέφτης, φεύτης κ.ά.

δ' (-ιακός) : σελήνη - σεληνη-ιακός, σύνορο - συνορη-ιακός.

Σημείωσις. : Πολλά ἀπ' ὅσα λήγουν σὲ -ικός στὸ θηλυκὸ γένος ἔχουν γίνεται οὐσιαστικά καὶ φανερώνουν τέχνη ἡ ἐπιστήμη λ.χ. ἡ μουσική, ἡ γραμματική, ἡ φιλοτική, ἡ φαλτική. Μερικά ἀπὸ τὰ ἐπίθετα αὐτὰ στὸν πληθυντικὸ τοῦ οὐδετέρου γένους ἔχουν ἐπίσης σημασία οὐσιαστικοῦ: Μαθηματικά, Φυσικά, Γαλλικά, Ἑλληνικά κ.λ.π.

2. **-άτικος, -ιάτικος, -ετικός, -ευτικός** : παιδί - παιδι-άτικος, Κυριακὴ - Κυριακ-άτικος, ἀποκριά - ἀποκριάτικος, ἀνοιξιάτικος, χειμωνιάτικος, διάφορος - διαφορ-ετικός, θρησκεία - θρησκ-ευτικός, κοινοβούλιο - κοινοβούλ-ευτικός.

3. **-ιος** : οὐρανός - οὐράν-ιος, σεβασμός - σεβάσμη-ιος, Μαραθώνας - Μαραθών-ιος, νότος - νότ-ιος, βία - βίαιος, δίκη - δίκαιος, τίμος - αἰώνιος καὶ ἀπ' αὐτὴ οἱ

(-αῖος) : μοῖρα - (μοιρά-ιος) μοιραῖος, ὥρα - (ὥρα-ιος) ώραιος, σπονδὴ (σπονδά-ιος) σπονδαῖος, μέσος - μεσαῖος.

(-εῖος) : θεός - (θε-ιος) - θεῖος, ἄντρας - ἀντρεῖος, γυναικεῖος, μεγάλος - μεγαλεῖος.

(-οῖος) : γέλιο - γελη-οῖος.

Σημείωσις. Μερικά ἀπ' ὅσα λήγουν σὲ -ιος ἢ -εῖος, ἔχουν γίνει οὐσιαστικά: δῆμος - δήμιος, μεγάλος - τὸ μεγαλεῖο. Ἐπίσης πολλὰ οὐδέτερα σὲ -ειο, ποὺ παράγονται ἀπὸ κύρια ὀνόματα ἔχουν γίνει οὐσιαστικά καὶ φανερώνουν τὸ ἔδρυμα, ποὺ ἔγινε μὲ διπάνη ἢ πρὸς τιμὴ ἐκείνου, ποὺ σημαίνει τὸ πρωτότυπο Ἀβέρωφ - Ἀβερωφειο, Βαρβάκης - Βαρβάκειο, Μαρασλῆς, τὸ Μαράσλειο, Αλγινήτης - Αλγινήτειο.

4. **-ιαῖος, -ήσιος**: στιγμὴ - στιγμη-ιαῖος, μήνας - μηνη-ιαῖος, ἡμέρα - ἡμερη-ήσιος, ἔτος - ἔτη-ήσιος. Αὐτὰ σημαίνουν μέτρον χρόνου.

5. **-ινος, -ένιος, -υς**: χαρτὶ - χάρτη-ινος, δάφνη - δάφνη-ινος, μάρμαρο - μαρμάρη-ινος, κίτρο - κίτρη-ινος, (πηλὸς) - πήλη-ινος, ξύλινος, πέτρινος, ἀσήμη - ἀσημη-ένιος, ξακαρ-ένιος, λαστιχ-ένιος, σιδηρ-ένιος, βύσινο - βυσιν-ύς, θαλασσ-ύς, πορτοκαλλ-ύς, σταχτ-ύς: αὐτὰ σημαίνουν ἀπὸ ποιὰ ὕλη εἶναι κάτι ἢ τὸ εἶδος τοῦ χρώματος.

6. **-ώδης**. Αὐτὰ φανερώνουν μεγάλο πλῆθος ἢ μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τὸ σημανόμενο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο: νεῦρο - νευρ-ώδης, με-

γαλεῖο - μεγαλει-ώδης, αἰνυγμα - αἰνυγματ-ώδης (= ποὺ μοιάζει μὲ αἴνιγμα), ὄνειρο - ὄνειρώ-δης, παροιμία - παροιμι-ώδης, παδάριο - παδαρι-ώδης (= ποὺ ταιριάζει σὲ παιδάριο), βλάκας - βλακώδης (= ποὺ ταιριάζει σὲ βλάκα).

7. -μος, -ιμος, -σιμος. Αύτὰ σημαίνουν τὸν κατάλληλο ἢ τὸν ἔξιο γιὰ κεῖνο, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπο :

(-μος) : (καῦσις) - καύσ-ιμος (= κατάλληλος γιὰ κάψιμο) χρῆσις - χρήσι-μος, ἐκμετάλλευσις - ἐκμεταλλέυσι-μος, συζήτησις - συζητήσι-μος, κόλασις - κολάσι-μος : 'Απ' αὐτὰ οἱ καταλήξεις.

(-ιμος, -σιμος): ὥρα - ὥρ-ιμος, μάχη - μάχ-ιμος, νόμος - νόμι-μος, πένθος - πένθ-ιμος, θάνατος - θανάσ-ιμος (μὲ τροπὴ τοῦ τ σὲ σ), ἀπὸ τὸ δόποῖον ἢ κατάληξις - σιμος.

Σημείωσις : Μὲ τὴν κατάληξι -ιμος καὶ -σιμος σηματίζονται ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ φήματα, ἀπὸ τὰ ὅπου δὲν ὑπάρχουν παράγωγα σὲ -ις : ὠφελῶ - ὠφέλι-μος, βοσκῇ - βοσκήσιμος, ἐργάζομαι - ἐργά-σιμος κ.ἄ.

8. -λός, -ηλός, -λέος, -αλέος, -ωλός, -ουλός: ἀπάτη - ἀπατηλός, σιωπή - σιωπηλός, ὕψος - ὕψη-ηλός, δίψα - διψα-λέος, πεῖνα - πεινα-λέος, ψύχα - ψυχα-λέος, φρίκη - φρικα-λέος, ἔπινος - ἔπιν-αλέος, ἀμαρτία - ἀμαρτ-ωλός, παχὺς - παχ-ονλός, νερό - νερο-ονλός. Αύτὰ σημαίνουν πλήθωρα ἀπ' ἐκεῖνο, ποὺ σημαίνεται ἀπὸ τὸ πρωτότυπο.

9. -νός, -εινός. Τὴν ἴδια σημασία ἔχουν καὶ αὐτὰ ὅπως τὰ μὲ ἀριθ. 8 καὶ 9: ἀνία - ἀνια-ρός (= γεμᾶτος ἀπὸ ἀνία), αἰσχος - αἰσχ-ρός, ζωὴ - ζωη-ρός, λύπη - λυπη-ρός, δαπανη-ρός, ἵσχυ-ρός, λίπος - λιπ-αρός, ρυπ-αρός, φόβος - φοβ-ερός, φθον-ερός, σκι-ερός, φλογ-ερός, βροχη-ερός, βαμπακ-ερός, ἄνθος - ἀιθ-ηρός, πόρος - πον-ηρός, μοχθ-ηρός, δύκτ-ηρός κ.λ.π.

10. -ρός -αρός, -ερός, -ηρός μὲ τὴν ἴδια σημασία, ὅπως τὰ μὲ ἀριθ. 8 καὶ 9: ἀνία - ἀνια-ρός (= γεμᾶτος ἀπὸ ἀνία), αἰσχος - αἰσχ-ρός, ζωὴ - ζωη-ρός, λύπη - λυπη-ρός, δαπανη-ρός, ἵσχυ-ρός, λίπος - λιπ-αρός, ρυπ-αρός, φόβος - φοβ-ερός, φθον-ερός, σκι-ερός, φλογ-ερός, βροχη-ερός, βαμπακ-ερός, ἄνθος - ἀιθ-ηρός, πόρος - πον-ηρός, μοχθ-ηρός, δύκτ-ηρός κ.λ.π.

11. -νός, -εινός, -ερινός, -ανός. Αύτὰ σημαίνουν χρόνο : καλοκαιρι - καλοκαιρι-νός, (μεσημβρία) - μεσημβρι-νός, ἀπόγευμα - ἀπογευματ-ινός καὶ ἀπογευματ-ινός (ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα), φτινόπωρο - φτινοπωρο-ινός, νύχτα - νυχτ-ερινός, μεσημέρι - μεσημερι-ανός, Δεκεμβρι-ανός κ.λ.π.

12. -ωτός. Αύτὰ σημαίνουν ἐκεῖνον, ποὺ ἔχει ἢ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ σημαίνει τὸ πρωτότυπο: θόλος - θολ-ωτός, μετάξι -

μεταξ-ωτός, (δδοὺς - δδόν-τος) δδοντ-ωτός, σπονδυλ-ωτός, ἀγκάθι - ἀγκαθ-ωτός, φουντ-ωτός κ.λ.π.

13. -**ᾶτος** : ἀφρός - ἀφράτος, μυρωδ-ᾶτος, κρασ-ᾶτος, φίγα νάτος, πιπερ-ᾶτος. Αύτὰ φανερώνουν ἐκεῖνον, πού ἔχει σχέσι μὲ τὴν ἴδιότητα, πού ἔχει τὸ πρωτότυπο. Τὴν ἵδια σημασία ἔχουν καὶ μὲ τὶς καταλήξεις.

14. -**άρης**, -**ιάρης**: πείσμα - πεισματ-άρης, ζήλια - ζηλιάρης, ἄρρωστος - ἄρρωστ-ιάρης, αἴτιος - κιτριν-ιάρης κ.ἄ. Ἐπίσης τὴν ἵδια σημασία ἔχουν καὶ τὰ ἐπίθετα παράγωγα μὲ τὶς καταλήξεις.

15. -**ούλης**, -**ούτσικος**, -**στικος**, -**ίστικος** : φτωχ-ούλης, μικρ-ού-λης, μικρ-ούτσικος, μεγαλ-ούτσικος, ἀγόρι - ἀγορά-στικος, κορίτσι - κοριτσί-στικος, κούκλα - κλουκλ-ίστικος κ.ἄ.

16. -**σιος**, -**ίσιος** : ἀρνί - ἀρνί-σιος, κατσίκι - κατσικί-σιος, κά-μπος - καμπ-ίσιος.

γ) Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ἐπιρρήματα

§ 441. Ἐπίθετα παράγονται ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ ἐπιρρηματικές φράσεις μὲ τὶς ἀκόλουθες παραγωγικές καταλήξεις:

1. -**νός**, -**ινός**, -**ανός**, -**μος**, -**ιμος**. Αύτὰ φανερώνουν χρόνο : ποωτ̄ - ποωτ̄-νός, πέροισι καὶ πέροι - περούσι-νός καὶ περού-νός, χτές - χτεσ-ινός, σήμερα - σημερ-ινός, ἀπόφ-ινός, ἐφέτος - ἐφετ-ινός, κάθε ήμέρα - καθημερ-ινός, (πρὸς Δραν) - προσωρ-ινός, αὔριο - αὐρι-ανός, πρωτ̄ - πρώτιμος, (σφέ) - σψ-ιμος κ.λ.π.

2. -**νός**, -**ινός**, : αὐτὰ παράγονται ἀπὸ τοπικὰ ἐπιρρήματα : σπλαΐ - σπλαινός, μακριά - μακρι-νός, ἀντίκων - ἀντικων-νός, κοντά - κοντ-ινός, ἀλάργα - ἀλαργ-ινός μπροστ-ινός.

3. -**αιος**, -**ίδιος**, -**ικός**, -**τικός** μὲ σημασία συγγενῆ μὲ τὸ ἐπίρρημα: (μάτην) - μάταιος, (ράγδην) - ραγδ-αιος, αἰφνης - αἰφ-ιδίος, καθόλον - καθολ-ικός, ἔξω- ἔξω-τικός.

4. Παράγωγα ἐπιρρήμματα

§ 442. Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου ἢ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα. Είναι δὲ αὐτὰ

1. Τοπικά μὲ τὶς καταλήξεις

α) -οῦ. Αὐτὰ φανερώνουν στάσι σὲ κάποιο μέρος: αὐτὸς - αὐτ-οῦ, ἄλλος - ἄλλ-οῦ, (ἀρχ. πᾶς, πάντ-ες) - παντ-οῦ.

β) -θε, ποὺ φανερώνουν κίνησι πρὸς κάποιο μέρος: ἐδῶ - ἐδῶ-θε (= πρὸς τὰ ἐδῶ), ἐκεῖθε (= πρὸς τὰ ἐκεῖ), ἄλλοιο - ἄλλοιο-θε.

2. Χρονικά μὲ τὶς καταλήξεις -τε, -οτε: ἄλλος - ἄλλοτε, (πᾶς) - πάντοτε.

3. Τροπικά μὲ καταλήξεις

α) -α. Αὐτὰ συγχρατίζονται ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ οὐδετέρου τῶν δευτεροκλίτων ἐπιθέτων καὶ μετοχῶν σὲ -ος: ἔξοχος - ἔξοχα, εὐχάριστ-α, ὡραῖ-α, γρήγορ-α, καλ-ά, κακ-ά, ἀκριβ-ά σιμ-ά, κρυφ-ά.

β) -ως καὶ -ῶς: εὐχάριστος - εὐχαρίστως, βέβαιος - βεβαί-ως, προηγούμεν-ως, ἀκριβής - ἀκριβ-ῶς, ἀσφαλῶς, λεπτομερ-ῶς, ἄλλος - ἄλλως (εἰδάλλως), ποὺ παράγονται καὶ ἀπὸ ἐπίθετα τριτόκλιτα σὲ -ης.

§ 443. Τπάρχουν ἀκόμη πυράγωγα ἐπιφρήματα στὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τή λογία παράδοσι: μὲ διάφορες καταλήξεις: βροχη-δόν, βαθμός - βαθμ-ηδόν, ὄμοθυμο-αδόν, βάδ-ην, τροχ-άδην, παμψηφ-εΐ, ἐλλην-ιστί, Γαλλι-στί, ἐναλλάξ καὶ τὰ ποσοτικὰ δεκάκις, δίς, τρίς, κλπ. (§ 279).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Σύνθεσις

Γενικές παρατηρήσεις

§ 444. Εἰς τὴν παράγραφο 425 εἰδαμες ὅτι σύνθετη λέγεται ἡ λέξις, ἡ ὁποία σχηματίζεται ἀπὸ δύο ἄλλες λέξεις μὲ τὴν ἔνωσι τῶν θεμάτων αὐτῶν: παρα-καλῶ, σκυλό-ψαρο. Ἀπὸ τις δύο λέξεις ἐκείνη, ποὺ ἔχει στὴν σύνθετη λέξι τὴν πρώτη θέσι, λέγεται πρῶτο συνθετικὸ μέρος (α' συνθετικὸ), καὶ ἐκείνη, ποὺ ἔχει τὴν δεύτερη θέσι λέγεται δεύτερο συνθετικὸ μέρος (β' συνθετικό).

§ 445. Τὸ κάθε συνθετικὸ μπορεῖ νὰ εἶναι κλιτὸ ἢ ἄκλιτο μέρος τοῦ λόγου: ἀγγελιαφόρος (ἀγγελία - φέρω), παρακαλῶ (παρὰ-καλῶ), ὑπερψηλός (ὑπὲρ - ψηλός), ἔκτοτε (ἔκ - τότε).

§ 446. 1. "Οταν τὸ πρῶτο συνθετικὸ εἶναι ὄνομα πρωτόκλιτο ἢ δευτερόκλιτο, ὁ χαρακτήρας τοῦ θέματος α ἢ ο ἀποβάλλεται, ἀν τὸ δεύτερο συνθετικὸ ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆν: ὀφθαλμίατρος (α' συνθετ. ὀφθαλμός καὶ β' συνθετ. ιατρός), ναυτεργάτης (ναύτης - ἐργάτης), φρούραρχος (φρουρά - ἀρχω), λοχαγός (λόχος - ἄγω).

2. "Οταν τὸ β' συνθετικὸ ἀρχίζῃ ἀπὸ βραχὺ φωνῆν α, ε, ο, τὸ φωνῆν αὐτὸ ἔκτείνεται σὲ μακρό κατὰ τὴν σύνθεσι (τὸ α σὲ η ἢ α μακρό, τὸ ε σὲ η καὶ τὸ ο σὲ ω): (στρατὸς - ἄγω) - στρατηγός, (λόχος - ἄγω) - λοχαγός, (ξένος - ἄξω) - ξεναγός, (ὑπὸ - ἀκούω) - ὑπήκοος, (ποδήλατο - ἐλαύνω ἀρχ.) - ποδηλάτης, (δύο θ. δι-καὶ δροφή) διώδοφος, (πᾶς, πᾶν - ὅλεθρος) πανωλεθρία.

Σημείωσις. Σὲ μερικὰ ὁ χαρακτήρας α ἢ ο τοῦ α' συνθετικοῦ ἔχει συναιρεθῆ, μὲ τὸ ἀρχικὸ φωνῆν τοῦ β' συνθετικοῦ (κακὸς θ. κακό, κακο-εργας) κακοῦργος, (κλῆρος θ. κληρο-, κληρό - ογος) κληροῦχος κ.ἄ.

Α' Πρῶτο συνθετικὸ

§ 447. Τὸ α' συνθετικὸ στὶς σύνθετες λέξεις μπορεῖ νὰ εἶναι κλιτὸ μέρος τοῦ λόγου (οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ρῆμα) η ἀκλιτο.

1. Κλιτὸ

§ 448. α) "Ονομα οὐσιαστικὸ ὡς α' συνθετικό.

1. Στὶς σύνθετες λέξεις, ὅταν τὸ α' συνθετικὸ εἶναι οὐσιαστικό, τὸ θέμα αὐτοῦ μένει κανονικὰ ἀμετάβλητο, ἵδιως ἂν τὸ οὐσιαστικὸ εἶναι δευτερόκλιτο ὄνομα : ἀγγελία (θ. ἀγγελία-) ἀγγελιαφόρος νίκη (θ. νικη-) - νικη-φόρος, δῆμος (θ. δῆμο-) - δῆμο-κρατία, (βοῦς (θεμ. βοῦ-) - βοῦ-στάσιο, λέξις (θ. λεξι-) - λεξιλόγιο.

2. Στὶς περισσότερες δημοσίες σύνθετες λέξεις, ὅταν τὸ οὐσιαστικὸ εἶναι ὄνομα πρώτης η τρίτης κλίσεως, τὸ θέμα του μετασχηματίζεται κατὰ τὰ δευτερόκλιτα, ητοι λήγει σὲ -ο : χώρα (θ. χωρα-) χωροφύλακας, φωνή (θ. φων-η)- φωνο-γράφος, λιμνή (θ. λιμνη-) - λιμνοθάλασσα, γιδό-στρατα, σπιτονοικονομά, χιόνι (θ. χιον-) - χιονο-πόλεμος, ἄνθος (θ. ἄνθεσ-) - ἄνθο-ο-πώλης, κορέας (θ. κορεατ-) - κορε-ο-πώλης, παιδί - παιδομάζωμα, αἷμα (θ. αἷματ-) - αἷμο-δότης.

3. Σπάνια τὸ θέμα τῶν δευτεροκλίτων ὄνομάτων, ὅταν αὐτὰ παίρνωνται ὡς α' συνθετικὰ στὶς σύνθετες λέξεις, μετασχηματίζεται σὲ -η: θάνατος (θ. θανατο-) θανατη-φόρος, λαμπός (θ. λαμπο-) λαμπη-τόμος.

§ 449. Γιὰ μερικὰ οὐσιαστικά, ὅταν παίρνωνται ὡς πρῶτα συνθετικά, ἔχουμε νὰ κάνουμε τὶς ἀκόλουθες παρατηρήσεις.

1. Τὸ ὄνομα γῆ ὡς πρῶτο συνθετικὸ η μένει ἀμετάβλητο η μεταβάλλεται σὲ γεω- η γαιο - (ἀπὸ τὴν ἀρχαία συγγενῆ τῆς λέξι γαῖα): γή-πεδο, γεω-γράφος, γεω-πόνος, γεω-μέτρης - γεωμετρία, γαιο-κτήμονας.

2. Τὸ θέμα τοῦ ὄνοματος λαός σὲ μερικὲς σύνθετες λέξεις μεταβάλλεται σὲ λεω - ὡς α' συνθετικό : λαο-φιλής, λαο-πρόβλητος ἀλλὰ λεω-φόρος.

3. Τὸ ἀρχαῖο ὄνομα ὑδωρ (= νερὸ) ὡς πρῶτο συνθετικὸ γίνεται ὑδατο- η ὑδρο- (ὑδρο- μπροστὰ ἀπὸ φωνῆς): ὑδατ-αποθήκη, ὑδρο-χρωματισμός, ὑδρ-άργυρος, ὑδρ-αγωγεῖο.

4. Τὸ ἀρχ. ὄνομα πῦρ ὡς α' συνθετικὸ η μένει ἀμετάβλητο η γίνεται πυρο- : πυρ-καϊά, πυρ-πολῶ, πυρο-σβέστης, πυρο-τέχνημα.

β) "Όνομα ἐπίθετο ώς πρῶτο συνθετικό

§ 450. β' "Οταν στὶς σύνθετες λέξεις ώς α' συνθετικὸ εἴναι ὄνομα ἐπίθετο, γιὰ τὴν σύνθεσι πάρνεται τὸ θέμα τοῦ ἀρσενικοῦ ἐπίθετου, ὅποιουδήποτε γένους κι ἂν εἴναι τὸ δεύτερο συνθετικὸ ἢ ἡ σύνθετη λέξις: (ἄκρα - πόλις) ἀκόροπολις, (Θερμαῖ - πύλαι) Θερπο-πύλες, (καλὴ - τύχη) καλό-τυχος, (βαθὺς - πλοῦτος) βαθύ-πλουτος (πλατὺς - σκάλα), πλατύ-σκαλο, βραδυκίνητος.

Σημείωσις. Μερικὰ ἐπίθετα ώς πρῶτα συνθετικὰ μεταβάλλουν τὸ θέμα των κατὰ τὰ δευτερόκλιτα καὶ λήγουν σὲ -ο : (ψευδῆς θ. ψευδεσ) - ψευδο-μάρτυρας, ἀκριβής (θ. ἀκριβεσ-) - ἀκριβο-λόγος.

§ 451 Σὲ μερικὰ ἐπίθετα συνηθισμένα καὶ σὲ ἀπόλυτα ἀριθμητικά, ὅταν πάρνωνται στὶς σύνθετες λέξεις ώς πρῶτα συνθετικά, παρατηροῦμεν τὰ ἀκόλουθα.

1. Τὸ ἐπίθετο **καλός** ώς πρῶτο συνθετικὸ ἢ εἴναι κανονικὰ **καλο-** ἢ γίνεται **καλλι-**: καλό-τυχος, καλοπεργῷ, καλο-καιρία, καλλι-γραφία, καλλι-εργῷ, καλλι-τέχνης κ.λ.π.

2. Εἰς τὸ ἀριθμητικὰ ἀπόλυτα **ῆνα, δύο, τρία, τέσσερα!** ώς πρῶτα συνθετικὰ στὶς σύνθετες λέξεις παράγονται τὰ **μόνο-, δι-, τρι-, τετρα:** μονο-πώλιο, μοροκατοικία, δι-τροχό, δι-πρόσωπος, τρι-μηνο, τρι-ετής, τετρά-ποδο, τετρά-πλευρο, τετρα-πέρατος.

3 Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ ἀπὸ 5 ώς τὸ ἑκατὸ ώς πρῶτα συνθετικὰ μεταβάλλουν τὸ θέμα καὶ ἔχουν κανονικὰ τελικὸ φωνῆν αἱ: κατὰ τὸ δεκάχρονος, ἑφτάχρονος καὶ τὰ πεντα-πλάσιος, ἑξά-χρονος, ὀχταπόδι καὶ ἑκατοντάχρονος.

4. Τὸ ἀρχαῖο ἐπίθετο (**ἥμισυς** = μισὸς) σὲ μερικὲς σύνθετες λέξεις ἀπὸ τὴν λογία παράδοσι, ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὴν νέαν Ἑλληνική, γίνεται **ἥμι-**: **ἥμι-σέληνος, ἥμι-σφαιρίου, ἥμι-μετροα.**

§ 452. Σὲ μερικὲς σύνθετες λέξεις, ποὺ ἔχουν πρῶτο συνθετικὸ ὄνομα οὐσιαστικὸ ἢ ἐπίθετο, τὸ πρῶτο αὐτὸν συνθετικὸ δὲν εἴναι τὸ θέμα τοῦ δνόματος, ἀλλὰ κάποια πτῶσις αὐτοῦ: (νέα, πόλις) - **Νεάπολις**, ("Ἑλλης, πόντος) **Ἑλλήσποντος**, (πᾶσι ἀρχ. δοτ. πληθ. - γνωστὸς) **Πελοπόννησος**.

§ 453. γ) Ρῆμα ὡς πρῶτο συνθετικό:

"Οταν στὶς σύνθετες λέξεις τὸ πρῶτο συνθετικὸ εἶναι ρῆμα, λαμβάνεται τὸ θέμα αὐτοῦ τὸ ρηματικὸ ἢ τὸ χρονικὸ (ἐνεστωτικὸ ἢ συνήθως τοῦ ἐνεργ. ἀρ.).

Τὸ θέμα αὐτὸ τοῦ ρήματος

1. μένει ἀμετάβλητο στὴν σύνθεσι, ὅταν τὸ β' συνθετικὸ ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆν : (πειθ-ω θ. πειθ-) πειθ-αρχῶ, (φθίνω θ. φθιν-) φθιν-όπωρο, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὰ (φιλῶ θ. φιλε-) φιλ-άνθρωπος, φιλ-έλλην, μὲ ἀποβολὴ ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ε.

2. μετασχηματίζεται πάρινοντας ἔνα ε ἢ ι ἢ ο, ὅταν τὸ β' συνθετικὸ ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνο : (ἀρχω θ. ἀρχ-) ἀρχ-ι-τέκτονας, (ἀρχ. κωλύω, ἀρ. ἐκώλυσα θ. ἀρ.) - κωλυσ-ι-εργῶ, (χαίρω θ. χαιρ-) - χαιρ-έ-κανος, (γράφω, θ. γραφ-) - γραφ-ο-λόγος, (φεύγω θ. ἀρ. φυγ-) φυγ-ό-δικος καὶ σύμφωνα μ' αὐτὰ (φιλῶ θ. φιλε-) φιλ-ό-τιμος, φιλ-ό-πονος μὲ ἀποβολὴ ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ τελικοῦ φωνῆντος ε.

2. "Α κλιτο

§ 454. Απὸ τὰ ἀκλιτα μέρη τοῦ λόγου ὡς πρῶτα συνθετικὰ μποροῦν νὰ εἶναι.

1. **Ἐπιρρήματα τοπικὰ** (ἄνω, κάτω, ἔξω, μέσα, ἕσω κλπ. **χρονικὰ** (συχνά, πάλιν, ἀεὶ (ἀρχ.), ἀρτι (ἀρχ.)) τροπικὸ (εὖ ἀρχ.) καὶ **ἀριθμητικὰ** σὲ -ις (δίς, τρίς). Αὐτὰ στὶς σύνθετες λέξεις

α) μένουν ἀμετάβλητα ἢ παθαίνουν μόνον στὸ τέλος των τὶς κανονικὲς φθογγικὲς μεταβολές : ἀνώγειο, κατώγειο, ἔξωγαμος, ἕσωρονχο, μεσότοιχος, συχνοδιαβαίνω, ἀελμηστος, παλιρροια ἀρτιστάτατος, εὔκολος, εὐλογος, εὔστροφος, δισέγγονος, τρισάθλιος

β) ἀποβάλλουν μερικοὺς φθόγγους καὶ μετασχηματίζονται στὸ τέλος σὲ ο ἢ ε ἢ ι : (ένδον) - ἐνδόμυχος, (ὅπισθεν) ὀπισθοφύλακας, (όψε) ὄψιμαθής, (χαμαὶ) - χαμερπής).

2. **Οἱ κύριες προθέσεις** : Αὐτὲς παθαίνουν ὡς πρῶτα συνθετικὰ τὶς κανονικὲς μεταβολές: ἔξοδος, ἔνσημο, ἔμπειρος, συσσίτιο, συζητῶ, ἀνεβαίνω, ἔξαντλῶ, ἐπωφελοῦμαι.

3. **Ἀχώριστα μόρια**, δηλ. λέξεις μὲ σημασία ἐπιρρήματος, οἱ ὄποιες μόνες τους δὲν ἀπαντοῦν στὸν λόγο, ἀλλὰ μόνον σὲ σύνθετες λέξεις ὡς πρῶτα συνθετικά. Τέτοια μόρια εἶναι

α) τὸ δυσ-, ποὺ ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ «κακός» ἢ τοῦ «δύσκολος» καὶ ἐνίστε τοῦ ὅχι : δυσ-τυχῆς (κακότυχος), δύστροπος (μὲ κακοὺς τρόπους), δυσ-βάστακτος (δύσκολα βαστάζεται), δυσ-αγαπήρωτος (δύσκολα ἀναπληρώνεται), δυσ-άρεστος (ὅχι εὐχάριστος), δυσ-ανάλογος (ὅχι ἀνάλογος).

β) τὸ στερητικὸ ἄ-, ποὺ ἔχει ἔννοια στερητικὴ ἢ ἀρνητικὴ : ἄ-καρπος (χωρὶς καρπό), ἄ-δύνατος (χωρὶς δύναμι), ἄ-γνωστος (ὅχι γνωστός), ἄ-ῳδος (ὅχι ὥριμος) κ.λ.π.

Σημείωσις. "Οταν τὸ β' συνθετικὸ ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆν τὸ στερητικὸ ἄτις περισσότερες φορὲς γίνεται ἀν- : ἀνάξιος, ἀνίκανος, ἀν-άλατος, ἀν-όμοιος κλπ. ἀλλὰ ἄ-ὕπνος, ἄ-όρατος, ἄ-οπλος.

γ) τὸ ξε-, ποὺ ἔχει ἔννοια ἀρνητικὴ ἢ ἐπιτατικὴ ἐκείνου, ποὺ σημαίνεται ἀπὸ τὸ β' συνθετικό : ξε-γράφω, ξε-λέω, ξε-μαθαίνω, ἀλλὰ ξε-μακραίνω (=μακραίνω πολὺ), ξε-τρελαίνω (=τρελαίνω πολὺ) κ.λ.π.

δ) τὸ ἐπιτατικὸ ζα- : ζά-πλουτος μὲ σημασία πάρα πολὺ (βαθύπλουτος).

B' Δεύτερο συνθετικό

§ 455. Τὸ δεύτερο συνθετικὸ μπορεῖ νὰ εἶναι κλιτὸ μέρος τοῦ λόγου (ούσιαστικό, ἐπίθετο, ρῆμα) ἢ ἄκλιτο.

1. Κλιτὸ

§ 456. α) ὄνομα ούσιαστικό :

"Η σύνθετη λέξις μὲ ούσιαστικὸ ὡς β' συνθετικὸ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ αὐτὴ ούσιαστικὸ ἢ ἐπίθετο : (μικρὸς-πωλητής) μικρο-πωλητής, ἔξω-θυρα, (παρὰ -θάλασσα) παραθαλάσσιο μέρος, ἄ-καρπος, θερμό-αμος.

§ 457. 1. "Οταν τὸ σύνθετο ὄνομα, ποὺ ἔχει ὡς β' συνθετικὸ κάποιο ἄλλο ούσιαστικό, εἶναι καὶ αὐτὸ ούσιαστικό, τότε τὸ β' συνθετικὸ συνήθως μένει ἀμετάβλητο : δέσμη - ἀνθο-δέσμη σφαῖρα - ἀτμό-σφαιρα, δικαστής - ἰατρο-δικαστής, ναύτης - ἀερο-ραντής, ἐργάτης - καπνο-εργάτης, δρόμος - ἵππο-δρομος, ἰατρὸς - κτην-ίατρος, ἔμπορος - μεγαλ-έμπορος, πλοῖο - ἀτμό-πλοιο, μέτρο - χιλιό-μετρο, πόλις - ἀκρό-πολις, πανηγύρι - ἐμπιορο-πανηγύρι, μάρτυρας - φευδο-μάρτυρας, Γερμανο-εβραῖος, δρᾶμα - μελό-δραμα, σκέπασμα - κλινο-σκέπασμα,

ψήφισμα - δημο-ψήφισμα, δίκη - κατα-δίκη, θέσις - ύπό-θεσις κλπ.

'Αντίθετα μὲ τὸν κανόνα αὐτὸν

α' Τὰ οὐσιαστικὰ παράγωγα ἀπὸ ρήματα μὲ κατάληξη -σις, που εἶναι σὲ σύνθετες λέξεις δεύτερα συνθετικά, ικανονικά μεταβάλλουν τὴν κατάληξη -σις σὲ -σία, ὅπου τὸ α' συνθετικὸ δὲν εἶναι πρόθεσις, ἀλλὰ ἄλλη λέξις: θέσις - τοποθεσία (ἐκθεσίς), κρίσις - βιβλιοκρισία (ἔγκρισίς), πώλησις - ἀγοραπωλησία (προπώλησις), πρᾶξις - ἀπρᾶξια (σύμπραξις). Υπάρχουν δύος καὶ ἀνάλυσις - ψυχανάλυσις καὶ ὅχι φυχαναλυσία, διοίκησις - αὐτοδιοίκησις, σύνθεσις - ψυχοσύνθεσις.

β' Πολλὰ οὐσιαστικὰ ὡς δεύτερα συνθετικὰ μετασχηματίζονται στὶς σύνθετες λέξεις καὶ λήγουν σὲ -ο, -ιο- ἢ ι, που εἶναι συνήθως ὄνοματα οὐσιαστικὰ οὐδετέρου γένους.

Θύρα - παράθυρο, φωνή - μεγάφωνο καὶ φαδιόφωνο, σφαῖρα - ποδόσφαιρο, δραχμή - μονόδραχμο - δεκάδραχμο, σῆμα - χαρτόσημο, γιαρτί - παλιόχαρτο, κορίτσι - ἀγοροκόριτσο, τόκος-έπιτόκιο, κῆπος - θερμοκήπιο - ἀγροκήπιο, ἐπιστήμη - πανεπιστήμιο, λαϊκός - περιλαϊκό, καιρός - καλοκαίρι, ἀγριοκαίρι, βουνό - ξεροβούνη, χωριό - παλιοχώρι, ἀμπελοχώρι.

§ 458. 2. "Οταν τὸ σύνθετο ὄνομα μὲ β' συνθετικὸ οὐσιαστικὸ εἶναι ἐπίθετο, τότε τὸ β' συνθετικό.

α) μένει ἀμετάβλητο, ἂν ἡ σύνθετη λέξις ἔχῃ μορφὴ ἐπιθέτου: θεός - ἀθεος, καρδος - ἀκαρδος, ὑπνος - ἀϋπνος, ἀ-πόρετος, ἄ-σκοπος ἢ

β) μετασχηματίζεται σὲ ἐπίθετο μὲ κατάληξη -ος, -ιος, -ης:

φωνή - ἄφωνος, σῆμα - ἄσημος, καρδιά - καλόκαρδος, γέροι - πρόχειρος, κεφάλι - ἀκέφαλος, σάρκη - παχύσαρκος, πίστις - δλιγόπιστος, πολύτεκνος, ἄεργος, θερμόωμος, ψῆφος - ὑπουρψήφιος, φυλή - ἐμφύλιος, οὐρανὸς - ἐπουρφάνιος, θάλασσα - παραθαλάσσιος, τάξις - πολυτάξιο (σχολεῖο), θήνος - διεθνής, μέλος - πολυμελής, τέλος - ἀτελής, κέρδη - ἐπικερδής, γέροι - ἀνοικτοχέροις, μάτι - ἀροιχτομάτης, πόδι - στραβοπόδης ἀφτὶ - κοντσάφτης.

Σημείωσις. Ἡ λέξις γῇ ὡς β' συνθετικὸ γίνεται -γειος: μεσόγειος, ἀπόγειος κ.λ.π.

Ἡ λέξις ὄνομα ὡς β' συνθετικὸ γίνεται -ώνυμος: ἀν-ώνυμος, συν-ώνυμα (κλάσματα), περιώνυμος, ἀλλὰ συνονόματος, διπως! καὶ τὸ ἀσώματος (σῶμα - σώματος), ἀσόματος (σύρμα), ἀγράμματος, ἀόμματος κ.λ.π.

Ἡ λέξις τὸ κύρος ὡς β' συνθετικὸ μένει ἀμετάβλητο: ἔγκυρος, ἄκυρος.

§ 459 β) δόνομα ἐπίθετο ως β' συνθετικό.

1) Τὸ ἐπίθετο ως β' συνθετικὸ σὲ σύνθετη λέξι μένει ἀμετάβλητο καὶ ἡ σύνθετη λέξις εἶναι κι αὐτὴ ἐπίθετο : γνωστὸς - ἄγνωστος, πιθανὸς - ἀπιθανός, καθαρὸς - κατακάθαρος, κίτρινος - μαυροκίτρινος, (ἀσθενῆς) νευρασθενής.

2) "Οταν τὸ ἐπίθετο ως β' συνθετικὸ λήγει σὲ -ός, -ιά, -ύ, τότε ἡ κατάληξις του μεταβάλλεται σὲ -ός: παχὺς - ἄπαχος - τετράπαχος, βαθύς - ἄβαθος.

§ 460. γ) Ρῆμα ως β' συνθετικό

Σύνθετη λέξις μὲριμα ως β' συνθετικὸ μπορεῖ νὰ εἶναι πάλιν ρῆμα: ἀντι-γράφω, ὑπ-ακούω μπορεῖ δμως νὰ εἶναι ούσιαστικὸ ἢ ἐπίθετο : καλλι-γράφος, δασάρχης, κτηνοτρόφος.

1. "Οταν τὸ β' συνθετικὸ εἶναι ρῆμα καὶ ἡ σύνθετη λέξις εἶναι πάλι ρῆμα, τὸ β' συνθετικὸ δὲν μεταβάλλεται: ἀντι-γράφω, παρα-καλῶ, καλωσ-օρίζω, ἐσω-κλείω, ξερο-τρώγω, καλο-μαθαίνω, διπλο-κάθομαι, στραβο-πατῶ, καλο-κοιμᾶμαι, ἴκανοποιῶ, λογοκρίνω, πραγματοποιῶ.

2. "Οταν τὸ β' συνθετικὸ εἶναι ρῆμα, ἡ σύνθετη δμως λέξις εἶναι δόνομα ούσιαστικὸ ἢ ἐπίθετο, τότε τὸ θέμα τοῦ ρήματος, πού εἶναι β' συνθετικό, παίρνει τὶς καταλήξεις.

α') -ης καὶ σπανιώτερα -ας τῆς α' κλίσεως.

μετρῶ (θ. μετρε-) - γεωμέτρης, νικῶ (θ. νικα-) - ὀδηγούντης, πωλῶ (θ. πωλε-) - βιβλιο-πώλης, λατρεύω - εἰδωλο-λάτρης, (θηρῶ, θ^ηθηρα-) - προικο-θήρας.

β) -ος: γράψω - δαχτυλο-γράφος, φέρω - φηφο-φόρος, τρώγω (θ. ἀσφ. φαγ-) - χορτο-φάγος, (ἀρέσκω) - φιλ-άρεσκος, γυναικο-λόγος δερματο-λόγος, (ποιῶ) - ἐπιπλο-ποιός κλπ.

γ) -ής (γεν. -οῦς): μαθαίνω (θ. μαθ-) γλωσσο-μαθής, φαίνομαι (θ. φαν-) - ἐπι-φανής, σέβομαι - εὐ-σεβής, ἀ-σεβής, (παθαίνω θ. παθ-) σεισμο-παθής, (ἀρχ. φιλῶ=ἀγαπῶ θ. φιλε-) λαο-φιλής, δημο-φιλής κλπ.

δ') -της: δίδω (θ. δο-) - προ-δότης, κατα-δότης, (πλήττω θ. πληγ-) χαλαζό-πληγτος περιοχή.

2. "Ακλιτο

§ 461. "Οταν τὸ β' συνθετικὸ εἶναι ἀκλιτο μέρος τοῦ λόγου, αὐτὸ στὴν σύνθετη λέξι μένει ἀμετάβλητο: ἄνω - ἐπάνω, κάτω - ἀποκάτω, παρακάτω, πέρα - παραπέρα, τότε - ἔκτοτε, τριγύρω.

Παρασύνθετα

§ 462. Παρασύνθετες λέγονται οἱ παράγωγες λέξεις, οἱ ὅποιες παράγονται ἀπὸ ἄλλες λέξεις σύνθετες: ἀπὸ τὸ χοροδιδάσκαλος τὸ χοροδιδάσκαλεῖο, γιγαντομάχος- γιγαντομαχία, γυμνασιάρχης - γυμνασιαρχῶ, δημοσιογράφος - δημοσιογραφῶ.

§ 463. Παρασύνθετες εἶναι καὶ μερικὲς λέξεις, οἱ ὅποιες ἔχουν σχηματισθῆ ἀπὸ δύο ἢ περισσότερες λέξεις, ποὺ ἐκφέρονται μαζί, γιανὰ ἐκφράσουν μιὰ ἔννοια, ἀλλὰ δὲν ἔνώνονται σὲ μιὰ λέξι: "Αρειος Πάγος - 'Αρεοπαγίτης (δὲν ὑπάρχει σύνθετη λέξη 'Αρεόπαγος, ἀπὸ τὴν ὅποια νὰ σχηματίσθηκε ἡ λέξις 'Αρεοπαγίτης). 'Ερυθρὸς Σταυρὸς - 'Ερυθροσταυρίτης, Στερεὰ 'Ελλάδα - Στερεοελλαδίτης, παλιὸ ἡμερολόγιο - παλιοημερολογίτης, ἔξω φρενῶν - ἔξωφρεν-ικός, καλησπέρα καλησπερίζω, καληνυχτίζω.

§ 464. Παρασύνθετες λέξεις εἶναι καὶ οἱ: ὡτο-οινο-λαρυγγο-λόγος, καφφε-ζυθο-πωλεῖο, οίνο-μαγειρεῖο, οἱ ὅποιες περιλαμβάνουν τὰ ἀρχικὰ μέρη τῶν λέξεων, ἀπὸ τὰ ὅποια σχηματίζεται τὸ παρασύνθετο μὲ κοινὴ κατάληξι τὸ β' συνθετικὸ λ.χ. εἰς τὴν παρασύνθετη λέξι ὡτο-οινο-λαρυγγο-λόγος περιλαμβάνονται τὰ ἀρχικὰ τῶν λέξεων οὓς (ἀτός), οὶς (ρινός), λάρουγγας καὶ ὡς β' συνθετικὸ τὸ λόγος ἀπὸ τὸ λέγω: καφφε-ζυθο-πωλεῖο, περιλαμβάνεται τὸ ἀρχικὸ τῶν λέξεων καφφές, ζῦθος καὶ ὡς δεύτερο συνθετικὸ τὸ πωλῶ.

Τονισμὸς τῶν συνθέτων

§ 465. Στὶς σύνθετες λέξεις ὁ τόνος παραμένει στὴν λήγουσα καὶ δὲν ἀνεβαίνει πιὸ ἐπάνω ἀπ' αὐτὴν (§ 34,8), ὅταν τὸ β' συνθετικὸ εἶναι

α) οὔσιαστικό, ποὺ τονίζεται στὴν λήγουσα καὶ τελειώνει σὲ -ά, -ή, -μός, -τής καὶ ἐφόσον στὴν σύνθετη λέξι διατηρεῖται ἀκέραιο τὸ οὔσιαστικό: φθορὰ - σιμφορά, βολὴ - μεταβολή, κλοπή - ζωοκλοπή, δρι-σμὸς - διορισμός, κοιτής - ἀνακοιτής, ἀλλὰ πάντοτε δεσμὸς - σύνδε-σμος, ἐπίδεσμος καὶ ὀνειροκρύπτης.

β) ἐπίθετο σὲ -ής ή -ικός ή ἐπίθετο παράγωγο ἀπὸ ρῆμα σὲ -τέος : ελλικρινής - ἀνειλικρινής, ἀσθενής - νευρασθενής, ὑπαλληλικός - πανταλληλικός, ἐκλογικός - προ-εκλογικός, ἀντι-σεισμικός, προπληρωτέος, ἐπανεξεταστέος.

§ 466. Τὰ σύνθετα σὲ -ος μὲ α' συνθετικὸν οὐσιαστικὸν ή ἐπίθετο καὶ μὲ β' συνθετικὸν ρῆμα τονίζονται στὴν παραλήγουσα μέν, ὅταν ἔχουν ἐνεργητικὴ σημασία, στὴν προπαραλήγουσα δέ, ὅταν ἔχουν παθητικὴ σημασία : (κτῆνος τρέφω) κτηνο-τρόφος (=ποὺ τρέφει κτήνη), (Θεός τίκτω) θεός-τίκτω, - Θεοτόκος (ποὺ ἐγέννησε Θεόν), (καλὸς - γράφω) - καλλι-γράφος (=ποὺ γράφει καλά). (οἶκος - τρέφω) οἰκό-τρόφος (=ποὺ τρέφεται στὸν οἶκο), (πρῶτος - τίκτω) πρωτότοκος (= ποὺ γεννήθηκε πρῶτος).

Σημείωσις 1. Ἀπ' αὐτὰ ὅσα ἔχουν τὴν παραλήγουσα μακρὰ [καὶ ἔχουν ἐνεργητικὴ σημασία τονίζονται στὴν λήγουσα: ναυ-πηγός (ναῦς-πηγών), κυν-ηγός (κύων-ἄγω)].

Σημείωσις 2. Ἀπὸ τὰ σύνθετα σὲ -ος μὲ ἐνεργητικὴ σημασία ἀνεβάζουν τὸν τόνο.

α) τὰ σύνθετα μὲ πρόθεσι καὶ τὸ ἀρχ. ἐπίρρ. εὖ καὶ τὰ ἀχώριστα μόρια ἀ- καὶ δυσ-: πρόμαχος, ἄμαχος, εὔκολος, διάδοχος, εὔφορος, δύσ-κολος, δύσ-τροπος.

β) ὅσα λήγουν σὲ -οχος, -αρχος : ἥνιοχος, ναύαρχος.

καὶ γ) οἱ σύνθετες λέξεις ἄ-βουλος, κακοῦργος, παροῦργος.

Σημασία τῶν συνθέτων

Τὰ σύνθετα κατὰ τὴν σημασία τους διαιροῦνται σὲ τέσσερες τάξεις.

1. Προσδιοριστικὰ

§ 467. Προσδιοριστικὰ λέγονται τὰ σύνθετα, εἰς τὰ ὄποια, ὅταν ἀναλύωνται κατὰ τὴν σημασίαν των, τὸ α' συνθετικὸν γίνεται ἐπιθετικός ή ἐπιφρηματικός προσδιορισμὸς τοῦ β' συνθετικοῦ ή προσδιορισμὸς αὐτοῦ σὲ γενικὴ πτῶσι ή μὲ πρόθεσι: ἀκρόπολις (ἄκρα πόλις δῆλ. φηλὴ πόλις), παλιοχώροι (παλαιὸς χωριό), μανδοπίνακας (μαῦρος πίνακας), καλοπεργῶ (=καλὰ περνῶ), κρυφακούν (=κρυφὰ ἀκούων), σιγοπερπατῶ (=σιγὰ περπατῶ), ἀκριβοπληρώνω (=ἀκριβὰ πληρώνω), δλιγαοχία, (τῶν δλίγων ή ἀρχή), δημογέροντας (=τοῦ δήμου ὁ γέροντας), θαλασσοδέρομαι (=δέρονται ἀπὸ τὴν θάλασσα), οὐρανοκατέβατος (=κατεβασμένος ἀπὸ τὸν οὐρανό) κ.λ.π.

2. Ἀντικειμενικὰ

§ 468. **Ἀντικειμενικὰ** λέγονται τὰ σύνθετα, εἰς τὰ ὅποῖα, ὅταν ἀναλύωνται κατὰ τὴν σημασία τους, τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ συνθετικὰ γίνεται ἀντικείμενο τοῦ ἄλλου : λογο-γράφος (=ποὺ γράφει λόγους), μισογύρης (=ποὺ μισεῖ τὶς γυναῖκες), βιβιο-πώλης (=ποὺ πωλεῖ βιβλία), πτηνο-τρόφος (=ποὺ τρέφει πτηνά).

3. Κτητικὰ

§ 469. **Κτητικά** λέγονται τὰ σύνθετα, τὰ ὅποῖα μποροῦν νὰ ἀναλυθοῦν σὲ πρότασι μὲρη μὲρη τὸ ἔχω καὶ ἀντικείμενο τὰ δύο συνθετικὰ μέρη τῆς σύνθετης λέξεως, ἀπὸ τὰ ὅποῖα τὸ α' συνθετικὸ εἶναι προσδιορισμὸς ἐπιθετικὸς στὸ β' συνθετικό : πολύ-τεκνος (=ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει πολλὰ τέκνα), μον-όφθαλμος (=ποὺ ἔχει ἓνα μάτι), καλό-καρδος (=ποὺ ἔχει καλὴ καρδιά), μεγαλο-δύναμος (=ποὺ ἔχει μεγάλη δύναμι), ἀνοιχτο-μάτης κ.λ.π.

4. Συνδετικὰ

§ 470. **Συνδετικὰ** λέγονται τὰ σύνθετα, τὰ ὅποῖα φανερώνουν ὅτι ὑπάρχουν σ' αὐτὰ μαζὶ οἱ σημασίες τῶν δύο μερῶν τῆς σύνθετης λέξεως. "Οταν αὐτὰ ἀναλύωνται, τὰ δύο συνθετικὰ μέρη συνδέονται μὲ τὸ καὶ :

Θε-άνθρωπος (=Θεὸς καὶ ἄνθρωπος), τραγ-έλαφος (=τράγος καὶ ἔλαφος), ιατρο-φιλόσοφος (=γιατρὸς καὶ φιλόσοφος), γυναικό-παιδα (=γυναῖκες καὶ παιδιά), ἀμπελο-χωραφα (=ἀμπέλια καὶ χωράφια), φαγοπότι (=φαγὶ καὶ ποτό).

Τέτοια συνδετικὰ εἶναι καὶ τὰ σύνθετα, ποὺ φανερώνουν κάτι τι τὸ νέο : λυκόσκυλο (=ποὺ ἔχει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ λύκου καὶ σκύλου), αύγολέμονο (μετῆγμα αύγου καὶ λεμονιοῦ).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- P. CHANTRAYNE : Morphologie historique du Grec.
- Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ : Grammatik der Neugriechischen Sprache.
- A. MEILLET : Apercu d'une Histoire de la langue Grecque.
- » » Traité de Grammaire comparée de langues classiques.
- M. OIKONOMOU : Νεοελληνική Γραμματική (τῆς καινῆς δημοτικῆς).
- H. PERNOT : Grammaire du Grec modern.
- A. THUMB : Handbuch der Neugriechischen Volkssprache.
- A. TZAPTZONOU : Νεοελληνική σύνταξις
- » Τὸ Γλωσσικό μας πρόβλημα
- » "Ἄρθρα καὶ μελετήματα
- » Γραμματικὴ τῆς νέας Ἑλλην. γλώσσης.
- M. TRIANTAFYLLOU : Νεοελληνική Γραμματική.
- » Πρὸς καοῦν.
- Γ. XATZΗΔΑΚΗ : Einleitung in die Neugriechische Grammatik.
- » Γενική Γλωσσική.
- » Μεσαιωνικά Ἀναγνώσματα.
- » Ἀκαδημεικά Ἀναγνώσματα
- » Ἰστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.
- J. VENDRIES : Le langage.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ		Σελίδα 7
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ — ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ		
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ		
Φθόγγοι και Γράμματα	» 15	
Φωνήνετα — Σύμφωνα	» 17	
Διφθογγοί	» 22	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ		
Συλλαβές — Συλλαβισμός	» 24	
Τόνοι	» 26	
Πνεύματα	» 28	
"Ατονες λέξεις — Έγχλιτικά	» 30	
"Άλλα δρθογρ. σημεῖα	» 31	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ		
Φθογγικά πάθη		
α) Φωνή έντων		
"Εκθλψίς	» 34	
Κρᾶσις - Συναίρεσις	» 35	
Συνίζησις - Συγκοπή - Αποκοπή	» 36	
β) Πάθη συμφώνων		
Μετατροπές - άφομοιώσεις	» 37	
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ — ΤΥΠΙΚΟ		
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ		
Μέρη τοῦ λόγου	» 41	
Κλιτά (Κατάληξις - Θέμα - Χαρακτήρας)	» 40	
Πτώσεις - Γένος - Αριθμός - Κλίσις	» 42	
Τὸ δρθρό	» 43	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ		
Όνοματα οὐσιαστικά	» 45	
ΠΡΩΤΗ ΚΛΙΣΙΣ		
'Αρσενικά σὲ -ας	» 47	
» » -ης	» 51	
» » -ες	» 53	
Θηλυκά σὲ -α	» 55	
» » -η	» 57	

ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΛΙΣΙΣ

'Αρσενικά και κλίσις αύτῶν	Σελίδα	59
Θηλυκά	»	60
Οὐδέτερα	»	63

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΙΣ

Συμφωνοληγτα	»	67
'Αρσενικά - Θηλυκά	»	68
Οὐδέτερα	»	70
Φωνηστόληγτα	»	72
'Ανώμαλα ούσιαστικά	»	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

'Επιθετα	»	74
Πρωτόχλιτα	»	75
Δευτερόχλιτα	»	81
Τριτόχλιτα	»	82
'Ανώμαλα ἐπιθετα	»	84
Παραθετικά ἐπιθέτων	»	87
'Ανώμαλα παραθετικά	»	
Παραθετικά ἐπιφρημάτων	»	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

'Αντωνυμίες	»	90
Προσωπικές	»	91
Κτητικές	»	92
'Επαναληγτική - προληπτική	»	93
'Οριστικές - Αύτοπαθείς	»	94
'Άλληλοπαθείς	»	95
Δεικτικές	»	96
'Ερωτηματικές	»	97
'Άριστες	»	
'Αναφορικές	»	99

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

'Αριθμητικά	»	101
'Αριθμητικά 'Επιθετα	»	103
'Αριθμητικά Ούσιαστικά και ἐπιφρημάτα	»	105
Πίνακας τῶν ἀριθμητικῶν	»	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Ρήματα	»	106
'Ορισμὸς - Παρεπόμενα τοῦ ρήματος	»	111
Συστατικά μέρη τοῦ ρήματος	»	113
Βοηθητικά ρήματα (εἰμαι - ἔχω)	»	115
1. Φωνηστόληγτα	»	116
α) Κλίσις φωνηστοληγτῶν βαρυτόνων ρημάτων	»	
Σχηματισμὸς τῶν ἀπλῶν χρόνων τῶν φωνηστοληγτῶν βαρυτόνων ρημάτων	»	120

Σχηματισμός τῶν συνθέτων χρόνων τῶν ιδίων ρημάτων	σελίδα 122
Αὔξησις - Ἀναδιπλασιασμός	» 125
β) Φωνηεντόληγκτα περισπώμενα ρήματα	» 127
Κλίσις φωνηεντολήγκτων περισπώμενων ρημάτων και σχηματισμός τῶν διαφόρων χρόνων	» 128
γ) Φωνηεντόληγκτα σὲ -ματι	» 139
2. Συμφωνία στα ρήματα	
α) ἀφωνόληγκτα	» 141
Αδριστοι δεύτεροι	» 145
β) Γηρόληγκτα - ἐνρινόληγκτα	» 146
Αποθετικά ρήματα	» 148
Ἀνώμαλα ρήματα	» 150
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	
Ἐπιφρήματα	» 159
Προθέτεις	» 168
Σύνδεσμοι - Ἐπιφωνήματα	» 162
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ — ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Ὀρισμός	» 163
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Προτογή	
1. Ρήματα παράγωγα	» 165
2. Οὐσιαστικά παράγωγα	» 168
3. Ἐπιθετα παράγωγα	» 177
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
Σύνθεσης	
Γενικές παρατηρήσεις	» 183
Α' Συνθετικό	
α) Κλιτό	» 184
β) Ἀχλιτό	» 186
Β' Συνθετικό	
α) Κλιτό	» 187
β) Ἀχλιτό	» 190
Παρασύνθετα	» 190
Τονισμός τῶν συνθέτων	» 190
Σημασία τῶν συνθέτων	» 191
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	
	» 193

